

T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI
TÜRK HALK EDEBİYATI BİLİM DALI

***Kızılcahamam ve Çevresinin
Halk Bilimi Ürünleri Üzerine
Bir Araştırma***

Yüksek Lisans Tezi

Tezi Hazırlayan
İbrahim YURTOĞLU

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Pakize AYTAÇ

Ankara, 2006

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

İbrahim Yurtoğlu'na ait “Kızılcahamam ve Çevresinin Halk Bilimi Ürünleri Üzerine Bir Araştırma” adlı çalışma, jürimiz tarafından Türk Halk Edebiyatı Bilim Dalı'nda “Yüksek Lisans Tezi” olarak kabul edilmiştir.

İmza

Başkan : Prof. Dr. Abdurrahman Güzel

Üye : Prof. Dr. Pakize Aytaç

Üye : Doç. Dr. İsmet Çetin

SÖZ BAŞI

Bilindiği gibi millet kavramının tarifini teşkil eden unsurlar arasında anlaşmalar sistemi olan dilin önemi büyüktür. İnsanlar dil aracılığıyla birbirleriyle anlaşılır; dertlerini, isteklerini dile getirirler. Dilin diğer bir önemli özelliği de kültürün aktararak devam etmesini sağlamaktır. Kültürel unsurlar, dilin dışındaki uygulamalarla da aktarılmaktadır.

Bu çalışma, Kızılcahamam ve çevresinin halk bilimi unsurlarını konu almaktadır. Böyle bir çalışma yapmamızın amacı, bir milleti millet yapan değerlerin neler olduğunu, bu değerlerden hangilerinin günümüzde hâlâ yaşadığını ve hangilerinin artık yaşamadığını tespit ve tasnif etmektir. Bu amaç doğrultusunda Kızılcahamam ve çevresinin sözlü kültür unsurlarını yazıya aktararak gelecek kuşaklara kültür taşıyıcısı vazifesi görmek; bunun yanı sıra Anadolu kültür coğrafyasının mermerini işleyerek kültür haritasını çıkarmaktır.

Bu çalışmayı yaparken Kızılcahamam'ın sözlü kültür ürünlerini elimizden geldiğince ve şartların elverdiği ölçüde yazıya geçirmeye çalıştık. Kızılcahamam'ın 107 köyünden 35'ini ele aldık. Bu köyleri seçmemizin sebebi, Kızılcahamam bölgesinin coğrafi koordinatları bakımından kuzey-güney, doğu-batı yönlerinde en uç noktalarda bulunmalarına rağmen özde aynı kültür birikimine sahip köyler olmalarıdır. Çalışmamıza renk katması düşüncesiyle farklı kültür unsurlarının yaşadığı bir köy aramamıza rağmen zikredilen bu bölgede kültür bakımından homojen bir yapıyla karşılaşmış bulunmaktayız. Tespit edilen bölgede 20 civarında kaynak kişiden derleme yaptık. Bu çalışmamız, bundan önceki çalışmaları tamamlayıcı nitelikte olduğu gibi bundan sonraki çalışmalara da ışık tutacaktır. Kızılcahamam'ın ilçe merkezindeki çalışmalarımızı bitirdikten sonra köylere geçtiğimizde ilk etapta karşılaştığımız manzara, Başkent'in bir ilçesi olan Kızılcahamam'ın pek çok hizmetten yoksun bırakıldığı, köylerin hane itibarıyla 20-30 haneyi geçmediği ve köylülerin çoğunun yaşlı kimseler olduğu gerçeği idi. Sosyal açıdan değerlendirildiğinde bir olumsuzluk taşıyan bu tespit, saha araştırması

bakımından ele alındığında büyük bir avantaja dönüşmektedir. Çünkü modernizmin hizmetler aracılığı ile ulaşmamasından dolayı yaşaya gelen Kızılcahamam insanının bozulmamış Türk-İslam kültürü, bu çalışmamızı zengin kılan en önemli husus olmuştur.

Derlemecinin en çok zorlandığı konuların başında araştırmasına kaynaklık edecek verileri toplarken doğru bölgenin tespiti, doğru tespit edilmiş bölge içerisinde doğru kaynak kişinin belirlenmesi, doğru kaynak kişinin belirlenmesinden sonra da kaynak kişiyle doğru bir iletişim kurabilme meseleleri gelir. Saha araştırmalarında malzemenin derlenmesinde kaynak kişiler, yukarıda zikredilen nedenlerden ötürü kilit rolü üstlenmektedir. Bu kaynak kişilerde aranan asli özellikler ise; bölgeyi ve bölge kültürünü yakından tanımaları, o kültürün içerisinde uzun yıllar yaşamış olmaları ve sahip oldukları kültür birikimlerini karşı tarafa aktarabilme yetisinde olmalarıdır. Bu çalışmamızda, gideceğimiz köyler ve köylerdeki kaynak kişilerin tespiti bu açıdan oldukça zor olmuştur. Çünkü kaynak kişi olarak belirlenen kişinin çoğu zaman yapılan akademik çalışmaya bir katkı sunmaktan ziyade kendi geçmiş yaşantılarını anlatan konuşma heveslisi kişiler çıkması, bizi zor durumda bırakmıştır. Engin bilgi ve tecrübesiyle bize yol gösteren, çalışmamızı yöneten ve yönlendiren hocamız sayesinde bütün bu zorlukların üstesinden geldik.

Çalışmamız esnasında genel olarak malzemeyi derlemede kullanılan gözlem ve görüşme (mülakat) metotlarını tercih ettik. Derleme tekniklerinden birisi olan gözlem metodunda doğal ortamın akışına müdahil olmamakla beraber, ortamın doğal bir üyesi gibi davranılarak toplanan veriler daha sonra yazıya aktarılmıştır. Ancak görüşme metodunda, sorularımıza cevap aradığımız ve doğru yönlendirme yapmamız gerektiği için konuşmayı yönlendirici konumda olduk.

Sadece bu çalışmamda değil, bana hayatımın her alanında farklı bakmayı ve düşünmeyi öğreten, tezimin başlangıcından bu safhaya gelmesinde sonsuz emeği olan **Yafez KILIÇ** ağabeyime; bölgeyi ve bölge

insanını yakından tanıdığı için gittiğim birçok köyde bana mihmandarlık yapan, aynı zamanda Kızılcahamam ile ilgili yaptığı sayısız çalışmalardan istifade etmemi sağlayan hemşehrim ve meslektaşım **Muzaffer EKER** Beyefendi'ye, himayelerinde hazırladığım bu çalışmada engin bilgi ve tecrübesiyle bana yol gösteren Sayın Hocam **Prof. Dr. Pakize AYTAÇ**'ın huzurlarında, üzerimde emeği olan herkese şükranlarımı arz ederim.

İbrahim YURTOĞLU

İÇİNDEKİLER

0.Söz başı.....	i
00.İçindekiler.....	iv
000.Kısaltmalar.....	ix
0000.Giriş.....	1
001.Araştırmanın Kapsamı.....	4
002.Araştırmanın Yöntemi.....	4
1. BÖLÜM	
1.1.Araştırma Alanımızın Genel Özellikleri.....	5
1.1.1.Fiziki-Coğrafi Yapısı.....	6
1.1.2.Madenler.....	8
1.1.3.Şifalı Sular.....	10
1.2.Araştırma Alanımızın Sosyokültürel Özellikleri.....	11
1.2.1.Toplum Yapısı ve Yerleşim Tarzları.....	12
1.2.2.İlçeye Bağlı Belde ve Köylerin Toplam Nüfusu.....	13
1.2.3.Sosyal Yapının Organizasyonu.....	17
1.2.3.1.İlçe ve Belediyelerin Durumu.....	17
1.2.3.2.Yerel Yönetimler.....	21
1.2.4.Ulaşım.....	25
1.2.4.1.Geleneksel Haberleşme Şekilleri.....	27
1.2.5.Turizm.....	28
1.2.5.1.İlçedeki Turistik Tesisler.....	29
1.2.6.İlçenin Geçim Kaynakları.....	56

1.2.6.1.Tarım ve Hayvancılık.....	57
1.2.6.2.Sanayi.....	60
1.2.6.3.Arıcılık.....	61
1.2.6.4.Pansiyonculuk.....	64
1.2.7.İlçenin Eğitim ve Kültür Durumu.....	68
1.3.Araştırma Alanımızın Tarihî Özellikleri.....	68
1.3.1.Tarih Boyunca Yabanâbâd.....	73
1.3.1.1.İslamiyetten Önce Yabanâbâd.....	73
1.3.1.2.Beylikler Dönemi.....	78
1.3.1.3.Osmanlılar Dönemi.....	84
1.3.1.4.Millî Mücadele Dönemi.....	99
1.3.1.5.Cumhuriyet ve Sonrası Dönem.....	106
1.3.1.6.Atatürk'ün Kızılcahamam'a Gelişi.....	111
2. BÖLÜM	
2.1.Halk Hayatında Sosyal Davranış Normları.....	116
2.1.1.Sosyal Davranış Türleri.....	116
2.1.2.Örf, Töre, Görenek, Âdetler.....	116
2.2.Halk Hayatının Geçiş Dönemleri.....	117
2.2.1.Kısırlık ve Gebe Kalmama.....	118
2.2.1.1.Doğum Sırası ve Lohusalık.....	118
2.2.1.2.Çocuğun Cinsiyeti.....	120
2.2.1.3.Göbek Kesme.....	120
2.2.1.4.Ad Verme Geleneği.....	120
2.2.1.5.Bebek Görme.....	121

2.2.1.6.Sünnet.....	121
2.2.1.7.Askerlik.....	121
2.2.2.1.Evlenme.....	123
2.2.2.1.1.Kız Beğenme.....	123
2.2.2.1.2.Kız İsteme.....	123
2.2.2.1.3.Söz Kesme.....	124
2.2.2.1.4.Gelin Alma.....	125
2.2.2.1.5.Nişanlılık Dönemi.....	125
2.2.2.1.6.Hamam Eğlencesi.....	127
2.2.2.1.7.Kına Gecesi.....	127
2.2.2.1.8.Düğün.....	127
2.2.3.Hacca Giderken ve Hac Dönüşü Yapılan Törenler.....	129
2.2.4.Cenaze Merasimi.....	130
2.2.4.1.Ölü Yıkama ve Kefenleme.....	131
2.2.4.2.Defin Anı.....	131
2.2.4.3.Yedisi, Kırkı ve Elli İkisi.....	131
2.2.4.4.Ölünün Vasiyeti ve Eşyaları.....	132
2.2.4.5.Mezar Yapma.....	133
2.2.4.6.Mezar Ziyareti.....	133
2.3.Halk Hayatının Türölü Yönleri.....	133
2.3.1.Halk İnançları ve Hurafeler.....	133
2.3.2.Bayramlar-Törenler-Kutlamalar.....	154
2.3.2.1.Millî Bayram Kutlamaları.....	154
2.3.2.2.Dinî Bayramlar.....	156

2.3.3.Halk Hekimliği.....	157
2.3.4.Halk Veterinerliği.....	161
2.3.5.Halk Mimarisi.....	162
2.3.6.Halk Mutfağı.....	162
2.3.7.Giyim-Kuşam.....	171
2.3.8.Halk Tiyatrosu.....	177
2.3.9.Halk Oyunları.....	181
2.3.10.Halk Sporları.....	183
2.3.11.Sosyal Yardım ve Dayanışma.....	183

3. BÖLÜM

3.1.Halk Dilinin Genel Özellikleri.....	185
3.1.1.Adlar ve Lakaplar.....	187
3.1.2.Yöresel Kelimeler.....	193
3.1.3.Deyimler.....	245
3.1.4.Atasözleri.....	260
3.1.5.Bilmeceler.....	263
3.1.6.Çocuk Oyunları ve Tekerlemeler.....	266
3.1.7.Dualar ve Beddualar.....	295
3.2.Anonim Edebiyat.....	300
3.2.1.Masallar.....	300
3.2.2.Efsaneler-Menkıbeler.....	314
3.2.3.Destanlar.....	324
3.2.4.Halk Hikâyeleri.....	331
3.2.5.Ağıtlar.....	333

3.2.6.Mâniler.....	342
3.2.7.Türküler.....	348
3.2.8.Fıkralar.....	383
Kaynakça.....	394
Kaynak Kişi Listesi.....	420
Sonuç.....	421
Özet.....	423
Abstract.....	424
Tablolar.....	425
Haritalar.....	431
Fotoğraflar.....	441

KISALTMALAR

age.	: Adı geçen eser
agm.	: Adı geçen makale
agy.	: Adı geçen yayın
bk.	: Bakınız
bs.	: Baskı, basım
C	: Cilt
çev.	: Çeviren
dk.	: Dakika
drl.	: Derleyen
hzl.	: Hazırlayan
K. hamam	: Kızılcahamam
km	:Kilometre
m	: Metre
MEB	: Millî Eğitim Bakanlığı
MÖ	: Milattan önce
MS	: Milattan sonra
Nu.	: Numara
S	: Sayı
s.	: Sayfa
TDK	: Türk Dil Kurumu
vb.	: Ve başkası, ve başkaları, ve benzeri, ve benzerleri, ve bunun gibi
Yay.	: Yayınevi, Yayınları

GİRİŞ

Halk

1. Aynı ülkede yaşayan, aynı uyrukta olan insan topluluğu. 2. Aynı soydan gelen, ayrı ülkelerin uyruğu olarak yaşayan insan topluluğu. 3. Bir ülke içerisinde yaşayan değişik soylardan insan topluluklarının her biri. 4. Belli bir bölgede veya çevrede yaşayanların bütünü. 5. Yöneticilere göre bir ülkedeki yurttaşların bütünü, kamu. 6. Aydınların dışında kalan topluluk.¹

“Yaratmak” anlamında mastar. Arap dili uzmanları halk kelimesinin temel manasının “takdir” olduğunu kabul ederler. Mütercim Asım Efendi’nin takdire verdiği Türkçe karşılık ise “oranlamak ve ölçülemek”tir. Halkı, “bir işi ölçülü, ahenkli biçimde yapmak” şeklinde tanımlamak mümkündür.

Halk, Allah ile kainat arasındaki münasebeti yani ilahî fiilleri ifade eden en kapsamlı kavramdır.²

Ziya Gökalp’in millet anlamında kullandığı kavmin iki medeniyeti vardı: Birisi sistematik biçimde elde edilen kültür, diğeri halk medeniyetidir. Burada kastedilen halk medeniyeti, sözlü kültürdür. Ziya Gökalp’e göre millet, içinde iki ayrı kültür yapısını barındıran topluluktur. Bunlardan birisi, tedrisî eğitim yapmak suretiyle halktan, dolayısıyla millî kültürden uzaklaşmış, ona yabancı kalmış güzideler; diğeri ise millî kültür unsurlarını muhafaza eden halktır. Ziya Gökalp, düşüncelerini şöyle açıklar: “Bir milletin münevverlerine, mütefekkirlerine o milletin güzideleri adı verilir. Güzideler, yüksek tahsil ve terbiye görmüş olmakla halktan ayrılmış olanlardır. Türk kültürünün yegane taşıyıcısı olarak halkı gören Ziya Gökalp; “...medeniyetimizde hars denilen şey, yalnız halkta mevcuttur.” demekle bu fikrimizi desteklemektedir.³

¹ www.tdk.gov.tr

² Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, 15 cilt, s. 303-304.

³ Çetin, İsmet, “Türkiye’de Halk, Folklor ve Halk Edebiyatı Terimleri”, Millî Folklor, Sayı: 36, s. 24-25.

Fuat Köprülü, halkın tanımını “Fikir ve zevk seviyeleri bakımından birbirinden çok farklı birtakım sınıflar ve mesleki-mezhebî zümrelerdir.” şeklinde yapar.⁴

Pertev Naili Boratav, halkı “iptidai bir sınıf” olarak düşünür.⁵

Prof. Dr. Şükrü Elçin, halkı “Türkçede bazen kavim, bazen devletin tebası, bazen de millet ve ümmet manalarında kullanılmış olan halk kelimesi ve mevhumu; dinî, siyasi ve sosyal olaylarla iş bölümünün meydana getirdiği birtakım zümrelerin doğması ile ortaya çıkmıştır.” cümleleriyle ifade eder.⁶

Doç. Dr. İsmet Çetin halkı, “Millet denilen sosyolojik manadaki insan topluluğunun sosyal yapısından kaynaklanan iş bölümü, başka kültürlerin tesiri, inanılan dinin uygulamalarından doğan dinî ve siyasi farklılıkların vücuda getirdiği, bunların paralelinde ayrı kabul, zevk ve dünya görüşüne sahip, millet olma özelliklerinden dolayı birçok ortaklıkları olan, bulundukları cemiyete bağlılık duyan milletin fertleri.” olarak tarif eder.⁷

Alan Dundes’e göre halk terimi, en azından ortak bir faktörü paylaşan herhangi bir insan grubunu ifade eder. Bu grubu birbirine bağlayan faktörün - ortak bir meslek, dil veya din olabilir- ne olduğu önemli değildir. Bundan daha önemli olan ise herhangi bir sebebe bağlı olarak oluşan grubun kendisine ait olduğunu kabul ettiği bazı geleneklere sahip olmasıdır.⁸

Halk Bilimi

Bir ülkede yaşayan halkın kültür ürünlerini, sözlü edebiyatını, geleneklerini, törelerini, inançlarını, mutfağını, müziğini, oyunlarını, halk hekimliğini inceleyerek bunların birbirleriyle ilişkilerini belirten, kaynak, evrim,

⁴ Çetin, İsmet, “Türkiye’de Halk, Folklor ve Halk Edebiyatı Terimleri”, Millî Folklor, S. 36, s.25.

⁵ Çetin, İsmet, *agm.*

⁶ Çetin, İsmet, *agm.*

⁷ Çetin, İsmet, *agm.*

⁸ Dundes, Alan, *Halk Kimdir*, Millî Folklor Dergisi, S 37, s. 143.

yayılmı, değişim, etkileşim vb. sorunlarını çözmeye, sonuç, kural, kuram ve yasaları bulmaya çalışan bilim dalı, folklor, halkiyat.⁹

Ziya Gökalp, Halka Doğru dergisinde yayımlanan “Halk Medeniyeti I” isimli makalesinde folklor konusundaki görüş ve düşüncelerini şu satırlarla dile getirir: “Her kavmin iki medeniyeti var; resmî medeniyet, halk medeniyeti. O hâlde kavimlerin medeniyetlerinden bahseden bir ilim olan içtimaiyetin halk medeniyetini tetkik eden bir şubesi olmak gerekir. İşte kaideleri yazılı olmayan ve ancak ağızdan ağıza geçmek suretiyle bir soyda uzayıp giden bu ananevi medeniyeti mütalaa eden ilme *halkıyyat* adı verilir.”¹⁰

Ziya Gökalp tarafından kullanılan “halkıyyat” kelimesinin yerine “folklor”u kullanan Fuat Köprülü, onu sözlü edebiyat manasında kullanmıştır.¹¹

Prof. Dr. Dursun Yıldırım, folkloru “İnsanoğlunun kimliğini ve geçmişini öğrenme arzu ve ihtirasından kaynaklanarak gelişen bir araştırma alanı, sosyal ve beşerî ilimler arasında yer alan müstakil bir disiplin.” olarak ifade eder.¹²

Prof. Dr. Umay Günay, folkloru “Millî kültür denilen pek çok unsurdan oluşan birikimin, tarihî gelişim içinde bir milletin çeşitli grupları tarafından farklı ölçülerde yaşanan verilerin varyantları ve bu verileri inceleyen ilim.” olarak tarif etmektedir.¹³

Prof. Dr. Fikret Türkmen, “İnsan hayatını çepeçevre saran ve beşikten mezara kadar hayatı düzenleyen örf, âdet, teamül, anane, gelenek,

⁹ *Türkçe Sözlük*, TDK Yay., Ankara, 2005.

¹⁰ Çetin, İsmet, “*Türkiye’de Halk, Folklor ve Halk Edebiyatı Terimleri*”, Millî Folklor, S.36, s.24.

¹¹ Çetin, İsmet, *agm.*

¹² Çetin, İsmet, *agm.*

¹³ Çetin, İsmet, *agm.*

görenek, töre ve moda gibi sosyal normlar folklorun (halkların) ürünleridir. “diyerek halk edebiyatını da folklorun sahasında gösterir.”¹⁴

Sedat Veyis Örnek’e göre halk bilim, bir ülke ya da belirli bir bölge halkına ilişkin maddi ve manevi alandaki kültürel ürünleri konu edinen, bunları kendine özgü yöntemleriyle derleyen, sınıflandıran, çözümleyen, yorumlayan ve son aşamada da bir bireşime vardırmayı amaçlayan bir bilimdir.¹⁵

Araştırmanın Kapsamı

Çalışmamızın derleme aşamasında elde ettiğimiz malzemeye göre, önceden hazırladığımız çalışma planında ekleme ve çıkarmalar yapılmıştır.

Araştırmanın Yöntemi

Diğer sosyal bilimlerde olduğu gibi halk bilimi araştırma ve çalışmalarında da seçilen konuya ilişkin özgün ve güvenilir bilgi elde etmek, derlemek için araştırmacının araştırma yapacağı grubun ya da topluluğun yaşadığı yere giderek çalışmasına, *alan araştırması* denir. Alan araştırmasında töreleri, törenleri, olayları, işlemleri, uygulamaları, gösterileri vb. sistemli bir biçimde saptamak ve bunlara ilişkin veriler derlemek için kullanılan yöntemlerin başında gözlem, görüşme, anket, kılavuz ve kaynak kişi kullanımı gelir.

Bugün halk kültürüne ilişkin derleme ve görüntüleme yapan araştırmacı ve uzmanlar, teknolojik imkânlar bakımından geçmişteki derlemecilere göre daha şanslılardır. Çağımızda teknik imkânların alabildiğine gelişmiş olması derleme yapan kişiye büyük kolaylıklar sağlamaktadır. Ses kayıt cihazı, fotoğraf makinesi, kamera ve dizüstü bilgisayar; halk bilimi unsurlarını yani anlatılanı, söyleneni, açıklananı, gösterileni ya da görüleni, dikkat çeken olduğu gibi, kısa bir sürede tespit etmeye yardımcı olmaktadır.

¹⁴ Çetin, İsmet, *agm*.

¹⁵ Örnek, Sedat Veyis, *Türk Halk Bilimi*, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara, 2000, s. 15.

1. BÖLÜM

ARAŞTIRMA ALANIMIZIN GENEL ÖZELLİKLERİ

Kızılcahamam

Sınırları İç Anadolu ve Karadeniz Bölgesi'nin Batı Karadeniz Bölümü içinde yer alan ilçenin merkezi, Batı Karadeniz Bölümü'nde bulunmaktadır.

Haritaya baktığımızda, ilçenin kuzeyde Çankırı ilinin Çerkeş ve Bolu ilinin Gerede ilçesi, güneyde Kazan, Ayaş ve Güdül, doğuda Çubuk ve Çankırı'nın Orta ilçesi, batıda ise Çamlıdere ile komşu olduğu görülür. Yüz ölçümü 1712 km² olan ilçe, alan açısından; Polatlı (3789 km²), Haymana (2976 km²), Balâ (2583 km²), Nallıhan (1978 km²) ve Beypazarı (1868 km²)'ndan sonra altıncı sırada bulunur.

Ankara'yı kuzeye bağlayan ve çok eskiden beri kullanıldığı tarihî kaynaklarca belirtilen kara yolunun Kargasekmez Mevkii'nde durup kuzeye baktığımızda, alabildiğine dağlık, ormanlık ve akarsularla zengin bir bölge ile vadi tabanında kuzey-güney istikametinde kendi hâlinde kıvrılarak akan Kirmir Çayı'nı görürüz. İç Anadolu ve Karadeniz Bölgeleri'nin sınır noktası olan Kargasekmez'den, güneye dönüp baktığımızda ise kuzeye oranla başlayan kısmi düzlük, daha az ağaçlı, yer yer meşeliklerin bulunduğu susuz bir kesim görürüz.

İlçe, doğal yapısı ve bağlı olduğu Batı Karadeniz iklimi etkisi ile nispeten yağışlı bir bölgede bulunduğundan, akarsu açısından zengindir.

İlçe, Batı Karadeniz ve İç Anadolu gibi farklı iki coğrafi bölge sınırında yer aldığından, iki bölgenin kesişme noktası olan Kargasekmez'in kuzeyinde Batı Karadeniz iklimi, güney kısımlarında ise İç Anadolu'da hâkim olan kara iklimi özellikleri görülür. İklim verileri bakımından, Bolu ili ile benzerlik arz eden ilçede, kısa süren yaz mevsimi (temmuz-eylül) sıcak ve kurak, uzun

süren kış mevsimi ise soğuk geçer. Yağmur ise ilkbahar mevsiminde (mart-nisan-mayıs) yoğun olarak görülür.

Karadeniz ve kısmen İç Anadolu Bölgesi bitki örtüsü özelliklerini gösteren ilçede; Kavaklı Dağı'ndan Işık Dağı'na, Yıldırım Dağları'ndan Aluç Dağı'na, ilçe merkezi ve Soğuksu Millî Parkı da dâhil olmak üzere geniş ve zengin bir ormanlık alan mevcuttur. Sadece Kargasekmez'in güney kısımlarında, bozkırımsı boş alanlar, Kirmir Çayı vadisi başta olmak üzere akarsu kenarlarında küçük çapta bahçe ve bağlar, Yıldırım ve Güvem yaylalarında ise dar alanlarda çayırliklar göze çarpar. Batı Karadeniz ve İç Anadolu geçiş zonunda bulunan Kızılcahamam'ın orman arazisi engebeli olup meyil ortalaması % 66'dır. Ormanlar ise yüksek rakımlarda mevcuttur.

İlçenin yer şekilleri, biçim ve meydana geliş bakımından çeşitlilik arz eder. Alan, Köroğlu volkanik kütesinin güneydoğu uzantılarını teşkil eder. Özellikle ilçe merkezi çevresindeki plato sathında volkanik yükselmeler sonucunda ortaya çıkmış olan tepeler, andezit ve bazalt bloklardan müteşekkil, kaymaya elverişli tüfler, silisli yataklar ve lav akıntılarından meydana gelmiştir. Lav ve tüfler arasındaki kırıklar, sıcak su kaynaklarının yeryüzüne çıkmasını sağlamıştır. Ülkemizdeki diğer sıcak su kaynaklarının çıktığı bölgelerde olduğu gibi, ilçe de bu özelliği dolayısıyla deprem kuşağı üzerinde bulunmaktadır.

Kızılcahamam'ın yer altı zenginliklerinden olan sıcak su kaynakları, maden suyu ve memba suları, bölgenin tanıtımına ve ekonomik yönden gelişmesine büyük katkılar sağlamaktadır.

Fiziki-Coğrafi Yapısı

Kızılcahamam ilçesi doğudan Çubuk, batıdan Çamlıdere ve Güdül, kuzeyden Çankırı'nın Çerkeş ve Bolu'nun Gerede ilçesi ile güneyden Ayaş ve Kazan ilçeleriyle çevrilidir.

Kızılcahamam'ın kurulmuş olduğu, batıdaki Alu Dağı ile kuzeydeki Beykaya Dağı'nın teşkil ettiğı dar ve düz vadi, kuzey-güney yönünde uzanan Kirmir ayı vadisinin batı kolunu oluşturmakta ve doğudan batıya doğru yükselmektedir. Ankara-İstanbul yolu üzerinde bulunan Kızılcahamam volkanik karakterli bir alanda geniş ormanlıklarla kaplıdır.

Kızılcahamam ilçesinin tamamı dağlarla çevrilidir. Bunlar; batıda Alu, kuzeyde Beykaya, doğuda Yıldırım (Harami tepesi 2035 m), Kavaklı (1838 m), kuzeyde Işık (2005 m) dağlarıdır. Kızılcahamam ilçesinde tarıma elverişli ovalar yoktur. Arazi, engebeli ve kıraçtır. Ancak küçük derelerin kenarlarında bulunan yerler sulanabilir niteliktedir. Kızılcahamam'ın en elverişli toprakları, çok dar olan Kirmir ayı Vadisi boyunca uzanmakta olup buralarda genellikle pirinç yetiştirilir.

Kızılcahamam ilçesi yer altı suları bakımından zengindir. Özellikle şifalı kaplıcaları meşhurdur. Kızılcahamam ilçesinde karasal iklim hüküm sürmesine karşın yapılan barajlar ve Karadeniz'e yakınlığından dolayı Batı Karadeniz iklimi özellikleri de görölmektedir. Yağmurlar, ilkbaharda yoğun olmakla beraber, ormanlık alanın fazla olmasından dolayı yıl itibarıyla yağışlı günler daha fazladır. İlçenin ortalama sıcaklığı +11 C 'dir. En yüksek sıcaklık ağustos ayında 34 C, en düşük sıcaklık şubat ayında -20 C olarak tespit edilmiştir.

Kızılcahamam ilçesinde ortalama nem % 66'dır. En yüksek nem; kış aylarında %76, en düşük eylöl ayında % 4 olarak tespit edilmiştir.

Kızılcahamam ilçesi 171.187 km²lik alan üzerine kurulmuş olup merkezinin rakımı 975 metredir.

Bölgenin coğrafi konumu Ali Cevad Efendi'nin "Memalik-i Osmaniyye'nin Tarih Coğrafya Lügati"nde şöyle belirtilmektedir:

Yabanâbâd, Ankara ili ve Sancağı'nda bir ilçenin (Yabanova) adıdır. Bu ilçenin kuzeyinde Kastamonu ili, batısında Kastamonu'ya bağlı Gerede,

doğusunda Ayaş ve Zir ilçeleri, güneyde ise Ankara ili ve Çubuk ilçeleri bulunmaktadır. Nüfusu 24.579 erkek ve 24.675 kadın olmak üzere toplam 48.250 kişidir. İlçe arazisinin 1/3'ü tarıma elverişli, 2/3'ü ise elverişsizdir.

İlçede 514 km uzunluğunda Kirmir Nehri ile bu nehir ile beraber Sakarya Irmağına dökülen İğmir, Şayi, Çemştepe ve Bağlıca nehirleri olup bunlar tarım arazisini sulamaktadır. Kurumcu köyü civarında 500 m ve Karaçam köyü civarında 300 m uzunluğunda iki sülük gölü ile Elma köyü civarında 150 m uzunluğunda bir kamış gölü vardır.

İlçede maden suyu vardır. Bu maden sularının terkinde kükürt, şap, çelik madenleri bulunmaktadır. Bu maden sularının ikisi Kızılca'da, biri de Seyhamamı'ndadır. Bu kaplıcalar, iç ve dış hastalıklara çok şifalıdır. Yaz mevsiminde Ankara ve civar illerden pek çok ahali buraya gelmektedir. Kızılca Kaplıcaları yanında Vişi Suyu denilen bir su vardır. Bu suyun sindirim ve kan hastalıklarını tedavi eden bir özelliği vardır. Bu kaplıcalara gelenlerin barınması için 60 odalı daireler yapılmıştır.

Başlıca dağları; İzmit Dağları'na bitişik Sorgun, Çankırı Dağları'na bitişik Kavak Dağı, Bolu Dağları'na bitişik Işık Dağı'dır. Bu dağlardan yakacak ve kereste temin edilmektedir.¹⁶

MADENLER

Maden Tetkik ve Arama Genel Müdürlüğü Orta Anadolu 3. Bölge (Kızılcahamam) Müdürlüğünden aldığımız bilgilere göre 1976 yılı Nisan ayına kadar Kamp şefliği, 1977 yılı Mayıs ayına kadar da koordinatörlük olarak faaliyet gösteren Müdürlük, 1977 yılı Mayıs ayında MTA Orta Anadolu 3. Bölge Müdürlüğü adı altında kurulmuştur.

Bölge Müdürlüğü Ankara, Çankırı, Eskişehir, Kırşehir ve Kırıkkale illerindeki yer altı ve yer üstü zenginlikleri modern metotlarla arayıp bulmak,

¹⁶ Eker, Muzaffer, *Yabanâbad* 2000, Kızılcahamam Belediyesi Yay. Dizisi, Nu.: 3, s. 49.

bu illerdeki arazi çalışmalarını teknik, idari yönden denetleme ve takip görevlerini yerine getirmekle yükümlüdür.

Ülkemizin yer altı zenginliklerinin aranıp bulunması ve onların işletmeye hazır hâle getirilmesi, MTA Genel Müdürlüğünün sorumluluğundadır. Ayrıca bilinenlere ilaveten yeni bulunan yatakları da içeren envanterler, belirli aralıklarla hazırlanarak kullanıma sunulmaktadır.

Ankara, kaplıcalar yönünden oldukça zengin ve aktif bir ildir. Hızla büyüyen başkentte ortalama 80 km uzaklıkta termal kaynakların toplandığı dört grup termal alan vardır. Bunlar; Ayaş-Bey pazarı, Kızılcahamam-Seyhamamı, Haymana ve Çubuk-Melikşah alanlarıdır. İl hudutları içerisinde yaklaşık 16 termal kaynak, 10 maden ve 4 içmece bulunmaktadır. Kızılcahamam Belediyesinin önderliğinde jeotermal ısıtmaya geçilmiş olup bu sistemle 2500 konut ısıtılmaktadır. Bölge Müdürlüğünde 19 memur ve 21 işçi görev yapmaktadır. Bölge Müdürlüğüne tahsis edilen arsa üzerine yapılan dört katlı binaya henüz taşınmadığı için Müdürlük, şu an belediyeye ait Kaplıca Otelinin 3 ve 4. katlarında 34 odada hizmet vermektedir.

Kızılcahamam, tarihi, kültürü ve sosyoekonomik durumuyla artık kendini bütün Anadolu'ya duyurduğu gibi, son zamanlarda yapılan termal turizm tesisleriyle de dünyaya duyurmaktadır. İlçe, termal turizm alanında kendini geliştirdiği gibi bununla da kalmayıp yer altı kaynaklarını kullanılabilir hâle getirilerek elde edilen termal suyu, merkezî ısıtma sistemlerinde kullanarak bugün dünyanın alternatif enerji olarak kabul ettiği jeotermal enerjiyi ısıtmacılıkta kullanarak 2500 işyeri ve konutu ısıtmaktadır.

Şu an ilçede termal turizme hizmet veren tesis sayısı 8 olmakla beraber inşaatı devam eden tesisler de vardır. Hizmette bulunan tesislerin toplam yatak kapasitesi 1500 civarlarındadır. Asya Termal Tatil Köyü devre mülklerini de dâhil edecek olursak bu sayı, 4000'lere kadar çıkmaktadır (Devreler 15 günlük ve 11 ay sürelidir. Burada sadece bir dönem ele alındığında 4000, bütün bir yıl için $4000 \times 22 = 88.000$ 'dir.). Kısaca

Kızılcahamam, termal turizm alanında istenilen düzeye gelmiş ve her geçen gün de yatırımlarına devam etmektedir.

Yer altı kaynakları yönünden de zengin olan ilçede, kurşun, altın, gümüş, perlit, tras ve diyatomit, gibi madenlerin bulunduğu, yapılan araştırmalar sonucu ortaya çıkartılmıştır. Bunun yanı sıra ilçenin en büyük özelliklerinden biri 4 çeşit suyunun bulunmasıdır. Bunlar; termal su (sıcak su), maden suyu (gazlı su), memba suyu (doğal kaynak suyu) ve evlerimizde kullandığımız terkos suyudur.

ŞİFALI SULAR

İlçe ekonomisinin temel direği olarak görülen kaplıca sektörüne Büyük ve Küçük kaplıca olarak adlandırılan iki adet kaplıca tesisi hizmet vermektedir. Yaz aylarında %100'lük doluluk oranıyla hizmet veren tesislerin birçok rahatsızlığa iyi geldiği, Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi ve Rehabilitasyon Ana Bilim Dalı Başkanlığının verdiği raporla şöyle belirtilmiştir:

- İltihaplı ve iltihapsiz eklem rahatsızlıklarında.
- Eklem çevresi dokularının romatizmal ağrılarında, eklem ve eklem bağlarının hareketine engel olan rahatsızlıklarda.
- Eklemlerin romatizmaya ve burkulmaya bağlı ağrılı şişlerinin tedavisinde.
- Gut ve benzeri metabolik hastalıklarda.
- Kırık-çıkık sonrası ağrı ve hareketsizlik tedavisinde.
- Kol ve bacak felçlerinin müzmin devrelerinde ve çocuk felçlerinde.
- Kadınların müzmin bel ağrılarında, kadın hastalıklarında, âdet kesimi devresi rahatsızlıklarında ve bazı tür kısırlık hâllerinin tedavisinde.
- Bazı cilt hastalıklarında.
- Bazı ruhsal hastalıklarda, aşırı sinirlilik hâllerinde.

- Romatizmal hastalıklara veya tümör iltihabı dışında çeşitli bozukluklara bağlı omuz, kol, bel ve bacak ağrılarında.
- Saçlı derinin kepeklenmesinde.
- Sedef hastalığı tedavisinde.
- Egzama ile kaşıntılı ve artma eğilimi gösteren deri hastalıkları tedavisinde.
- Ağız içi hastalıklarının tedavisinde.
- Kasık ve ayak mantarlarında.
- Kaplıca suyunun soğutularak içilmesi hâlinde; solucan, tenya, kurt ve şerit düşürülmesinde, hazmin kolaylaştırılmasında.
- Kaplıca suyuna oturulmak suretiyle, mayasıl tedavisinde.
- Kırık ve çıkıkların iyileşme safhasında oluşan ağrıların tedavisinde.
- Uzun yıllar süren mafsalsal ağrılarında.
- Fazla gıda ile beslenen şişman hastaların ayak ve bacak ağrılarında.

ARAŞTIRMA ALANIMIZIN SOSYOKÜLTÜREL ÖZELLİKLERİ

A. GENEL BAKIŞ

Halkını, 11. asırda Anadolu'ya göç eden Oğuz Türklerinin meydana getirdiği ilçenin sosyal dokusunda, geleneksel İslam-Türk motifleri, her dönemde özelliklerini kaybetmeden yaşanılmalıdır. Temelini; Kur'an, hadis, içtihatlar ve Orta Asya kültürünün meydana getirdiği sosyal yapı, hiçbir farklı unsurdan etkilenmeden, aksine çevresini etkileyerek toplumun huzur, güven ve mutluluk içinde yaşamasını sağlamıştır.

Sosyal yapının bozulmaya başladığı Tanzimat ve sonrası dönemlerde bile uzun savaş yıllarına, yenilgilere ve buna bağlı olarak toprak kaybına, baş gösteren ekonomik sıkıntılara rağmen insanımız, şükür, sabır, fedakârlık,

dayanışma ve metanetinden bir şey kaybetmemiş, eğitim, ibadet, âdet ve geleneklerini asla ihmal etmemiş, âdeta bir insanlık modeli ortaya koymuştur.

Toplum Yapısı ve Yerleşim Tarzları

Fatih Sultan Mehmet zamanına kadar Yıldırım bölgesinde yerleşik bir nüfus yokmuş. Köylü, küçükbaş hayvanlarıyla kışın aşağı kesimlerde, yazın yüksek kesimlerde olmak üzere konargöçermiş. Askere kim gidecek, kimden ne kadar vergi alınacak, toplam nüfus ne kadar, bunu tespit etmek zor oluyor. Daha sonra Fatih Sultan Mehmet, yörüklüğü yasaklıyor. Yörüklük büyük ölçüde ortadan kalkıyor ve toplum yerleşik hayata geçiyor. Kızılcahamam bölgesinde yörükler varmış. Bu yörüklerin gözleri ve saç şekilleri kuzey insanına benzer. Çakır gözlüdürler. Onun haricinde bu bölgede Kafkas göçmeni olan Çerkez ve Kazaklar da yaşamış.

Bu bölge, arazi itibarıyla çok yüksek ve engebeldir. Osmanlı Devleti zamanında insanımızın düz ovaları bırakıp bu yüksek yerlere yerleşmesinin farklı sebepleri olabilir. Asker kaçaklarından ziyade özellikle Celâlî İsyanları'nın göçü zorunlu kıldığı söylenebilir. Köylü kesim, eşkıyaların baskısından kurtulmak için daha sapa, yol üstü olmayan, ulaşımı zor bölgelere geriliyor. Çünkü insanların bir bölgeye yerleşmelerinde, orayı mesken tutmalarında bir sebep, cazibe olması lazım. Bir yol kıyısı, su, ormanlık, çayırılık gibi. Yıldırım bölgesinde bu şartları bulmak çok zordur.

İdari Durum

İlçe Hükûmet Konağı'nda İlçe Özel İdare Müdürlüğü, İlçe Sivil Savunma Müdürlüğü, İlçe Millî Eğitim Müdürlüğü, Halk Eğitim Müdürlüğü, Tapu Sicil Müdürlüğü, Kadastro Şefliği ve Adliye'ye ait hizmet birimleri yer almaktadır. İlçede bulunan kamu kurum ve kuruluşlarında memur, kadrolu işçi, sözleşmeli işçi ve geçici işçi olarak toplam 1555 personel mevcuttur.

Nüfus bakımından genellikle تنها olan köylerde yaşayan vatandaşlarımızın yaş ortalaması 55'tir. Köyler, Çeltikçi beldesini çevreleyen

Çeltikçi grubu köyleri, Güvem bucağını çevreleyen Güvem Bucağı grubu köyleri, Pazar Bucağını çevreleyen Pazar grubu köyleri ile E-89 kara yolu üzerinde ve diğer yerlerde merkeze bağlı olarak kurulmuştur. İlçede 5, Çeltikçi beldesinde 2 mahalle vardır.

Genel Sağlık Durumu

Kızılcahamam ilçe merkezinde 50 yataklı devlet hastanesi ve 1'i ilçe merkezinde, 3'ü köylerde olmak üzere toplam 4 sağlık ocağı ile sağlık hizmetleri yürütülmektedir. Tam teşkilatlı devlet hastanesinde genellikle hekim kadrolarında açık bulunmaktadır. İlçede 14'ü uzman ve 9'u pratisyen olmak üzere 23 doktor ve 4 diş hekimi vardır. İlçe Merkez Sağlık Ocağında 6 doktor ve 4 hemşire, 5 ebe ile Ana Çocuk Sağlığı ve Merkez Sağlık Ocağı yanında, 1 doktor, 4 hemşire ile Verem Savaş Dispanseri, faaliyetlerini sürdürmektedir. İlçenin E-5 Karayolu üzerinde turistik bir yer olması nedeniyle yatak sayısı ve personel yetersiz olduğundan 2000 yılında inşaatına başlanan ek bina, şu anda geçici kabul aşamasındadır. Bu ek binanın zemin katında acil poliklinikler ile laboratuvar, röntgen çekim odası, hemşire odası, doktor odası ve polis odası, 1. katta hasta servis odaları, 2. katta 2 adet ameliyat odası ile anestezi ve hemşire odası, son katta ise yemekhane ve dinlenme odası bulunmaktadır. Mevcut binaya ilaveten diyaliz ünitesi yapılmaktadır.

Büyük Kaplıca'nın üst katında 1 doktor, 1 hemşire, 1 memur, 2 hizmetli ve eczanesi ile birlikte SSK Dispanseri bulunmaktadır.

İLÇEYE BAĞLI BELDE VE KÖYLERİN TOPLAM NÜFUSU

Kızılcahamam ilçesine bağlı 107 köy bulunmaktadır. Bucak statüsünde bulunan Güvem ve Pazar köylerinde bucak teşkilatı ile ilgili herhangi bir birim bulunmamaktadır. İlçe merkezi dışında Çeltikçi bucağı belediye statüsüne geçmiştir. Tüm köylerin ulaşımı sağlanmış olup taşımali eğitim-öğretim sistemine geçildiğinden hemen hemen bütün köylerin yolları

açık tutulmaya çalışılmaktadır. 7 köyün kanalizasyonu mevcut olup 107 köyün % 30'unda içme suyu şebekesi yoktur. 23 köye gelen ödenekle içme suyu teminine başlanmıştır.

İlçeye Bağlı Belde ve Köylerin Toplam Nüfusu

1. tablo:

Köyün Adı	Türü	Nüfusu
Akçakese	Köy	26
Akdoğan	Köy	306
Aksak	Köy	34
Aşağıçanlı	Köy	29
Ayvacık	Köy	40
Bayırköy	Köy	46
Berçinçatak	Köy	122
Berçinyayalar	Köy	100
Binkoz	Köy	110
Bulak	Köy	175
Ciğerler (Ciğirler)	Köy	122
Çukurca	Köy	37
Çukurören	Köy	107
Demirciören	Köy	42
Dereneci	Köy	133
Doğanözü	Köy	27
Doymuşören	Köy	49
Gebeler	Köy	119
Gökbil	Köy	48
İncegiz	Köy	66
Karaağaç	Köy	120
Karacaören	Köy	91
Kırköy	Köy	143

Kızılca	Köy	46
Kızılcaören	Köy	208
Mahkemeağacın	Köy	89
Oğlakçı	Köy	25
Olucak	Köy	74
Saraycık	Köy	30
Sarayköy	Köy	51
Sazak	Köy	46
Şahinler	Köy	67
Taşlıca	Köy	77
Uğurlu	Köy	176
Üçbaş	Köy	165
Üyücek (Üğücek)	Köy	97
Yanık	Köy	171
Yeşilköy	Köy	73
Yıldırımçatak	Köy	89
Yıldırımdemirciler	Köy	42
Yıldırımhacılar	Köy	76
Yıldırımören	Köy	67
Yıldırımyağlıca	Köy	56
Çeltikçi	Belde	2.713
Adaköy	Köy	40
Akçaören	Köy	57
Alibey	Köy	62
Alpagut	Köy	81
Aşağıadaköy	Köy	58
Aşağıhüyük	Köy	116
Bademli	Köy	59
Bağlıca	Köy	116
Bağören	Köy	96
Başağaç	Köy	137

Başören	Köy	95
Bezcikuzören	Köy	27
Çalta	Köy	148
Çavuşlar	Köy	133
Çırpan	Köy	169
Değirmenönü	Köy	116
Göl (Gölköy)	Köy	19
Gümele	Köy	163
Güneysaray	Köy	79
Kalemler	Köy	38
Kınık	Köy	124
Kırkırca	Köy	132
Kışlak	Köy	111
Kızık	Köy	40
Kocalar	Köy	25
Kurumcu	Köy	200
Kuşçuören	Köy	81
Örencik	Köy	312
Tahtalar	Köy	12
Turnalı	Köy	14
Yakakaya	Köy	68
Yukarıhüyük	Köy	51
Güvem	Köy	172
Belpınar	Köy	73

SOSYAL YAPININ ORGANİZASYONU

İlçe Belediyelerinin Durumu

İlçede biri merkez, diğeri Çeltikçi Beldesi'nde olmak üzere iki belediye teşkilatı bulunmaktadır. Kızılcahamam Belediyesinin 2004 yılı gelir gider bütçesi 10.924.461.000.000 TL olup hizmetlerini 196 personel ile yürütmektedir. İlçe Merkezinde Yenice, Karşıyaka, Akçay, Kemal Paşa ve İsmet Paşa Mahallesi olmak üzere beş mahalle mevcuttur. Çeltikçi Belediyesinin 2004 yılı bütçesi 440.513.000.000 TL'dir. Beldede Arpalık ve Esertepe olmak üzere iki mahalle vardır.

İlçe ve civarı, Ankara ilinin mesire yeri olması sebebiyle özellikle yaz aylarında artan nüfusun hizmet ihtiyacını karşılamak, belediyenin sınırlı imkânları ile güç hâle gelmiştir. Nüfus sayımının özellikle dışarıdan gelen nüfusun en az olduğu zamanda yapılmış olması sebebiyle nüfus sayımlarına göre İller Bankasınca genel bütçe gelirlerinden ayrılan paylar, gerçek ihtiyaçların yerine getirilmesinde yetersiz kalmaktadır. İlçe merkez belediyesinin 1983 yılında tasdik edilmiş imar planı, ihtiyaçları yeterince karşılayamadığı için her yıl sık sık tadilat ve yenilemeye tabi tutularak uygulanmaya çalışılmaktadır. İlçenin yakın gelecekte çekebileceği nüfus ile hâlen mevcut nüfusundaki artışlar, yeni yerleşim ve iskân alanlarının teminini zorunlu hâle getirmektedir.

Hâlen ilçede mevcut yerleşim sıklığına çözüm olarak ilçe kenarından geçen Kirmir Çayı'nın ıslahı yapılarak yolun karşı yamaçlarındaki evsafı bozuk orman örtüsünün orman rejiminden çıkarılması ile bu geniş alan üzerinde yapı hizmetlerinin planlanıp yeni iskân alanlarına açılması hâlinde bu ihtiyacın büyük ölçüde giderileceği düşünülmektedir. İlçe merkezinin içme suyu ihtiyacı mevcut kuyu ile karşılanamadığı için İller Bankasınca kurulan ikinci kuyunun şebekeye bağlanması ile içme suyu ihtiyacı karşılanmıştır. Merkez belediyesinin hâlihazır yerleşim yerine göre tesis edilen kanalizasyon

şebekesi ihtiyacı karşılamakta ise de hizmete açılması düşünülen yeni alanlar için ilave projeler geliştirilmelidir.

Yürütülmekte Olan Belli Başlı Faaliyetler

1. Anadolu Teknik ve Endüstri Meslek Lisesi yatılı öğrenci pansiyonu inşaatı yapılmakta olup inşaat %95 seviyesindedir. İnşaatın tamamlanması için ödenek ayrılmış olup ihale aşamasındadır.

2. Güvem İlköğretim Okulunun 5 ek derslik inşaatı tamamlanarak hizmete hazır hâle getirilmiştir ve eğitim öğretime açılmıştır.

3. Kazan Dutözü-Kızılcahamam 477 enerji nakil hattının ilave direkleri dikilerek iletkenleri de çektilerilerek polis lojmanları T1 (DM)'e kadar getirilerek ihtiyaç duyulduğunda servise manevra yapılmak suretiyle alınabilmesi sağlanmıştır.

4. Vatandaşların katkılarıyla yaptırılmakta olan Cumhuriyet İlköğretim Okulu 5 ek derslik inşaatı tamamlanmış olup hizmete girmiştir.

5. Dünya Bankasının finansmanı ile Perihan İlköğretim Okulu ek binası inşaatı tamamlanarak 2003-2004 eğitim-öğretim yılında hizmete girmiştir.

6. Akdoğan İlköğretim Okulunun ek derslikleri tamamlanarak eğitim-öğretime açılmıştır.

7. Pazar İlköğretim Okulunun büyük onarımı yapılarak hizmete girmiştir.

8. 2000 yılında inşaatına başlanan Devlet Hastanesi ek binasının zemin katında acil poliklinikler, laboratuvar, röntgen çekim odası, hemşire odası, doktor odası ve polis odası, 1. katta hasta servis odaları, 2. katta 2 adet ameliyat odası ile anestezi ve hemşire odası, son katta ise yemekhane ve dinlenme odası, mevcut binaya ilaveten diyaliz ünitesi ile geçici kabul aşamasındadır.

9. Akyar Barajı'ndan ilçenin ihtiyacı olan 130 lt/sn içme suyunun temini için İller Bankası'na proje ihalesi yapılmıştır.

10. Asya Finans Kızılcahamam Termal Tatil Köyü 450 devre mülk inşaatının Nisan 2004'te resmî açılışı yapılmıştır.

11. İçceler, Kasımlar, Hıdırlar, Kavuközü, Yukarıçanlı Tarımsal Kalkınma Kooperatifi 2001 yılında kurulmuştur. Kooperatifin amacı damızlık süt sığırı yetiştirmektir. Kooperatif, 50 üyeden oluşmaktadır. Her üye için 4 adet damızlık düve projesi yapılmış olup toplam düve sayısı 200 adettir. 2002 yılında 116 adet buzağı alınmıştır. Tarım ve Köy İşleri Bakanlığınca kooperatif üyelerine ahır yapımı, bina yapımı ve araç alımı için kredi açılmıştır. Bakanlıkça düve için ihale yapılmış ve her düvenin 985.000.000 TL'den alınması sağlanmıştır. Bu düveler Afyon, Kastamonu, Kırşehir, Yozgat illerinden temin edilmiştir. Üyelerin ahırları yapılmış ve damızlık düveler, kooperatif üyelerine kura ile teslim edilmiştir.

Ulaştırma ve Altyapı

Kızılcahamam ilçesi Ankara-İstanbul E-89 kara yolu güzergahında Ankara'ya 78 km mesafededir. İlçeye bağlı 107 köy ve bir belde mevcut olup belde ve köy yollarının 131 km'si asfalt, 411 km'si stabilize ve 53 km'si tesviye yol olmak üzere toplam yol ağı 595 km'dir. Karayolları 42. Şube Şefliğinin sorumluluk alanında 204 km'si devlet yolu, 170 km'si il yolu olmak üzere toplam 374 km'dir. Bu kara yollarının 205 km'si BSK yol, 168 km'si sathi yol ve 1 km'si kaplama yoldur.

Kızılcahamam ilçe merkezinde 6.322 abone kapasiteli EWSD (CP 113) santrali bulunmaktadır. Çalışan abone sayısı, şehir merkezinde 5.951'dir. Toplam trunk sayısı 720, çalışan trunk sayısı 570 adettir. 110 köyde 20 adet santralde Eylül 2002 sonu itibarıyla 5.539 abone kapasitesi mevcuttur. Köylerde toplam 4973 aboneye hizmet vermektedir. Genel toplamda abone sayısı 10.924, toplam kapasite 11.861'dir Kızılcahamam merkezinde prensbal- 11.490 adet lokal abone kapasiteli şebeke mevcuttur. 110 köyde ise toplam 7210 adet abone kapasiteli şebeke mevcuttur.

İlçe merkezi ve köy grupları, enterkonekte şebekeden enerji almakta olup elektriksiz köy bulunmamaktadır. Ankara'dan gelen eski ana hattın Çeltikçi ve Pazar köy grupları enerji almaktadır. İlçe merkezi, Gerede Trafo Merkezi'nden ve alternatif olarak yeni servis olan Kazan Dutözü Kızılcahamam ENT'den beslenmektedir. Herhangi bir hat, arıza yaptığında diğer hattın ilçe merkezi ve köyler, manevra yapılmak suretiyle beslenmektedir. İlçe merkezindeki bina ve direk tipi trafolarla ilaveten yeni trafolar yapılarak abonelerin, daha sağlıklı ve kesintisiz elektrik kullanması için servise alınmıştır.

Gençlik ve Spor Hizmetleri

İlçede çim yüzeyli ve 1000 kişi kapasiteli futbol sahası, 1 spor salonu, 1 toprak saha ve özel sektöre ait çim yüzeyli futbol sahası, belediyeye ait çim yüzeyli antrenman sahası vardır.

Kızılcahamam Spor Kulübü, 3. ligde mücadele etmektedir. İlçede amatör düzeyde faaliyet gösteren bir spor kulübü vardır. 1984 yılında hizmete açılan 250 kişi kapasiteli kapalı spor salonu ve 1972 yılında hizmete açılan 2500 kişi kapasiteli nizami çim yüzeyli futbol sahası bulunmaktadır. (bk. 29. fotoğraf) Bunun yanında okul ve bazı kurumların basketbol sahaları mevcuttur. Karacaören köyü Davutlar Mahallesi'nde Başkent Üniversitesi Vakfına ait 4 adet futbol sahası, tenis kortları, voleybol, basketbol ve koşu yolu yapılmıştır.

İlçede spor faaliyetleri; futbol, güreş, basketbol ve voleybol turnuvaları düzenlenerek sürdürülmektedir.

YEREL YÖNETİMLER

ÇELTİKÇİ

1) YERİ VE GENEL DURUMU

Çeltikçi Beldesi, Ankara ili, Kızılcahamam ilçesine bağlı olup İç Anadolu Bölgesi'ndedir. Karadeniz Bölgesi'nin güneyindeki dağlarla bu bölgeden ayrılır. Beldenin nüfusu 500 civarındadır.

Ulaşım: Kızılcahamam'a 30 km, Ankara'ya Kızılcahamam yolundan 110 km, Batı yönünde Gündül ilçesine 30 km asfalt yolla bağlıdır. Diğer çevre köylere, sabitleştirilmiş (stabilize) yollarla bağlıdır. Yapımı tamamlanmış olan Ankara-İstanbul otoyolu sayesinde Ankara'ya daha yakınlaşmış ve mesafe 50 km'ye inmiştir.

Beldenin belediyesine ait iki adet araç, sabah erken saatlerde Kızılcahamam'a gitmekte, öğleden sonra ise köye dönmektedir. Sabah erken saatlerde kalkamayan veya hastası çıkan beldeliler, özel araç tutmak zorunda kalmaktadırlar.

Komşu Köyler: Çeltikçi beldesi, doğusundaki Gümele ve Bağören köyleri, batısındaki Güneysaray, kuzeyindeki Kurumcu, kuzeydoğusundaki Kuşçuören, güneyindeki Bağlıca ve güneybatısındaki Alpagut ile çevrilidir. (bk. 7 ve 8. fotoğraf) Eski bir bucak merkezi olması dolayısıyla çevresindeki 34 köy ile yakın bir ilişkisi bulunmaktadır.

Kanalizasyon-Su Durumu: Beldenin kanalizasyon şebekesi 1988'de yapılmıştır. Belde, kuruluşundan bu yana su sıkıntısı çekmiş, suyu doğusundan geçen Bayındır Çayı'ndan taşımıştır. Su yüzünden çok güçlükler çeken "Çakısallayan" lakaplı bir hizmetkâr, bir vaatte bulunur. Der ki: "Eğer bir gün zengin olursam bu köye su getireceğim."

Askerlik çağı gelir, askere gider. Osmanlı Devleti'nin o dönemdeki askerlik sistemine göre gösterdiği başarılarından dolayı paşa olur. Vaktiyle verdiği adağı hatırlayarak bir Ermeni usta ve gerekli malzemeler ile gelir. Böylece beldeye ilk akar çeşme yapılır. 1974 yılında karakol binasının yanına ayaklı su deposu yapılır. Çay kenarında açılan kuyudan su pompalanır. Belde içindeki şebekeye verilir. Fakat sık sık arıza yapması ve masraflı olması yüzünden bu sistem pek kullanılmaz. Nihayet 1989'da beldenin kuzeyindeki tünelin etkisi ile bol miktarda su, o civardaki bir dağın eteğinden çıkartılır ve DSİ ile beldenin ortak çalışmasıyla, daha evvel yapılan depo ve su şebekesine bağlanır. Bugün beldede içme suyu sıkıntısı yoktur. Evlerde su bağlantısı bulunmaktadır.

Bina ve Devlet Kuruluşları: Belde 120 hanedir. Eski bucak merkezi olduğu için beldede jandarma karakolu, sağlık ocağı, ilköğretim okulu, tarım kredi kooperatifi, orman koruma merkezi, PTT gibi devlet daireleri ile Belde Güzelleştirme Derneğine ait öğrenci pansiyonu bulunmaktadır. Yapılar, yarı kâgir olup Karadeniz Bölgesi ev tipi ön plana çıkmıştır.

2) BELDENİN TARİHÇESİ

1. Beldeye İlk Gelenler: Beldeye ne zaman gelindiği kesin olarak belli değildir. Fakat beldedeki bazı yer isimlerinden (Alpagut, Bayındır) anlaşıldığına göre Selçuklu ve Osmanlı Devleti'nin ilk dönemlerinde Anadolu'ya gelen Türklerin Kayı Boyu'ndan bir kısmı bu çevreye yerleşmiştir. Bölgede eski dönemlere ait fakat kimler tarafından yapıldığı belli olmayan "Gavur Kalesi"ne ait kalıntılar da bu bilgileri doğrular niteliktedir.

2. Çevrenin Adı: Beldenin ilk adının ne olduğu bilinmiyor. Daha sonra "Yabanâbâd" diye anılıyor. Şimdiki adının ise çeltik ziraatının başlamasından sonra verildiği tahmin ediliyor.

3. Okul ve Cami: Beldede okuma-yazma faaliyetleri Atatürk'ün başlattığı okuma-yazma seferberliği ile başlamıştır. Muallim Mehmet Emin Efendi,

28.12.1928 tarihinde beldede ilk kursu başlatmıştır. İlkokul, bir süre geçici binada kalmış. 1932'de şimdi kullanılmayan eski binaya taşınmıştır. 1965 ve 1968'de yapılan ilkokul binasının faaliyeti hâlen devam etmektedir. Ortaokul ise 1971-1972 eğitim-öğretim yılında eski ilköğretim binasında faaliyete geçmiştir. 1988 yılında ise beldenin kuzeybatısında bulunan yeni binaya taşınarak günümüze kadar faaliyetini devam ettirmiştir.

Beldede yapılış tarihi bilinmeyen eski cami ile 1973'te yapılan yeni cami bulunmaktadır.

4. Doğal Afetler: Belde, kuruluşundan günümüze kadar büyük yangın ve deprem gibi doğal afet görmemiştir.

3) BELDENİN COĞRAFİ DURUMU

Belde, Kirmir Çayı Vadisi'nden tahminen 100 m kadar yükseklikte bir düzlüğe kurulmuştur. Beldenin rakımı 860 metredir. Zamanla yerleşim alanı güneye doğru kaymıştır. Kuzeyinde Asar Dağı vardır. Bu dağın haricinde önemli bir yükseltiye rastlanmaz. Arazi engebelidir. Tarım alanlarına ayrılan kısım, otlak ve korulardan daha fazladır. İklimi, İç Anadolu'nun karasal iklim özelliklerini gösterir. Bitki örtüsü bozkırdır. Beldenin kuzeyinde çok az meşe korusu vardır. Beldenin doğu sınırını Bayındır Çayı, güney sınırını ise Kirmir Çayı belirler. Dereler; yazın kuru, kışın ve baharlarda doludur.

Nüfus, yaşlı olmakla birlikte genç nüfus büyükşehirlere, bilhassa Ankara'ya göç etmiştir. Belde, 1992 yılında belediyeleşmiştir.

4) BELDENİN EKONOMİK DURUMU

Beldede tarihî, turistik ve endüstriyel gelir kaynakları yoktur. Halkın geçim kaynağı tarım ve hayvancılıktır. Çeltik, buğday, arpa, fiğ ve az da sebze, meyve yetiştirilir. Manda, inek, koyun, keçi, beslenir. Beldede son on yılda Köy-Tür Vakfı tarafından teşvik edilerek tavukçuluk başlamış, bu amaçla iki adet kümes yapılmıştır. Bazı aileler küçük çapta arıcılık

yapmaktadır. Akarsulardan günlük ihtiyacı karşılayacak kadar balık tutulmaktadır.

Belde halkı, gelirini genellikle pirinç üretiminden sağlar. Halk, elde ettiği gelirini günlük diğer ihtiyaçlarını temin etmek için kullanır. 1959'a kadar Kısıkkaya Mevkii'nde kurulan Yabanağa Pazarı o tarihten itibaren belde içerisine getirilmiş. Hâlen her hafta perşembe günleri pazar kurulmaktadır.

Belde halkı ve çevre köyler yiyecek ihtiyaçlarını bu pazardan karşılamakta, ürettiklerini de burada satmaktadır. Pazar, ihtiyaca cevap vermekle birlikte gittikçe önemini yitirmektedir. Pazarda esnaf olan belde halkından yirmi kadar ailenin ekonomik durumları diğer ailelere göre daha iyidir.

Beldede geçim kaynağının temeli olan çeltiği işleyen iki değirmen vardır. Son yıllarda kurulan Kıskı ve Enka şirketlerinin şantiyelerinde bulunan işçilerin ihtiyaçlarını beldeden temin etmesi ve bazı gençlerin bu şantiyelerde işçi olarak çalışması ile beldenin gelir düzeyi bir miktar artmıştır. Belde halkı, yakacak ihtiyacını Orman İşletmesi ve Çayırhan Kömür İşletmesinden temin etmektedir.

5) BELDENİN KÜLTÜREL DURUMU

Beldede 1928 yılından beri eğitim-öğretim yapan kurumlar olmasına rağmen, belde halkının okumaya isteksiz oluşu, çocuğunu bir an önce gelir getirecek bir işe yerleştirme isteği gibi nedenlerle öğrenim hayatını devam ettirip yüksekokul bitiren kişilerin sayısı çok azdır. Buna rağmen beldede okuma-yazma oranı oldukça yüksektir. Çeltikçi İlköğretim Okulu, eğitim ve öğretim faaliyetlerine devam etmektedir.

ULAŞIM

Kara yolu Ulaşımı

Kızılcahamam-Ankara arası yolcu taşımacılığı Kızılcahamam Belediyesine ait “Kızılcahamam Belediye Seyahat Şirketi” ve özel bir kuruluş olan “Kızılcahamam Otobüsçüler Kooperatifi” tarafından ve genelde Mercedes 303 marka otobüslerle yapılırken 2004 yılı içinde “Şampiyon Turizm” adında yeni bir otobüs firması kuruldu.

Bu firma, bünyesinde 12 adet Mitsubishi-Prestij marka, 28 kişilik otobüslerle diğer firmalardan ayrı olarak karşılıklı her 15 dakikada bir Ankara-Kızılcahamam-Ankara seferleri düzenledi.

24 ortaklı bu firmanın ilçedeki terminali, İstanbul yolu üzerindeki Emniyet Ticaret Tesisleri’nde, Ankara’da ise İstanbul Caddesi-Kazımkarabekir Caddesi kavşağındaki Kültür İş Hanı’nda bulunuyor.

İlçedeki Seyahat Şirketlerinin 2004 yılı içinde taşıdıkları yolcu sayıları:

2. tablo:

Seyahat firması	Ankara’ya giden yolcu	Ankara’ dan gelen yolcu	Toplam yolcu sayısı
Kızılcahamam Belediye Seyahat	156.524	104.850	261.374
Kızılcahamam Otobüsçüler Kooperatifi	94.000	68.000	162.000
Şampiyon Turizm	51.000	32.000	83.000
Toplam	301.524	204.850	506.374

Ancak zamanla ilçe belediyesi zarar ettiği gerekçesi ile kendi seferlerini durdurdu ve diğer iki şirketi “Kızılcahamam Belediyesi Halk Otobüsleri” adı altında birleştirdi. Belediyenin denetim ve gözetiminde

oluşturulan bu yeni uygulama ile firmalar arasındaki çekişme ve huzursuzluk önlendi. Diğer iki firma, kendi terminallerini kapatarak belediyenin terminalini kullanmaya başladı. Hareket saatleri de her saat yerine, yolcu talebine göre 10 veya 15 dakikada bir sefer olmak üzere yeniden düzenlendi.

Bu arada büyük otobüsler de elden çıkartılarak 17 kişilik Ford ve Volkswagen marka minibüsler sefere konu. Ankara’da ise Otobüsçüler Kooperatifinin Bentderesi’ndeki terminali kullanılıyor. Buradan hareket eden minibüsler, Kazımkarabekir Caddesi’ndeki Şampiyon Turizmin terminalinde bekleyen yolcuları da alarak Kızılcahamam’a geliyor. Şu anda Kızılcahamam Otobüsçüler Kooperatifine ait 45 ve Şampiyon Turizme ait 7 minibüs (toplam 52 minibüs) halk otobüsü olarak çalışıyor. Seferler, her sabah 06.00’da “hastane servisi” adı altında yapılan seferle başlayıp akşam 20.30’a kadar devam ediyor.

Ankara ve Kızılcahamam’dan günlük, karşılıklı olarak $56 \times 2 = 112$ sefer (her saat 4 sefer hesabı ile) düzenleniyor. Minibüslerin genelde tam kapasite ile gidip geldiği düşünülürse günlük $112 \times 17 = 1904$ yolcu gidiş-geliş yapmış oluyor. Bu da yıllık 694.960 yolcuya tekabül ediyor.¹⁷

Köyde Kızılcahamam’a çalışan üç tane traktör var, üç tane de taksidir. Çeltikçi tarafından gelen minibüsler de her gün sabah Kızılcahamam’a giderler, akşam üzeri de dönerler. (*Mahkemeağacın köyü–Ali ŞAHİN*)

Osmanlı Devleti döneminde 1650 yıllarında buranın adı geçiyor. 1870’lerde İzmir daha belediye olmadan burası (Pazar) belediye oluyor. O dönemlerde buraya Rüştîye Mektebi açılıyor. (bk. 42. fotoğraf) Pazar’ın önemi şuradan geliyor: Burada Bizans surları vardır. Tarihî İpek Yolu buradan geçerdi. Arabistan’dan gelen yol da buradan geçermiş. Bu yolların ve kervanların korunması için bölgenin belli yerlerine karakollar kurulmuş. (*Pazar köyü–Nevzat ŞAHİNDUR*)

¹⁷ Kızılcahamam Belediyesi

Hıdırlar ve Kasımlar köylerinde iki tane araba var. Onlar sabah gidiyorlar, akşam geliyorlar. Kızılcahamam'a onlarla gidiyoruz. Herkesin kendinin, çoğunun da özel arabası var. O şekilde oluyor ulaşımımız. (*Mehmet KAPLAN-İğciler köyü*) (bk. 28. fotoğraf)

Köyde tarım için kullanılan yedi adet traktör bulunmaktadır. Ufak tefek ulaşımda kullanılan bu traktörlerin haricinde köye en yakın ilçe olan Kazan'a (köye 19 km) salı günleri kurulan pazara gitmek için minibüse binilir. (*Alibey köyü-Ahmet GÜREL*)

Geleneksel Haberleşme Şekilleri:

Geçmişte insanımızın o dönemin özelliklerinden de kaynaklanan kendine has birtakım haberleşme teknikleri geliştirdikleri görülüyor. Okur-yazarlığın çok az olduğu geleneksel toplum yapımızda yüz yüze haberleşme oldukça yaygındır.

Düğün sahipleri davetleri, "okuyucu" denilen bir kadın ile yaparlar. Bu kadın, evleri tek tek dolaşıp düğün veya nişanı haber verir ve bir de şeker dağıtırmış. Söz ile yapılan bu davet yanında, dağıtılan bu şeker de bir tür işaret olmaktadır.

Birine önemli bir haber gönderecek veya birinden önemli bir şey isteyecek olan kimse, aracı ile kendini tanıtıcı bir nişan veya eşya (tespih, mendil, poşu, bıçak vb.) gönderir, böylece isteğin veya haberin doğru olduğuna inanılırdı. Fakat bu usulün muziplik konusu yapıldığı da olmuş.

İlk çıktığı yıllarda radyo da köylerde önemli bir haberleşme aracıdır. Özellikle haber ajansları hiç kaçırılmaz ve duyulanlar etrafa yayılırdı.

Köylerde tellal denen kişiler, yüksekçe bir yere çıkarak köy ile ilgili resmî duyuruları halka bildirirlerdi. Şimdi bu iş cami hoparlöründen yapılıyor.

Pazar yerleri, ekonomik fonksiyonları yanında çevre halkı için önemli bir haberleşme merkezidir. Pazarda buluşanlar çevrede olup bitenleri burada öğrenirler.

Kahvehaneler de sohbet ve oyun yanında olan bitenin öğrenildiği yerlerdir.

Yaşlı insanlar da geleneksel kültürde bir haberleşme aracıdır. Geçmişin acı tatlı bütün olaylarını onlar vasıtası ile öğreniyoruz. Kültürün yeni nesle aktarılmasında köprü görevi üstlenmiş olan yaşlılarla ilgili olarak Mali'li bir folklor uzmanı şöyle diyor: “Bir yaşlının ölümü bir kütüphanenin yanması demektir.”

Mendil, özellikle sevgililer arasında sözsüz ve yazısız haberleşmede önemli rol oynamıştır. Üzerine işlenen sevgi kelimeleri yanında, mendilin rengi, motifleri ve kumaşının cinsinin bile ayrı bir anlam taşıması söz konusudur.

Eskiye ait sanat eserleri de o dönem toplumunun hayat tarzı, kültür, inanç ve ekonomik yapısı hakkında bilgi ve mesajlarla doludur.

Ramazan ayında akşam top atılması ve gece davul çalınması da orucun başlama ve bitme vakitlerini bildiren bir başka haberleşme aracı olarak geleneksel toplumumuzda olduğu gibi bugün de hâlâ kullanılmaktadır.

TURİZM

Turizmin kelime anlamı TDK Türkçe Sözlük'te şöyle geçmektedir.

1. Dinlenme, eğlenme, görme, tanıma vb. amaçlarla yapılan gezi.
2. Bir ülke veya bir bölgeye turist çekmek için alınan ekonomik, kültürel, teknik önlemlerin, yapılan çalışmaların tümü.

Birinci tanımdan da anlaşılacağı üzere, birçok amaca hizmet eden turizmin son yıllarda gelişen en önemli dallarından birisi sağlık turizmidir.

Kızılcahamam özellikle şifalı kaplıcaları ve bol oksijenli ormanlarıyla sağlık amaçlı seyahat açısından büyük önem arz etmektedir. Sağlık turizminin bu önemine asırlar önce Peygamber Efendimiz (S.A.V.): “Seyahat edin, sıhhat bulun.” buyurarak işaret etmiştir.

Zamanında Kızılcahamam bundan daha şendi. Yaz tatillerinde Museviler, Ankara’nın zenginleri giderdi Kızılcahamam’a. Uzun bir at arabası vardı. Onunla Soğuk Su’ya çıkılır, Acı Su’ya ve Maden Suyu’na gidilirdi. Her tepenin başında bir gramfon ona mukabele ederdi. (*Necati TEREYAĞOĞLU*) (bk. 41. fotoğraf)

İLÇEDEKİ TURİSTİK TESİSLER

Çam Otel

Kızılcahamam’da ilk modern tesis olarak 1954’te yapımına başlanıp 1958’de hizmete açılmıştır. Temel atma törenine zamanın D.P.’li Çalışma Bakanı Mümtaz Tarhan’ın katıldığı tesis, önceleri ilçenin ormanlık ve temiz havasından dolayı isabetli bir kararla sanatoryum olarak düşünülmüş iken zamanla bu fikirden vazgeçilmiş. İlçe merkezine yaya olarak 20 dakika mesafede ve Soğuksu Millî Parkı’nda çamlık bir alanda bulunan Çam Otel, önceleri Oleyis-İş, sonra da Ges-İş Sendikası tarafından, sonraları ise Özel İdare-Belediye ortaklığı ile çalıştırılmıştır.

Mülkiyeti Orman Genel Müdürlüğüne ait otel, 1954’te 49 yıllığına Sosyal Sigortalar Kurumuna kiralanmış, otelin belediyeye ait hisseleri 1994’te ihale ile Güreş Vakfına devredilmiş, bir süre Güreş Vakfı, sonra da çeşitli özel şirketler tarafından işletilen otelin kira sözleşmesi 2003’te bitmiştir. Otelin işletme hakkı şu anda, Ankara Büyükşehir Belediyesindedir.

Çam Otel, üç yıldızlı işletmesi ve 40 odası ile uzun yıllar ilçede tek turistik tesis olarak hizmet vermiştir. Özellikle 1970’lerde millî takımımızın yanında, Beşiktaş, Galatasaray ve Fenerbahçe gibi büyük kulüpler, konaklama yeri olarak bu oteli kullanmışlardır.

1996 da termal su verilen otelin bütün odaları banyolu, telefonlu ve müzik yayınlıdır. Ayrıca, geniş ve rahat bir lobisi, 200 kişilik yemek salonu, garajı, oyun ve TV salonu, mini satış mağazası ve 100 kişilik konferans salonu mevcuttur.

Soğuksu Millî Parkı yolunun kıyısında ve çevre yoluna yakın olduğundan ormanın içinde sakin bir şekilde yürüyüş imkânı da bulunmakta ve yaz-kış devamlı termal su verilen açık ve kapalı havuzlarından her zaman faydalanmak mümkün olmaktadır.

Kaplıca Termal Oteli

İlçe merkezinde Büyük Kaplıca'nın hemen bitişiğinde olan Kaplıca Oteli'nin mülkiyeti özel idareye ait iken 1961 yılında belediye tarafından satın alınmıştır. 36 odası bulunan otele 1996 yılından itibaren termal su verilmeye başlanmıştır. Aynı yıl bünyesinde fizik tedavi ve rehabilitasyon merkezi de kurulan otelde birçok romatizmal hastalık tedavi edilebilmektedir.

Belediye tarafından işletilen Kaplıca Oteli; 100 kişilik yemek salonu, otoparkı, şömineli oturma salonu, bahçesi ve şehir merkezine çok yakın olan konumu ile hizmet vermektedir.

Ab-ı Hayat Termal Oteli

1985 yılında temeli atılan tesis, beton iskeletinin yapılmasından sonra uzun süre tek çivi çakılmadan bekledi. Halk arasında bazen okul, bazen otel olacak gibi sözlerle ne yapılacağına bile karar verilmemiş bir hâlde iken 1995'te ihale ile özel teşebbüse satılan tesis, hızlı bir çalışma ile iki yılda bitirilip modern görüntüsü ile halkın hizmetine açılmıştır.

1996'da hizmete açılan tesis, ilçe merkezinde Yenice Mahallesi Camii, Ziraat Bankası ve Kazımkarabekir İlköğretim Okulunun arasında bulunmaktadır.

Üç yıldızlı bu tesisin bünyesinde 15 küvetli oda, jakuzili 15 süit, 10 tek kişilik ve 53 çift kişilik olmak üzere toplam 93 oda ve 205 yatak, 2 termal havuz, 2 Türk hamamı, 2 Fin hamamı, 2 jakuzi havuzu, (havuzların birer tanesi bayanlara ait) kür merkezi, fizik tedavi üniteleri, güzellik ve cilt bakım salonu, jimnastik salonu, çocuk kulübü, oyun salonu, teras bar ve üst katta orman manzaralı yemek salonu, odalarda ise uydu kanallı TV, mini bar, telefon, saç kurutma makinesi mevcuttur.

Yaz mevsiminde %70-80 dolu olan tesis, kış sezonunda ise hafta sonları ve bayram tatillerinde tam kapasiteyle çalışmaktadır. (bk. 2. fotoğraf)

Hotel Şifa–Hayat Suyu Modern Kaplıca

Ab-ı Hayat Termal Otelin tam karşısında, Başkan Aile Bahçesi'nin arkasına inşa edilen tesis, 2004 Temmuz ayında hizmete açılmıştır.

Tesiste, 55 oda ve 130 yatak kapasitesi ile gün boyu genele ve bayanlara ayrı termal havuzlar, jakuziler, Fin hamamları, Türk hamamları, bitki banyoları, kese ve masaj salonları, özel banyolar, sinema salonu, restoran, 350 kişi kapasiteli seminer ve kongre salonu yanında bilardo ve masa tenisi gibi imkânlar sunulmaktadır.

Patalya Termal Resort

Millî Park içinde, şehir merkezine vasıta ile beş dakika mesafede bulunan otel, 1997'de hizmete girmiştir. Daha önce aynı yerde Orman Bakanlığı tarafından eğitim ve dinlenme tesisi yapılmış fakat işletmeye açılmadan çürümeye terkedilmiş. 1995 yılında ihale ile Başkent Üniversitesine tahsis edilmiştir.

14.000 metrekarelik bir alanda, dört tarafı çam ormanları ile çevrili olan otel, 4 yıldızlı standarda sahip ve bünyesinde 156 oda ve 312 yatak bulunuyor. Devamlı termal su bulunan açık ve kapalı yüzme havuzlarını her an kullanmak mümkündür. Ayrıca; Türk hamamı, sauna, jimnastik salonu,

bitki banyoları, masaj odaları ve satış mağazaları mevcut olup bunların yanında 225 kişilik konferans salonu, açık büfe yemek salonları, geniş ve dekoratif lobisi, kafeteryası, şömine bar ve toplantı salonları ile çok yönlü hizmet vermektedir.

Yukarıda bahsettiğimiz bitki banyosu (Aromaterapi) eskiden kullanılan bir kür yöntemi olarak günümüzde yeniden keşfedilmiştir. Bu kürde ardıç, ayrik, ceviz yaprağı, gül, ıhlamur, nane, ısırgan, karanfil, kekik, kuşburnu, papatya, söğüt ve zeytin yaprağı ile daha birçok bitkinin öz suları, bitkinin kendisi, çiçek yağları ve süt konularak termal suyun içinde 25 dakikalık kürler uygulanmaktadır.

Açıldığı yıldan beri özellikle yaz aylarında yabancı tur şirketlerinin gününbirlik de olsa uğradıkları bir mekân olan Patalya Oteli, başta siyasi partiler olmak üzere birçok resmî ve sivil kuruluşun seminer ve kongrelerine ev sahipliği yapmaktadır.

Odalarının hepsi de çam ormanı manzaralı olup içlerinde telefon, termal küvet, mini bar, saç kurutma makinesi ve kablolu TV yayını bulunan otel, yaz-kış genelde hafta sonları ve bayram tatillerinde yoğun bir turist akınına uğramaktadır.¹⁸

Kızılcahamam Termal Tesisleri

Mülkiyeti Özel İdareye ait olan tesis önce, Valilik Eğitim Tesisleri ismi ile sadece resmî görevlilerin ağırlandığı bir tesis iken sonradan halka açık olarak işletilmeye başlandı. 26 oda ve 55 yatak kapasitesi bulunan tesisin odalarında küvetli banyo, telefon, müzik yayını ve TV bulunmaktadır.

Ayrıca lobi, oyun salonu, yemek salonu, Türk hamamı, bay-bayan jakuzi ve TV salonu mevcut olan tesise, 1997'den itibaren termal su verilmeye başlanmıştır.

¹⁸ Patalya Termal Tesisleri Tanıtım Broşürü

Asya Kızılcahamam Termal Tatil Köyü

Kızılcahamam'ın İsmetpaşa Mahallesi'nde, ilçeye bakan bir tepenin kuzeybatı yamacında bulunan tesisin inşaatı 1997'de başlatılıp 2004 Haziran ayında bitirilmiştir.

70.000 m² alana sahip tesis, Avrupa'da örneği olmayan özellikleri ile ülkemiz ve ilçemizin gurur kaynağıdır. Tesis, Asya Holding'in tamamen kendi imkânları ile yapılmış olup tesiste ilçemizden 150 kadar genç istihdam edilmiştir.

Toplam 494 daire (yaklaşık 13.000 devre mülk) , apart otel, açık ve kapalı yüzme havuzları, termal havuzlar, termal aile havuzu, çocuk havuzu, jakuzi, sauna, Türk hamamı, çocuk eğlence merkezi, havuz su oyunları, masa tenisi, bilardo, İnternet, bilgisayar oyunları, aletli jimnastik salonu, aerobik, step ve dans imkânları, toplantı salonları, eğlence, hobi ve alışveriş merkezleri, sağlık ve bakım üniteleri ile modern yapıdaki tesis, geleneksel Selçuklu ve Osmanlı mimari çizgilerini bugüne taşıyan çizgilere sahiptir.

Devremülkler; Park Evler, Damla Konakları, Seyran Konakları ve Teras Evleri gibi farklı imkânlar sunan farklı dairelerden müteşekkil yapılarda dikkat çekmektedir.

Tesis içindeki apart otel; 1 kral dairesi, 8 junior suit, 102 apart suit, 85 standart oda olmak üzere 196 oda ve 600 yatak kapasitesine sahiptir. Bunlar içinde bağlantılı odalar, sigarasız bölümler, özürlü odaları, odalarda mini bar, merkezî klima, yangın dedektörü, TV, direkt telefon, çelik kasa, İnternet bağlantısı, küvet (termal, sıcak ve soğuk su), banyoda imdat butonu, manyetik kartlı kapı sistemi ve balkon gibi imkânlar sunuyor. Ayrıca otel mutfağı, 120 kişi kapasiteli Osmanlı ve Türk mutfağının eşsiz seçeneklerini sunan restorana sahiptir.

Tesiste kalan sakinler için ilçe ve yakın illere tarihî ve turistik yerlere g n birlik gezi imkânları da sunuluyor.¹⁹ (bk. 9. fotoğraf)

Havuzlu Pansiyon: 1999 yazında özel sektörün i lettiğı ilk profesyonel pansiyon olarak hizmete açıldı. Yapımı için herhangi bir resmî kurumdan teşvik alınmadan yapılan tesisin 75 yatak kapasitesi bulunmaktadır. Odalarında buzdolabı, banyo ve tuvalet mevcuttur. Genele hizmet veren  ark usulü tasarlanmış bir dinlenme salonu bulunuyor. Ayrıca pansiyonda kalanların ortak kullanımı için d          mutfak ve yemek salonunda, kahvaltı yapmak ve yemek yemek mümkündür.

1999 sezonunda açılan tesis, içinde jeotermal kaynaklı jakuzi ve sauna ile tam te kilatlı termal otel görünümündedir.

 N AATI DEVAM EDEN TESİSLER

Termalya Tatil Köyü:  stanbul yolu kıyısında Beylik köprüsü ile eski çöplük alanı arasında 70.000 m lik bir alanda kurulması d      len tesis, çok katlı apart otellerle termal turizme açılacaktır. Tatil köyünde ayrıca fizik tedavi üniteleri, su oyunları merkezi, rehabilitasyon merkezi ve termal havuzlar olacaktır.

 l e Merkezi

1-Soğuksu Millî Parkı

Tabii g zelliklerimizin belki de en çok bilineni ve önemlisi olarak yıllardır il eyle birlikte anılır. Ankara'ya 81 ve ilçe merkezine 1 km uzaklıkta bulunan Soğuksu, 1959'da h k met kararı ile Millî Park yapılmıştır.

Park sahasının kaynak değerlerini,   Anadolu stebinden kuzey orman kuşağına ge i teki karaçam ormanları ile bu ormanların sunduğu rekreasyon potansiyeli teşkil etmektedir. Zaten bu özelliğı ile Millî Park

¹⁹ Asya Termal Tatil Köyü Tanıtım Bro  r 

yapılması düşünölmüştür. “Zümrüt” gibi bir yeşilliğin hâkim olduğı park alanı, gerçekten bozulmaya yüz tutmuş tabii zenginlikler içinde özgün yapısı ile ender güzellikleri saklayan ve her mevsim farklı görüntülerle insanlara farklı duygular sunan bir esrara sahiptir.

Himmet Arslan, Millî Parkın eski günlerini şöyle dile getiriyor:

”Bir genç grubu, bir aile Millî Park içinde ay ışığının verdiğı sükûn ve rahatlıkla, çadırlarında renkli fenerlerle süslü unutulmaz gecelerini yaşarken Âşıklar Yolu’nda mesut çiftleri el ele görmek olağan şeylerdendir. Reçine kokulu çam ormanları, eskinin ünlü kahramanı Köroğlu’nun at sürdüğü ve Bolu Beyi’ne kafa tuttuğı yaylaların devamıdır.”

Kaynağına sığmayıp taşan kaliteli memba suları, kır tipi şömineleri, sıhhi tuvaletleri, kır bankları, çocuk bahçeleri, spor alanları, telefon kabinleri, hayvanat bahçesi, tabiat müzesi, gazino ve diğereğlence yerleriyle ilham verici güzelliktedir.

Bu bölgede inşa edilen, mızrak gibi göğeyükselen çam ağaçlarının arasında muhteşem turistik otel, (Çam Otel) her mevsimde bir başka güzellikle insanlara bağrını açan tabiatın göğsünde bir yürek gibidir.

Güneşli günlerde piknik alanları dolup taşarken kışın kar, orman denizini beyaz bir gelinlik gibi kaplayınca bu hareketli hayat durmaz. Bu sefer kışın tadını çıkarmak, karda dolaşmak, kayak yapmak, mevsimin eşsiz görünümünü seyretmek insana mutluluk verir. İşte bu çam parçası, büyük şehrin tozlu dumanlı, gürültülü ve bitkin hayatından kaçanların dinlenme ve istirahat yeridir.”

Bu tespitler 1970’lerde yapılmış ve yazanın bakış açısından bunlar görünmüştür. En son 1975’te zamanın Millî Park şefinin gayretiyle yapılan bazı değişikliklerden (şömineler, çöp bidonları, çeşmeler) sonra, uzun yıllar boyunca Millî Park’a el değmemiş; masalar kırılmış, ocaklar battal, tuvaletler

bakımsız ve çeşmeler akamaz olmuştur. Ancak, 1999 yılı içinde piknik masaları, 2000 yılı içinde de çeşmeler yenilenmiştir.

İdari bakımdan Orman Bakanlığı Millî Parklar ve Av-Yaban Hayatı Genel Müdürlüğü, Ankara Baş Mühendisliğine bağlı olan Millî Park içinde 16 kilometrelik sabitleştirilmiş bir çevre yolu, dağ turizmi meraklıları için kamp, tırmanma ve yürüyüş alanları yanında oto-kros parkuru olarak kullanılabilecek yerler mevcuttur.

Ayrıca Kuzcapınar ve Gölderesi mevkilerine uzanan tali orman yolları vardır. Her köşesi ayrı güzellikte olan parka, her mevsimde ve günün her saatinde ulaşmak mümkündür. Sahanın yakın çevresinde Kızılcahamam ilçe merkezi ile ilçeye bağlı Karacaören, Sazak, Saraycık ve Yeşilköy gibi köyler bulunmaktadır.

Parkin sahası 1370 hektar olup bunun 220 hektarlık kısmı (tesis, zirai arazi, çayır, kayalık vb.) açık alan, geri kalan 1150 hektarlık kısmı ise ormanlık alandır. Ormanlık alanın genel alana oranı % 83'tür. Sınırları ise kuzeyde Tolubelen Tepesi, Biraderin Pınarı, Çakmaklının Doruk ve Kayabelen Tepesi, doğuda; Kara Tepe ve Kol Tepe, güneyde; Samrıdoruk Tepe ve Harmandoruk Tepe, batıda ise İncegeliş Sırtı, Göllü Mevkii ve Tolubelen Tepesi'dir.

Kara Akbaba

Burada ilçe için önem arz eden ve Soğuksu Millî Parkı'nın karakteristik özelliklerinden Kara Akbaba hakkında bilgi vermek gerekecektir.

Dünyada nesli tehlikede olan ve Avrupa'nın birçok bölgesinde de sayısı hızla azalan Kara Akbaba türüne ait Türkiye'deki bilinen en büyük kolonilerinden biri Kızılcahamam'da bulunmaktadır. Birleşmiş Milletlerin desteği ve Orman Bakanlığının ortak çalışmaları ile yürütülen bir proje ile uzun vadede, kısmen Millî Park olan alanın içindeki Kara Akbaba kolonisini

tehdit eden faktörlerin belirlenmesi, ortadan kaldırılarak Kara Akbaba nüfusunun korunması amaçlanmıştır.

Varolan nüfusun tesbiti için saha çalışmaları yapılmıştır. Kara Akbaba ile ilgili kaynakların taramaları yapılarak bu kaynaklardan türe ait bilgiler derlenmiş ve Avrupa için Birdlife International tarafından 1995 yılında hazırlanmış Kara Akbaba Koruma Eylem Planı Türkçe'ye çevrilmiştir.

Proje alanının temel ekosistemi; Karaçam *Pinus nigra* ile Meşe *Quercus sp.* ormanıdır. Belli bir boyun üzerindeki çam ağaçlarının kesimi, potansiyel ya da kullanılan yuva ağaçlarını ortadan kaldırarak türün üreme başarısını olumsuz etkilemektedir. Ormancılık faaliyetlerinde, yaban hayatını dikkate alan yaklaşımlar tercih edilmesi gereği bir kez daha ortaya çıkmıştır. Bu yüzden, saha çalışmaları sırasında belirlenen aktif ve potansiyel yuvaların bulunduğu ağaçlar için olası bir kesim çalışmasına karşı Kızılcahamam Orman İşletmesi ile temasa geçilmiştir.

Kuş Araştırmaları Derneği; Kara Akbaba 2001 proje ortakları Orman Bakanlığı Millî Parklar ve Av-Yaban Hayatı Genel Müdürlüğü ve Ankara Başmühendisliği ile 2-3 Kasım 2001 tarihlerinde "Kara Akbaba Koruma Eylem Planına Doğru" başlığı altında, Soğuksu Millî Parkı'nda bir çalışma düzenlemiştir. Bu çalışma sonuçları bir rapor olarak derlenmiş, ayrıca Türkiye için bir Koruma Eylem Planı taslağı hazırlanmıştır. Bu çalışma sonunda belirlenen Kara Akbaba ile barışık ormancılık çalışmalarının da içinde yer aldığı, orman işletme şefliklerinin bilgilendirilmesi amacıyla bir kitapçık basılması kararlaştırılmıştır. Bu kitapçık, Hollanda Tarım, Doğa ve Gıda Kalite Bakanlığının desteklediği Kara Akbaba 2003 Projesi kapsamında bastırılıp ilgili kurum ve kuruluşlara dağıtılmıştır.

Kızılcahamam Soğuksu Millî Parkı'nda ziyaretçilerinin kontrolsüz olarak alanın her noktasına ulaşabilmeleri de Kara Akbaba'nın üreme başarısını olumsuz yönde etkileyen bir diğer faktördür. Gerek ziyaretçilerin

gerekse yerel halkın akbabalar ve ekosistemdeki yerleri konusunda bilgilendirilmesi ile bilinçli bir ziyaretçi kitlesi oluşması amacıyla;

1-Millî Park girişinde bir ziyaretçi merkezi yapılması ve bu merkezin bir bölümünün Kara Akbaba'ya ayrılması planlanmıştır. Yapım çalışmaları tamamlanan bu ziyaretçi merkezinde, Kara Akbaba dışında bölgede bulunan diğer hayvanlar ve bölgenin bitki örtüsüne dair bilgiler edinilmesi mümkündür.

2-Yerel halkla yapılan toplantılar ve yöre ilköğretim öğrencileri için düzenlenen şenliklerle bu yörede, gelecekte Kara Akbaba konusunda bilinçli bir toplum oluşmasına katkı sağlanması amaçlanmıştır. Bölge halkına Kara Akbaba'yı tanıtıcı poster ve broşürler dağıtılmıştır.

3-Kızılcahamam'daki ilköğretim okulu öğrencilerine 10 Haziran 2001 tarihinde Kızılcahamam Soğuksu Millî Parkı Festival Alanı'nda "Kara Akbaba Çocuk Şenliği" düzenlenmiş, çocukların aktif katılımının sağlandığı oyunlarla çocuklar, konu hakkında bilgilendirilmiştir.

4-Millî Park ziyaretçilerinin görüntüsünü çıkarmak ve Millî Park'a bakış açılarını öğrenebilmek amacıyla bir anket çalışması yapılmıştır. Ayrıca ziyaretçilerin Millî Park sınırları içerisindeki yuvaları rahatsız etmelerine karşı, bazı gezi yollarının geçişi kapatılması önerilmiştir.

5-Tüm bu proje çalışmalarında, Kızılcahamam Orman İşletme Müdürü, Kızılcahamam Merkez İşletme Şefi ve Millî Parklar Şefi ile Kızılcahamam Kaymakamlığı ve Belediyesinin katılımı ve projeyi sahiplenmesi ile Kara Akbaba 2001 Projesi yöreden önemli ölçüde destek görmüştür. Ayrıca arazi çalışmaları ile çocuk şenliği ve bilgi derlenmesinde gönüllü desteği de alınmıştır.

2002 yılı Ağustos ayında tamamlanan bu proje ile ilgili olarak önümüzdeki dönemlerde de Kızılcahamam'daki Kara Akbaba nüfusunu gözlem çalışmaları aralıklı olarak devam etmektedir. (bk. 30 ve 31. fotoğraflar)

Su Alanları

Soğuksu Millî Parkı içerisinde su alanı bulunmayıp mevcut tesislere su veren su depoları vardır. Alan içinde muhtelif yerlerde 4 adet su deposu ve 27 adet çeşme bulunmaktadır. Millî Park sahası içerisindeki sular, Millî Park'ın ve diğer tesislerin (otel-gazino) ihtiyacını karşıladığı gibi, şişelenerek piyasada da arz edilmektedir. Millî Park sahası içerisinde akan küçük dereler mevcuttur, yaz-kış akan bu derelerde hiçbir kirleticiye rastlanmamıştır. Soğuksu Deresi, balıkçılık için uygun ise de su ihtiyacı çok fazla olan Millî Park'ta balık üretimi yapılmamaktadır. Daha önceleri suni alabalık üretilmeye başlanmışsa da sonradan vazgeçilmiştir.

Kullanım:

Millî Park, gerek İstanbul-Ankara kara yolu üzerinde bulunması ve gerekse arz ettiği rekreasyonel kaynak özelliği sebebiyle yoğun bir kullanıma sahne olmaktadır. Millî Park içinde 10 değişik yerde toplu kullanım alanı mevcuttur:

-Aşağı (Küçük) Soğuksu: Millî Park'ın girişinden itibaren idare binası, kır gazinosu, büfe, otopark ve çocuk parklarının bulunduğu en yoğun bölgedir.

-Yukarı (Büyük) Soğuksu: Biraz daha ileride Altın Su İşletmesi'nin ve eski gazinonun bulunduğu günöbirlik kullanım bölgesidir.

-Bahçeyeri: Büyük Soğuksu'dan sonra, çevre yolunu takiben gelinen ve Patalya Termal Oteli'nin de içinde bulunduğu günöbirlik kullanım bölgesidir.

-Kuyubaşı: Bahçeyeri'nden sonraki iki ayrı bölümden meydana gelen ve en geniş kullanım kapasitesine sahip olan bölgedir.

-Gölderesi: Aynı ismi taşıyan derenin vadisinde bulunan ve iki ayrı bölümden meydana gelen günübirlik ve kamp kullanımına uygun bir bölgedir.

-Bostanlar Tarlası: Ortalama yüksekliği 1400 m olan, günübirlik ve kamp kullanımına uygun bir bölgedir.

-Kuzcapınarı: Millî Park içinde en ilginç bölümlerden biridir. Çünkü burada yerli bitki örtüsünün tarihî anıtı olan “Fosil Ağaç” bulunmaktadır. Günübirlik kullanım için elverişli olan bölgedeki fosil ağaç koruma altına alınmalıdır. (bk. 61. fotoğraf)

-Göllü: 1500 m yüksekliği ile, Millî Park alanının en yüksek toplu kullanım alanı olup günübirlik ve kamp kullanımına uygundur.

-Karaseki: Millî Park ve bölgenin, tabii bitki örtüsünün tipik temsilcisi olan bu bölge, “Doğal Karakteri Korunacak Bölge” olarak ayrılmıştır.

-Atatürk Çamı: Büyük Soğuksu’da 1934 yılında Atatürk’ün ilçeyi ziyaret ettiği sırada dinlendiği yerdir. Gerek tarihî önemi, gerek çevresindeki tabii yapının güzelliği nedeniyle Millî Park’ın en önemli yerlerinden biridir. (bk. 1. fotoğraf)

Bu kullanım alanları, genelde nisan-ekim ayları arasında ziyaret edilmektedir. Özellikle yaz ayları ve hafta sonlarında yoğun bir ziyaretçi akınına uğrayan Millî Park’ı senede ortalama 500.000 kişi ziyaret etmektedir. Millî Park alanındaki ziyaretçi sayısı en fazla temmuz-ağustos aylarında görülmekle beraber, ilçede her yıl yapılan Su Festivali ile bu sayı en üst seviyeye çıkar. Buna paralel olarak düzensiz, dağınık ve kontrol dışı kullanım sebebiyle çevre kirliliğinin arttığı görülmektedir.

Park alanı, ilçe halkı yanında, hafta sonları Ankara’dan günübirlik gelenlerce ziyaret edilir. Ziyaretçilerin % 20’si yaya, % 80’i araba ile park alanına ulaşıyor. Piknik amaçlı ziyaret yanında kekik, çeşitli otlar ve mantar toplamak amacıyla da geliniyor.

Mevcut Tesisler: Park alanında 8000 ziyaretçinin ihtiyacını karşılayacak miktarda piknik masası ve ocağı, çöp bidonu, çeşme, 5 tuvalet ve 5 de yağmur sığınağı bulunmaktadır.

Ayrıca Millî Park içinde 1 idare binası, 1 adet misafirhane, 2 gazino, 2 büfe, 1 müze, gösteri ve güreşlerin yapıldığı 500 kişilik bir açık hava tiyatrosu, otoparklar, çocuk bahçeleri ve Soğuksu Deresi üzerinde 6 adet ahşap köprü bulunmaktadır. Ayrıca Millî Park sınırları içinde özel sektör tarafından işletilen Villa Restoran, Mert Restoran, Altın Su Tesisleri ve Güreş Federasyonu tarafından işletilen 3 yıldızlı ve 40 odalı Termal Çam Oteli ile Başkent Üniversitesi Vakfı tarafından işletilen 4 yıldızlı, 156 odalı Patalya Termal Oteli bulunmaktadır.

2. Roma Hamamı

Büyük Kaplıcanın yanındaki boşlukta bulunuyor. Gövdesi yatık silindir şeklinde iken Cumhuriyet sonrası ortadaki girişe geniş bir duvar örülmüş. Önceleri birbirine bağlı yedi bölümden meydana gelirken bugün ancak üç bölümü ayakta, diğer bölümler yeni kaplıca binasının inşası sırasında yıkılmış. Alçak bir kemerli kapı ile girilen ilk bölüm, diğerlerine göre daha yukarı bir seviyede ve soyunma yeri olarak kullanılmış. Buradan sağ tarafa doğru küçük bir kapı ile banyo yerlerine giriliyor. Burada birbirine bağlı iki küçük bölme var. Bir odanın havuz, diğerinin de yıkanma yeri olarak kullanılmış olması muhtemeldir. En sağdaki bölmede, duvarda görülen taşlar, Ankara, Çankırı Caddesi'nde bulunan Roma Hamamı harabelerindekilerle aynı kesme biçimindedir.

3. Ferda Engürel'e ait ev

İlçe merkezinde Kazımkarabekir Caddesi'nde, Öğretmenevinin hemen karşısındaki ufak tepecikte bulunuyor. Yapım yılı 1930.

Zamanında, ahşap bir kasaba evi olarak yapılan evin birinci katında tek odalık bir bölüm var. Özgün yapısından çok şey kaybeden evin oluklu

kiremitleri, yakın bir zamanda Marsilya kiremidi ile değiştirilmiş. Kısa bir merdiven ile girilen zemin katın sağ ve sol tarafında birer oda var.

Bunlardan biri ocaklıklı mutfak olarak kullanılan, yemek yenilen ve günlük hayatın geçtiği oda, karşısındaki ise misafir veya yatak odası. Odalar arasında geniş bir hayat var. İleride tuvalet ve lavabo olarak kullanılan bir bölüm bulunuyor. Hayattan bir merdivenle üst kattaki odaya çıkılıyor. Bu odanın, buzdolabı olmadığı devirde, yiyeceklerin saklandığı kiler olarak kullanıldığı söyleniyor. Ancak, durumu itibarıyla yazlık olarak da kullanılmış olması söz konusu.

Ev, Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından koruma altına alınmıştır.

4. Beylik Köprüsü

Çeltikçi yol ayrımındaki köprü, tarz olarak Cumhuriyet sonrası özellikler taşımaktadır. İki başlarda, dördü de ortada olmak üzere altı ayak üzerinde oturan köprü, yapıldığı yıllarda Kargasekmez ile ilçeyi ve Çeltikçi bölgesini bağlayan önemli bir geçit noktası idi. 75 m uzunluğunda ve taş örme ayaklar üzerine beton blokların oturtulması ile yapılmış, Çeltikçi yolu tarafındaki ayağı, Kırmir Çayı'nın ayağı ile normal seviyeden 2 m kadar çökmüştür.

5. Çanlı Deresi

İlçenin batısında dik duvarlarla daralıp derinleşen, çevresi tabii güzellikler ve gezinti yerleri olan ve halk tarafından gününbirlik piknik alanı olarak kullanılan bir bölgedir. İlçe merkezinden yürüyerek yarım saat mesafede bulunan Çanlı Deresi'nin batı kısmına doğru çıktıkça daha vahşi bir görünüm arz eder. Buradan güney istikametine keşif gezisi için ilginç manzaralı sapaklar vardır.

Merkez Bölgesi

1. Kızılcaören Köyü

a. Yunus Dede Türbesi

İlçeye 5 km uzaklıkta Ankara-Bolu kara yolu (D-750) üzerindedir. Yunus Dede, Şeyh Ali Semerkandî'nin talebesi ve mürididir. Tahsil sonunda Şeyh, diğer talebeleri görevle birer yere gönderir. Sıra Yunus'a gelince, görev verecek yer kalmaz. Yunus'un mahzunlaştığını gören Şeyh, ona da bir bohça hediye edip gönlünü alır. Bohçayı alan Yunus, dolaşa dolaşa kendi köyü Kızılcaören'in yaylasına gelip merakla bohçayı açtığı anda, içinden fırlayan bir bıçak, türbenin yanındaki meşe ağacına saplanır. Aynı zamanda kendi köyü olan Kızılcaören'de yaşadıkdan sonra ölen Yunus Dede, bu meşenin altına defnedilir.

Yine anlatıldığına göre Çamlıdere'deki Şeyh Ali Semerkandî Türbesi'ni ziyaret edenler, önce Yunus Dede'yi daha sonra da Bardakçılar'daki türbeyi ziyaret ediyormuş.

Yakın zamana kadar açık alanda olan Yunus Dede'nin kabri, 1990'da duvar ile çevrilmiş ve üstüne de kubbe yapılmıştır. Buradan geçmesi planlanan yol ise 10 m kadar batıdan geçirilmiştir. (bk. 36. fotoğraf)

b. Gökdere

Köy mezarlığı yanından tahminen 10 km uzunluğunda vadi boyunca devam eder. Nefis bir dinlenme ve piknik alanı olup bol miktarda içme suyu vardır. 6. km'de yol ayrımında bir tepe üzerinde Roma devrine ait olduğu sanılan bir lahit (kaya mezar) vardır. Ancak tahrip edilmiştir. Aynı yoldan Millî Park çevre yolu ile Çamlıdere Alıç Dağı yaylasına ulaşmak mümkündür.

2. Taşlıca Köyü

Taşlıca, Yıldırım ve Kavak Dağı eteklerinde, Karadere gibi bir akarsuyun yakınında, Ankara ile kuzey Anadolu'yu bağlayan yol ve bu yolu

Yıldırım Bölgesi'ne bağlayan Karadere Vadisi üzerinde kurulmuştur. Taşlıca'ya Akdoğan'dan ayrılan 5 km'lik bir yol ile gidilir. Burada Oruç Gazi ve Kırmızı Ebe'nin türbeleri, Yalak Taşı ve Gelin Kayası ile ilgili menkıbeler yaşar.

Oruç Gazi ve Kırmızı Ebe, Anadolu'nun Türk ülkesi hâline gelmesinde büyük emeği geçen Horasan Erenleri'ndendir. Derviş Gazi de denilen bu Erenler, Türk ordularından önce gelip Diyar-ı Rum olarak bilinen bu topraklara yerleşmişlerdir. (bk. 63, 64, 65 ve 66. fotoğraflar)

a. Kırmızı Ebe Türbesi

Anadolu'nun İslâm-Türk ülkesi hâline gelmesi için, kendisinden önce başlatılan seferlere devam eden Anadolu Selçuklu Devleti Hükümdarı Alâaddin Keykubat, Başköy Rum Kalesi'ni fethetmek üzere yol üzerindeki Taşlıca köyüne uğrar. Burada, yıllar önce gelip yerleşmiş kadın erenlerden Kırmızı Ebe ve oğlu Oruç yaşamaktadır. Kırmızı Ebe, Türk askerlerini karşılar ve kendilerine ayran ikram etmek ister. Yayıktaki yeni çalkadığı taze ayranı, oradaki taş oluğa döker. Bütün asker de hem ayran içmek hem de kaplarını doldurmak için sıraya geçer.

Herkes ayran içip kabını doldurduğu hâlde, taş yalaktaki ayran hiç tükenmez. Bu olay, Kırmızı Ebe'nin evliyadan olduğunun ve ona bu özelliğin Allah (C.C.) tarafından verilmiş bir keramet olduğunun delilidir. Bu arada, ayran içip kaplarını dolduran askerlerle Kırmızı Ebe arasında şu konuşma yaşanır:

-Doldurun Gazilerim,

-Doldur ana,

-Doldurun yavrularım,

-Ana, dolu,

Bütün bir orduyu, bir bakraç ayran ile doyurduğu, Sultan'ın kulağına gider ve Sultan, Kırmızı Ebe'yi huzuruna davet eder. Onda gördüğü kerametten etkilenir ve çevre toprakları, oğlu Oruç Gazi'ye yurt olarak bağışlar. Buna dair Kırmızı Ebe'ye bir berat verir. Kırmızı Ebe'nin türbesi, köyün doğu çıkışında bir tepe üzerinde olup 2001 yılında hayırsever bir vatandaş tarafından onarılıp yeniden düzenlenmiştir. (bk. 74 ve 75. fotoğraflar)

b- Ayran Taşı

Taş yalak (Ayran Taşı) ise köyün üst başındaki mezarlık içindedir. 2001'de türbelerin onarımı sırasında bu Ayran Taşı da kafes içine alınmış, yanına da yukarıdaki olayı anlatan bir kitabe dikilmiştir. Köye ziyarete gelenler, türbe ve Gelin Kayası ile beraber bu taş yalağı da görmeden gitmezler ve dilek tutarak yanındaki bodur alıç ağacının dallarına bez bağlarlar. (bk. 70. fotoğraf)

c-Oruç Gazi Türbesi

Kırmızı Ebe'nin oğlu olan Oruç Gazi'nin türbesi, köyün batı ucundaki diğer mezarlığın içindedir. Türbede Oruç Gazi'den başka onun ailesine ait olduğu sanılan üç mezar daha vardır. Eski ve virane hâldeki türbe, 2001 yılında klasik Selçuklu tarzında onarılmış ve düzenlenmiştir. (bk. 69 ve 76. fotoğraflar)

d. Gelin Kayası

Köyün güneyinde bir tepede, gerçekten at üzerindeki bir gelin görünümündedir. Yanında gelinin sacayağı, odası, merdiveni ile vurunca davul gibi ses çıkaran, taş olan çalgıcının davulu olduğu söylenen taşlar vardır. Düğünlerde davul çalmama âdetinin, eski ulemanın aşırı eğlenceye kaçılmaması için koyduğu bir müeyyide veya Bizans'tan kalma bir efsane olması muhtemeldir. Taşlıcalılar, bu “davul çalmama” âdetine asırlarca

uymuşlardır. Geçmişte, civar köylerden bazı insanların, buna inanmayıp davul çaldıkları ancak felç olup yatağa düştükleri anlatılıyor.

1991'de, köy halkından Bahattin Özdemir'in müracaatı üzerine, köyün tarihî önemini göz önünde bulunduran Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'nun 12.11.1991 tarih ve 2056 sayılı kararı ile Taşlıca köyünü koruma altına almıştır. (bk. 71 ve 72. fotoğraflar)

3. Mahkemeağacın Mağara Kiliseleri

Mahkemeağacın köyü, ilçeye 18 km uzaklıkta ve Çeltikçi yolu üzerindedir. Eski bir yerleşim yeri ve hatta bir dönem Yabanâbâd'ın ilçe merkezi olmuştur. Mağaralardaki Hristiyan motifleri ve kullanım şekli, mağaraların kilise olduğunu ortaya koyuyor. Bu şekilde gizli kiliseleri yapanların Roma'nın hışmından korkan ilk Hristiyanlar olması ihtimali vardır. Mağaraların iç kısmı, işlemeye çok uygun bir toprak yapısından meydana gelmiştir. Güneş görmeyen bu toprak, hafif nemli ve gevşek bir yapıya sahiptir. Köy halkı bu mağaraları, saman ve çeltik otu saklamada kullanır. Bazı yıllar Ankara Üniversitesi D.T.C. Fakültesinden öğrenci ve uzmanlar gelerek mağaraları incelemişlerdir. (bk. 37, 38 ve 39. fotoğraflar)

4. Berçin Çatak Köyü Şeyh Ali Semerkandî Cuma Camii

Berçin Çatak köyü, ilçeye 30 km uzaklıkta olup köye İstanbul yolunun 20. km'sinden sağa dönülerek gidilmektedir.

Köy, ilçe için üç yönden önemlidir. Birisi Şeyh Ali Semerkandî, yaşadığı Eskipazar ilçesinden ayrılınca önce bu köye uğramış ve uzunca bir süre burada kalmıştır. Bu sırada eskiden Cuma camisi olarak kullanılan camiyi yaptırmıştır. (Cuma Camisi denmesinin nedeni Cuma namazlarının komşu köylerden gelen insanlarla beraber burada kılınmasıdır.)

İkinci önemi, 1915'te ilçe merkezinin Pazar'dan Kızılcahamam'a taşınmasında rol oynadığı söylenen Hacı Hasan Ağa'nın bu köyden olmasıdır. Hacı Hasan Ağa'nın köyde bulunan 4 katlı konağı, yakın bir zamanda torunları tarafından modern usulde yeniden yaptırılmıştır. Bu konağı gördüğümüzde "Bu konak, keşke eski dokusuna sadık kalınarak bir müze hâlinde onarılrsa ve o döneme ait eşyalar da burada sergilenseydi." diye düşündük.

Berçin Çatak köyünün bir diğer önemi de 1900'lü yıllarda halk tarafından kurulan ve müderrisliğini İbrahim Efendi'nin yaptığı medresenin Cuma Camii yanında kurulmuş olmasıdır.

10 sene önce köylü kendi çabası ile harabe hâlindeki yapıyı onarıp yeniden düzenlemiştir. İnşaatında, eski yapıdan ancak birkaç tane taş bulunmaktadır. 8x10 ebadında inşa edilen caminin duvarları tamamen taştan örülmüş. Tabanı ve tavanı ise betondan yapılmış. Çatı, kırmızı kiremitle kaplıdır. Geniş bir bahçenin büyük bir bölümü, mezarlık olarak ayrılmıştır. Caminin hemen önünde, Roma devrinden kaldığı tahmin edilen iki sütun bulunmaktadır. Taştan yontulan bu sütunlar, şimdi ezan taşı olarak kullanılmaktadır. (bk. 19. fotoğraf)

5. Yıldırım Bölgesi

a. Durali Dede Türbesi

Türbe, Kızılcahamam'a 22, Yıldırım Ören köyüne 3 km uzaklıktadır. Bir oda büyüklüğünde olan türbenin üzeri, önceden tahtayla kaplı imiş. Zamanla viraneye dönen türbenin duvarları hâlâ sağlam olup türbe, 2004 yılında Örenliler tarafından onarılmıştır.

Her türbenin bir fonksiyonu olduğuna inanıldığı gibi, Durali Dede Türbesi'nin de çocuğu olup da yaşamayan kadınların bu derdine çare olduğu anlatılıyor. 1965'lere kadar yılda bir kere mahya kurulur ve yakın-uzak her yerden çocuk konusunda şikâyeti olan kadınlar, aileleri ile bu mahyaya bir

gün önceden gelerek çevre köylerde kalırlar. Ertesi gün türbenin olduğu yerde, büyük bir panayırı andıran mahya kurulur. Bir tarafta sebze, meyve ve diğer ihtiyaç maddesi satıcıları, diğer tarafta dertlerine deva uman kadınlar renkli bir görüntü oluştururlar.

Kadınlar, türbe etrafında “el almış” bir kadın tarafından gezdirilir. Önce kollarına bir poşu bağlanır ve türbe etrafında üç defa dolaştırılır. Her tur sonunda görevli kadın tarafından dua ettirilir ve ufak bir tahta tokmakla sırtına (acıtmayacak şekilde) vurulur. Bu işlemten sonra ziyaretçi kadın, bir kurban adar ve istediği yerde keser. Bu ziyaret sonunda doğan çocukların ölmeyip yaşadığı anlatılmaktadır.

b. Hambar Kaya

Yıldırım Hacılar köyünün karşısında bulunan kayanın yüksekliği 50 m, uzunluğu ise 200 m civarında olup kaya, araziye hâkim bir mevkide bulunuyor. Rivayete göre kayanın üst kısmında bulunduğu söylenen ve şimdi kaybolmuş olan delikten sadece bir uzman arkeolog girmiş ve içeride çorap, pantolon, çamaşır gibi giyecek eskileri bulmuş. Şu an ise içine girmenin mümkün olmadığı söyleniyor.

Roma-Bizans devrinde, barınak olarak kullanıldığı sanılan bu kaya, daha sonraki devirlerde ise kanun kaçaklarının sığındığı bir yer olarak kullanılmış. Kayanın hemen eteğinde ise baharda çoğalan bir su kaynağı vardır.

Çok heybetli bir görünümü olan kayanın üzerinden bütün Yıldırım Bölgesi'ni seyretmek mümkündür.

c. Aydos Yaylası

İlçenin kuzeybatı kısmında Yıldırım Bölgesi'nde yer alan ve gayet geniş bir alanı kaplayan Aydos Yaylası, tarihî önemi ve tabii güzelliği

yanında, burada tahminen 1935 yılında Mustafa Kemal Atatürk'ün direktifleri ile kurulmuş olan Orman Çiftliği ile de ayrı bir özelliğe sahiptir.

Aydos Dağı ve çevresindeki ormanlarla Melikşah köyündeki sıcak su kaynakları ile o dönem Ankara'sının önemli bir mesire yeri olan Çubuk, M. Kemal'in dikkatini çektiği için ziyaret ettiği 1935 yılında Karagöl üzerinden Aydos Yaylası'na gelmiş, küçükbaş hayvancılık yapılarak çevreye örnek olunması fikri o zaman oluşmuştur.

Aydos yaylasında, çiftlik olarak tahsis edilen arazi, tahminen 80-100 km² büyüklüğünde ve Yıldırım köylerinden Çatak, Olucak, Hacılar ile Eğerli Bölgesi köylerinden Başköy ve Semer ile Aydoğan, Aluağaç gibi Çubuk köyleri arasında yer almaktadır. Bölgeye ilçenin Eğerli ve Yıldırım yolları ile olduğu gibi, Çubuk üzerinden de ulaşmak mümkündür.

Bu arazinin çiftlik yeri olarak ayrılmasının ardından, etrafı dikenli tel ile çevrilip içine ahır, depo, idare binaları, ürün işleme binaları ve lojmanlar yapılmıştır. Bu tesislerde 1000-2000 civarında kuyruksuz (Gıcık) koyun türleri yetiştirilmiş, sütleri makinelerle sağılmış; et, süt, peynir ve deri gibi ürünleri de başta askerî kurumlar olmak üzere Türk Hava Kurumu ve Kızılay'a tahsis edilmiştir.

Burada idareci ve veteriner yanında kâhyalar, hizmetkârlar, bekçiler ve çobanlar olmak üzere çok sayıda da personel, memur statüsü ile istihdam edilmiştir. Bu personelin çoğunun Arnavut olduğu belirtiliyor. Bunların yanında çevre köylerden de çok az sayıda kişi çoban ve bekçi olarak çalıştırılmıştır.

Çiftlikteki çalışmalar, 1975'te sona erdirilerek arazi terkedilmiş, çalışanlar da emekli olmuştur. Kullanılan binalar da zamanla harap olmuştur. Şu anda ancak bazı harabeler bulunmaktadır. Sonradan burası ve bilhassa Yazı Çayırı olarak bilinen bölge, orman idaresi tarafından fidan dikim alanı

olarak kullanılmış ve hâlen Türkiye'nin en geniş orman fidanlığı olarak biliniyor.

6. Saray Köyü Sarayı

Saray köyü, ilçeye 8 km uzaklıkta, eski Güvem yolu üzerindedir. Köy içinde tamamı tuğladan yapılma ve Roma devrinden kaldığı bilinen bina harabeleri vardır. Blok binaya kemerli kapılarla giriliyor ve her kapı farklı bölmelere açılıyor. Köyün isminin bu harabelerden esinlenerek Saray olduğu söyleniyor. Harabe içindeki bölmeler ise köy halkı tarafından samanlık olarak kullanılmaktadır.

Çeltikçi Bölgesi

1. Verimli Köyü Turasan Şah Türbesi

Yabanâbâd tarihinde önemli bir yere sahip olan Turasan Şah Bey'in türbesi, K. hamam'a 35 km uzaklıktaki Tekke (Verimli) köyündedir. Bu köye Çeltikçi-Bağlıca-Alibey ve Çırpan güzergâhından gidildiği gibi, Kazan-Yassıören, Soğucak yolu ile de gidilebilmektedir.

Turasan Şah Bey'in türbesi köyün hemen girişindeki köy mezarlığı içindedir. Dış kısmı 6x8 ebadında dikdörtgen, içi ise 8 köşeli olan türbenin giriş kapısında "Durasan Şah bin Duman Ağa" ibaresi bulunan bir kitabe vardır. Türbe inşaatında çok büyük ve değişik yapıda taşlar kullanılmıştır. Bu taşlardan bir kısmının üzerinde haç şekilleri ve eski Latin harfleri bulunuyor. Bazı taşların üzerinde ise iki başlı Selçuklu kartalı ve kılıç kabartmaları görünmektedir. Giriş kapısı üzerindeki kemerli pencerenin sağ tarafında tuğlalar "Allah" lafzı meydana getirecek şekilde konulmuş, sol tarafında ise boşluk bırakılmıştır. Tahminen burada da Peygamberimiz'in ismi tuğla ile işlenmiş iken zamanla düşmüştür. Çatı ise kurşunla kaplı ve tipik Selçuklu türbe inşa şekline uygun olarak uzunca bir görünümündedir.

Türbede üç mezar vardır. Dipteki mezar, Turasan Şah Bey'e aittir. Yanındaki mezarın, kız kardeşine ait olduğu söyleniyor. (Gireği Hatun olabilir.) Onun yanında ise bu hanımın çocuğuna ait olduğu söylenen küçük bir mezar daha vardır. Ancak türbe yakın zamanda, defineciler tarafından kazılıp tahrip edilmiştir. Belirtildiğine göre buradan Bey'e ait olduğu bilinen kılıç vb. eşyalar çalınmıştır. Köylü bundan sonra, mezarların üstünü mermer ile kapatmış, türbenin kapısını ise kilitlemiştir.

Türbenin hemen yanındaki cami, Turasan Şah Bey zamanından beri, çevredeki köylerin cuma ve bayram namazlarını kılmaları için kullanılmıştır. Harap olduğu için 1953 yılında yenilenmiştir. Bugün hâlâ, köydeki bütün cuma ve bayram namazları bu camide kılınmaktadır. Caminin avlusunda ise yine Bizans devrine ait olduğu anlaşılan granit taştan yapılmış bir sütun başı bulunuyor. Köyün içindeki (H.1183-M.1779) tarihli çeşme ise hâlâ ayakta olup çeşmenin suyu akmaktadır.

2. Örencik Köyü Dikmen ve Hızır Dede Türbeleri

İlçeye 40 km uzaklıktaki Dikmen Dede ve Hızır Dede türbeleri de önemli ziyaret ve adak yerleridir. Türbelere hastalık, dertten kurtulmak ve çocuk sahibi olmak için geliniyor. Doğacak çocukların yatan mübarek zatlara adanması ve çocuklara bu zatların isimlerinin verilmesi âdettenmiş. Ayrıca bu türbeler yağmur duası mekânı olarak da kullanılıyor. Bu şekilde su, toprak ve hava gibi eski kültür unsurlarının etkisi burada da görülüyor.

3. Alicin Kanyonu

a. Mağaralar: Alicin Deresi, Çamlıdere Barajı çıkışında, E-89 otoyolu üzerinde, Kalemler köyü eski pazar yolu inişindeki derin (140 m) ve çok dik bir vadi yamacında olup derede yerden 70 m yükseklikte oyulmuş birtakım mağaralar vardır. Bu mağaraların 19. asrın ikinci yarısında yaşadığı tahmin edilen ve eşkıya olarak bilinen Cin Ali tarafından yapıldığı söyleniyor.

Bugün ancak profesyonel dağcıların tırmanacağı özellikte bulunan kale ve çevresinin, görülmeye değer bir fiziki yapısı vardır. Vadi tabanındaki Soğulcuönü Çeşmesi'nin çevresi, günübirlik kamp ve piknik alanı olarak kullanılabilir. (bk. 6. fotoğraf)

b-Ağsar Kalesi: Ağsar Kalesi, Alicin mağaraları ile dik açılı çizecek şekilde, Çeltikçi, Kurumcu ve Çamlıdere Barajı arasında sarp bir mevkide bulunmaktadır. Baraj ağzı ile Kısıkkaya arasındaki derenin güney yamacında yaklaşık 300 m yükseklikte kayalığın zirvesinde bulunan kalenin hangi döneme ait olduğu bilinmiyor. Zirveye Kurumcu ve Çeltikçi üzerinden, yolun bir kısmını araçla geri kalan -oldukça zor, uzun ve sarp- kısmı ise yürüyerek çıkabilirsiniz. Buna rağmen kalenin Yakakaya'dan seyri bile muhteşemdir. Zirvede Gâvur Kalesi ve Müslüman Kalesi olarak bilinen yapıların olduğu mevkide ve Acı Kiraz denilen yerde içimi çok hoş Felaket Suyu vardır. (bk. 3. fotoğraf)

D. Güvem Bölgesi

1. Seyhamamı:

Kızılcahamam'a 18, Güvem'e 3 km uzaklıktaki Seyhamamı Kaplıcaları'nın, Haçlı Seferleri sırasında, Alman orduları tarafından yaptırıldığı söyleniyor.

Eski ismi Kilise olan köye ismini veren eski Bizans kilisesi, Candaroğlu beylerinden İskender Bey zamanında (15. asrın ikinci yarısı) yıkılmış ve aynı yere bir cami inşa edilmiştir. Bu cami birkaç defa restorasyon geçirdiği hâlde, özgün şekliyle hâlâ ayakta ve ziyarete açıktır.

Osmanlı âlimi Ali Cevad, Seyhamamı'ndan, "Sek Hamamı" diye bahsetmektedir.

Seyhamamı tesisleri, 1943'te yaşanan Çerkeş depremi sırasında harap olunca ufak bir tamiratla yeniden kullanılır hâle getirilmiş ve uzun yıllar ilkel bir şekilde kalmıştır.

Mülkiyeti Vakıflar Genel Müdürlüğüne ait olan kaplıcaları şu an özel teşebbüs işletmektedir ve kaplıca, sularının vasıfları itibarıyla Kızılcahamam Kaplıcaları seviyesindedir.

Seyhamamı'nın yolu ve elektriği bulunmasına rağmen kanalizasyonu yoktur ve konaklama ve kür tesisleri yeterli değildir. Seyhamamı'na 1990 sonrası iki katlı bir otel yapılabilmektedir.

Ankara-İstanbul Karayolu'na çok yakın bir yerde bulunan Seyhamamı ve yakın çevresinin jeolojik-hidrolojik etütleri ile 1/1000 ölçekli imar planı yapılmıştır. Ayrıca, Kültür ve Turizm Bakanlığınca 1988'de Seyhamamı'nın Ankara'nın önde gelen bir kaplıca şehri olması projesi teklif edilmiştir. (bk. 55. fotoğraf)

2- Miyala:

Süleler ile Kavaközü arasında orman manzaralı ve yayla görünümüne eski bir otlak ve yerleşim yeridir. Kuzey ve batı kısımlarında halk arasında "Gâvur evleri" denilen eski yerleşim yerlerinin kalıntıları ve Erenler denilen ziyaret yerleri ve yol kıyısında küçük bir göl vardır. Ayrıca Kavaközü istikametinde görülmeye değer devasa taşlar arasında yetişmiş dağ kavakları ve motor sporları için ideal, Güvem manzaralı bir iniş yolu vardır.

3-Karagöl:

İlçeye 35 km uzaklıktaki Karagöl'e, Güvem-Belpınar yolu ile gidilir. Çamlık tepelerle çevrili göl alanı, oldukça geniş bir düzlüktedir. Gölün uzunluğu 80, eni ise 35 m civarındadır. Tipik bir krater gölü olan Karagöl, bilhassa yaz aylarında ideal bir kamp ve piknik yeridir. Herhangi bir tesis olmamasına rağmen, bu mevsimde yoğun bir ziyaretçi akını yaşanır. Gölde

balık yetişmiyor. Bol miktarda sülük var. Göl, birdenbire derinleştiği için burada yüzmek tehlikelidir.

Göl çevresi, günübirlik ziyaret ve çadır kampı için de oldukça uygundur.

4- Eldelek:

Karagöl'den ayrılan bir orman yolu ile gidilir. Ormanlar arasında geniş düzlüklere sahip Salın Yaylası vardır. Bu yayladan sonra ağaç tipleri köknar ve sedire döner. Bu bölümden itibaren çadır kampı için uygun düzlükler vardır. Osmanlı döneminde, saray için, doğan ve şahin gibi avcı kuşlarının yetiştirildiği bölgede kayalık yükseklikler bulunmaktadır. Buradan Başköy Yaylası, Semer-Orta yolu ve Başköy Kalesi'ne ulaşmak mümkündür.

5-Başköy Kalesi:

Başköy, K. Hamam'dan 35 km uzaklıktadır. Kale, köyün doğu yamacındadır. Yoldan devam edilerek 10 km sonra bir orman yoluna sapılarak sulu Ilıman (Ilıca) denilen yere geliniyor.

Buradan Kalearkası mevkiinden geçilerek araba ile 10 dk. sonra Kırlangıç Mevkii'ne geliniyor. Buradan itibaren yürümek gerekiyor. Kırlangıç, yüksek ve açık bir yerdir. Eskiden bulunduğu söylenen bir yel değirmeni harabesinden sadece çakıllar kalmış. Kırlangıç'tan, sol aşağı doğru oldukça sarp bir yokuş inilerek yaklaşık 20 dk. sonra kalenin eteğine varılıyor.

Kale, volkanik bir kütleden meydana gelmiş ve işlemeye müsait bir yapıya sahiptir. İçindeki mağaralar da zaten bu şekilde el ile işlenilerek meydana getirilmiştir. Beş kat olan kalenin zemininde, ahır olarak kullanıldığı belirtilen bir bölme vardır.

Celali İsyanları döneminde ve Osmanlı'nın son yıllarındaki otorite ve istikrar boşluğundan dolayı yaşanan bazı haydutluk olaylarında kalenin üs

olarak kullanılmış olması muhtemeldir. Kalearkası denen mevkiide ise sadece yıkık çakıl yığınları hâlinde duvar kalıntıları kalmıştır. Ancak girilmesi ve yürünmesi hayli zor olan orman içinde hâlâ sağlam olan kale duvarlarını görmek mümkündür.

Kale, akşama doğru ziyaret edilirse genişçe ufkundan günün batışını seyretmek imkân dâhilindedir. (bk. 10. fotoğraf)

C. Pazar Bölgesi

1) Çeştepe Köyü

a. Mehmet Dede Türbesi:

Çeştepe, K. Hamam'a 18 km uzaklıktadır. Mehmet Dede Türbesi de köy mezarlığı içinde bulunuyor. 10 m²lik bir odadan müteşekkil türbenin duvarları taş, çatısı kiremitle kaplıdır. Çatının üstünde de bir alem bulunuyor. Türbenin içinde Mehmet Dede'nin sandukası ile kendisine ait olduğu belirtilen bir asa var. Asanın bir ucuna demir bir parça geçirilmiş ve diğer ucunda ise bakır bir alem var. Köyün kurucularından olduğu söylenen bu zatın türbesi, eskiden bilhassa frengi hastalığına yakalananlar başta olmak üzere, diğer birçok hastalıktan şikâyetçi olanlar tarafından ziyaret edilmekte idi. Bugün hâlâ bazı hastalıklardan kurtulmak isteyenler köye gelerek şifa umuyor.

b. Baba Kibel Türbesi:

Çeştepe köyünün 2 km kadar ilerisinde Yukarı Çeştepe denilen yerdeki eski bir yerleşim yerinde bulunuyor. Kibel Baba, Klasik Osmanlı Döneminde gelip geçen yolcuların barınması ve yemek yemesi için bir zaviye açmıştır. Türbesi bugün köy halkının kervansaray olarak tabir ettiği harabenin yanındadır. Fakat bu türbenin üstü açıktır ve içinde mezar vs. olduğuna dair bir emare yoktur. Sadece Baba Kibel'e ait olduğu söylenen bir mezar başlığı, duvara monte edilmiş. Mezarın hemen bitişiğindeki caminin girişinde, Bizans devrine ait olduğu anlaşılan bir sütun başlığı var. Caminin sağ tarafında ise üzerinde okunmayan Osmanlıca bir ibare bulunan mermer taşlar vardır.

2. İğmir Köyü Mağaraları:

Pazar köyünün 4 km üstünde bulunan İğmir köyü içindeki kayalıklarda birçok mağara bulunur. Bunlardan, köy girişinde olanının uzunluğu bilinmeyip 5 km uzaklıktaki Otacı köyüne kadar uzandığı söyleniyor.

Diğer mağaralar ise ön cepheleri açık, kayalar içine oyulmuş büyük hangarlar şeklindedir. Bunların bir kısmı köy halkı tarafından ahır olarak kullanılıyor.

Hangi döneme ait olduğu tam olarak bilinmemekle beraber bu mağaraların Roma-Bizans uygarlığı dönemine ait olduğu sanılıyor.

Mahkemeağacın köyü, en az dört yüz hatta beş yüz yıllık bir köydür. Hz. İsa'nın on iki havarilerinden belki birisinin buraya geldiği o ilk yıllar. Miladın II-III. yüzyılından kalma buradaki mağaralar. (*Ali Şahin-Mahkemeağacın köyü*) (bk. 40. fotoğraf)

Aşağıdaki cami kiliseden bozmadır. (bk. 50 ve 51. fotoğraflar) Bizanslılar zamanında bu köyde Rumlar varmış. Yukarıdaki Kınık köyünde ise Ermeniler yaşarlarmıştı. (*Pazar köyü-Nevzat ŞAHİNDUR*)

Yıldırım Ören köyü, Yıldırım Beyazıt Döneminden kalma bir köydür. Timur, orduları ile savaşmak için Çubuk Ovası'na doğru bu yoldan ilerlemiştir. Savaştan kaçanların, gücü yetmeyenlerin de buralarda kaldıklarına dair bilgiler var. (*Yıldırım Ören köyü-Güleser KORKMAZ*) (bk. 79. fotoğraf)

İLÇENİN GEÇİM KAYNAKLARI

İlçe merkezi ve köylerdeki insanların büyük bir çoğunluğu işçi ya da memur emeklisi olduğu için üretime dayalı bir ekonomi görülmemekle beraber aşağıda başlıklar hâlinde vereceğimiz sektörler, üretimin yanında iş

gücünü de gerektirdiği için ilçenin istihdam sorununa bir nebze de olsa çözüm olmaktadır.

İlçedeki geçim kaynaklarının başında tarım ve hayvancılık gelir. Bunun yanında sanayi, ticaret, arıcılık, turistik bir ilçe olması dolayısıyla pansiyonculuk diğer geçim kaynaklarıdır.

Tarım ve Hayvancılık

İlçe ve ilçeye bağlı köylerin coğrafi şartlarından dolayı tarım istenilen düzeyde yapılamamaktadır. Arazinin engebeli, tarım alanlarının sınırlı oluşu modern tarım alet ve makinelerinin kullanılamamasını bu da alınan verimin kapasitesinin düşmesini meydana getirmektedir. Son yıllarda yapılan barajların derelerin kurummasına yol açması sebebiyle özellikle sulu tarım yapılamamaktadır. Kızılcahamam ile anılan çeltik ve fasulye bu su sıkıntısından en çok etkilenen tarım ürünleridir. Bunun yanında tarımdaki maliyetlerin yüksek oluşu, çiftçinin emeğinin karşılığını alamayışı, ekim-dikim, üretim ve hasat işleri ile uğraşacak genç nüfusun kalmayışı tarımdaki düşüklüğün diğer etkenleridir.

Tarımdaki bu olumsuzluklardan dolayı geçimini küçük ve büyükbaş hayvancılıkla sağlamaya çalışan köylü, emeğinin ve zahmetinin karşılığını yine alamamıştır. Maliyetlerin gerek yem gerek bakım yönünden yüksek oluşu sebebiyle ahır hayvancılığı yerine mera hayvancılığı yapılmakta bu da alınan verimi düşürmektedir. İlçede hayvancılık; ticaretten ziyade hayvanın sütünden ve etinden yararlanmak, ahırını boş bırakmamak yani bir nevi oyalanmaca amaçlıdır.

“İlçede tarla ziraati yok denecek kadar azdır. Kızılcahamam’ın %80’i dağlık arazi ile kaplıdır. Tarla ziraati yapılan yerleri Pazar civarı ve Çeltikçi’nin bir kısmıdır. Bunun dışındaki diğer yerlerde ağırlıklı olarak hayvancılık yapılmaktadır. On-on beş sene önce 15-20 bin civarında küçükbaş hayvan varken bugün bu sayı 10 bin civarındadır. Bu sayı, gün geçtikçe de

azalmaktadır. 15 bin civarında da büyükbaş hayvan var. Tarım alanı açısından toplam tarım alanı 215.298 dekar. 27.158 dekar çayır-mera var. Ormanlık ve fundalık alan 850.940 dekar. Tarım dışı arazilerle kullanılmayan yerlerin toplamı da 618.000 dekar. Tarım alanları, toplam alan içinde %12'ye tekabül ediyor. İşlenen araziler içerisinde de tarla arazisi olan kısım 183.000 dekar yani %85'i. Bağ arazisi 700 dekar yani %0,33'e tekabül ediyor. Sebze tarımı yapılan arazi 2.818 dekar yani %1,31'e tekabül ediyor. Meyvelik arazi 9675 dekar. Bunun dışındaki diğer araziler 18.855 dekar. Bunun içinde nadas ve ara tarımın olduğu yerler var. Sulu tarım alanı 14.250 dekar. Sulu tarım Kurtboğazi'nin etrafındaki köylerde yapılıyor. Göletlerin olduğu birkaç köyde sulama kanalları var. Onun dışında sulanan arazi kalmadı. Mesela Bulak eski özelliğini kaybetti. Sebebi Akyar Barajı'nın yapılmış olmasıdır. Baraj su bırakıyor ama su soğuk olduğu için fasulyeler sararıyor ve kuruyor. Baraj yapılmadan önce bu su dereden geldiği için daha faydalıydı.

Bundan 17 yıl önce 1000 dönüme yakın çeltik ekiliyordu. Daha önceki yıllarda daha fazla imiş. Kızılcaören ve Çeltikçi pirinci çok meşhurdur. Şu anda Çeltikçi'de bir-iki kişi çeltik ekıyor. O da kendi ihtiyacını karşılamak için. Onun dışında çeltik ekimi kalmadı. Bunun sebebi çeltiğin işçiliğinin fazla olmasıdır. Köylerde genç nüfus kalmadı. Vatandaş benim ihtiyacım 15-20 kg diyor. Köylerde insanlar 60 yaşın üzerinde olduğu için tarımla uğraşamıyor. Arazi fazla olmadığı için ücretli işçi de çalıştırılmıyor. Mesela Ciğir'de falan işçi çalıştırılıyor. Arazi geniş, sulanabiliyor; elde edilen ürün masrafı karşılayabiliyor.

Kızılcahamam'da coğrafi özellikleri itibarıyla tarıma elverişli arazi olmadığı ve ticarete yönelik bir ürün bulunmadığı için büyük ve küçükbaş hayvancılık geliştirilebilir.

Büyükbaş hayvan miktarı toplam 18.720 adet olup çoğu yerlidir. Küçükbaş hayvanlardan koyun ve keçinin toplam miktarı da 23.330 adettir. Tiftik keçisi (Ankara keçisi) 9.300 adet. Tiftik keçisinin az olmasının nedeni

ormana zarar vermesinden dolayı yetiştirilemeyişidir. Tiftik keçileri özellikle fidanların tepesini yemektedir.

Keçi yetiştiren üretici sayısı da çok düştü. Yukarı Karaören'de Hüseyin Gökçe ve kardeşi, Pazar'da Sadi İnanc ve kardeşleri, Çeltikçi'de de bir-iki kişi keçi yetiştirmektedir.

Kızılcahamam'da kümes hayvancılığı, Köytürün ilk zamanlarında çok iyiydi. 110 civarında broyler kümes vardı. Şu anda faal kümes sayısı 50 civarında. Yani yarı yarıya azaldı. Bunun nedenleri var. Şirketin yanlış politikaları sonucu vatandaş kâr edemedi. Maliyetler yükseldi. Kuş gribi hastalığı çıkınca sektör olumsuz etkilendi. Kümeslerin çoğu boşaldı. Yumurta tavukçuluğu ise vatandaşın ihtiyacını karşılayacak şekilde yapılmaktadır. Her vatandaşın 3-5 tane tavuğu var. Toplamda 457.000 civarında tavuk var. Büyük çoğunluğu broyler yani et tavuğu. Bunun haricinde 2.200 civarında hindi, 400 civarında kaz, ördek vs. var. 7000 civarında da arı kovanı var.

İlçe Emniyet Müdürlüğünden alınan 2005 yılı rakamlarına göre ilçedeki traktör sayısı 543 olup traktörler daha çok ulaşım ve nakliyede kullanılmaktadır. Bunun yanında Çeltikçi ve Gümele'de 4 tane yaşlı biçerdöver bulunmaktadır. Hububatın temizlendiği selektör makinası 6 köyümüzde var. Patoz denilen harman makinası 480 tane. Pulluk sayısı ise 1191.

Hem Tarım İl Müdürlüğü hem de kaymakamlığa bağlı sosyal yardımlaşma kanalıyla 35 tane sera yapıldı. Şu anda Kızılcaören'de, Çerkeş Köprüsü'ne giderken köprünün sağında, Ciğir (3 tane), Belpınar ve İyceler'de olmak üzere 7-8 tane aktif durumda sera bulunmaktadır.

Bakanlık, şahıslara tarımsal destek vermiyor. Vatandaşın mutlaka kooperatif çatısı altında toplanması gerekiyor." (Mehmet KUZDERE-İlçe Tarım Müdürü)

Sanayi

Sanayi sitemizin esnafının yarısı oto tamircisidir. Kamyon, benzinli oto, tamiri ve kaporta işleri yapmaktadırlar. Bunun yanında marangoz, mobilyacı, demir doğramacı ve sıcak demirci var. Atalarımızdan en büyük mirasımız sıcak demir işidir. Örsle, çekiçe ve körükle devam ediliyor. Çok imalat yapılıyor. Balta, keser ve tarım aletleri üretiliyor. Toplam esnafımız 99 kişi. Bunlar, orta hâlli esnaflar, günlük geçimini sağlayan insanlar. İmalat yapan esnaflarımız yani mobilyacılar ve demirciler, ekonomik yönden diğer esnaflarımıza göre daha önde.

E-5 üzerinde kantar ve trafik kontrol var. Bunlar otobanda yok. Ankara-İstanbul arası hareket eden araçlar, kantardan kaçmak için kantarın kapandığı saati bekliyor ya da otobandan gidiyor. Oto sanayi olarak devletten beklentimiz E-5 üzerindeki kantarın kaldırılması ya da aynı kontrollerin otobana da konulmasıdır. Bunun yanında genç arkadaşlarımızın imalata yönelik bilgilendirilmesi, teşviklendirilmesi gerekiyor. Üretime dayalı sanayinin gelişmesi gerekiyor. Biz kooperatifin gücü nisbetinde bunları gerçekleştirmeye çalışıyoruz.

Sanayinin modern teknoloji ile kendini yenilemesi gerekir. Ancak bu noktada sermaye sıkıntısı var. Sanayimizin kalkınmamasının sebeplerinden biri veresiyedir. Başkentle Kızılcahamam'ın yakın olması Kızılcahamam'ı bir bakıma gölgede bırakmıştır.

Sanatkârların işi iyi bildiğini söyleyebiliriz. En büyük avantajımız kiralılarımızın ve iş gücümüzün ucuz olmasıdır. Büyükşehirlerde bu maliyetler daha yüksek. Rekabetteki sıkıntımız ise özellikle yedek parçayı toptan alamadığımız ve nakliye masrafları eklendiği için parça fiyatlarının yüksek olmasıdır. Esnafımızın yüzde doksanı iş yeri sahibidir. Kalan yüzde onu ise kiracıdır. Onların da kiralari 100-150 milyon civarındadır. Esnafımızın iş yerine gelirken çoğunlukla yürüyerek gelmesi iş yeri masraflarını

düşürmektedir. Buradaki en büyük sıkıntılardan biri de bitmekte olan meslek dallarının bulunması ve yetişen kalifiye eleman ihtiyacıdır.

8 yıllık kesintisiz eğitim sonucunda ufak yaşta yanımıza gelip meslek öğrettiğimiz hem de kendi evladımız gibi yetiştirdiğimiz çocuklar, gençler artık yok. Ustalık işi kursla olmaz. Bizzat buraya gelip görmesi, burada öğrenmesi gerekir.

7 sıcak demirci esnafının 5'i Taşlıca köyünden. Çilingirlik, silah yapımı ve tamiri gibi ince işçilik gerektiren işler de eskiden ilkel aletlerle yapılırken şimdi modern aletlerle yapılıyor. Eskiden günde bir-iki nacak yapılırken günümüzde bu sayı makinelerle 30'a çıkmıştır. Nacaklar, anlaşmalı olan hırdavatçılara toptan olarak satılıyor. Bunun haricinde Türkiye çapına da gönderiliyor.

Sıcak demircilerin kaynağı Kırıkkale'de silah fabrikasında çalışmış ustalardır. (Kadir Körpe, Mustafa Gökmen, Necip Özkan) Bu ustalar, köylerinde işlere başlamış ve şimdi ikinci nesil aynı işi Kızılcahamam Sanayi Sitesi'nde devam ettirmektedir. O yıllarda Kırıkkale MKE'de çalışan ustalar, köylerine döndüklerinde imal ettikleri kesere "KURUP" ismini koyarlar. Kurup, Kadir Körpe'nin Almanya'da bir şirket adı olan "KRUPP"tan esinlenerek koyduğu bir isimdir. Keserin altına da "KURUPU ARA." yazdırıyor. Bir inşaat ustası o keseri alabilmek için 5 gün çalışıyormuş. Şu anda Kızılcahamam, hamamlarından sonra baltaları ile ön plana çıkıyor. (Resul YILDIZ-Kızılcahamam Küçük Sanayi Sitesi Yönetim Kurulu Başkanı, Karacaören köyünden)

Arıcılık

Yörede Ankara Ana Arı ve Arıcı Yetiştiricileri Birliğine kayıtlı olan 150 tane arıcı var. İyceler köyünde Ahmet İnci, Tema Vakfının arıcılık danışmanı olup Türkiye'de arıcılıkta en önde gelen isimdir. Yöremizde profesyonel

olarak iki binin üzerinde arı kovanı bulunmaktadır. Bunun yanında bir kovandaki arı adedi ortalama altmış bin civarında olmaktadır.

Flora yapısı yönünden Azap Deresi'nden Çatak, Süleler, Gebeler havzası ve İyçeler sınırına kadarki saha en verimli sahadır. Aşağı Çanlı ve Yıldırım Havalisi, Ören, Yağlıca, Hıdırlar gibi havaliler, Çeltikçi'de Değirmenönü, Binkoz, Kızılcahöy yani Hıdır Dağı, Tekke, Verimli havalileri yine Çeltikçi'nin bir bölümü ile Kırkırca havalileri flora yapısı bol denecek kadar yani bal verimine uygun bitki yapısına sahiptir.

Yöremizdeki arıcılar, bal üretimini gezgincilik yoluyla değil de genellikle sabit arıcılıkla yapmakta yani yörenin flora yapısından elde edilen ballarla hasat yapmaktadırlar. Mevsim itibarıyla bir kovandan ortalama yirmi kilo ile otuz kilo arasında -mevsim iyi giderse- bal elde edilir.

Bal üretimi mevsime bağlıdır. Mesela geçen sene yüz arıdan 450 kg bal aldım. Bölgemizde son iki yılda bal üretimi en düşük seviyede olmuştur. Hemen hemen hiç bal alınamadı. Kızılcahamam'da bal üretimi, doğrudan doğruya katkılı olmaz, saf olur. Katkılı üretimi yapan üç beş kişi çıkabilir. 2004 yılında bir kovandan ortalama 20-30 kg bal hasadı oldu. Tabi bu istisnalar kaideyi bozmaz. 70 kg veren de oldu. 2006 fiyatlarına göre petekli hakiki balın kg fiyatı 20 YTL, sepet balının fiyatı ise 40 milyon YTL idi. Bu sezon bu fiyatlar değişir. Petekli balın kilogramı 25 YTL, sepet balının kilogramı ise 50 YTL'den satılır. Sepet balı, petek balının daima iki katı fiyatına satılır.

Bu balın çoğu yöremizde tüketilir. Kızılcahamam, Ankara bağlantılı olduğu için bu bal Ankara'ya da satılır. Kızılcahamam'da markalı, patentli yani fabrika üretimi ile satılan, üretimi tek elde toplanmış, market raflarına girmiş bir bal bulunmamaktadır.

Arı ürünlerinden olan petek üretimi yöremizde yok. Yok derken kişisel olarak ham petek üretimi var, petek makinesinin ürettiği bir mamül yok.

Süzme bal % 5 civarında. O da dolmamış, sırlanmamış, göze hitap etmeyen petekler. Petekler standartlara uygun olarak makine ile süzülür. Herkesin makinesi var.

Arı sütü, bireysel olarak piyasaya hitap şekliyle değil de sipariş olarak çok cüzi miktarda alınmaktadır. İsteğe bağlı olarak ilçe genelinde 1 kg arı sütü elde edilmektedir.

Polen üretimi, bilgi ve teknoloji noksanlığından yapılamamaktadır. Bu bilgi isteyen bir şey. Bölgemizde polen üretimi yok. Propolis; çok değerli olan, kanser tedavisinde bilhassa cilt kanseri tedavisinde kullanılan, açık yaralara ve mayasıyla iyi gelen, gerek çeşmelerde gerek çıta aralarındaki muma benzer, yapışkan, hafif kahverengiye yakın bir rengi olan, arının kendi imal ettiği, alması kolay, istendiği anda -talep olmadığı için- arıcıların elinde bulunmayan ve arıların ihtiyaç hissetmediği için her sene dışarı attığı bir maddedir. Bu ekonomik bir kayıptır.

Yöremizde birlik beraberlik olmadığından bir kooperatif, bir şirketleşme bulunmadığından istediğimiz kadar kaliteli bal üretsek de bu balı tam değeriyle satamayan arkadaşlarımız var. Şeker katkılı ballar, tabiki bizim satış değerimizi düşürüyor.

Gerek Orman Bakanlığı gerek Tarım Bakanlığı ve gerekse İlçe Tarım Müdürlüğü, arıcılığın geliştirilmesi, yöremizde bal veren ağaç ve bitkilerin ekilmesi, denenmesi ve yetiştirilmesi, arıcılıkla uğraşan insanların arı ve arı hastalığı ile ilgili bilgilendirilmesi ve bilinçlendirilmesi için hiçbir çalışma yapmamaktadır. Türkiye’de arı hastalığı için özel bir ilaç da bulunmamaktadır. Arılar için hâlâ hayvan ilaçları kullanılmaktadır.

Yöremizin flora yapısı ve bal üretiminin artması, yöre bitkilerinin çoğalması için kekik, ıhlamur, at kestanesi, mayısın sonunda başlayıp eylüle kadar açan akasya çeşitlerinin ekim ve dikiminin yapılması gereklidir. Su

havzalarında yapılacak bu çalışma hem yeşil alanların çoğalmasına hem de arıcılığın gelişmesine katkı sağlayacaktır.

Bölgemizdeki karaçalı denen bitkinin balı aslında Anzer balından iyi olur. Ancak bu bal her sene elde edilemez. Bizim balımız kekik ağırlıklıdır. Ballarımız genellikle pembemsi kırmızı olur. Bilhassa Çatak Havalisi ile Hıdır Dağı Bölgesi'nde Tekke, Binkoz, Yıldırım Yöresi'nin bazı kısımlarında kekik ağırlıklıdır. Kekik, insan sağlığına çok faydalıdır. Çeltikçi Yöresi'nde karaçalı vardır. Yuvarlak yuvarlak tohumları ve çiçekleri olur. Böbreklere çok faydalıdır. Kaynatılıp içildiğinde taşları düşürür. Arı bundan çiçek alır. Karaçalı tohumunun suyu taşı erittiğine göre balının faydasını siz düşünün. *(KEMAL YALÇIN-Ankara Ana Arı ve Arı Yetiştiricileri Birliği üyesi ve aktif arıcı, 1946 doğumlu, Kızılcahamam Kemalpaşa Mahallesi)*

Pansiyonculuk

Kızılcahamam'ın ilçe merkezinde özellikle yazın çok revaçtadır. Daha çok taşradan veya köylerden gelen insanların ucuz konaklama ihtiyaçlarına cevap verecek ölçüde olan ve ev sahiplerinin kullanmadıkları evlerini, katlarını ya da odalarını günlük olarak kiraya verdikleri bilinmektedir.

Kızılcahamam ilçe merkezinin haricinde geçimini pansiyonculukla sağlayan bir diğer yerleşim yeri de Seyhamamı köyüdür. (bk. 56 ve 58. fotoğraflar) Burada ise daha ilkel şartlar altında olsa bile tarihî dokusu bozulmamış köyün eski konaklarında ve doğal ortam içinde, çok daha ucuza insanlara hizmet verilmesi, durumu belki de daha cazip hâle getirmektedir.

“Kızılcahamam'da iki yıl önce Turizm Derneğini kurduk. Gelen misafirlerin memnuniyetinin artması ve menfaati için pansiyonların mutlaka denetlenmesi gerekiyor. Pansiyonlar bugüne kadar herhangi bir kayda girmemiştir. 300'e yakın pansiyonculuk yapan kişi tespit ettik. “Sizleri Turizm Derneğine üye yapalım, misafirler gelince yatak veya odaları sıraya göre bizden alsınlar, biz de müşterilerin kimlik bilgilerini alalım.” dedik. İnsanların

kimlik bildirimi bugüne kadar alınmamış. Sezon çok kısa olduğu için pansiyoncuların sıra beklemeye tahammülleri yok. Bu işin uzmanı olanlar var. Ancak yaşlı olan pansiyoncular da var. Gelen insanları yoldan alamayanlar, buyur edemeyenler bize daha çok başvurdular.

Pansiyoncular, müşterilerden korktuğu için evlerini ilkel bir şekilde veriyorlar. “Eskiler zor yola geldiği için biz yenileriyle başlayalım.” dedik. “Müşterilerin memnuniyet ve şikâyetlerini bildireceği bir yer olsun.” diye düşündük. “Pansiyoncumuza biz sahip çıkalım.” dedik. Kimlik bildirimi istedik. İlçe Emniyet Müdürlüğü ile toplantılar yapıldı. Dernek olarak pansiyonculardan herhangi bir komisyon istemedik. Mesela misafir geliyor, biz onu yönlendiriyoruz. Bir gece yatıyor, sabah geliyor, memnun kalmadığını söylüyor. Biz onu başka bir eve yönlendiriyoruz. Müşteriye, “Memnun kalmazsanız oraya verdiğiniz parayı geri alırız, gerekirse cebimizden veririz.” diyoruz.

Pansiyoncuların çok büyük gelirleri yok. Çok cüzi miktarlara evlerini veriyorlar. Mesela 20-25 milyona komple dayalı döşeli daire veriyorlar. Yatak ücretleri 5-7-10 milyon. Turizm sezonu 3 ay. Bu üç ay, diğer 9 ayı kurtarıyor. Bu dönemde insanlar biraz daha hırçın oluyor. Bugüne kadar müşteriden tüp parası istemişler, kimlik bildirimi olmadığı için evlerine eşya koyamamışlar; halısız, kilimsiz sadece yataklı olarak ev vermişler.

Burada herkes, müşterileri korsan aldığı ve müşterilerin başkasına gitmesinden korktuğu için fiyatları düşük tutuyor. Pansiyoncular on gün kalıyor, 200 milyon veriyor. Bu paraya evini bile temizletemezsin. Mesela 4 kişilik aile geliyor, bir gece kalıyor, 20 milyon veriyor. Bu ücret, çarşafların temizlenmesini ancak karşılar. Pansiyoncular bundan dolayı büyük paralar kazanamıyorlar, sezonda 1-1,5 milyar arası kazanıyorlar. “Bu işi iyi yaptım.” diyen 3 milyar civarında kazanıyor.

Pansiyonculuk, ilçemizde hayatını idame ettirmekten ziyade elektrik, su, kömür, pazar vs. parasının karşılanması için bir yan gelir olarak görülüyor.

Kahvaltı verilen, personel çalıştırılan, profesyonel anlamdaki pansiyonculuk iki apart otelde yapılıyor. Bir tanesi de yapılmakta. Çok lüks otellerimiz ve ufak pansiyonlarımız olmasına rağmen orta kesime hitap edecek tesislerimiz yok. Acilen yeni pansiyonculara ihtiyacımız var.

Sıkıntılarımızdan birisi de otoparkımızın yetersiz oluşudur. Bu sebeple arabası ile gelen misafirlerin ancak %10'u Kızılcahamam'dan alışveriş yapıyor. Müşteriler, fiyatların pahalı oluşu ve esnafların kredi kartıyla satış yapmamasından şikâyetçi oluyor.

Ailesi ile gelen gençlerin zaman geçireceği yerler çok az. Müşterilerin taleplerine göre pansiyon vermeye çalışıyoruz. Yürüme engelliler için alt katlardaki pansiyonları tercih ederken havadar, manzaralı oda isteyen müşteriler için ise üst katları tavsiye ediyoruz.

Talepler çok yoğun olduğu zaman bizi kırmayacak hemşerilerimize, gelen insanları misafir etmeleri için ricada bulunuyoruz. Bir ya da iki geceliğine kendileri akrabalarının ya da konu komşularının yanında kalıyorlar. Zaten pansiyonculuğun başlaması da bu şekilde olmuştur.

Biz otelcilik okulundan, zabıtamızdan ve Turizm Derneğinden bir ekip kurduk. Bu evleri denetledik. Sistem yeni olduğu için şartları fazla ağır koşmadık. Temizliğin en önemli şart olduğunu, banyolarda elektrikli şofben olması gerektiğini söyledik. Tabi müşteriler de hor kullanmışlar. 5 milyon yatak parası verip 5 milyonluk su kullanmışlar veya 5 milyonluk tüp harcamışlar. Evleri çok temiz olup yıllardır bize ihtiyacı olmayan pansiyoncular da var. Biz dedik ki: "Bize gelin, sıranızı alın." Tabi sıra güderken müşteri istemediği yerde de kalmayacak. Tercihe göre olursa sıra gözetilmeyecek.

Bu arada Kültür ve Turizm Bakanlığından eğitim için talepte bulunduk. Hocalarımız geldiler. Pansiyonculuk hakkında kurslar ve kursların sonunda sertifikalar verdiler. Kursu 25-30 civarında kişi katıldı. Fakat bu insanlar sertifika ve eğitimin ne demek olduğunu bilmiyor.       turizmin çok fazla bilincinde değiller. Biz, “Bu insanları alalım, turistik ilçelere götürelim, gezdirelim.” dedik. Mesela pansiyonculuğun en çok yapıldığı Bartın’ın Amasra ilçesi ve  nkumu beldesine götürelim, dedik. Burada 25-30 milyona komple bir ev verilirken Amasra’da 75 milyona kötü denecek evler pansiyona veriliyor.

Dernek olarak bundan sonraki aşamamız bu pansiyonları belli bir standarda oturtup az sayıda pansiyon ile daha kaliteli ve düzenli bir hizmet vermektir. En büyük hedefimiz ise sezonu genişletmek, 6-7 aya yaymak. İnsanlar, kaplıcanın elma zamanı dediğimiz bu iki ay içerisinde olduğuna inanıyor. Bir günde hamama 3 bin kişi giriyor. Sezonu genişletip daha iyi hizmetler vereceğiz. Esnafın işleri daha iyi olacak.

Kızılcahamam’ın turistik bir ilçe olduğunu gösteren bir imajı yok özellikle Kızılcahamam’ın girişini düzgün bir hâle getirmek gerekir. E-5 kara yolu üzerine birkaç tane kaplıca yapmak gerekir.

Köylerin özellikle yayla turizmi için geliştirilmesi gerekir. Kızılcahamam’da insanlar kendini geliştirirken, herhangi bir adım atarken devletten kredi almaya, imza atmaya korkuyor.

Pansiyonculuk için umutsuz değiliz. Bu işlerin iyi olması için 5-10 yıl sabretmek gerekiyor. Bu  alışmalar, zamanında Bodrum’da da Marmaris’te de bu şekilde başladı. Ankara’ya yakın ve E-5 kara yolu üzerinde oluşumuz, millî parkımızın olması bizim için en büyük avantajdır.

Belediyeye ait küçük kaplıca yeniden yapılıyor. Büyükşehir Belediyesinin millî parkı almasıyla parktaki güvenliğin ve temizliğin sağlanması, suların akması dolayısıyla ilçe  eki i bir hâle geldi ve turist

sayısı çoğaldı. İnsanlar şu anda Çatma Mevkii'ne kadar piknik yapmaya gidiyorlar. Misafirler, akşamüzeri gelip önce yemeğini yiyor, daha sonra banyo alıyorlar.” (*Orhan FİLİZ-Kızılcahamam Turizm Derneği Başkanı*)

İLÇENİN EĞİTİM VE KÜLTÜR DURUMU

İlçe ve bağlı köylerde 10 ilköğretim okulu bulunmakta olup merkezde 5; Güvem, Çeltikçi, Pazar, Akdoğan ve Semer köyünde birer olmak üzere toplam 5 ilköğretim okulu vardır. İlçe merkezinde 1 Lise ,1 İmam-Hatip Lisesi, 1 Anadolu Teknik ve Endüstri Meslek Lisesi, 1 Ticaret Meslek Lisesi, 1 Sağlık Meslek Lisesi, 1 Anadolu Lisesi ve 1 Kız Meslek Lisesi ile Anadolu Otelcilik Turizm Meslek Lisesi bulunmaktadır.

Taşımalı eğitim kapsamında toplam 75 köyden 5 merkezî okula öğrenci taşınmaktadır. Genel olarak çok az öğrenci ile öğretim yapan okullar için öğretmen temini ve eğitimin yapılması pahalıya mal olduğundan, köylerde merkez seçilen okullara taşımalı eğitim yoluyla öğrenci getirilmesi hem maliyet hem de eğitim-öğretim açısından daha ekonomik ve verimli olmaktadır.

Halk, genellikle ilkokul mezunu olup okuma-yazma oranı % 98 düzeyindedir. (bk. 4. tablo)

ARAŞTIRMA ALANIMIZIN TARİHİ ÖZELLİKLERİ

KIZILCAHAMAM'IN TARİHÇESİ

Burası eski Rum köyü. Şimdi Çorba değil buranın eski adı **Şorba'dır**. Şorba da Rum ismidir fakat daha sonra toplum Şorba'yı Çorba'ya çevirmiş. Eski haritalarda (bu 25.000'lik çok eskiden basılmış haritalarda) buradaki dağ Şorba Dağı olarak geçer. Çorba demezler yani, Şorba Dağı derler. Rumun ismi, Şorba. Hatta daha sonra Çorba Dede demişler işte, biri çorba dağıtıyormuş falan. O tür şeyler var ama efsane; doğruluk derecesi, ne olduğu bilinmiyor.

Dur Hasan Ağa, Dur Hasan Beyliğinden. Bu sancak beyi. Birinci Osmanlı-Rus Harbi'nde Aziziye tabyaları komutanı Yumak Paşa'nın oğlu Amasya'ya gelir, oradan buraya gelir. Sancak beyi olur. Dedemin dedesinin bilmem neyi. Belli bir yere kadar gidiyorsun ama ondan sonra kalıyorsun tabi. Sancak beyi imişti. Demirci köyünde de onun oğlunun hanımının mezarı var. Orada eski bir mezar var. Demir abi resmini falan çekmişti. Mesela o Dur Hasan'ın kızlarının burada eserleri var. Pınarın orada taşlar var mesela, Dur Hasan kızı Emine yazıyor. Onun hayratı. Kadın pınarı yine Dur Hasan'ın kızlarından bir tanesinin. Dur Hasan dediğimiz buraların sancak beyi. Fakat yerleşimi bu tarafa gelmiş. 1870'lerde buralar belediyede kaza merkezi. Belediye reisi demin söylediğim Hacı Mehmet dedem yani dedemin babası. Hacı Mehmet dedem, bu Hacı Hasan'ın arkadaşı.

Hamdi Efendi dediğimiz adam ağalığını, esası Köprülü ailesi olan Çakır Pehlivan'ın kızı olan Şerife'den dolayı alıyor. Dayımın kardeşi. Buranın Köprülü sülalesi de onlardan bir kız alıyorlar. Bir de yine buranın zenginlerinden Hacı Ali Ağa var, bu camiye yaptıran. İki hanımla olunca bir kalabalık sülalenin hanımını almış, kızını almış, bir de zenginin kızını almış. Dolayısıyla ağalık *terkide kalmış*. O zaman o da bu köye başka yerden gelme yani bu köyün ilk yerleşenlerinden değil. Yani Demirciören köyünden gelenlerden değil. İki taraflı olunca kuvvetli, söz geçiriyor tabi, o dönemde buraya yerleşiyor. Hacı Hasan Ağa, Hamdi Ağa, arkadaş; Hacı Mehmet Ağa benim dedemin babası, arkadaş. Araları açılıyor. Hacı Hasan Ağa buraya geldiği zaman mesela burası, Pazar, daha sonra Pazar'a dönüyor ya çok büyük çorba pazarı, çok büyük pazar. Rum köyü iken de pazarmıştı burası. Pazar, yalnız, büyük panayır şeklinde kuruluyor, mesela şimdiki pazarlarda nasıl farklıdır, et pazarı, hayvan pazarı, zahire pazarı, sebze pazarı, çerçi pazarı, tüm ürünler burada mevcut. Ben de çocukluğumdan bilirim yani. Polatlı'dan, Haymana'dan atlarla, günlerce yürüyerek perşembe gününden gelinir, cuma günü kurulurdu. O şekilde pazar iken tabi, belediyenin o dönemki verilere göre, o tarihte buranın yerleşimi 320 hane. Yol üzeri pazar merkezi olduğu için belli bir gelir var tabi. Bu iradın (gelirin) kontrolü de belli

tabi. Gücü, kuvveti yeten, hele bir de Osmanlı'dan öşür toplama izni tam olarak alınırsa istediğiniz şeyi yapabiliyorsunuz tabi. Fakat Hacı Mehmet dedem, hem onunla arkadaş, hem diğeriyle arkadaş, hem belediye reisiyle araları iyi.

Hacı Hasan, buraya geldiği zaman atını bağlamak için önüne iki üç kişi koşuyor. Atını bağlayana altın veriyormuş, o derece varlıklı, zengin bir insanmıştı. Bir vesileyle bu Hamdi Ağa'yla arası açılıyor. Hatta atını bağlarken bıraktırıyolar. Bir rivayete göre de -doğruluk derecesini bilmiyoruz- teneke çaldırıyolar arkasından böyle, kızıyor ona. İşte o dönemde bir laf söylüyor. "Siz bunu bana yaptınız ben de kaza merkezini buradan alıp götürmezsem işte şöyle olsun." diyor. Burada "*Köpekleri bile gunnatmayacam.*" diye de bir laf kullanıyor. Fakat olayın farkında olan benim dedemin babası -buranın belediye başkanı- buradan atına atlıyor, yanlış olur diyor -o da arkadaş- ve onun gönlünü ediyor. Şimdi Hacı Mehmet dedem de burada etkili olduğu için tek dişe gelenler de bunlar. Çünkü onlar da mesela akraba. Dedem buradan kılanına binerken, bacısının yanından gelirken çeviriyorlar. Şurada kahve var, kahvede duyuluyor laf, Ahmet Ağa buyur otur, hele öyle gidersin eve. Ona kahve ikram ediyorlar. Kahveye de zehir koyuyorlar. Hacı eve gidiyor, evde kusuyor ve daha sonra zehirlenip ölüyor. O öldükten sonra meydan iyice boşalıyor. Benim dedem onun oğlu, Osmanlı'nın zabitlerinden. Fakat dedem, İzmir'de -o zaman işgal altında- subay. Bir şey yok yani, köyde de kafa tutabilecek, karşı koyabilecek kimse kalmıyor bu tarafta. Dolayısıyla arası iyice açılıyor.

Bir diğer yönü daha var bu olayın. O yönü de şudur: Kaymakam var, idare merkezi, hâkimi var, diğer mülki idare var burada. Kadınlar arasındaki bir toplantıda Kaymakam'ın karısı, hâkimin karısı, diğer köyden eşrafın hanımları otururken bu Hamdi Ağa'nın hanımının birisi geliyor içeriye. Hacı Ali'nin kızı olan içeri geliyor, bütün kadınlar kalkıyor, Kaymakam'ın hanımı kalkmıyor ayağa. Bu, bunun için *fitliyor* kocasını, diyor ki: "Kaymakam'ın hanımı kalkmadı, ben girdiğimde hepsi de kalktı." Hamdi Ağa da hanım lafına

Kaymakam'a kinleşiyor. Pazar meydanında bir vesile bulup Kaymakam'a tokat vuruyor. Yani bir mülki amiri tokatlıyor orada. Ondan sonra Kaymakam buradan kaza merkezinin alınması için yazışmaya başlıyor. Yani adam Kaymakam'a vuruyor, kimse ses çıkartmıyor ve ağırina gidiyor. O dönemde de Hacı Hasan Ağa uğraşıyor bir taraftan, bir rivayete göre bir heybe altınla İstanbul'a gidip İstanbul'da kavas –kavas, saray işlerine bakan katip anlamında- birisini buluyor. Ona rüşvet veriyor. Fakat Birinci Dünya Harbi dönemine rastlıyor bu olay. Hatta biraz önceden başlıyor da tam o döneme rastlıyor. Şimdi Osmanlı'da da yazışmalar devam ediyor ama kaza merkezi gitmiyor daha. Burada duruyor. En son oradan yazı çıkıyor fakat Tanzimat ilan edilmiş, hükûmet yıkılıyor, kabine kuruluyor, sürekli değişiklik oluyor. Ortalık bayağı karışık. Fakat yazı çıkartılıyor. Hacı Hasan'a son ölüm döşeginde haber geliyor. "Tamam işte, yazı çıktı." diyorlar. "İki gözüm de açık gitmez bundan sonra." diyor, adam ölüyor. Kaymakam yine burada duruyor. Bu olaydan sonra kaza merkezinin buradan kaldırılması uygundur diye bir yazı yazıyor. Fakat sonra pişman oluyor Kaymakam. Yani ufak bir tatsızlık sebebiyle buranın gitmesi. Çünkü burası yerleşik ve kalabalık. Kaza merkezini Kızılcahamam'a götürsen Kızılcahamam'da ev yok. Orada yıkandıkları, kaldıkları küçük bir baraka. Başka yerleşim yok. Gitmek istemiyor. Eşya yükleniyor burada. O dönemde de şimdiki gibi değil, her ne kadar yazışma da olsa mülki amir nereye giderse kaza orada kalıyor. Kaymakam gittikten sonra bitiyor olay. Hatta burada eşyasını yüklüyorlar, dedem de burada yardım ediyor. Yolda bekliyor. Kimse "Kaymakam Efendi gitme, dur!" diyemiyor. Ağa var ya ondan çekiniyorlar. Kaymakam üzüle üzüle gidiyor. Yolda yine bekliyor bir süre.

Kızılcahamam'da o hamamın olduğu yerde, barakanın birine yer yapıyorlar. Bir rivayete göre çadıra yerleştini falan söylüyorlar. Kaza merkezi gittikten sonra tabi, burada belli diğer idari teşkilat var. Nüfus idaresi, mahkemeler, postane gibi. Daha sonra yavaş yavaş hepsi taşındı. (*Pazar köyü-Nevzat ŞAHİNDUR*)

Kızılcahamam'ın ilk bilinen yerleşim yeri *Demirciören* köyü olup kaynaklarda *Yabanâbâd* olarak geçmektedir. 1880 yılında Pazar bucağına nakledilmiş. 1915 yılında ise yol güzergahı olması gözetilerek bugünkü Kızılcahamam'a taşınmış. Kızılcahamam'da şimdi Kemal Paşa Mahallesi olan *Ağalar köyünde* köy konağına, köy odasına ilçe merkezi getiriliyor. Orada birkaç gün durduktan sonra Kızılcahamam içerisinde bir yere alınıyor. 1915'in sonbaharında Kızılcahamam'da faaliyete geçiyor. (*Necati TEREYAĞOĞLU*)

Çataklı Hasan Ağa, Pazar köyüne gittiğinde, yanında hanımı da varmış. Orada, hanımıyla ve Hasan Ağa'yla dalga geçer gibi gülüşmeler yapılmış. O anda o zamanın mülki amiri olan Kaymakam ve Kadı'nın yanında çok mahcup olmuş. Demiş ki: "Eğer ben de size bu gülmeyi, bu alayı bırakırsam bana da Hasan ağa demesinler. Siz beni küçük düşürdünüz, bu Pazar'a da köpek bile kunnatmayacağım." Tabi, bu tabiri kullanmış. Şimdi Pazar köyünde yaşlılar hep bunu anlatırlar. Mesela en yaşlıları orada Şazi İpek var. O Şazi Dayı aynı bunu olduğu gibi anlatır. Müslüm Ağa'nın oğlu İrfan Kavuncu var, Müslüm Kavuncu'nun oğlu. Eski muhtar, yirmi sene muhtarlık yaptı. Bunlar hep bunu anlatırlar. (*Necati TEREYAĞOĞLU*)

Kızılcahamam'ın Berçin Çatak köyünden Hasan Efe ile üç arkadaşı kafa kafaya gelerek -Kızılcahamam şu anki yerine taşındığında- aralarında bölüşmüşler. Aşağı tarafı Hacı Hasan Dayı almış, küçük hamamın olduğu bölgeyi, Pazar köyünde o hakareti dinleyen ve Hacı Hasan Ağa'yı haklı gören Malik Türedi'nin babası almış. Bir diğer bölgeyi hamamın karşısında oturan ve nüfus işlerinde çalışan biri almış. Hamamın üst tarafını da dedem Yusuf Ziya Bey (Tereyağoglu) almış. (*Yusuf Ziya ERTÜRK*) (bk. 41. fotoğraf)

A.TARİH BOYUNCA YABANÂBÂD

1. İSLAMİYETTEN ÖNCE YABANÂBÂD:

Yabanâbâd'ın geçmişi hakkında yeterli kazı ve araştırma yapılamamış olması nedeniyle, bugüne kadar bölge ile ilgili yazılı eserlerde, Ankara ile beraber ele alınma zarureti hasıl olagelmıştır.

İnsanlık, eski devirlerden beri iskân hususunda konakladıkları yerde daima su, hava, yiyecek gibi temel ihtiyaçların giderilmesi için gerekli şartların bulunmasına dikkat etmiştir. Doğa tahribi gibi bir konunun gündemde dahi olmadığı eski çağlarda, yerleşim yerlerinin genel olarak sulak yerlerde kurulduğunu biliyoruz. **Yabanâbâd** ve çevresinin bu şartları taşımış olması ve doğu ile batı arasında (**Kargasekmez, Azaphane ve Kirmir Vadisi** gibi) önemli geçit noktalarına sahip olması, eski çağlarda iskân edilmiş olduğunun en bariz delili sayılabilir.

Müşahhas olarak, Ankara-Dışkapı'da bulunan Roma Hamamı ve Hacı Bayram Camii yanındaki Ogüst Tapınağı harabeleri, Arkeoloji Müzesi'nde sergilenen buluntular yanında, ilçe sınırları içinde bulunan Başköy Kalesi, Mahkemeağacın kilise mağaraları, Akdoğan köyü kazıları, Saray köyündeki Roma harabesi, Seyhamamı'ndaki eski kilise, genel olarak Ankara ve münhasıran Yabanâbâd tarihinin ilk çağlara kadar uzandığı, o devirlerde önemli bir yerleşim yeri olduğu konusunda bir fikir verebilmektedir.

Ankara ve Yabanâbâd bölgesinin, suları, tabii güzelliği ve insanın temel ihtiyaçlarını karşılayabilecek zirai çalışmalara imkân veren toprağı ile sadece yerleşim yeri olarak kalmayıp Lidyalılardan sonraki Pers hâkimiyeti döneminde, Ortadoğu'nun en önemli stratejik unsuru olan Kral Yolu'nun üzerinde bulunmasından dolayı önemli bir konaklama merkezi olduğu da bir gerçektir. Asya-Avrupa arası göçte, ticari ve askerî seferler sırasında da çok önemli bir uğrak merkezi olan Yabanâbâd'dan, Kargasekmez ve Azaphane geçitleri ile kuzeye, Özboyu (Kirmir Vadisi) ile de batıya ulaşmak mümkün

olmuştur.²⁰ (Bugün uluslararası iki kara yolu da -E-5 ve E-89-Kızılcahamam'dan geçerek bölgenin hâlâ önemli bir geçit ve uğrak yeri olduğunu âdeta tasdik eder.)

Genel olarak 20. asrın başlarında Ankara civarında eski medeniyet izlerinin nispeten üzerinde bulunduğu; Çubuk, Maltepe, Üreğil, Atatürk Orman Çiftliği, Ergazi, Bağlum, Karaoğlan, Gündül, Ahlatlıbel ve Eti Yokuşu gibi mevkilerde yapılan kazılarda ortaya çıkarılan yapı, araç-gereç ve yazılı belgelerden, Ankara ve çevresinde Kalkolitik ve Bakır Çağı'na ait iskân izleri görülüyor. Şehrin bazı yerlerinde Paleolitik Devre ait taş aletler ve kalenin eteğinde Neolitik Devre ait el baltası bulunması, buranın o dönemde iskân edildiğini gösteriyor. Çıkarılan belgelerin okunmasından, çevrede köyler kurulduğu, hayvanların evcilleştirildiği, tarım ve kısmen dokumacılıkla uğraşıldığı anlaşılmaktadır.²¹

MÖ 2000 yılının başlarında, önce Asurluların Orta Anadolu'da ticari koloniler kurduğu, onların ardından da Hititlerin bölgeye gelip Hattuşaş (Boğazköy) merkez olmak üzere Ankara ve çevresine hâkim oldukları görülür. Akdoğan köyü ve dolaylarında Prof Dr. Muzaffer Şenyürek'in yaptığı araştırma ve kazılardan elde ettiği bulgulardan, Hititlerin bölgede ve Kirmir Vadisi tabanında yaşamış oldukları tespit edilmiştir.²² Fakat bu araştırmacı ilim adamının tespitleri yayınlanmadan kendisi bir uçak kazasında vefat ettiği için bölgenin tarihi hakkında daha fazla bilgi edinebilmek, şu an için mümkün değildir.

Hititlerden sonra, MÖ IX. asırda Frigyalılar, merkez Gordiyon (Polatlı yakınlarında bir köy) olmak üzere, Manisa, Afyon, Ankara ve Konya'yı içine alan ve Malatya'ya kadar uzanan bir bölgede hâkimiyet kurarlar. Ankara da bu dönemde (MÖ VII-VI. asır) muhtemelen kale ve etrafına kurulmuştur.²³

²⁰ *Tarihte ve Günümüzde Kızılcahamam ve Çamlıdere Sempozyumu Bildirileri*, ESYAV Yay., s. 33.

²¹ *Yurt Ansiklopedisi*, Ankara Maddesi.

²² Darkot, Besim, *İslam Ansiklopedisi*.

²³ Eker, Muzaffer, *Yabanâbâd 2000*, Kızılcahamam Belediyesi Yayınları Dizisi Nu.:3, s. 9.

Arkeolojik buluntulara göre Ankara tarihi, Friglerle başlar. Hacı Bayram Tepesi zirve olmak üzere, hal civarından, Çankırıkapı ve Dışkapı'ya kadar olan kısım bir Frig höyüğü olup Anıtkabir, Bahçelievler ve Çiftlik tümülüsleri (Yığma tepe) asillerin, istasyon civarı ise halkın mezarlığıdır. Gerek mezar tümülüslerinin büyüklüğü, gerekse içindeki eşyanın zenginliği Ankara'nın önemli bir prenslik olduğunu ortaya koyar.²⁴ Bu tablo, Ankara ve çevresinin Frigler tarafından iskân edildiğini göstermiş olmasına karşı, Yabanâbâd'da iskânı gösteren bir ize henüz rastlanmıyor. Bunun için özellikle Kızılcahamam'da iskânın olabileceği kanaatinde olduğumuz Özboyu'nun (Kirmir Vadisi) Gündül'e kadar araştırılması gerekmektedir.²⁵ Çünkü 1463 tarihli tahrir defterine göre Gündül'e bağlı Keşanuz (Yeşilöz) ve Erkeksu köylerinde Rum halkın bulunduğu görülmektedir.²⁶

Bugün köylerimizin çoğunda eski dönemlere ait olduğu bilinen ve Viran (Verana) denilen yıkıkların olduğu bilinmektedir. Bilhassa Bizans Dönemi yapılarının taşları, ev ve cami yapımında kullanılmış, üzerindeki motifler ise hâlâ durmaktadır. Görüldüğü kadarıyla Aşağı Çukurören Mahallesi'nde Rumlardan kaldığı bildirilen taş döşeli yol ve su getirmede kullanıldığı sanılan ve "Halkun" denilen üstü kapalı kanallar vardır. Ayrıca bu çevrede görülen bazı taşlar üzerinde bulunan haç işaretleri de buralarda Bizans iskânı olduğunun bir delilidir.

MÖ VII asrın ortalarında Doğu Anadolu'ya gelen İskitler, buradaki Urartuların karşı koymaları ile Orta Anadolu'ya yönelirler. Gordiyon'u tahrip ederek Frigya Devleti'ni yıkarlar ve VII. asrın ilk çeyreğinden itibaren Ankara ve çevresinde belli bir süre devam edecek bir hâkimiyet kurarlar.

İskitlerden sonra Ankara ve çevresi, MÖ 547'den itibaren Lidya hâkimiyeti altına girer. Fakat İran'dan gelen Perslerin saldırması sonucu,

²⁴ Eker, Muzaffer, *age.* s. 9.

²⁵ *Tarihte ve Günümüzde Kızılcahamam ve Çamlıdere Sempozyumu Bildirileri*, ESYAV Yay., s. 32.

²⁶ Eker, Muzaffer, *Yabanâbâd 2000*, Kızılcahamam Belediyesi Yayınları Dizisi Nu.:3, s. 10.

başkentleri Sard'a (Manisa'nın ilçesi Sardmahmud) kadar çekilirler ve yenilirler.

Pers hâkimiyeti, Makedonyalı Büyük İskender'in, Doğu Seferi için Anadolu'ya gelişine kadar devam eder. Kral Yolu ile Gordiyon'a uğrayan Büyük İskender, burada bir kış geçirerek MÖ 333 yılı baharında, Ankara'ya gelip yaza kadar Pers ordusunu bekler. Daha sonra da Doğu Seferi'ne devam etmek üzere, aynı yol ile güneye inerek Torosları aşar.²⁷

Büyük İskender'in hâkimiyetinin ardından, MÖ 281 yılından itibaren bu sefer de yağmacı ve çapulcu bir Avrupa kavmi olan Galatlar, Balkanlar'dan Anadolu bozkırlarına gelerek çobanlık yaptıkları Fransa ve Güney Almanya gibi kendi memleketlerine benzettikleri Ankara ve çevresini uygun bulup bu çevrede Galatya adıyla bir devlet kurarlar. Fakat Anadolu'nun yerleşik halkı, bu barbar kavmi Romalılara şikâyet edince MÖ 188'de Roma Konsülü Manliyüs Vulsu, Galatları yener ve bir daha yağmacılık yapmamaları şartı ile barış yapılır. Bu şekilde II. asrın başlarından itibaren bu bölgede siyasi birliği yeniden kuran Romalılar, Ankara ve çevresinin coğrafi önemi ve ticari yollar üzerinde bulunması sebebiyle, Galatya'yı bir Roma eyaleti hâline getirirler ve Ankara'yı da bu eyaletin başkenti yaparlar. (MÖ 25) Galatya, bu şekilde kurulduktan sonra Yabanâbâd, kuzeyde merkezi Gangra (Çankırı) olan Paflagonya Eyaleti sınırları içinde yer alır.²⁸

Ankara, MS (İ88) II. asırdan itibaren, Roma ile kurulan sıkı ilişkilerin de sonucu olarak yavaş yavaş büyüyüp gelişir ve en parlak dönemini yaşar. Bu dönemde, Metropolis ve Neokros gibi isimlerle de anılan Ankara ve çevresi, III. asrın ortasından itibaren, Roma İmparatorluğu'ndaki genel siyasi istikrarsızlık ve ekonomik durumun bozulması sonucu önemini kaybetmeye başlar.²⁹

²⁷ *Yurt Ansiklopedisi*, Ankara Maddesi.

²⁸ Eker, Muzaffer, *Yabanâbâd 2000*, Kızılcahamam Belediyesi Yayınları Dizisi Nu.:3, s. 10.

²⁹ Eker, Muzaffer, *Yabanâbâd 2000*, Kızılcahamam Belediyesi Yayınları Dizisi Nu.:3, s. 10.

MÖ 391'de Roma üzerine yüklenerek bir koldan Antakya'ya, başka bir koldan da Galatya'ya kadar dayanıp (MÖ 395-398) Ankara civarına gelen **Hunların**, Yabanâbâd'a gelip gelmedikleri konusunda bir bilgi yoktur.

Mahkemeağacın mağara kiliseleri, Hristiyanlığın ilk yayılmaya başladığı yıllarda bu köyde iskânın mevcut olduğunu anlatıyor gibidir. Bilindiği gibi ilk Hristiyanlar, Romalıların korkusundan ibadetlerini gizli yapıyorlardı ve Anadolu'nun birçok kuytu yerindeki gizli ibadet yerleri gibi, bu köydeki mağaralar da gizlice ibadet etmek için yapılmış olabilir. Bu mağaraların iç yapısı da işlemeye gayet uygun topraktan meydana gelmiştir.

MS 515-516 yıllarında **Sabar** (Subar, Savar) Türkleri Anadolu'ya girerek Kayseri, Konya ve Ankara civarlarına akınlar yaparak pek çok ganimet alırlar.

MÖ 395'te Roma İmparatorluğu'nun ikiye ayrılması ile Doğu Roma (**Bizans**) hâkimiyet sahası içinde kalan Ankara (ve Yabanâbâd), VII. asır başlarında Sasânilerin Anadolu'ya düzenledikleri seferler sonucu, 620 yılında hükümdar **II. Hüsrev** tarafından ele geçirilirse de kısa bir süre sonra (627) Bizans Hükümdarı **Heraklius** tarafından geri alınır.

Bu yıllardan itibaren, Arap devletleri İstanbul'u almak için Anadolu'ya sayısız seferler düzenler. Bu amacın gerçekleşmesi için, önemli bir geçit üzerinde bulunan Ankara ve Yabanâbâd'dan geçmek gerektiğinden bölge Malazgirt Zaferi'ne kadar Bizans ve Araplar arasında sürekli el değiştirir. Ankara, bu dönemde Müslüman Araplar tarafından **Engürü** diye anılır. Halkın **Ankrya** sözünü, Farsça üzüm demek olan "Engürü"ye benzetmesi sonucu bu ismi verdiği anlaşılmaktadır.³⁰

Şehir, Araplar tarafından ilk olarak 654'te işgal edilirse de bir süre sonra Bizans tarafından geri alınır. VIII. asır sonlarına kadar Bizans hâkimiyetinde kalan ve devamlı akınlarla oldukça zayıflayan Ankara, 838'de **Halife El-**

³⁰ Eker, Muzaffer, *Yabanâbâd 2000*, Kızılcahamam Belediyesi Yayınları Dizisi Nu.:3, s. 11.

Mu'tasım tarafından zapt edilerek baştan başa yıkılıp yağma edilir. Bundan sonra İslam ordularının İstanbul'a ulaşmak için, Yabanâbâd (**Kargasekmez, Azaphane ve Kirmir Vadisi**) geçitlerini kullanmış olduklarını söyleyebiliriz.³¹

2. BEYLİKLER DÖNEMİ

Türk milletinin İslam dünyasına hâkimiyetleri, İslamiyeti kabul etmeleri ile aynı zamanda başlayan büyük Türk muhaceretinin tabii bir neticesidir. 1071 Malazgirt Zaferi ile Bizans ordusu yenilince Anadolu kapıları ardına kadar, heyecanla bekleyen Türk boylarına açılır. 1073 yılında Ankara, Selçuklu hâkimiyetine girer.³²

1040 Dandanakan Zaferi ile başlayıp 1071 Malazgirt Zaferi'ni takip eden yıllarda Türkistan, Horasan ve Maverâünnehir'den yapılan göçlerle küffar diyarı sayılan Anadolu'nun etnik yapısı da hızla değişir. Artık bu göçler, istila ve yağma hareketleri şeklinde değil, bir yerleşme ve yurt tutma amacıyla yapılmıştır. Böylece Anadolu'nun, başta Rumlar olmak üzere, Ermeni ve Gürcü nüfusu, Türk nüfusu karşısında çok azınlıkta kalmıştır.³³

Bu göçebe Türkmenler hakkında Rumların davranışları da kayda değer. Sınır uçlarında Bizans karşısında bir beylik kuruluncaya kadar Türkmen akın ve yağmalarından şikâyet eden Rumlar, Beylik kurulduktan sonra davranışlarını derhâl değiştirip Bizans'ın kötü idare ve baskısının yerine bu Türkmenler'in hâkimiyetini tercih ediyor, bu sayede adalet ve güvene kavuşacaklarını umuyorlardı. İşte Moğollarla Türkler arasındaki esaslı fark budur. Nitekim Selçuklu beylerinin ayrı ayrı Türkmen istilası, ilk zamanlarda mecburen birtakım akın ve yağmalara sebep olmuş, fakat devlet kurulunca her şey düzelmiştir. Hâlbuki Moğol istilası, bir devlet idaresinde büyük ordular vasıtası ile ve bir

³¹ *Tarihte ve Günümüzde Kızılcahamam ve Çamlıdere Sempozyumu Bildirileri*, ESYAV Yay., s. 36.

³² Eker, Muzaffer, *Yabanâbâd 2000*, Kızılcahamam Belediyesi Yayınları Dizisi Nu.:3, s. 13.

³³ Eker, Muzaffer, *age.* s. 13.

nüfus hareketi olmaksızın vuku bulmuş, buna rağmen toptan yağma, kıtal ve tahripler resmen yapılmıştı.³⁴

Kesif Türk muhacereti, Anadolu'yu, 11. asrın son çeyreğinde tamamen bir Türk ülkesi yapmıştır. Denilebilir ki dünya Türk nüfusunun en az üçte biri, birkaç asır içinde Anadolu'ya göçmüştür. Selçuklu ve Osmanlılar, Türk göçlerini çok akıllı bir siyasetle iskâna tabi tutmuşlar, mesela aynı Oğuz boylarının belirli sahalarda birikmesine müsaade etmeyip aynı boyun aşiretlerini büyük aralarla dağıtmışlar, aralarına başka Oğuz boyundan aşiretler yerleştirmişlerdir.³⁵ İslamiyet'in Orta Asya'da kuvvetlendiği 11. asırdan itibaren bilhassa **Buhara** ve **Semerkant** gibi ilim ve kültür merkezlerinden gelen ve "Horasan Erenleri" denen derviş gaziler, imanlarını bu aşiretlere aşılayarak onlara kolayca hükmederler. Emirleri altına giren kitleye önce "**Cihad**" ve "**İ'lâ-yı Kelimetullah**" umdelerini aşıyor, sonra bu umdelerin tahakkuku için, gerekli bilgi ve beceriyi veriyor, yol gösteriyor, onları teşkilatlandırıp sevk ve idare ediyorlardı. "**Alp**" ve "**Abdal**" gibi unvanlar da taşıyan bu mürşitler, önce harp ile Bizans topraklarını işgal ediyor, sonra oraların Türk-İslam toprağı (*Dâr-üs Sulh*) hâline gelmesi için muazzam bir faaliyete girişiyorlardı. Tarihin en dikkate şayan hadiselerinden biri olan bu faaliyet, büyük bir enerji ve deha ile en müspet şekilde ve en kısa zamanda netice veriyordu.³⁶ Hoca Ahmet Yesevî Hazretleri'nin talebeleri olduklarını bahsettiğimiz ve aralarında Mevlâna Celaleddin Rumî, Hacı Bektaşî Veli ve Şeyh Aliyyüs Semerkandî gibi önderlerin de bulunduğu bu manevi mimarlar, Anadolu'ya Türk-İslam mührünün vurulmasında en etkin rolü oynamışlardır.

Asırlar süren Türk-Arap akınları, zaten Anadolu'da Rum ve Ermenilerin köy hayatını temelinden yıkmıştı. Rum ve Ermeni yerli halk, bu Türk akınları

³⁴ Turan, Osman, *Türk Cihan Hakimiyeti Mefkuresi*, c. 1, s. 186.

³⁵ Öztuna, Yılmaz, *Büyük Türkiye Tarihi*, c. 1, s. 430.

³⁶ Öztuna, Yılmaz, *age.* c. 1, s. 247.

karşısında önce müstahkem kale ve şehirlere, oradan da sahillere çekilmişler, böylece Orta Anadolu tamamen Türkleşmiştir.³⁷

Doğudan gelen Türk göçmenler, ileriye, Bizans sınırı üzerindeki vilâyetlere iskân edilmişlerdi. Bunlar ön sahiplik vazifesi gördükleri için, bütün enerji kudretleri ile bu topraklara yerleşmişler, saf Türk kültürünü temsil etmişler ve Batı Anadolu Türk beyliklerinin nüvesi olmuşlardır.³⁸

Moğol istilası ile Kuzeybatı Anadolu'ya yerleşen göçebe kuvvetler, nispeten hayatîyetini kaybetmiş yerleşik Türklerden daha canlı bir şekilde hududu muhafaza ediyorlardı. Bunların, anayurtlarını müstevliye bırakmanın ruhsal karmaşası içinde cihada sarıldıkları muhakkaktır. Bu yıllarda Kuzeybatı Anadolu'da dünya çapında gelişme istidadı gösteren bir herc ü merç mevcut idi. Bu konuda fazla bir bilgi olmamasına karşı, bu bölgede teşekkül eden dinî tarikatların, sosyal kitleyi sevk ettikleri muhakkaktı.³⁹

Oğuzların Bozok koluna mensup 12 boy, Kuzey Anadolu; Üçok koluna mensup 12 boy da Güney Anadolu'nun çeşitli bölgelerine yerleşmişlerdir. Türkiye'ye yerleşen en kalabalık boy, Selçukluların başında bulunduğu Kınık boyudur. Asalette birinci telakki edilen ve Osmanoğullarının başında bulunduğu Kayılar, daha sonra Afşar ve Bayındırlar da yoğun olarak geldiler. Kınıklar, özellikle Kızılırmak çevresini yurt edinmişlerdir.

Oğuz aşiretleri uygun yerleşim yerlerinde iskân edildikten sonra buralara genellikle kendi soyları ile ilgili isimler vermeye başladılar. Çevredeki köylerden Kınık, İğmir, İğdir; biraz daha ileride Kızık, Çamlıdere'de Peçenek, Bayındır; Çubuk'ta Çavundur, Ayaş'ta Bayat gibi köyler Oğuz boyu isimlerini taşımaktadır. Bunun yanında köyün kurucusu olduğu bilinen Dervişlerin isimlerini alan, Taşlı Şeyhler, Ali Dede Şeyhler, Yuva Şeyh, Otacı Şeyh köylerini sayabiliriz. Ayrıca içindeki türbeden veya Alperenlik yazınından isim alan Erenköy, Tekke gibi köyler de vardır.

³⁷ Köprülü, Fuat, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluşu*, s. 66.

³⁸ Köprülü, Fuat, *age.* s. 67.

³⁹ Köprülü, Fuat, *age.* s. 247.

Bozkır kavmi olduğu için önceleri düzlük yerlere yerleşen Oğuzlar, nüfusları çoğalınca dağlara da yayılmaya başlamışlardır.⁴⁰

Selahattin Koçyiğit'in araştırmalarına göre, Orta Asya'dan en son Kıpçak Türkleri'nin bir kolu olan Çitaklar da Kızılcahamam ve çevresine yerleşmiş. Yazar, sadece Kızılcahamam'da değil, Anadolu'nun pek çok yerinde Çitak olarak bilinen aile ve yer ismi var olduğunu belirtiyor.⁴¹

Miryakefalon zaferinden sonra, II. Kılıçaslan'ın, ülkeyi Oğuz töresi gereği oğulları arasında pay ederken Ankara ve kuzeyini (Çankırı ve Kastamonu dâhil) oğlu Ankara meliki Muiniddin Mesud'a bıraktığını görüyoruz.

Melik Mesud, Bizans'a karşı Sakarya Vadisi'ne kadar yaptığı fetihlerle Devrek'i Türk topraklarına katar. Devrek'in fethi, Gerede ve Yabanâbâd'ın bu tarihten önce veya en azından aynı yıl Selçuklu hâkimiyetine girdiğini gösterir. Bu dönemlerde Ankara ve Kastamonu çevresine dağınık hâlde 100.000 çadırılık (=400.000 kişi) Kayı Türkmen topluluğu yerleştirilmiştir.⁴²

En önemli Anadolu beyliklerinden olan Candaroğulları Beyliği'nin sınırları içinde bulunan Yabanâbâd, beyliğin başta Osmanlılar olmak üzere diğer beyliklerle irtibat noktasındadır, aynı zamanda beyliğin eğitim ve kültür merkezidir. Bu dönemde daha da önem kazanan Yabanâbâd'ın kuzey (Güvem) bölgesinin idaresi, Candaroğlu İsfendiyar Bey tarafından oğlu Hızır Bey'e verilmek istenir. Buna karşı çıkan öteki oğlu Kasım Bey'in Osmanlılar'a başvurması sonucu Çelebi Mehmet'in bölgeye yürümesi üzerine, bölge idaresi Kasım Bey'in üzerinde kalır. (1417)⁴³

Moğollarla yapılan Köseadağ Savaşı'nda Selçukluların yenilmesi sonucu, 1243-1277 arası Ankara, Moğol hâkimiyetine girer. Bu yıllarda Moğol baskısından kaçan Türkmenler, ilk fetih dönemlerinde olduğu gibi büyük

⁴⁰ Öztuna, Yılmaz, *Büyük Türkiye Tarihi*, c. 1, s. 430-432.

⁴¹ Koçyiğit, Selahattin, *Her Yönüyle Kızılcahamam*, s.

⁴² Sevim, A., Yücel, Yaşar, *Türkiye Tarihi*, s. 224-225

⁴³ *Tarihte ve Günümüzde Kızılcahamam ve Çamlıdere Sempozyumu Bildirileri*, ESYAV Yay., s. 221.

gruplar hâlinde Anadolu'ya girdiler. Bu göç sebebiyle, sahip oldukları menkul kıymetleri ile az çok müreffeh birtakım köylü halk, zengin tüccarlarla beraber, Moğol saldırısından kaçan çok sayıda ilim adamı, sanatkâr, dinî lider, şeyh, derviş ve baba, Türkistan ve Horasan'dan Anadolu'ya geldi ve bu göç dalgasından sonra Türkler Anadolu'da % 85-90 (Özellikle köylerde % 100'e yakın) bir yoğunluğa sahip oldular.⁴⁴

Bu göçlerle Anadolu'ya gelen başka bir zümre de göçebelere dir. Bunlar, ayrı ayrı yayla ve kışlaklarda yaşayan yarı göçebe unsurlardır. Kendi ihtiyaçları kadar ziraatla meşgul olmakla beraber, bilhassa hayvan sürüleri yetiştirerek yaşıyorlar, Orta Asya'dan getirdikleri halıcılık ve nakliyecilik de onlar için mütemmim bir üretim vasıtası oluyordu. O zamanlar Anadolu'nun pek meşhur olan atlarını yetiştirenler, halılarını dokuyanlar bu göçmenlerdi.⁴⁵

XII. asrın sonlarına doğru, uzun yıllar süren fütihat ve istilalardan sonra nüfus yavaş yavaş yerine oturmaya başlar. Köyler, önemli bir çoğunluk idi. Orta Asya'da köyde yaşayanlar, göçlerden sonra yerleştikleri Anadolu'da da derhâl köyler kurup tarımsal üretime başladılar. Bu arada gayrimüslimlerin kurdukları köyler de zamanla Türkleşti. Köyler, özellikle ticaret yolları üzerine, büyük şehirlerin çevresine ve maden bölgelerinde kurulup gelişmişti. Fakat yol güzergâhındaki köyler daima tahribata uğruyordu.

Köylerde kendi toprağını işleyen az sayıda çiftçiden başka, toprak sahibi olmayıp belli bir ücret mukabilinde rençperlik edenler veya başkasının toprağını kendi sermaye ve gücü ile işleyerek yarıcılıkta bulunanlar da vardır ki bunlar köy halkının çoğunluğunu teşkil ediyordu. Bunlardan başka köy arazisinin büyük kısmını kendi ellerinde toplayarak onları rençperlerle işleten, yarıcılığa veren sayıları az da olsa bir köy aristokrasisi mevcut idi. Bunlar köyün gerçek hâkimleri idi.

⁴⁴ Sevim, A., Yücel , Yaşar, *Türkiye Tarihi*, s. 225-230.

⁴⁵ Köprülü, Fuat, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluşu*, s. 94.

Selçuklu idaresi, harp ve anarşi neticesinde zarara uğrayan, dağılan köyleri mümkün olduğu kadar himayeye, belli bir zaman için vergiden muaf tutmaya, hatta onları tohumluk ve çift hayvanları ile donatmaya dikkat ediyordu.⁴⁶

Oğuzların önemli bir kolu olan Kayılar, Selçuklular Devrinde genel Oğuz muhaceretine katılarak batıya gelmişler, Anadolu'ya gelenler muhtelif parçalara ayrılarak çok dağınık sahalarda yerleşmişlerdir. Özellikle Amasya, Çorum, Çankırı, Kuzeybatı Ankara, Bolu, Eskişehir, Muğla, Burdur, Isparta ve Bilecik çevresinde yoğunluk görülüyor. Buralarda hâlâ Kayı isimli köyler mevcuttur.⁴⁷

Yabanâbâd'da ilk meskenleşme büyük çapta çiftlikler şeklinde olup az sayıda da mezra bulunmaktadır. Anadolu'daki iskân şekilleri içinde en eski ve köklü ünitelerden biri olan çiftlikler, çok defa bir veya birkaç ailenin geçimini ve yerleşimini sağlayan, genişçe bir toprak parçası üzerinde kurulmuş küçük bir yerleşim alanı ve iskân tipidir. Yabanâbâd'daki çiftlikler muhtemelen, bugün köylülerin verana (viran) dedikleri, eski Bizans veya daha eski iskân yerlerinin uzantısıdır. Bunların bir kısmı babadan oğla intikal ederken bir kısmı da daha sonra vakfa dönüştürülmüştür.⁴⁸

Anadolu'nun Türkler tarafından fethedilmesinin ardından, iskânın öncüleri Derviş Gazi'lerdir. Bugün eldeki en eski iskân kaydı, **Taşlıca köyüne** aittir ve Selçuklu Sultanı **Alaaddin Keykubat'ın** (1220-1237), o zaman bölgede yerleşmiş olan **Kırgız Ebe'nin** oğlu **Oruç Gazi'ye** köy arazisini çiftlik (yurtluk) olarak vakfettiğini gösteren vakfiyedir.

Bütün bunlara karşı Yabanâbâd'da Türk köyleri, vakıf veya tımar çiftliklerinin etrafına kurulmuştur diyebiliriz. Göçebe Türk aileler, kendilerini emniyete almak için, başka yerlerden gelerek çiftliklerin etrafına yerleşip zamanla buraların köy olmasını sağlamışlardır. Prof. Dr. Fuad Köprülü'ye göre

⁴⁶ Köprülü, Fuat, *age*, s. 99.

⁴⁷ Köprülü, Fuat, *age*, s. 128.

⁴⁸ Turan, Ahmet Nezihi, *Yabanâbâd Tarihini Ararken*, Kızılcahamam Belediyesi Yay. Ankara 1999, s. 47.

Çelebi Mehmet, Ankara Savaşı'ndan sonra, idaresi altında bulunan yerlerde kurduğu tımarlar sayesinde, kardeşlerine karşı başarı kazanmış ve padişah olmuştur.

Kösedağ Savaşı'nda Selçukluların yenilmesi sonucu, 1243-1277 arası Ankara, Moğol hâkimiyetine girer. Bu yıllarda Moğol baskısından kaçan Türkmenler, ilk fetih dönemlerinde olduğu gibi büyük gruplar hâlinde Anadolu'ya girdiler. Ankara'da **İlhanlılar** (1304-1344) devresindeki bu hâkimiyet, **Eretna Devleti** kurulana kadar devam eder (1304) ve Ankara'da Osmanlılara kadar sürecek bir Ahi yönetimi kurulur.⁴⁹

3. OSMANLILAR DÖNEMİ

Ahi yönetiminde iken stratejik öneminden dolayı Ankara, Osmanlı hükümdarı **Orhan Bey**'in oğlu Süleyman Paşa tarafından fethedilir (1354). Fakat kısa bir süre sonra Ahiler tarafından geri alınınca bu sefer de Osmanlı hükümdarı **I. Murat** tarafından çevresi ile beraber (Yabanâbâd dâhil) Osmanlı topraklarına katılır. (1362) Bir rivayete göre ise Ankara, şehrin uluları tarafından bizzat I. Murat'a hediye edilir. Bu dönemde Ankara ve çevresi, yoğun Türk nüfusuna olan ihtiyaçtan ve stratejik öneminden dolayı **Karaman Beyliği** ile çekişme alanı hâline gelir ve birkaç defa el değiştirir.⁵⁰ Bu yıllarda Yabanâbâd'ın doğu ve güneyi **Osmanlı Beyliği**, batı ve kuzeyi de **Candaroğulları Beyliği** hâkimiyetindedir.

“**Yabanâbâd**”ın adını ilk ne zaman aldığı bilinmemekle beraber, 1423 tarihli ilk tahrirde zikredilen “**Yabanova**” adının Selçuklulardan intikal ettiğini kabul etmemiz gerekir. Bu tarihte verilen **Yeğen Bey Vakfiyesi**'ne konu olan vakıfların kaynağı, ilk Osmanlı Dönemine kadar gitmektedir. Yani bölge ve yer

⁴⁹ Eker, Muzaffer, *Yabanâbâd 2000*, Kızılcahamam Belediyesi Yayınları Dizisi Nu.:3, s. 18.

⁵⁰ Kaplan, Mehmet, *Nesillerin Ruhu*, Ötüken Yay., s. 51-52

isimlendirme ve tanımlamaları, **I. Murad Devri** tahrirlerini esas almakta, onlara da Selçuklulardan intikal ettiği anlaşılmaktadır.⁵¹

Burada, yeri gelmişken Yabanâbâd tarihinde önemli bir yere sahip olan **Turasan Şah Bey**'den söz etmemiz gerekiyor. XIV. asrın ortalarında Horasan'dan gelen Turasan Şah, "Bey" unvanı ile Ankara bölgesine yerleşmek istediğinde, sık ormanı, suyunun soğukluğu ve bolluğu ile temiz havasından dolayı, o zamanki adı **Akçakavak** olan 10 hanelik **Tekke** (Verimli) köyüne yerleşir ve köyün adı **Beyköy** olarak anılmaya başlar. Zamanla Beyköy'ün etrafındaki 5-10 hanelik komşu köyler (Ortaköy, Verana, Hacıköy ve Omurlar) eşkiya korkusu ile Bey'in himayesine sığınır ve Beyköy ile birleşirler. Bundan, güç ve nüfuzunun çok fazla olduğunu anladığımız Turasan Şah Bey, 1354'te Ankara Kalesi'nin fethine babası ile birlikte katılır. Yabanâbâd'da daha sonra kurulan en zengin vakıflar ona ait olduğuna göre, bu zenginliğini ve nüfuzunu bu sırada elde etmiş olması muhtemeldir. Ankara Kalesi'nin fethinden sonra bölgede kalıcı Osmanlı hâkimiyetinin kurulması için başlatılan ilhak mücadelesine de katılarak bu mücadelede elde ettiği başarı ile yarı müstakil bir otorite kuran Turasan Şah Bey'e "*Bölgenin bir bölümünün ilhakla elde edilmiş ilk sahibi*" olması sıfatı ile memleketi imar-ihya ve iskân etmesi şartı ile II. Murat tarafından ilk mülkiyet beratı (temliknamesi) verilir. Buradaki Virancık (Örencik) köyü ise I. Murat zamanında İskender Bey'e ait iken iki hisseye ayrılıp II. Murat zamanında **Ahi Paşa ve Ahi Arif**'e satılır.⁵²

Turasan Bey Vakfı hakkında, **Fatih Sultan Mehmet**'in gönderdiği berat ise 1463 yılı Mart ayında deftere işlenmiştir. Defterde Hristiyan halkın; **İstanos, Güdül, Keşanuz ve Erkeksu** karyelerinde yaşadığı anlaşıyor. Yabanâbâd'da ise herhangi bir gayrimüslim unsur yok. Güdül'de 11 hane "**Kefere-i Güdül**" ismi ile kaydedilmiş. Keşanuz (Yeşilöz)'da 1600 akçelik

⁵¹ Turan, Ahmet Nezihi, *Yabanâbâd Tarihini Ararken*, Kızılcahamam Belediyesi Yay. Ankara 1999, s. 42.

⁵² Turan, Ahmet Nezihi, *age.*, s. 65-95.

epeyce fazla cizye miktarı, buradaki Hristiyan reaya nüfusu hakkında bir fikir verebilir.⁵³

Bu sayımda ilçede gayrimüslim unsura rastlanmamıştır. Bu tespitle bölgede sadece Türk ve Müslümanlardan meydana gelmiş homojen bir yapı bulunuyor denilebilir. Ancak bazı köylerin çevresindeki yer isimlerinin ve “**Kürd**” isimli köylerin varlığı, bölgede vaktiyle az da olsa bir Kürd iskânının olduğunu ortaya koyuyor. Mesela, Çamlıdere ilçesinin **Yediören** köyünün eski ismi Kürd köyüdür. 1523-1571 arası tahrirlerde köyden, “**Kürtler ve Kuzköy, karye-i mezkûrenin ehil Kürtlerdir. Örš-i Şeriyyeden ve örfiyyeden mu’af ve müsellemler olup yılda ikisi asakir-i mansureye eşerler deyu defter-i köhnede mestur, yine kemakan mukarredir.**” diye bahsediyor. 1463 tarihli sayımlarda **Şorba** yakınlarında bir Kürd köyü olduğundan bahsediliyor. Bunlardan başka **Taşlıca** köyünün kuzey batısındaki **Kürdkonağı** mevkii ve **Beşkonak** köyündeki **Kürtaltı** mevkii, bölgede vaktiyle Kürtlerin iskân edildiğinin bir delili olarak kabul edilmelidir.⁵⁴ Bu iskâna sebep olarak Anadolu’da zaman zaman istikrarın ve asayişin ortadan kalktığı dönemlerde, doğudan bazı Kürt aşiretlerinin bölgeye gelip yerleşmiş olabileceği söylenebilir. Ancak zamanla bu aşiretler, bölge toplumu ile bütünleşerek kaynaşmışlardır.

Mülkler, başta Anadolu’nun fethinde görev alan beylerin mülkleri olmak üzere daha **II. Murat** (1421-1451) zamanından itibaren vakfedilmeye başlanır. Gelirleri ile hanlar, hamamlar, cami, mescit, medrese ve pazar yerleri inşa edilen vakıflar, Yabanâbâd’ın gelişmesinde büyük bir paya sahiptir.

Yabanâbâd’da iskânın temeli olarak kurulan bu vakıf ve tımar çiftliklerinin etrafına kurulan Türk köyleri, isimlerinin bir kısmını beylerin isimlerinden, bir kısmını aşiret, boy veya cemaat isimlerinden, bir kısmını çevrede icra edilen sanattan ve çevrenin ekonomik özelliklerinden, bir kısmını çevrede yaşamış evliya veya türbe isimlerinden, bir kısmını çevrenin arazi

⁵³ Eker, Muzaffer, *Yabanâbâd 2000*, Kızılcahamam Belediyesi Yayınları Dizisi Nu.:3, s. 19.

⁵⁴ Eker, Muzaffer, *age.* s. 20.

şekillerinden almış, bir kısmı Rum ismi ile kalırken bir kısmı da renklerle tasvir edilmiştir.

Bursa-Tebriz İpek Yolu (Ankara, Çankırı, Çorum, Amasya, Tokat, Erzincan, Erzurum ve Aras) üzerinde bulunan ve içinde Yabanâbâd'ın da bulunduğu Ankara'nın kuzeyindeki Candaroğulları Beyliği'ne ait önemli merkezlerin, Osmanlı kontrolünde tutulması meselesi yüzünden, Yıldırım Bayezid zamanında Osmanlılar ile Candaroğulları arasındaki mücadelelere mekân olur.⁵⁵

Ankara Savaşı'nda (1402) ,Osmanlı hükümdarı Yıldırım Bayezid'in, ordusu ile bugün Çubuk ile Kızılcahamam arasında yer alan **Yıldırım Ormanları**'nda otağ kurduğunu bazı kaynaklar anlatıyor.⁵⁶ Başka kaynaklarda da **Timur**'un, ordusu ile beraber Kızılcahamam yakınlarında mevzilendiği ve meşhur fillerini Işık Dağı'nın eteklerindeki ormanlarda sakladığı belirtilir. Ankara Savaşı'nda Osmanlı ordusundaki Rumeli kuvvetleri içinde bulunan Çıtak boyu Türklerinin, savaştan sonra geri dönmeyip bölgede yerleşmiş olmaları ve bugünkü Çıtak kökünün temelini teşkil etmiş olmaları kuvvetle muhtemeldir. Bugün bölgedeki köyler (19. asırdan itibaren) hep Yıldırım ön adı ile (**Yıldırım Ören, Yıldırım Hacılar, Yıldırım Çatak, Yıldırım Demirciler, Yıldırım Olucak** gibi) anılırlar. İlçenin Eğerli ve Semer bölgelerinde Ankara Savaşı ile ilgili ilginç bir tespit var. Anlatıldığına göre, bölgeye ilk gelen aşiretlerden atları eğerli askerler, Başköy, Alveren köyü tarafında, atları semerli olanlar ise Semer tarafında yerleşmiş olduklarından bölgeye "**Eğerli**" ve "**Semer**" isimlerinin verilmiş olduğu belirtiliyor. Ancak bu isimlerin bölgede bir zamanlar bulunabileceği mümkün olan "eğercilik" ve "semercilik" gibi sanatlarla da ilgili olabileceği ihtimali vardır. Savaştan hemen sonra Timur, sekiz gün kadar Ankara'da kalır.⁵⁷ İlçenin Aksak köyü, ismini Timur'un lakabı olan "Aksak"tan almıştır. Bilindiği gibi Timur, bir bacağı hafif sakat olduğu için aksayarak (topallayarak) yürürmüş. Bu savaşta Yıldırım'ın

⁵⁵ Eker, Muzaffer, *age*. s. 20.

⁵⁶ Türkiye Diyanet Vakfı, *İslam Ansiklopedisi*, Ankara Maddesi, c. 4.

⁵⁷ Eker, Muzaffer, *Yabanâbâd 2000*, Kızılcahamam Belediyesi Yayınları Dizisi Nu.:3, s. 21.

Timur'a karşı yenilmesi ile başlayan Fetret Devrinde Ankara, Yıldırım'ın oğulları arasında devamlı el değiştirir. Sonunda Mehmet Çelebi'nin bütün Anadolu'yu ele geçirdiğini gören Süleyman Çelebi, kardeşi İsa Çelebi'yi bir ordu ile Bursa'ya gönderir. Beypazarı'nda Karaman ordusu ile çarpışarak buradan Bursa'ya gelen İsa Çelebi, Mehmet Çelebi'ye yenilerek İsfendiyar Beyliği'ne sığınır. İkisi Ankara'yı Mehmet Çelebi'den geri almak isterlerse de Gerede'de yapılan savaşta yenilirler. Bunun üzerine diğer kardeş Süleyman Çelebi, taze kuvvetlerle bizzat ordusunun başında Ankara Kalesi'ni kuşatır ve kenti alır. Böylece Ankara, Yıldırım'ın oğulları arasında devamlı el değiştirir. Yabanâbâd ise merkezî bir noktada, mücadeleler sırasında yapılan seferlerde uğrak ve konaklama yeri olarak kullanılır. Sonuçta Çelebi Mehmet'in Osmanlı tahtına oturması ile Anadolu Eyaleti'ne bağlı bir sancak olarak kalır. **Sultan II. Murat** (1421-1451) zamanında, **Hacı Bayram Velî**'nin Ankara'da yaşadığı yıllardaki köylere varana kadar imar edilir. **Fatih Sultan Mehmet** zamanında (1451-1481) ise Karaman Beyliği ile mücadele yıllarında daimi bir uğrak yeri olur.⁵⁸

Anadolu beyliklerinin en önemlilerinden olan **Candaroğulları Beyliği** sınırları içinde bulunan Yabanâbâd, bu beyliğin, başta Osmanlılar olmak üzere diğer beyliklerle irtibat noktası konumunda ve aynı zamanda beyliğin eğitim ve kültür merkezidir. Bu dönemde daha da önem kazanan Yabanâbâd'ın kuzey (**Güvem**) bölgesinin idaresi, Candaroğlu İsfendiyar Bey tarafından oğlu **Hızır Bey**'e verilmek istenir. Buna karşı çıkan öteki oğlu **Kasım Bey**'in Osmanlılara başvurması sonucu Çelebi Mehmet'in bölge üzerine yürümesi üzerine bölge idaresi, Kasım Bey'in üzerinde kalır. (1417) Kasım Bey, Çelebi Sultan Mehmet'in damadıdır ve İstanbul'un fethine askerleri ile beraber katılmıştır. Günümüzde bölgedeki **Kasımlar** köyü, adını o günlerden almakta ve o döneme ait önemli kültür izleri taşımaktadır. **Hıdırlar** ismi de, İsfendiyar Bey'in oğlu **Hızır Bey**'den kalmıştır.⁵⁹

⁵⁸ Eker, Muzaffer, *age.* s. 21.

⁵⁹ *Tarihte ve Günümüzde Kızılcahamam ve Çamlıdere Sempozyumu Bildirileri*, ESYAV Yay., s. 221.

Osmanlılarla yapılan savaşta yenilerek Candaroğulları'na sığınan Menteşe beylerinden **Mahmut Bey**, Kızılcahamam'ın kuzeyinde (İğceler köyünün Menteşeler Mahallesi) yer alan ve günümüzde **Menteşeler** adı ile anılan havaride yerleşmiştir. Şu anda bölgede yaşayan **Kara** soyadlı sülale, bu soyun devamıdır.⁶⁰

XV. asrın ikinci yarısında ise Güvem ve kuzey bölgeleri Candaroğulları'dan İskender Bey bin Mehmet Bey'in mülküdür. Bölgeye ismini veren İskender Bey, elindeki arazileri vakfettiği hâlde Seyhamamı'nı mülkiyetinde bırakır. Eski ismi Kilise olan Seyhamamı'ndaki kilise, muhtemelen İskender Bey zamanında yıkılarak kilisenin yerine bir cami inşa edilmiştir. Birçok yenileme geçiren bu cami, bugün özgün şekliyle hâlâ ayakta.⁶¹

XIII. asır sonları ile XIV. asır başları arasında bir Horasan ereni olan **Şeyh Ali-yüs Semerkandî** (K.S.) hazretleri de Yabanâbâd'ı şereflendirir. Miladi 1320'de İsfahan'da doğan ve **H. Ömer** (R.A)'in dördüncü batından torunlarından bir sülaleye mensup olan bu zat, Semerkant ve Buhara'da ilim tahsil edip kemale erdikten sonra Anadolu'ya gelir. İrşat vazifesine önce Karaman'da devam eden Şeyh, buradan Çankırı ili Eskipazar ilçesi Şeyhler köyüne, daha sonra da Yabanâbâd'a gelerek o zamanki adı **Kuzviran** kârıyası olan **Çamlıdere'ye** yerleşir. Bu belde, Şeyh'in yerleşmesinden sonra **Ali Dede Şeyhler Kârıyası** olarak ün yapar. Köy, Şeyh'in mülkü olan çiftlik yeri ve değirmeni vakfettiği zaviye yanında ileride bir de cami yapılmasıyla gelişmeye başlar. Şeyh'in kerametleri arasında **"Sığircık -veya çekirge- suyu** vardır ki **Eskipazar Şeyhler** köyünde bulunan bu su, arazi ve ürüne zarar veren haşarata karşı, usulüne uygun olarak kullanılırsa haşaratın olduğu yerde karın altları beyaz Sığircık kuşları meydana gelerek zararlıları yok etmektedir.⁶² Haziran 1571 tarihli ve padişah II. Selim'in mührünü taşıyan fermanda, **"Şeyh'in evlatları olan ve sığircık suyuna memur edilen kişilerin her**

⁶⁰ age. s. 221.

⁶¹ Turan, Ahmet Nezihi, *Yabanâbâd Tarihini Ararken*, Kızılcahamam Belediyesi Yay. Ankara 1999, s. 71.

⁶² Turan, Ahmet Nezihi, age. s. 72.

türlü vergi ve angaryadan muaf oldukları ve kendilerine hiç kimsenin zulüm ve baskı yapamayacağı, bu muafiyetlere ilişkin ellerinde Hüccet-i Şerif olup bunun her zaman geçerli olduğu” belirtilmektedir (Bu fermanlar her padişah döneminde yenilenmektedir.).

Osmanlıların Rumeli'ye geçtiği 14. asır ortalarından başlayarak bu bölgenin geniş anlamda Osmanlı hâkimiyeti altına girdiği II. Murad ve Fatih Sultan Mehmed zamanına kadar, Anadolu'dan özellikle Türkmen aşiretlerinin yoğun olarak yaşadığı bölgelerden çok sayıda insanın buraya yerleştirildiği malumdur. **Ali Kemal Balkanlı'nın “Şarkî Rumeli ve Buradaki Türkler”** adlı eserinde, Yabanâbâd'dan yüz elli hane Türk'ün, Edirne Eyaleti'nin Filibe Sancağı'na bağlı Hasköy yakınlarındaki **Uzuncaâbad'a** nakledilerek iskân edildiği belirtilmektedir.⁶³

Aynı eserde, Hasköy ile Uzuncaâbad arasındaki mesafenin bir milden az olduğu, bölgenin kara ve demir yolları kavşağında bulunduğu; bölgede ipek, susam, anason, pamuk, tütün ve üzüm yetiştiği, tavukçuluk ve hayvancılık yapıldığı belirtiliyor. Ayrıca yakın bir yerde kaplıcalar da bulunan bölgeye sonradan Bulgar göçmenleri de yerleştirilir. Fakat 1912-1913 Balkan Savaşı sırasında bütün Türk evleri yağma ve tahrip edilir, camiler yıkılır, cami vakfı olan büyük han da yakılır.

Kanunî Sultan Süleyman Devri (1520-1566) başları ve II. Selim Devri (1566-1599) sonlarında yapılan sayımlardan anlaşılmaktadır ki Yabanâbâd, XVI. asırda en parlak devrini yaşamıştır. Nüfus ve üretime paralel olarak refah artmış, ekilebilir alanlar genişlemiştir.

Alışılan yerleşik düzenin gerektirdiği hayat sürerken yayla zamanı çıkan tatsızlıklar, köylerde bazen vuku bulan adi vakalar ve sipahilerle aralarında çıkan niza (kavga) lardan çok, halkı yağışlı ve meyilli arazilerinde bazı yıllar akarsuların taşıp ürünü mahvetmesi, değirmenlerin yıkılması, bataklık ve salgın hastalıklardan dolayı tabiatla giriştikleri bitip tükenmek bilmeyen

⁶³ Balkanlı, A. Kemal, *Şarkî Rumeli'de Türkler*, s. 68.

mücadeleler etkiliyordu.⁶⁴ Merkezden uzak, sarp yerlerde kurulan bazı köylerin halkı, bilhassa kış mevsiminde yolların kapanması, yapılan tehlikeli yolculuklardan korktukları, davarların bazılarının helak olduğu ve hırsızlar tarafından gasp edildiğinden şikâyetçidir. Yabanâbâd'ın **Öremiş** köyü halkı, bölgelerinin imardan uzak olduğu ve güvenlikten yoksun olduğu için Ankara Kadısı'na müracaat ederek köylerinin derbent olmasını ister. (Kasım 1568) Köylünün bu isteği padişaha bildirilir.⁶⁵

Divan-ı Humayun'dan (Yabanâbâd veya Ankara Kadısı olduğu anlaşılan) **Rahmi Bey**'e yazılan yazıda ise konunun araştırılması, adı geçen köyün tehlikeli yerde olup olmadığı, bunun için derbent olması gerekip gerekmediği, köyün eskiden beri mamureden uzak olup olmadığı hususunun bildirilmesi istenir.

Anadolu'nun **Celali İsyanları**yla sarsıldığı XVI. asır sonlarından itibaren, Osmanlı Devleti'nin oldukça sağlam iktisadi ve millî sebeplere dayanan bu hareketi bastırmakta zorlandığı görülür. Toplum için tehlikeli hâle gelen bu isyanlar üzerine köylü, yol kıyısında ve ovadaki köyünü bırakarak Celalilerin erişemeyeceği, gözden uzak noktalarda 5-10 haneli köyler kurarak buralarda yerleşmeye başlamış.⁶⁶ Bugün elverişsiz yerlerde toplanmış akıl dışı gibi görünen dağınık köyler, bu kaçışın bir göstergesidir. Atların tırmanamayacağı ve barınmanın zor olduğu dağ dorukları ve yol vermeyen orman izbeleri gibi yerleşim yerleri bölgede fazlasıyla mevcuttur.

İsyanların arttığı XVI. asır sonlarında, bazı kaza kadıları, halkı silahlandırmaya başlamışlardır. Elllerinde Emr-i şerif bulunan bazı devlet görevlilerinin de karıştığı bu isyanda, halkın devlete ve ehl-i örfe (hükûmet) güveni kalmaz. Bu yüzden bilhassa 1595-1596 yıllarında bazı kasaba ve şehirlerde ehl-i örfe karşı da saldırılar görülmüştür.

⁶⁴ Turan, Ahmet Nezihi, *Yabanâbâd Tarihini Ararken*, Kızılcahamam Belediyesi Yay. Ankara 1999, s. 108.

⁶⁵ BOA *Mühimme Defteri*, c. 7, s. 967, çev. Ahmet Hezarfen.

⁶⁶ Akdağ, Muzaffer, *Türk Halkının Dirlik Düzenlik Kavgası*, s. 357.

Osmanlıların, özellikle Yükselme Devrinde parlak bir hayat seviyesine ulaşmış olan Anadolu ve üzerindeki köylerde, Duraklama Devrindeki iç karışıklıklardan olumsuz etkilenmeler görülüyor. Genelde yol üzerinde kurulmuş olan köyler, her zaman baskına uğrayınca buralardan daha emin olduğu düşünülen dağ izbelerine bile göç edilip yerleşmeler başlar.

1648'de Ankara'ya gelen **Evliya Çelebi**, Yabanovası'nda on gün kalmış. Seyahatnamesinde buranın; **Engürü Sancağı**'na bağlı bir **Subaşılık** olduğunu, **tiftik keçisi** ve **sof** (bir çeşit sertçe, ince yünlü kumaş) ticaretinin önemli geçim kaynağı olduğunu, halkın çoğunun kara ve deniz tüccarı olduğunu, yabancı ülkelerle bile sof ticareti yapıldığını, halkın çalışkan, namuslu olduğunu, tabiatının, hava ve suyunun da temiz ve güzel olduğunu övgüyle anlatır.⁶⁷

İlçe merkezi Demirciören'de iken **II. Mahmud** dönemine ait 1831 tarihli bir belgede, padişah emri ile Yabanâbâd'dan **70 demirci** ustasının, top arabalarının kundaklarının yapımında çalıştırılmak üzere İstanbul'a sevk edilmesi istenmiş olup bugün bu köyde bir tek demircinin bulunmaması gariptir.⁶⁸ İstanbul'a gönderilen bu demircilerin, yakın zamana kadar köyde yaşadığı bilinen **Rumlar** olabileceği belirtiliyorsa da 1463 sayımında ve ondan sonraki sayımlarda gayrimüslim tebaanın olmayışı bu görüşü çürütüyor. Ancak bu aileler eğer etnik olarak Rum iseler sonradan Müslüman olmaları söz konusu olabilir.

1877-78 **Osmanlı-Rus Harbi**'nden sonra Anadolu'ya Balkanlar'dan ve Kafkasya'dan önemli miktarda göç olur. Rus ordularının önünden kaçan Türk ve akraba toplulukları, o dönemin zor şartlarına rağmen Anadolu'nun çeşitli bölgelerine yerleştirilir. Bunlardan 20 Çerkez ve 1 Boşnak aile, Çeltikçi

⁶⁷ Yılmaz, Ahmet, 19. Yüzyıl İlk Yarı Yabanâbâd Kazası İktisadi Yapısı, s. 6.

⁶⁸ BOA Cevdet Askeri, Nu.: 8835, çev. Ahmet Hezarfen.

bölgesindeki **Alibey** köyüne yerleşir. 93 Harbi de denen bu savaştan önce gelen Kazak Türk aileler de **Gölköyü**'ne yerleştirilmiştir.⁶⁹

93 Harbi'ndeki göç esnasında bir başka Rumeli Türk ailesi olan **Sarıbeyler**, önce 26 aile ile gelip Balıkesir'e yerleşir. Bu soydan sadece bir aile, 1900'lerin başında, oradan gelerek Yabanâbâd'ın **Otacı** köyüne yerleşir. Oradan da Pazar köyüne gelerek burada hizmetkârlık yaparlar. Bunlar hâlen köyde bulunan **Peksarı** ailesidir.⁷⁰

Eski ismi **Gürcü** olan Beşkonak köyü de bu köyde uzun yıllar öğretmen olarak çalışan Ahmet Uludağ'ın araştırma ve tespitlerine göre 93 Harbi sırasında Anadolu'ya göç eden Gürcülerin yerleştirildiği bir köydür.

Araştırmamız sırasında, bölgeye zaman zaman **İran** (Acem) asıllı ailelerin de göç ederek yerleştiğini tespit ettik. Bunlardan biri **Alişenler** (Esenler) köyünün kurucusu olan **Alişen** ve kardeşleridir. Tahminen 19. asrın son çeyreğinde (1875'ten sonra, belki de 93 Harbi sırasında Anadolu'ya yapılan yoğun göç esnasında) bölgeye gelen Alişen ve kardeşleri, Çeştepe'nin 5 km ilerisindeki bölgeye yerleşmişler. Pazar'da ise **Acemoğulları** denen bir sülale de bu şekilde İran'dan göç eden bir ailenin devamıdır.

1880 yılında ilçe merkezinin nakledildiği **Şorba**'nın ilk adı **Güney köydür**. Konumu itibarı ile güneye baktığı için bu isimle anılan köyde, anlatıldığına göre, gelene gidene çorba ikram ettiği için **Çorba Dede** diye anılan muhterem bir zatın ölümünden sonra köyün ismi Şorba kalır. Bu yıllarda yapımı düşünülen Ankara-İstanbul yolunun, ilçe merkezinden geçmesi veya ilçe merkezinin bu yol üzerinde olması istenildiği için Şorba'ya taşındığından bahsediliyor.

İlçe merkezinin taşınmasından sonra Şorba'da hızlı bir meskenleşme yaşanır. Bu sırada zenginler arasında âdetâ bir yarış başlar ve

⁶⁹ Turan, Ahmet Nezihi, *Yabanâbâd Tarihini Ararken*, Kızılcahamam Belediyesi Yay. Ankara 1999, s. 65-66.

⁷⁰ Eker, Muzaffer, *Yabanâbâd 2000*, Kızılcahamam Belediyesi Yayınları Dizisi Nu.:3, s. 25.

sanki birbirlerine nispet olarak yapıldığını ima etmek ister gibi adına “**Nispet Konakları**” denilen o devre göre lüks binalar yapılır. Her katında tuvalet ve banyo, zemin katta ambar, samanlık, ahır ve yiyeceklerin uzun süre bozulmadan saklandığı kiler, odalarında yüklük denilen gömme dolapların, bakır kapların dizildiği sergen denilen rafların bulunduğu bu konakların yapım yıllarında şehrin imarına da önem verilmiş. Birbirine paralel üç cadde ve bunları kesen sokakların kenarlarındaki yaya kaldırımları ve altlarındaki kanalizasyon şebekesi, o devrin imkânları göz önünde tutulduğunda şehrin hayli mamur olduğunu göstermektedir.⁷¹

Şorba'nın bu mamur günlerinde bağlarının bolluğu da biliniyor. Fakat zamanla doğa tahribi sonucu, bu bağların yanı sıra epeyce yoğun olan ormanlık alanlar da yok olmuş. Kaçak odun temini ve kereste ticareti amacıyla ormanlık alanları yok edilen bu topraklar, bugün çıplak vaziyettedir. Vaktiyle geyik ve ayı gibi yaban hayvanlarının da bulunduğu bu ormanlardan kaçak olarak elde edilen kereste, ormancı ve zabıta korkusu altında, hayvanlarla yapılan uzun ve yorucu bir yolculuktan sonra **Ankara, Polatlı, Haymana** ve hatta **Şereflikoçhisar**'da pazarlanıp satılarak yerine alınan **tahıl** ve **tuz** ile geri dönülmüş.

Bu arada, ilçe merkezi Şorba ile Pazar'ın ayrı ayrı yerleşim yerleri olduğunu da belirtmeliyiz. Çünkü zikredilen, o döneme ait borç senetlerinde, Saraç, İğmir, İğdir, Karaviran ve Çeştepe ile beraber Pazar da ayrı bir köy olarak geçiyor.⁷²

Bu dönemle ilgili olarak **Şemsettin Sami Bey**'in **Kâmûsü'l-A'lâm** (hususî isimler sözlüğü: altı ciltten oluşan; tarih, coğrafya ve meşhur adamlar ansiklopedisi) isimli eserinde; “**Ankara Sancağı'nın kuzeyinde bir ilçe olduğu, doğu ve kuzeyden Kastamonu, batıdan Beypazarı ve Ayaş, güneyden Zir (şimdiki Yenikent) ve Çubuk ile çevrili olduğu, ilçe merkezinin Çorba kâriyesi (köyü), hepsi Müslüman olmak üzere 175 köy ve 48.250 nüfusa sahip olduğu**

⁷¹ Eker, Muzaffer, *Yabanâbâd 2000*, Kızılcahamam Belediyesi Yayınları Dizisi Nu.:3, s. 27.

⁷² Eker, Muzaffer, *age.* s. 28.

ve ilçe hudutları içinde 130 cami, 15 mescit, 8 medrese, bir rüştiye, bir iptidaîye (ilkokul) 15 sıbyan mektebi (Çocukların temel din ve Kur'an eğitimi aldıkları okul), 72 dükkân ve 190 adet de değirmen olduğundan” bahsedilir.⁷³

Abdülhamit Han'ın son devirlerinde İngiltere'nin Osmanlı Devleti'nde görevli subaylarından **Subkey** ve arkadaşı **Sandyson**, yanlarına iki de tercüman alıp İzmir'den başlayıp bütün Anadolu'yu ilgililerden izin almadan gezerler. Amaç, Osmanlı topraklarında ayaklanma ve huzursuzluk çıkması muhtemel yerleri tespit etmektir. Ekip, gezi sırasında **Ankara-Yabanâbâd (Şorba-Kızılcahamam-Güvem)** yolu ile **Çerkeş, Kurşunlu, Ilgaz** ve **Kastamonu**'ya gider.

Durum, Serasker Mehmet Paşa tarafından 29 Eylül 1905'te hükûmete bildirilir. Yapılan bu seyahat, yıllar sonra (Mayıs 1923) Lozan Barış Görüşmeleri'nde bahis konusu olur. İngiliz Başbakan **Lord Curzon**, güya Osmanlı bünyesindeki azınlıklara haksızlık yapıldığını ispat etmek ister gibi; *“Bu seyyahlar, Türkiye'nin her tarafını gezip, gördüklerini rapor ettiler.”* diye konuşur.

Görüldüğü gibi o döneme ait belgelerden, Yabanâbâd halkının tarım ve hayvancılıkla meşgul olduğunu, bunun yanında otorite ve istikrarın bozulduğu, güvenin sarsıldığı dönemlerde yer yer gasp gibi olayların yaşandığını öğreniyoruz. Her şeye rağmen gene de o günün şart ve imkânları dâhilinde başkent İstanbul'da, olup bitenler takip edilebilmekte ve siyaset kendine taraftar bulabilmektedir. **Yabanâbâdli Mesud** adında **İttihat ve Terakki** taraftarı ve nam sahibi olduğu anlaşılan biri İstanbul'a çektiği 16 Ocak 1909 tarihli telgrafta, **Sadrazam Mehmet Kâmil Paşa**'yı **31 Mart Olayı**'nın bastırılmasından dolayı kutlar ve ilçede **istibdat** döneminde yolsuzluk yapan memurların cezalandırılmasını ister. Telgrafta şunlar yazılıdır:

“DERSAADET'DE MAKAM-I SADARETPENAHÎ'YE,,

⁷³ BOA 3 Kanun-i sani 1325 (1909) tarihli belge, çev. Ahmet Hezarfen.

“Ankara Vilayeti’nde mülhak Yanab Âbad kazası ahali-i umumiyesi namına fahim-hanenizi âcizane tebrik iderim. El-yevm kazamız müstebit şaibe mesbuku-ı ahvâl me’murin elinizdedir. Mazileri mahkûmiyyetleri muhakkak âdil muvacehesinde arz idileceğinden, kazamız hakkında lütf-i fahimanenizin ibzâli müsterhamdır-ferman.”

**Ahali namına Mes’ud
3 Kânun-î Sanî 1325 (1909)**

Bu zat, ileride **Yabanâbâd Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti** başkanlığı yapacak ve İstanbul’un statüsü ile ilgili olarak İngilizlere protesto telgrafı çekecektir. Cumhuriyet’in ilan edildiği yıl ise bir ara kaymakam vekilliği yapmıştır. Cemal Koçak’a (1922) göre Mesud Bey, ilçede 1932-1946 arası belediye başkanlığı yapan Tahir Barlas’ın babasıdır.

Bilhassa, II. Meşrutiyet’in ilan edildiği ilk yıllarda ilçede kısa zaman içinde birkaç kaymakamın görev yaptığı anlaşılıyor.⁷⁴

O yıllarda Şeyhler (Çamlıdere)’de meydana gelen ve büyük çapta nüfus hareketine yol açan yangınla ilgili gelişmeler şöyle cereyan etmiştir. Bu yangında 700’den fazla ev, 120 dükkân ve bir de cami yanmış. Yangını kasıtlı olarak çıkardığı sanılan Gerede **Ovacık** köyünden 8 kişi, Çamlıdere’li **Hacı Hasan Efendi**’nin tespiti ile şikâyet edilir. Yapılan girişimle bu şahıslar, Bolu Mutasarrıflığınca yakalanıp Yabanâbâd Kaymakamlığına teslim edilir. Fakat şikâyetçi Hasan Ağa ile sorgu hâkimi **Rıfat Efendi** kardeş oldukları için, Bolu Mutasarrıfı ve Ankara valiliği, İçişleri Bakanlığını adaletle gölge düşebileceği fikriyle uyarır. İçişleri Bakanlığı da gereğini yapıp ilgililere bilgi verir.(14 Eylül 1909)⁷⁵

Yangında meydana gelen zarar için Yabanâbâd Kaymakamlığı, hane başına 500 kuruş olmak üzere toplam 350.000 kuruş yardım ve zorunlu ihtiyaçlar için ödenek talep eder. Ankara Valiliği, bu talebi uygun görerek olduğu gibi İçişleri

⁷⁴ BOA DH.MUİ 1328 Nu.: 63-1/64, çev. Ahmet Hezarfen.

⁷⁵ BOA 3 Kanun-i sani 1325 (1909) tarihli belge, çev. Ahmet Hezarfen.

Bakanlığına bildirirse de bakanlık istenenden daha az bir miktar (40.000 kuruş) ödenek gönderir.⁷⁶ Bu yardım da iki parti hâlinde yangın mağdurlarına ödenir.

Fakat bu yangından sonra Çamlıdere’de büyük çapta göç olayı yaşanır. İlçe halkının büyük bir kısmı Kızılcahamam ilçe merkezi ve **Ahiler, Zımmiler, Esköy, Değirmenönü, ve Doğanözü** gibi köylere taşınır ve yerleşir.

İlçe merkezinin **1915** yılında bugünkü **Kızılcahamam**’a nakli ile ilgili olarak bazı rivayet ve belgeler vardır. Kamuoyunda yaygın bir görüşe göre **Çataklı Hacı Hasan Ağa** bölgede hatırı sayılır ve sevilen biridir. Atı ile her hafta Çorba pazarına geldiğinde çocuklar karşılamak için önüne çıkar. O da önüne ilk gelen çocuğa bağlaması için atını verir ve hepsine de bahşiş dağıtır. Pazarda da bütün esnaf ve çevre köylerin halkı kendisine büyük saygı gösterir. Bunu çekemeyen Pazar köyü eşrafından **Hamdi Ağa** ise bir seferinde çocukları toplayarak onlara para dağıtır, Hacı Hasan Ağa’yı artık karşılamamalarını, her hafta kendilerine para vereceğini ve pazara gelip giderken onu yuhalayıp arkasından teneke çalmalarını söyler. Çocuklar da Hamdi Ağa’nın dediklerini yaparak Hacı Hasan Ağa’yı gelirken ve giderken yuhalayıp arkasından teneke çalarlar. Bu davranışlarla haysiyeti zedelenen Hacı Hasan Ağa, bir pazar dönüşü, gene yuhalanınca köyün hemen dışında atının üstünde geri dönerek:

_Hamdi Ağa! Oturduğunuz bu yerleri viran ettirmezsem bana da Hacı Hasan Ağa demesinler! Diye seslenir.

Köyüne dönünce de hediyeler hazırlayarak başkent İstanbul’a gider. Orada tanıştığı saray marangozunun yardımı ile Dâhiliye Nazırı (İçişleri Bakanı)’nın huzuruna çıkıp durumu anlatır ve ilçe merkezinin Çorba’dan naklini talep eder.⁷⁷

Fakat bugünlerde ilçe merkezinin Kızılcahamam’a taşınmasına kanaatimizce asıl sebep olan olay yaşanır. Köyün zenginlerinden Hamdi Ağa

⁷⁶ Eker, Muzaffer, *Yabanâbâd 2000*, Kızılcahamam Belediyesi Yayınları Dizisi Nu.:3, s. 30.

⁷⁷ Eker, Muzaffer, *age.* s. 30.

iki evlidir ve köyün zengin ve köklü ailelerinden birinin kızı ile yaptığı ikinci evliliği ile daha da güçlenerek çevresini rahat etkileme ve çevresine hükmetme imkânı bulur. Yani tam bir mütegalibe olur. Birinci Dünya Savaşı'nın başladığı günlerde, beklenen olay vuku bulur. Eşraf hanımlarının yaptığı mutat günlerden birine biraz geç gelen Hamdi Ağa'nın eşlerinden Çakır Pehlivan'ın kızı **Şerife Hanım**, Kaymakamın eşinin ayağa kalkmaması ve kendisi ile ilgilenmemesine, üstelik diğer hanımların bu duruma gizlice gülmelerine oldukça içerler ve durumu kocasına bildirir. O günlerde nüfuz husumeti sebebiyle kaymakamla zaten arası açık olan Hamdi Ağa, sokak ortasında kaymakama çatar ve onu tokatlar. Ağa'nın hışmından korkan köy halkı ve resmî görevliler olaya müdahale edemezler. Etmemeleri de normaldir. Çünkü İttihat ve Terakki Partisi iktidardadır ve Hamdi Ağa'nın küçük kardeşi **Dr. Mehmet Fahri Bey** etkili bir ittihatçıdır. Üstelik bu yıllar, Osmanlı'da otoritenin iyice azaldığı yıllardır.⁷⁸ Bu durum karşısında küçük düşen kaymakam ise atına binerek ilçeyi terk eder ve Kızılcahamam'a gelir. Burada bir hana yerleşir. Kaymakamın ardından diğer görevliler de gelirler ve ilçe fiilen **Kızılcahamam'a** (1914) taşınmış olur. İlçe o zaman, yaz aylarında kaplıca tedavisi için gelenlerin kaldığı altmış odalı bir han ve bir hamamdan ibarettir.

Olaydan haberdar olan Ankara Valiliği ve İstanbul Hükûmeti ise duruma yasal yönden müdahale ederek âdetâ Şorba'yı cezalandırır. Ankara Valiliğinden İçişleri Bakanlığına yazılan 18 Ocak 1914 tarihli bir yazı ile *"Yabanâbâd'ın ilçe merkezi olan Çorba kazasının, köylere uzak olması, Kızılcahamam'ın ise merkezî bir konumda olması ve şifalı suları ile ileride daha da gelişebilecek bir yerleşim yeri olduğu"*ndan bahisle buranın ilçe merkezi olması teklif edilir. Bu talep, bakanlıkça uygun görülerek Kızılcahamam'ın ilçe merkezi olması, kanunen de gerçekleştirilmiş olur. Bu yazışmalar, 1914 yılı içinde olur. Ancak Kızılcahamam'ın resmen ilçe merkezi

⁷⁸ Eker, Muzaffer, *age.* s. 31.

olması, o günkü şartlarda yazıların geç ulaşması sonunda 1915 Kasım ayına kadar uzar.⁷⁹

1898'de nahiye yapılan Çamlıdere ise daha önce Beypazarı'na bağlı iken ilçenin taşınması ile 1915'te Kızılcahamam'a bağlanır.⁸⁰

4. MİLLÎ MÜCADELE DÖNEMİ

Osmanlı'nın ihtişamının sönmeye başladığı Gerileme Devrinden itibaren kendini gösteren istikrarsızlık, devamlı savaşlarla uğranılan yenilgiler ve bunların getirdiği sıkıntılar, Anadolu halkı üzerinde yıllarca sürecektir derin izler bırakır. Halkın gayreti ve çevredeki sivil kuruluşların yardımı ile asırlardır kendi başına ayakta durma çabası içinde olan Anadolu halkı, her seferinde vergi vererek, cepheye asker göndererek, kanun ve nizamlara uyarak görevini yapmıştır. Kaybedilen Birinci Dünya Savaşı, bütün sıkıntıların üzerine tuz biber eker. Sosyal bir kargaşanın yaşandığı, yönetim boşluğunun hüküm sürdüğü ve yer yer isyanların çıktığı Millî Mücadele'nin başındaki bu sıkıntılardan Kızılcahamam da nasibini alır.

Bu dönemde **Yabanâbâd** ismini, İstanbul'daki İngiliz Yüksek Komiserliğine çekilen bir telgrafta görüyoruz. Ancak olayın başlangıcını hatırlamakta yarar var. İngilizlerin **Sevr Barış Konferansı**'na; "*İstanbul'un milletlerarası bir hâle getirileceği, Türk Hükûmeti'nin yeni merkezinin Anadolu'da kurulacağı, İstanbul'un ise halifelik merkezi ve dinî başkent olarak kalacağı*" şeklinde teklif götüreceğinin gazetelerde yayınlanmasının ardından **Mustafa Kemal** 8 Ocak 1920'de durumu 3. Ordu Müfettişliğine telgraf ile bildirerek halkın bu durumu protesto etmesini ister. Hemen ertesi gün (9 Ocak 1920) Anadolu'nun muhtelif yerlerindeki 15 Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti, İstanbul'daki İngiliz Yüksek Komiserliğine protesto telgrafı gönderir ve Komiser Robeck, öldü denilen Türk halkının bu duyarlılığı karşısında şaşırır kalır. Gelen bu telgraflar; **Konya, Tokat, Hacıbektaş, Ayaş, Kastamonu, Beypazarı, Tekke, Trabzon,**

⁷⁹ Dahiliye Nezareti 18.01.1915 tarihli yazı, çev. Ahmet Hezarfen.

⁸⁰ Turan, Ahmet Nezihi, *Yabanâbâd Tarihini Ararken*, Kızılcahamam Belediyesi Yay. Ankara 1999, s. 25.

Boğazlıyan, Gerede, Zonguldak, Develi, Çerkeş, Nazilli ve Yabanâbâd'dan gönderilmiştir.⁸¹

Bu telgraf, Müdafaa-i Hukuk Komitesi adına gönderildiğine göre Yabanâbâd'da o yıllarda bu komitenin kurulmuş olduğu anlaşılmaktadır ki ilçe halkının millî mücadeleyi yürekten desteklediği ve vatanın kurtarılması konusunda ne kadar hassas davrandığının da bir delili sayılmalıdır. Anadolu'da yaygın olan, *“İstanbul'un düşman eline geçeceği ve başkentin Anadolu'ya taşınacağına”* ilişkin korku ve kaygı bölgede de mevcuttur. Ancak 1919 Kasım ve 1920 Temmuz ayları arasında, millî mücadele için Anadolu'dan gönderilen yardımların yer aldığı listede Yabanâbâd ismini göremedik.

Yabanâbâd'dan telgraf gönderen zat Müdafaa-i Hukuk Komitesi başkanı Mesud ve iki üye arkadaşıdır. Bu zatın, 31 Mart Ayaklanması'nın bastırılması dolayısıyla Sadrazam Mehmet Kamil Paşa'yı telgrafla kutlayan Mesud olması muhtemeldir. Mesud bey'in ilçede sözü geçen ve itibarlı biri olduğu kanaatine vardık. 1923'te, Şeyh Ali Semerkandî zaviyesi türbedarının seçimi ve bu seçimin Vakıflar Bakanlığı tarafından onaylanması sırasındaki yazı trafiğinde, 11 Kasım 1923 tarihli bir yazıda “Kaymakam Vekili” olarak isim ve imzasını görüyoruz. Kaymakamlığa bir bürokratin vekâlet etmesi geleneği o dönemde de vardır ve Mesud Bey o yıllarda Tahrirat Kâtibidir. (Yazı İşleri Müdürü)

Bu dönemde İlçe, çevredeki isyan hareketlerinden de etkilenir. Bunların en önemlisi **Düzce İsyânı'dır** ki Ankara'daki **TBMM Hükûmeti**, bu isyanın bastırılması için bazı birlikleri ve çete kuvvetlerini isyancıların üzerine gönderir. Meclis de bazı tedbirler alır.

Bu isyan **Anzavur İsyânı'nın** kollarından biridir. Anzavur, Gönen'de **Çerkez Ethem'den** ağır bir darbe yiyince İstanbul'a kaçır. Burada fazla durmayarak eline verilen **“Ankara Hükûmeti'nin tanınmaması ve Mustafa Kemal'in idamı hakkında”** fermanlar ve heybeler dolusu İngiliz altını ile süratle Düzce'ye gelir ve isyana burada devam eder.

⁸¹ Eker, Muzaffer, *Yabanâbâd 2000*, Kızılcahamam Belediyesi Yayınları Dizisi Nu.:3, s. 32.

Meclis de tedbir olarak Geyve'deki 24. Tümen komutanı **Kurmay Yarbay Mahmut Bey**'i, emrindeki kuvvetlerle Anzavur'un üzerine gönderirken dört milletvekilini de halka nasihat etmek ve olup biten hakkında bilgi toplamaları için Gerede ve Bolu'ya gönderir. Mahmut Bey, Anzavur'u bir çarpışmada yener fakat gene kurtulmayı beceren asi, İstanbul'a kaçır, çetesi de dağılır. Bu arada isyan halka sirayet etmiş ve tehlikeli olmaya başlamıştır.⁸²

Mustafa Kemal'in, komutanlara gönderdiği yazı üzerine, Afyon'da bulunan **Yarbay Arif Bey**, emrindeki kuvvetlerine **Karakeçili Aşireti**'nden de 300 kişiyi katarak isyanın başka bir kolunu bastırmak üzere **(24 Nisan 1920) Beypazarı**'na girer. İlçe ileri gelenleri: *“birkaç tahrikçi tarafından kandırıldığını, isyanla bir ilgileri olmadığını, bunu bilmeyen askerlerin şehri yakmak istediklerinin duyulduğunu”* söyleyerek özür dilerler. Mustafa Kemal' in isteği ile meclisteki din adamlarından bir grup, telgraf başında Beypazarlılarla görüşüp teminat aldıktan sonra bağışlanmaları kararlaştırır.⁸³ Mustafa Kemal, halkın ve meclisin moralini bozmamak için Beypazarı olaylarını önce mecliste anlatmamış fakat tedbir olmak üzere **Etlik** ve **Keçiören** tepelerinde silahlı nöbetçiler bekletmiştir.

TBMM'nin açılışının ikinci günü (24 Nisan 1920 Cumartesi) reis-i sin Şerif Bey başkanlığında açılan 5. celsede, “Ağnam Vergisi” üzerindeki görüşmelerden sonra, meclis başkanının, **Yabanâbâd Kaymakamlığı ve Belediye Reisliğinden** meclisin küşadı münasebeti ile gönderilen tebrik telgrafını okuttuğunu görüyoruz.⁸⁴

“Millet Meclisi Riyaseti Celilesine,,

“Bütün âlem-İslam'ın mukadderatına naşekibane muntazır olduğu makam-ı akdesi hilafetin masuniyeti tammesi ve vicdan-ı insaniyet ve medeniyette hududu gayri kabil-i red bir surette çizilen muazzaz vatanımızda müstakilen yaşama hakkımızın temin ve

⁸² Gençosman, K. Zeki, *İhtilal Meclisi*, s. 42.

⁸³ Eker, Muzaffer, *Yabanâbâd 2000*, Kızılcahamam Belediyesi Yayınları Dizisi Nu.:3, s. 33.

⁸⁴ *Atatürk Albümü*, Yeni Mesnevi Yay., s. 157.

mahfuziyeti için manen ve maddeten göstermekte oldukları müzaheret ve muavenete de mazhar-ı teyid olan mücahedat-ı millîyemize istinaden ve avni bariden istimdaden tedvir-i umura başlayan Meclis-i Âli Millî'mizi kaza ahalii namına tebrik ederiz.

A'sar-ı tarihiyyemizin hiçbirine nasip olmayan bu muazzam ve mübeccel müzaheret-i millîye ve diniyyenin vahdet-i kahharanesi mutlaka eser-i ilham-i sübhanî olduğundan halasımız bir emri mukarrerdir. Bu ümniyyenin husûlü için siz muhterem ve fedakâr vekillerimize teveccüh eden fakat berendazane vezaif-i mühimmenin nail-i teshilat olmasını temenni eyleriz.” (alkışlar, âmin sadâları)

Belediye Reisi Vekili Namına Yabanâbâd Kaymakam ve Müdafaa-i Hukuk Hikmet Cemiyeti Heyet-i İdaresi namına Hakkı

Yabanâbâd Kaymakamı ve Belediyesi, TBMM'nin açılışını bu telgraf ile kutlarken bu arada isyancılar da boş durmaz ve **Koç Bey** isminde bir emekli Binbaşı **Bükeler**'e gelip halkı Ankara Hükümeti ve Kuvva-yı Millîye aleyhine kışkırtır. 21 Nisan 1920 Çarşamba günü gerçekleşen bu olayı öğrenen İlçe Kaymakamı, meclisi haberdar etmek üzere başka bir telgraf daha çeker.

Meclisin açılışının üçüncü günü (25 Nisan 1920) **İhanet-i Vataniyye Kanunu** görüşülürken milletvekili sıralarında oturan Mustafa Kemal, oturumu yöneten meclis başkan vekili Celalettin Arif Bey'e bir yazı gönderir. Bu yazı **Yabanâbâd Kaymakamı Hakkı** imzası ile meclis başkanlığına gönderilmiş bir telgraftır. Başkan, bu telgrafı hemen okutur.⁸⁵

“Ankara’da Büyük Millet Meclisi Başkanlığımıza

Şimdi alınan güvenilir bilgiler şöyledir: Koç Bey (Düzce isyanı elebaşlarından) isminde biri bugün Bükeler köyüne gelmiş ve

⁸⁵ Gençosman, K. Zeki, *İhtilal Meclisi*, s. 113-114.

Padişah'ın iradesini tebliğ edeceğinden, önümüzdeki Çarşamba günü bütün ahalinin ilçe merkezinde (Kızılcahamam'da) bulunmasını ve Padişah'tan ne suretle ayrılmış olduklarının ahaliden soracağını, imzası altında (bulunan) yazılarla ahaliye tebliğ etmiştir. Haber aldığımıza göre bütün ahali bu toplantıya gelecektir. Bu hâlde bizim durumumuzun tayin buyurulmasını rica ederim. Çünkü artık telgraf muhaberesinin de kesileceği kuşkusuzdur."

Yabanâbâd Kaymakamı Hakkı

Yabanâbâd Kaymakamı'nın bu telgrafı, o sırada bütün memlekette İngiliz altınları ile kandırılan Millî Hareket karşıtı kişilerin giriştiği fesadın tipik bir örneğidir. Bu tipler, zaman zaman ahaliyi toplayıp: *"Ankara'daki isyancıların (Meclisin), padişah fermanı ile idama mahkûm edildiklerini"* söyleyip halkı isyana teşvik ediyorlardı.

Bu telgrafın mecliste yarattığı öfke ile Afyon mebusu **Mehmet Şükrü Bey**'in: *"Büyük Millet Meclisi ve onun kanunlarını tanımayanların, vatan haini sayılmalarına"* ilişkin **"Hiyanet-i Vataniye"** kanun teklifine destek olur ve üç gün süren görüşmeler sonunda, meclisin iki numaralı kanunu olarak yürürlüğe girer.

Yukarıdaki telgrafın okunmasının ardından Mustafa Kemal kürsüye çıkarak:

—Müsaadenizle bu telgrafa yazılan cevabı da okuyayım, der:⁸⁶

Yabanâbâd Kaymakamlığına,

Koç Bey'in ahaliye yaptığı tebligat, İngilizlerin emellerini güden millet hainlerinin tertip eseridir. Halifemiz, İstanbul'da İngilizlerin esareti altında kalmıştır. Gayemiz halifemizi ve milletimizin hayatını, istiklalini kurtarmaktır.

⁸⁶ Gençosman, K. Zeki, age. s. 114.

İngilizler, ahalimizi bu vasıtalarla kandırıp İslam ehlini birbirine kırdırmak ve ondan sonra memleketimizi istedikleri gibi esaret altına almak istiyorlar. Bu gerçekleri halka ilan ediniz. Ahaliden kuşkusu olanlar, İngiliz yardakçılarına değil, Büyük Millet Meclisine başvursunlar. Buna karşın fesatçıların ve İngilizlerden yana olanların yalanlarına kapılarak ayaklanmaya kalkanlar olursa Büyük Millet Meclisi bunların kafalarını ezmeye karar vermiş ve ezici kuvvetlerini de hazırlamıştır. Dökülecek kanların bütün vebali de fesatçılara ve onlara uyanlara ait olacaktır.

Şayet Yabanâbâd'ı terke mecbur olursanız, bize güvenilir bir vasıta ile haber gönderiniz. Yaptıklarınızı da devamlı olarak bize bildiriniz."

Türkiye Büyük Millet Meclisi Reisi Mustafa Kemal

Meclis'te bunlar olurken Yarbey Arif Bey de emrindeki iki tabur piyade, sekiz makineli tüfek, iki sahra ve iki dağ topundan meydana gelen kuvvetleri ile Bolu'ya doğru ilerler. İstanbul Hükûmetinin, "**Kuvvâ-yı Millîye**"ye karşı kurduğu "**Kuvvâ-yı İnzibatîye**"nin hareketinden güç alan isyancılar, 3 Mayıs 1920'de Yarbey Arif Bey'in kuvvetlerini sararak 4 Mayıs 1920'de Bolu'ya hâkim olurlar. Mutasarrıf Vekili ve arkadaşları ile subayları öldürerek evlerini yağma ederler. Bu durum karşısında Yarbey Arif Bey, geri çekilirken Çerkeş'te bulunan **Binbaşı Vasfı Bey**, emrindeki 58. Alay ile Gerede'ye hareket eder. Şehrin yakınlarına gelindiğinde İlçe Bölük Komutanı **Yüzbaşı Memduh'un** teminat vermesi üzerine tedbir alınmadan yaklaşan askerlere şehirden birden ateş açılır ve alay dağılır. Binbaşı Vasfı Bey de tekrar ilerlemeyi uygun bulmayarak elinde kalan seksen beş erle Çerkeş'e geri döner.

Bir gün sonra Kızılcahamam'da toplanan gönüllüler, Binbaşı Rüşdü Bey'in komutasında dört yüz er ve dört makineli tüfekle Gerede'ye hareket ederse de aynı akıbete uğrarlar ve bozularak dağılırlar. Binbaşı Rüşdü

Bey de elinde kalan seksen dokuz erle güçlkle Kızılcahamam'a geri çekilir.

Birbirlerine çok yakın olmalarına rağmen aralarında koordine olmaması sebebiyle disiplinin sağlanamadığı müfrezelerde bu bozgunlar yaşanır. Bu durum karşısında Mustafa Kemal, Geyve'deki **Ali Fuat (CEBESÖY) Paşa**'yı telgrafla arayarak: *"Düzce'deki isyanın Ankara'yı tehdit eder boyuta geldiğini, Ankara'nın muhakkak güvence altında tutulması gerektiğini, isyanı bastırmak üzere Geyve'den ayrılmasında bir sakınca yoksa Ankara'ya teşrif etmesini"* ister. Aynı gün (8 Mayıs 1920) Konya Ereğlisi'ndeki 11. Tümeni de bütün kuvvetleri ile Ankara'ya çağırır. Hatta ele ne geçerse gönderilebilmesi için ta Antep ve Denizli'ye rica telgrafları çeker. Denizli tarafından Refet Bey'in, Ankara'ya binbir müşkülâtla ulaştırabildiği, yarı atlı, yarı yaya, yarı silahlı yüz yirmi kişilik dağınık, yorgun bir kafilenin kumandanı Üsteğmen Şerifi karşılayan Ankara Vali Vekili Yahya Galip, müfreze komutanının boynuna sarılarak ellerini göğse açar ve: **"Yarabbi, bu günleri de gördük, sana şükür."** der. Hesap edin ki o günlerde korumasız kalan Ankara için, yüz yirmi kişilik yorgun bir müfreze bile bulunmaz bir nimettir.⁸⁷

Bu sırada Yarbey Arif Bey, halkın gönüllü olarak Kuvvâ-yı Millîye'ye katılması konusunda çalışma yapmak üzere Kızılcahamam'dadır. Çadırı da Küçük Kaplıca'nın hemen yanındadır. O yıllarda Şeyhler (Çamlıdere)'li din ulemasından **Hafız Halil (Okur) Efendi**, sevdiği yarbeyi sık sık ziyaret edip onunla sohbet eder ve Kur'an okurmuş.⁸⁸ Arif Bey de bundan çok hoşlanırmış. Fakat Yarbey Arif Bey, **11-12 Mayıs 1920** gecesi çadırında uykuda olduğu sırada bir suikasta uğrayarak şehit edilir. Suikastı yapanın, yarbeyin seyisi olduğu belirtiliyor. Fakat yapılan soruşturma sonunda asıl suçlu olarak Kızılcahamam Müfrezesi'nin Gerede'de uğradığı bozgunda kusuru görülerek Yarbey Arif Bey'in önce idam etmek isteyip sonradan affettiği Binbaşı Rüşdü tutuklanır. Bu suikasttan sonra çok

⁸⁷ Eker, Muzaffer, *Yabanâbâd 2000*, Kızılcahamam Belediyesi Yayınları Dizisi Nu.:3, s. 35.

⁸⁸ Eker, Muzaffer, *age.* s. 35.

sevdikleri ve bağılı oldukları komutanlarını kaybeden Karakeçili Aşireti de izin isteyerek Kızılcahamam'dan ayrılıp köylerine dönerler.

Böylece Düzce İsyanı, bu acıklı yönleri ile Kızılcahamam'a yansımış olur. Kızılcahamam halkı, bundan sonra da Kuvvâ-yı Millîye ve Millî Ordu saflarında gönüllü olarak Millî Mücadele'ye katılır. Kendilerine, Anadolu'nun Türk-İslam kimliğine kavuşmasını sağlayan Derviş Gazi'lerden devrolan kutsal cihat mirasını, onlara yaraşır bir şekilde kullanarak aynı ruhla bu sefer de mukaddes vatan topraklarını istilacılara karşı korumak için mücadele ederler. Gönüllerindeki meşaleyi İnönü'ye, Sakarya'ya ve Kocatepe'ye taşırlar. Kimileri şehit olarak en güzel mertebe ile şereflenirken kimileri de gazi olarak geri döner ve hayatları boyunca gururla taşıyacakları “**İstiklal Madalyası**” ile taltif edilirler. 1919-1922 yılları arasında Millî Mücadele'ye Ankara'dan katılanlardan 2317 kişi kayıptır. **Bunlardan 224 tanesi Yabanâbâd'a aittir.** Mekânları cennet olsun.⁸⁹

5. CUMHURİYET VE SONRASI DÖNEM

İlçe merkezinin Kızılcahamam'a taşınmasına rağmen Şorba'daki belediye teşkilatı, çalışmalarına bir süre daha devam eder. Kızılcahamam'da ise aynı yıl kanun gereği belediye teşkilatı kurulur. Ziraat Bankası bu yılda, askerlik şubesi ve nüfus idaresi ise 1925 yılında Kızılcahamam'a nakledilir. Fakat o yıllarda yeterli mesken bulunmadığından devlet dairelerinin bir kısmı geçici olarak kurulan çadırlarda, bir kısmı da kiralık olarak tutulan birkaç evde çalışmalarını yürütür. İlçe merkezinin Kızılcahamam'a taşınması ile beraber, Ahiler ve Zimmiler köyleri mahalle yapılarak Kızılcahamam'a bağlanır. Sonraki sayımlarda nüfusun çoğunluğunu bu iki mahalle meydana getirecektir.

1933 yılında **Ahiler** Mahallesinin ismi **Kemalpaşa** ve **Zimmiler'in** ismi de **İsmetpaşa** olarak değiştirilir. Halkın Üzemler olarak bildiği mahallenin ismi tarihteki kayıtlarda Zimmiler olarak geçmekte olduğu için biz de geçmiş olaylarla ilgili anlatımlarda hep bu ismi kullandık. Zimmî, bilindiği gibi Osmanlı Devri'nde

⁸⁹ Eker, Muzaffer, *age.* s. 36.

gayrimüslim tebaaya verilen isimdir. O devirde bu mahallede oturduğunu kabul ettiğimiz gayrimüslimlerden dolayı buraya bu ismin verilmiş olması muhtemeldir. 1930 tarihli bir haritada da bu iki mahallenin ismi Zımmîler ve Ahiler olarak yazılmıştır. Zamanla da bu kelime halk ağzında değişikliğe uğrayarak **Üzemler** ismini almıştır. Cumhuriyet sonrası değişikliklerde, bazı vatandaşların kimliklerine doğum yeri olarak **Zemiler** yazılmasından köyün isminin önce bu şekilde değiştirildiği, daha sonra İsmetpaşa olarak kesinlik kazandığı anlaşıyor. Ancak mahalle halkı, verilen bu ismi pek beğenmemiş olmalı ki değiştirmek için epey mücadele etmiş. Hatta 1979'da bir halk oylaması (referandum) yapılmış. Mahalle halkı, ismin değiştirilmesi yönünde oy kullandığı hâlde her hangi bir sonuç alınamamıştır.⁹⁰

Kayıtlarda 1930 öncesi Yabanâbâd olarak görünen ilçenin ismi 1933 yılında bu iki mahalle ile beraber değiştirilerek “**Kızılcahamam**” hâline getirilmiştir. Cumhuriyet'in ilanı ve Ankara'nın başkent olmasından sonra Kızılcahamam, başkente yakınlığı, Ankara-İstanbul kara yolu üzerinde bulunması, sahip olduğu kaplıcaları ve doğal zenginlikleri gibi yararlarla, beklenen gelişmeyi uzun yıllar yakalayamaz. Üzerine sanki ölü toprağı serpilmiş gibi, mazideki kapalı toplum özelliği bu dönemde de devam eder. Meskenleşme oldukça geç başlar. Öyle ki gelen memurların çoğu bile yakındaki **Zımmîler** (İsmetpaşa) ve **Ahiler** (Kemalpaşa) köylerindeki evlerde ikamet etmek zorunda kalırlar.⁹¹ Belediye başkanları zaman zaman yakın köylere giderek halkı Kızılcahamam ilçe merkezinde ev yaparak ikamete ikna etmeye çalışır. (bk. 52. fotoğraf) Fakat köylerinde ziraat ve bilhassa hayvancılıkla meşgul olan köylüye, Kızılcahamam hiç de ilgi çekici gelmez. Ankara'ya yolculuk, yürüyerek (on iki saat) ve hayvan ile yapılırken ilk taşıma araçları ile nakliyecilik 1930-40'larda başlar. Cumhuriyetle başlayan eğitim seferberliğine ve başkente yakınlığına rağmen 1926'larda ilçede Maarif Vekâleti (Millî Eğitim Bakanlığı)ne bağlı (üç yüz öğrencisi ile) altı okul bulunması, yeni eğitim

⁹⁰ Eker, Muzaffer, *age.* s. 37.

⁹¹ Eker, Muzaffer, *age.* s. 36.

kurumlarının henüz yaygınlaştırılmadığını gösteriyor. Okullaşma, genel olarak 1938-39 yıllarından itibaren başlıyor.⁹²

1915 yılında ilçe merkezinin Kızılcahamam'a taşınmasına rağmen o kadar az bina vardır ki gelen her dereceden memur, uzun süre yakındaki Ahiler ve Zimmîler'deki evlerde kiracı olarak ikamet etmek mecburiyetinde kalır. Kaymakam ise **Yusuf Koçak'a** ait evde kalır. İlçede hükûmet binası yapılana kadar da kamu hizmetleri kira ile tutulan evlerde yürütülür. İlk hükûmet binası olarak, Arif Taşkın'ın ifadesine göre şimdiki binanın olduğu yerdeki bina kullanılmış. Üç katlı olan bu binanın alt katında bazı esnafın dükkânları, üst katlarda ise devlet daireleri bulunuyormuş. Şimdiki hükûmet binası ise 1945 yılında inşa edilmiş. Mehmet Çavuş'un Ziraat Bankası'nın az ilerisindeki evi ise adliye binası olarak uzun yıllar hizmet görür. Ziraat Bankası'nın ilerisinde bulunan, iki katlı konak, uzun yıllar cezaevi olarak (Şehit Mehmet Erdem Caddesi'nin önceki ismi Sanayi Caddesi, ondan önceki de Cezaevi Caddesi'dir.) 1945'e kadar, şimdiki PTT binasının yanındaki eski, iki katlı bina ise (1943) Askerlik Şubesi olarak kullanılır. İlçe Bölük Komutanlığı ise şimdiki İş Bankasının olduğu yerdedir. 1945 yılında Cezaevi, ilçe içinde Şoförler Odasının karşısındaki yerine taşınır. (Bu bina, o tarihe kadar çocuk ıslahevi olarak kullanılmış.)⁹³

Orman memleketi olmamıza rağmen **Orman işletmesi**, ilçeye 24 Ağustos 1943 yılında gelmiş ve ilk yıllar Deliyusuf Sokak'taki göçmen evlerinin yanında bir yerde, sonra da hükûmet binasının üst katında hizmet vermiş. O yıllarda henüz orman muhafaza memurluğu olmadığı için, ormanlar bir süre, askerler tarafından korunur. 1946'da ise orman muhafaza memurluğu kursu açılır ve 1950'de bu kursu bitirenler, orman idaresinde görevlendirilmişlerdir.⁹⁴

⁹² *Tarihte ve Günümüzde Kızılcahamam ve Çamlıdere Sempozyumu Bildirileri*, ESYAV Yay., s. 84.

⁹³ Eker, Muzaffer, *Yabanâbâd 2000*, Kızılcahamam Belediyesi Yayınları Dizisi Nu.:3, s. 37.

⁹⁴ Alan, Asuman, *Kızılcahama'da Tarımsal Etkinlikler*, AÜ DTCF Bitirme Tezi, Ankara, 1983.

Yaptığımız araştırmada, İlçeye ilk yerleşen dört aile tespit ettik. Bunlardan biri **Taşlıca'lı Yusuf Koçak** olup Pazar Rüştüyesini bitirdikten sonra **mustantik** olarak görevli iken ilçe merkezinin taşınmasından sonra görevi ile beraber Kızılcahamam'a gelip şimdiki Deli İmam Caddesi'ne yerleşmiştir. **Berçin Çatak'lı Hacı Hasan Ağa** ise şehir stadının yanındaki bölgeye yerleşmiş. Çamlıdere'den göç eden **Yusuf Ziya (Tereyağoglu) Efendi**, Büyük Kaplıcanın yanına, Pazar'dan göç eden **Mehmet (Türedi) Efendi** ise Küçük Kaplıca civarına yerleşmişler.

Kadirbey semtine ismini veren şahıs ise 1920'den sonra (tahminen Millî Mücadele sonrası) İlçeye gelip yerleşen ve nereli olduğu belirsiz, kimliği de biraz esrarengiz olan emekli Binbaşı Kadir Bey'dir. Onun, o zaman tamamen ıssız olan bu semte gelip yerleşmesinin sebebi bilinmiyor. Ancak evinin önündeki büyük ve zengin bahçesi, oturduğu postu ve köpeği unutulmamış. Kadir Bey, bazen İlçeye iner ve Mehmet Çavuş'un kahvesinde oturup çay içermiş.⁹⁵ Uzun zaman burada yalnız başına oturan Kadir'e izafeten bu semtin ismi, bölge iskâna açıldıktan sonra **Kadirbey** olarak anılmaya başlar. O zamanlar aileler çocuklarının yalnız başına oturan bu adamın kaldığı yere gitmelerini istemezlermiş.

Yabanâbâd, Osmanlı Devri'nde Ankara Sancağı'nın en büyük nüfusuna sahip iken Cumhuriyet'ten sonra bu durum tamamen tersine döner. Ankara'nın başkent olması ile ortaya çıkan cazibe yanında iş ve tahsil gibi sebeplerle büyük bir göç yaşanır. Kızılcahamam, ilçe merkezi olduktan sonra uzun süre aynı şekilde büyüyemez. O yıllarda Ahiler köyünün bir otlağı ve çayırılığı görünümündeki Kızılcahamam'da bir hamam ve tedavi için gelenlerin kaldıkları altmış odalı bir handan başka bir iki de mandıra bulunuyordu. Sonradan belediye başkanları, zaman zaman köylere kadar gidip halkı ilçe merkezinde ikamet ettirmeyi özendirici (arsa vermek gibi) çare ve tedbirler düşünmüşlerse de iskân ağır ve kendi seyrinde yürümüştür. Gene de başta büyük oranda Çamlıdere'den olmak üzere yakındaki Akdoğan, Üçbaş, Taşlıca,

⁹⁵ Eker, Muzaffer, *Yabanâbâd 2000*, Kızılcahamam Belediyesi Yayınları Dizisi Nu.:3, s. 38.

Karacaören, Saraycık, Doğanözü, Kızılcaören, Uğurlu gibi köylerden yapılan göçlerle bir miktar nüfus artışı olur.

1944'lerde Mengen'den birkaç aile, birkaç yıl sonra da Gerede, Tosya ve Safranbolu'dan başka aileler gelip yerleşirler.

1949'da ise Bulgaristan'dan göç eden on kadar soydaş aile Kızılcahamam'da iskân edilirler. Bunlardan beş aile şimdiki (Tuna boyuna izafen) Tuna Sokak'a, diğerleri de Kızılcaören, Ciğirler ve Karacaören köylerine yerleştirilirler.⁹⁶

Zamanın muhtarı Hasan Yıldırım (Kel Hasan), dağlık bir bölgede olan Çukurca köyünün suyu olmadığı ve köy ilçeden de bir yardım alamadığı için, bu ihtiyacı karşılamak üzere Ankara'ya gider. O zamanki en önemli uğrak yeri olan Samanpazarı'nda gezerken Pazar köylü birisinin tavsiyesi ile Vehbi Koç'tan yardım istemeye karar verir. Vehbi Koç'un kapısında iki günlük bir beklemeden sonra zorla da olsa yanına girmeyi becerir ve derdini anlatır. Vehbi Koç, Kel Hasan'a ilgi gösterir, boru ve gerekli malzemeyi aldırıp bir kamyon ile Kızılcahamam'a Acı Deresi'ne getirtir. (Bu arada ne kadar uzunlukta boru gerektiği urganla ölçülmüştür.) Malzemeler buradan hayvanlarla köye götürülür.

Çalışmalar devam ederken su yolunda karşılarına taşlık bir yer çıkar. Köylünün bu engeli kendi başına aşma gücü yoktur. Çaresiz, muhtar tekrar Ankara'nın yolunu tutar. Orada, Koç'un şirketinde dinamiti nasıl kullanacağı kendisine gösterildikten sonra, dinamitleri alarak döner ve su yolu tamamlanır. Koçzade çeşmesi ismi verilen çeşmeden bugün hâlâ su akmaktadır.⁹⁷

Ülkemiz II. Dünya Savaşı'na girmemiştir ama gelişmeler merakla Kızılcahamam'da da takip edilmektedir. Savaş yıllarında (1939-1945) halk,

⁹⁶ Eker, Muzaffer, *age.* s. 38.

⁹⁷ Eker, Muzaffer, *age.* s. 39.

askerliğin dört yıla çıkarıldığı ve bunun yanında yedeklerin de askere çağrıldığı yıllarda hem savaşın gidişi hem de yakınları hakkında o günlerin kısıtlı haberleşme imkânları ile haber alabilme telaşı içindedir. Bu sıkıntılara ilaveten, savaşın getirdiği ekonomik sıkıntı da hat safhaya ulaşmıştır. Ekmek, şeker gibi bazı temel besin maddeleri karneye bağlanmıştır. Bu sıkıntılı günlerin ardından 1945'te savaş sona erince ülke çapında olduğu gibi, Kızılcahamam'da da savaşın bittiğini 2 Eylül 1945 gecesi, gece bekçileri halka duyururlar. (Tellal çağırırlar.)⁹⁸

1960'tan sonra, daha önce mahalle olan on bir yerleşim yeri, bağımsız köy statüsü kazanır. Bunlar **Gökbel, Uğurlu, Yeşilköy, Turnalı, Belpınar, Beşkonak, Çatalan, Balcılar** ve **Esenler**'dir. Bazı köy isimleri de (Tekke) **Verimli**, (Gürcü) **Beşkonak**, (Salın) **Çatalan**, (İğbeler) **Belpınar**, (Alişenler) **Esenler** ve (Taşlı Şeyhler) **Taşlıca** olarak değiştirilir. **Uzunöz** ve **Kösten** köyleri tek muhtarlıkta birleştirilerek **Balcılar** adını alır. Halk hâlâ bu köyleri eski isimleri ile tanır ve bilir. "Salın, İğbeler ve Gürcü" isimlerini kullanır. Bu isimler halk tarafından pek benimsenmez.⁹⁹

Son değişiklik ise 1997'de gerçekleşir. Bu yıl **Pazar Akçaören**, 1999'da ise **Verimli** kendi istekleri ile Kızılcahamam'dan ayrılıp daha yakın olan Kazan ilçesine bağlanırlar.

Atatürk'ün Kızılcahamam'a Gelişi

Kızılcahamam'a teşrif eden Reisicumhur Hazretleri bugün Gerede'den Bolu'ya hareket edecektir.

Kızılcahamam'a bu sabah Ankara'dan hareket buyuran Reisicumhur Hazretleri refakatlerinde Dâhiliye Vekili Şükrü Kaya, Gaziantep Mebusu Kılıç Ali Nuri, Rize Mebusu Hasan Cavit, Bilecik Mebusu Salih ve Bolu Mebusu

⁹⁸ Eker, Muzaffer, *age.* s. 39.

⁹⁹ Eker, Muzaffer, *age.* s. 41.

İsmail Hakkı Beyler, ordu müfettişi Fahrettin Paşa ve maiyetleri olduğu hâlde Kızılcahamam'ı teşrif buyurdular.

Mıntıkanın bütün köylüleri yol boyunca toplanarak Reisicumhur Hazretlerini büyük sevinç ve tezahürlerle karşılamışlardır.

Reisicumhur Hazretleri geceyi çamlıkta hazırlanmış olan çadırlarda geçirecekler ve yarın Gerede üzerinden Bolu'ya hareket buyuracaklardır.¹⁰⁰

Büyük Atatürk 16 Temmuz 1934 günü Ankara'dan Bolu doğrultusunda uzanan Mürtet Ovası'nda Uluyol adını alan tozlu yollardan geçip kendilerini coşkuyla karşılamaya çıkan çevre sakinlerinin dertlerini dinleyerek Kızılcahamam'a gelmişlerdir.

Gelişlerinde Kızılcahamamlılar tarafından candan karşılanmış, O'na kavuşmanın verdiği heyecanın büyüklüğünden ve sarsıcılığından kurtulup yanına ilk varan bir öğretmen olmuştur. Bu' o gün Ata'nın Satı Kadın'ı tanınmasından sonraki ikinci büyük olaydır.

1934 yılının bahar mevsimi İran Şahı Türkiye'ye resmî bir ziyaret yapıyor. Cumhurbaşkanı Atatürk, İran'ın devlet reisini Ankara'da kabul ettikten sonra yurdun bazı yerlerini gezmek üzere beraber seyahate çıkmıştır. Bu sırada bir gün bana Kızılcahamam'ın çamlık yerlerinden bahsettiler. Buraya bazı arkadaşlarımla gitmek istedim. Bugün inanılmayacak gibi gözüken bazı hususları evvela açıklamak isterim. Ankara'dan Kızılcaya kadar yolun çok bozuk ve tozlu olduğunu haber verdiler. Çünkü o tarihlerde Ankara-İstanbul yolu bugünkü kadar işlek de değildi. Hemen pek az vasıta bu yollarda gidebiliyordu. Diğer taraftan yatacak yer için de ancak yeni yapılan yatılı ilkokulda kalmak mümkün olabilecekti. Bu suretle esaslı bir hazırlıktan sonra bir grup hâlinde Kızılcaya Zir Ovası'ndan geçerek bir günde gittik. Kargasekmez Yokuşu hayli tehlikeli ve otomobil içindekileri ürkütücü bir durumdaydı.

¹⁰⁰ *Hâkimiyeti Milliye Gazetesi*, 17 Temmuz 1934 Salı.

Kızılca'da pek az ev vardı. Soğuksu çamlığına gittik. Vadide manzara yoktu ama çamlık ve akarsuyu pek güzeldi. İyi intibalarla Ankara'ya döndüm. Temmuz 1934'te Atatürk İstanbul'a gidecekti. Ben bu Kızılca gezisini o kadar çok kendisine anlatmıştım ki nihayet İstanbul'a gitmeye ve Kızılca'ya uğramaya karar verildi. Vali Tandoğan, bu istek üzerine oraya çadırlar gönderdi ve Soğuksu'da kamp yeri ve gece kalınabilecek tarzda tertipler alındı.

Sıcak yaz mevsimi idi. Yalnız burada şunu da kaydetmeliyim ki o sene Atatürk'ün muhitinde kadınlara umumi rey hakkı vermek için çeşitli konuşmalar ve münakaşalar oluyordu. Bu hakların verilmesi taraftarı olanlar bulunduğu gibi henüz bu işin erken olduğu fikrinde olanlar da vardı. Atatürk bunları dinliyor ve bu konuda konuşuluyordu fakat öyle görünüyordu ki bu fikir olgunlaşma devresine girmek üzere idi. Ben, pek tabii olarak bunun kanunlaşması için bütün fikrî çalışmalarımı bu konuda topluyor ve memleket içinden örnekler bulmaya çalışıyordum.

İşte bu devrede Kızılca yolundayız (1934 Temmuz). Zir Ovası'ndan geçerken toz dumana karışıyor; fakat hemen çok kısa mesafelerde halk topluluklarına ve yeşilliklerden yapılmış tâk ve çardaklara tesadüf ediyorduk ve otomobil kafilesi de duruyordu.

Kazan köyüne yakın bir yerde durduk. Okul talebeleri, öğretmenleriyle sıralanmıştı. Nahiye müdürü, köy muhtarı ve kadınlı erkekli köylüler hep bir arada idiler.

Atatürk üstü kapalı, yanları açık bir otomobilde. Yanımızda Nuri Conker ve başyaveri bulunuyordu. Otomobil durdu. Fakat o topluluktan hemen cesaret edip yaklaşan olmamıştı. Âdeta emir bekliyorlar gibi bir durum vardı. Onların içinden birden sıрма işlemeli, en güzel köylü elbiselerini giymiş, yağız çehreli bir kadın otomobile yanaştı.

“Paşa’m hoş geldiniz, senin için yer hazırladık, ayran yaptık, insene.” dedi. Atatürk, nezaketle yolumuzun uzun olduğunu ve her yerde durmanın mümkün olmayacağını anlattı fakat aynı zamanda da bana: “Bu kadın kimmiş sorsana” dedi. Ben onunla konuşurken diğer erkekler de cesaret alarak Atatürk’e yaklaşmışlar ve onun çeşitli suallerine cevaplar veriyorlardı.

Satı Kadın’dan öğrendiğim şu idi: Seçimle köy idaresinin başına yeni geçmiş. Muhtar Satı Kadın, oraların hâkimi edası ile ayranı otomobile getirtti. İçtik ve kendisinden köyü hakkında bilgi edinerek yola devam ediyoruz.

Atatürk: “İşte mebus olacak kadın” dedi.

Satı Kadın, Türk köylü kadınının cesur bir timsali olarak karşımıza çıkmıştı. Yol boyunca onun hakkında müşahedelerimizi söylüyorduk. Nuri Conker, Büyük Millet Meclisine aza olarak girebilecek bu yeni aday arkadaşı hakkında şakalı sözler sarf etmekle beraber, Atatürk bu muhtarın ismini ve köyünü kaydetmemi istemişti.

Satı Kadın’ın şahsında Türk köylü kadınının mebus namzedini görmekle gururlu idim. Satı Kadın, 1935 yılında Türkiye Büyük Millet Meclisine, ilk kadın mebus olarak seçilmiş ve o devre müddetince vazife görmüştür.

Kızılca’ya akşamüzeri, hatta karanlık basarken ulaşmıştık. Kamp yerine gittiğimiz vakit orasını benim ilk gördüğüm durumdan çok farklı buldum. Herkes yol boyunca tozdan bunalmıştı. Soğuksu pek cazip geldi fakat bunaltıcı bir sıcak çökmüştü vadiye. Atatürk misafirleriyle oturdu. (bk. 1. fotoğraf) Ben biraz gezmek için yamaçlara doğru çıktım fakat hiç kimse yürümek istemiyordu. Sıcaktan herkes bunalmış görünüyordu. Ben daha önce burasını çok methettiğim için bilhassa Atatürk’e beğendirmek istiyordum fakat hava kararıp da lüks lambalar yanınca başka bir sıkıntı ile karşılaştık. Her nevi uçan böcekler bu ışıklara hücumla başladılar. Artık dışarıda da

oturulamıyordu. Çadırlara girdik. Yıkanmak için hatta kaplıcadan su dahi getirilmişti.

Atatürk ve misafirleri o geceyi orada geçirdik. Ertesi gün Bolu'ya gidilecekti. Daha fazla bu ormanlık yerlerde kalamadığımız için üzölmüşüm fakat yol boyunca Atatürk bu yerin gelecekteki inkişafı için dileklerde bulunuyordu. Oteller yapılabilirdi, kaplıca suyundan daha modern bir tarzda istifade edilebilirdi. Ormanların bakımı ve yenilerini yetiştirme gayreti bu yerlerimize büyük imkânlar sağladı. Atatürk o gün gördüğü Kızılca'yı değil geleceğin gelişmiş bölgesini tarif ediyordu.

Bu hayal gibi görünen istekler o günden bugüne oluş safhasındadır. Bugün Kızılca, Ankara'nın artık bir piknik yeri, dinlenme otelinin bulunduğu çamlık koru ve Ankara-İstanbul yolunun en kısa uğrak yeridir.

Kızılca'dan her geçişimde bu ilk gidişlerimi hatırlar ve burasını daha mamur görmeyi candan dilerim.¹⁰¹

101 Prof. Dr. Afet İNAN, *Atatürk Kızılcahamam'da*

2. BÖLÜM

HALK HAYATINDA SOSYAL DAVRANIŞ NORMLARI

Sosyal Davranış Türleri

Örf, Töre, Görenek, Âdetler

Hediyeleşme Âdetleri

Hediyeleşme âdetinin tarihî ve evrensel niteliği olan karşılıklılık, Yabanâbâd kültüründe de geçerlidir. Özellikle düğünlere götürülecek hediyelerde, bu hususa çok dikkat edilir. Herkes hediye alırken, “Onlar bize ne getirmişti?” diye hatırlar ve ona denk bir hediye almaya dikkat eder. Düğünlerde davetlilerin getirdiği hediye herkese açıkça ilan edilir.

Hediyeleşme bir yönüyle sosyal dayanışma vesilesi olarak kullanıldığı gibi, halk, dinî yönünü de hesaba katarak sevap kazanmak ve dostluğu pekiştirmek amacı güder. “Hediyeleşiniz ki muhabbetiniz artsın.” hadisi ile İslam dininde yer alışı da hediyeleşmenin yaygınlaşmasında önemli etkenlerden biridir. Hediye vermede asıl olan hatırlamak olduğuna göre, “Azı çoğundan makbuldür.” sözünün doğruluğu ortaya çıkar. Ecdat da bunu vurgulamak için, “Yarım elma, gönül alma.” ve “Çam sakızı çoban armağanı” sözlerini nesillere aktarmıştır. Halk bilir ki bu vesilelerle dostluklar meydana getirilip yakınlık sağlanır, dayanışma ve gelenekler gelecek nesillere aktarılır.

İnsanımızın geçmişte hediye götürmesindeki vesileler bugünkünden pek farklı olmamakla beraber, biraz daha gerçekçi idi. Mesela:

1-Yeni doğan çocuğu görmeye gidişte.

2-Çocuğun dişi çıktığında.

3-Çocuklar Kuran’ı hatmettiğinde.

4-Çocuklar sünnet olduğunda.

5-Asker uğurlama ve asker ziyaretlerinde.

6-Hac yolculuğuna çıkışta.

7-Düğün ve nişanlarda.

8-Bayramlarda.

9-Cenazelerde.

10-Ev görmek için yapılan ziyaretler ve götürülen hediyeler daha samimi ve dostane hava içinde geçerdi.

Hediyenin bol alınıp verildiği düğünlerde, ihtiyaçtan fazlası hediyeler saklanıp başka bir düğüne tekrar götürülür. Fakat burada, götürülen hediyenin, karşı tarafın getirdiği olmamasına dikkat etmek gerektiğini de hatırlatmalıyız. Düğünden sonra yakın akrabalara dağıtılan dürü de bir çeşit hediyedir. Ayrıca uzak bir yerden gelen biri de geldiği yerden imkânına göre hediye getirir, konu komşuya birer parça dağıtırdı. Ne demiş atalar? “Değirmenden gelenden poğaça umulur.”

HALK HAYATININ GEÇİŞ DÖNEMLERİ

KISIRLIK ve GEBE KALMAMA

Bebeği olmayan ya da kısır olan kadını dedelere, türbelere götürürlerdi. Türbede yatırılırdı. Orda öteki adam okuyuncaya kadar yatardı. Orada uyursa gelinin bebesi olur, uyumazsa olmaz derlerdi. O türbe Durali Türbesi'ydi. Türbenin ağaçtan tokmağı vardı. Onu gelinin beline, bağrına, bacağına, koluna vururlardı. Onun haricinde ebegümeci otundan bir şeyler yaparlardı. Kadınları ayaklarından sıkıca ağaca bağlar, aşağı doğru sallandırıp belini çektirirlerdi. Beline bağladıkları kuşak dolanıncaya kadar kadın ağaçta dururdu. Ben kendim şahidim, bizim köyde (Asar köyü) bebesi

olmayan bir kadın vardı. Nenem pareyi ezip rahmine koymuştu. İltihabı çekiyormuş. (*Güleser KORKMAZ-Yıldırım Ören köyü*)

Benim kayınvalidenin de çocuğu durmadı. Bizim küçük biradere hamileykene Şıhlar'a gitmiş. Hamile ya kadın, sacayağı varmış orada. Eğer yokarıdan koyduğun zaman geçerse çocuk olacak, geçmezse gene ölecek. Sacayağını koymuş, ayaklarının altından çıkmış. Şimdi bizim küçük biraderin adı "Şıhlı"dır yani. Beden şıhlı. Oraya gitti ya. Orada bir sacayağı olduğundan bahsedilir, ben görmedim. Ben 80'de orada görev yaptım. Orada bir Cuma namazına gittiğimde gördüm. Adamlar ayağından geçiriyorlardı. Bazısından geçiyormuş, bazısından geçmiyormuş. O zaman merak edip araştırmadık tabi de o sacayağı buradan gitmiş kendi başına, Hıdırlar'dan. Delikli taş da orada şimdi. O da Hıdırlar'da. Delikli taştan geçerler kadınlar. Hamile kadınlar geçerkene o delik de genişlermiş, Allah tarafından.

Kadın hamile oluyor. Kadının çocuğu durmuyor, düşük yapıyor veyahut da oluyor, ölüyor. Şimdi kadın hamile kaldığı zaman, bu sacayağı dediğimiz, delikli taş dediğimiz, kesin hamile olduğunu bildiği zaman oraya gidiyor. O yatır, türbe neyse onu ziyaret ediyor, geliyor. Vatandaşın çocuğu duruyor. Ama hamile oluyor önce. (*Mehmet Kaplan-İğceler köyü*)

DOĞUM SIRASI ve LOHUSALIK

Yeni doğum yapan bir kadına sütlü çorba içirirler, helva yedirirler.

Evlere kaş ya da yuvak çekilirken eğer evde yeni doğum yapan bir kadın, lohusa varsa ev sahipleri üstte gezen, ses yapan kişiyi uyarır ve şöyle derler: "Kırk günlük lohusam var üzülür." veya "Lohusanın canı yuka olur." derler. (*Kırkırca köyü-Ayşe ÖZDEMİR*) (bk. 33 ve 34. fotoğraflar)

Yazın yayladaydık. Ben doğum yapacağım. Belime bir ip bağlayıp beni ağaca astılar. İpi çekip ipten kuvvet alacaksın dediler. O şekilde doğum yaptım. (*Yadigar SAVCI-Seyhamamı köyü*) (bk. 60. fotoğraf)

Çocuk dünyaya geldi, ondan sonra çocuğu yıkar, göbeğini bağlar, sarar, yatırırın. (*Kırkırca köyü-Çırpanlı Nine*)

Lohusa kadının başında Azrail kırk gün beklermiş. (*Taşlıca köyü-Halis SARI*) (bk. 73. fotoğraf)

Yeni doğan bebeye üç ezan geçmeyince meme vermezlerdi. (*Yıldırım Ören köyü-Güleser KORKMAZ*)

Büyümeyen, güdük gibi çocuklara *çotra gibi* derlerdi. (*Yıldırım Ören köyü-Güleser KORKMAZ*)

Kızılcahamam'da hastanede iki kadın da doğum yapmış. Yan yana yatırılmış. İki birbiri görünce korkmaya başlamışlar. Eyvah kırk basacak diye. Kırk basmasın diye arka arkaya verip iğne değiştiler. (*Yadigar SAVCI-Seyhamamı köyü*)

Bir de lohusa kadının yatağına ip, urgan dolarlar. Bıçak veya ekmek koyarlar. "Cinler bıçaktan korkar, gelmez." derler. Bir de Kur'an koyarlardı yastığının başına. (*Yadigar SAVCI-Seyhamamı köyü*)

Eğer yeni doğan bebeye kırk basarsa ona kırk su sayarlar. Ondan sonra başından aşağı o su dökülür. Dökülürken: "Girsin temizlik, çıksın mundarlık." deriz. (*Yadigar SAVCI-Seyhamamı köyü*)

Lohusa kadının mezarı kırk gün açık olur derler. (*Yadigar SAVCI-Seyhamamı köyü*)

Köyde iki bebe aynı zamanlarda doğarsa öbürünün anasına söylemezlerdi. Kırk basmasın diye, kırk kere üflerlerdi. Eğer kırk basarsa bebeğin biri iyi, biri kötü olur. Kırk basan bebeyi mezarlığa götürürlerdi ya da tarttırırlardı. Bu tarttırma; kefenin bir tarafına bebeyi, bir tarafına da tezek koymayla olur. Tartılan tezek çayda, dereye ıslanır. Tezek kabarcınca bebek iyileşirdi. Bebeğin kırkı çıkmayınca yattığı yere tuz konulmaz. *Kırk*

çakmayınca kilo işi girmezdi. Bebeyi alacaksın, beşiğiyle dışarı koyacaksın. Kiloyu öyle koyacaksın. Tabi, lohusa kadını da doğumdan sonra iki üç gün yalnız yatırmazlar. Korkutulur diye baş ucuna Kur'an-ı Kerim takarlardı. (Yıldırım Ören köyü-Güleser KORKMAZ)

ÇOCUĞUN CİNSİYETİ

O zamanda erkek çocuğu olduğu zaman çok değerliymişti. *(Mehmet KAPLAN-İğceler köyü)*

GÖBEK KESME

Yeni doğan çocuğun göbeğini iple bağlarlar. Babasının ayakkabısını getirip göbeği ayakkabının üstüne koyup jiletle keserlerdi. *(Kırkırca köyü-Ayşe ÖZDEMİR)*

Bir çocuk çok geziyorsa: “Biz bu bebenin göbeğini dışarı mı attık, eve niye girmiyor?” derler. *(Yadigar SAVCI-Seyhamamı köyü)*

Yeni doğan bebenin göbeğini kesip bağlarlardı. Üzerine de ip gibi bir şeyi yakarlardı. Onu göbeğine yapıştırıverirlerdi. *(Yadigar SAVCI-Seyhamamı köyü)*

Yeni doğan bebenin kesilen göbeğini evin içine koyuyorlar, evin içinde çakıla makıla sokuyorlar onu, dışarılara gitmesin diye. Hatta çocuk hayırsız olursa bunun göbeğini biz dışarı mı attık diyorlar. *(Sultan KAPLAN-İğceler köyü) (bk. 28. fotoğraf)*

AD VERME GELENEĞİ

Yeni doğan bir çocuğa adını evin en büyüğü olan dedesi, büyük babası yoksa ebesi, ninesi koyar. Çocuğa ad konulurken önce kulağına ezan okunur ve daha sonra çocuğun kulağına adı üç kez söylenir. Ayrıca yeni doğan çocuğa üç ezan geçmeyince anne sütü veya mama verilmezdi. *(Kırkırca köyü-Ayşe ÖZDEMİR)*

BEBEK GÖRME

Yeni doğan bebeyi görmeye mutlaka elinde bir şeyle gidilirdi. Bir helke süt, ekmek, kundak, bebe takımı, beşik gibi. (*Kırkırca köyü-Ayşe ÖZDEMİR*)

Dedesinin hâli vakti yerindeyse yeni doğan bebeyi dedesine göstermezlerdi. Dedesi ona artık tarla mı verecek, büyük mal mı verecek ondan sonra gösterirlerdi. (*Yıldırım Ören köyü-Güleser KORKMAZ*)

Çeltikçi'de yeni diş çıkaran çocuğa “**Diş Hediği**” denilen küçük merasimler düzenlenir. Bunlar bayanlar arasında olur. (*Rana Kasapoğlu-Çeltikçi İlköğretim Okulu Stajer İngilizce öğretmeni*)

SÜNNET

Köyleri, elinde çantalarla yabancı adamlar gezerdi. Onu getirirlerdi. Çocuğu yatırırldı. Kestirirlerdi. Çocuğu eve getirince tezekten tütsü yapardık. Üç gün boyunca sabah akşam dumanını tutuverirdik. O yumuşak tutardı çocuğun sünnet olan yerini. Bir de tereyağı sürerdik. Ondan sonra bebe kalkar, hoplar gezerdi. (*Yıldırım Ören köyü-Güleser KORKMAZ*)

Şimdi bizim burada sünnet ederken eskiden Doktor Adil diye birisi vardı. Güvem'in Salur Köyü'nde. Eskiden derlerdi ki: “Doktor Adil sünnete gelecekmış.” Kim çocuğunu sünnet ettirecekse toplanır herkes, çocuklarını da oraya götürür, Doktor Adil gelirdi. Askerde belki sıhhiyeciydi. (*Mehmet KAPLAN-İğciler köyü*)

ASKERLİK

Köyden askere gidecek oğlanların aileleri, sıra ile evlere davet edilirdi. Artık o zaman bölgenin bilinen mükellef yemekleri ne ise onlar yapıldı. Bu arada erkekler de kendi aralarında mahallî oyunlar oynarlar, eğlenirlerdi. Bu davetler yakın akrabadan başlar, uzak akrabaya, oradan da

komşulara doğru geçerdi. Askere uğurlama vakti gelince atla veya eşekle köyün girişine kadar gençler getirilir, köyün hocası orada dua eder, askere gidecekler uğurlamaya gelenlerle teker teker helalleşir, “Allaha ısmarladık” derler, köylü de askere gidecek delikanlılara *uğur parası* verirdi. Asker, izne geldiğinde veya askerliği bittiğinde yine davetler verilirdi. Buradaki hürmet ve ikram, askerliğe duyulan saygıyı ve askerliğin önemini, vatan borcu olduğunu belirtmek içindir. (*Mahkemeağacın köyü-Ali ŞAHİN*)

Askere gidecek delikanlı ev ev yemek davetlerine gider. Gideceği günün bir öncesi akşamında bütün köylülerle helalleşir. Ondan sonra köyde halka olunur ve askere uğurlanır. Uğurlanırken de askere uğur parası verilir. Ben askere giderken yirmişer lira para vermişlerdi. Bu uğur parasının verilmesindeki gaye kanaatimce şudur:

“Peygamber Efendimizin bir hadisi var. Sınır boyunda tutulan nöbetin birçok rekât namazdan daha eftal olduğuyla ilgili. Bu hadis vatan sevgisinin ve vatanımıza olan borcumuzu dinen anlatmak için söylenmiştir. “Git benim yerime de nöbet tut, senin aldığın sevaptan ben de yararlanayım diye askere giden kişiye bu uğur parası verilmektedir.” (*Muzaffer EKER- Emekli Öğretmen*)

Askere gidecek oğlan, arkadaşlarıyla köy meydanında toplanırdı. Orda şenlik yaparlardı. Gitmesine on onbeş gün kala köylüler yemeğe çağırırlardı. Her gün bir eve giderdi. Gideceği gün köyün hocası bir dua ederdi. Ceplerine para koyarlardı. Oğlanın çantasına bir simit yaparlardı. Simidin bir tanesini ıslatıp oğlana ısıtırlardı. Oğlan gelinceye kadar o ısııklı simit evde kalırdı. Simidi sandıkta sakarlardı. O ısırdığı simit bir uğurdu. Oğlan askerden sağ salım gelince o simidi köpeğe verirlerdi. Eline kına yakarlardı giderken. Oğlan giderken şöyle dua ederdi:

“Çantamın bağını annem bağladı.

Hem dua etti hem ağladı.

Çabuk gel yavrum, diye söyledi.”

Oğlan bunu söylerken ağlardı. Ondan sonra aşar giderlerdi. Yazın Kızılcahamam’a hayvanla götürürlerdi. Eğer köyde beş altı asker varsa arabaya bindirir öyle götürürlerdi.

Oğlan askerden gelince köy odasında yemek verilirdi. Ailenin hâli vakti yerindeyse davul çaldırırdı. (*Yıldırım Ören köyü-Güleser KORKMAZ*)

EVLENME

Kız Beğenme

Bizim hanımla benim tanışmam şöyle oldu: Biz aynı köylüyüz ya. Caminin öbür tarafında onların evi vardı. Daha önceden köy konağı yoktu. Burada bir oda vardı, tek katlı bir oda. Bizim evden onların evi görünürdü. Mümkün değil köy yerinde görüşme olur mu, olmaz. Arada bir kadın olur, elçi olur, o lafı götürüp getirir. Aracı olmayınca heç bir şey olmaz. Şimdi bile aracı olmayınca kesinlikle bir şey olmaz. Zeynep hala diye birisi vardı. Bizim aracı oydu. (*Mehmet Kaplan-İğciler köyü*)

Kız isteme

Oğlan evleneceği zaman kızı kolay kolay vermezlerdi Oğlan âşık olurdu. Hasta olurdu. Kızı başkasına verirlerdi. Ağa oğluna verirlerdi. O da bakakalırdı. Hâsılı kimisi alırdı sevdiğini kimisi alamazdı. (*Yıldırım Ören köyü-Güleser KORKMAZ*)

Allah’ın emriyle dünür oluyorsun ondan sonra. Dünür olduktan sonra kızın gönlü varsa annesi kıza soruyor. Bizim evlenmede hanıma: “Sen ayağınan aşağıya yürürsen bizi de mahcup edersin, ne dersin?” falan demişler. Ayağınla gitme durumu olur mu ki vermeyiversek falan demişler. Bu da demiş ki: “Gitmem gibi ya” gibi deyince eski adamlar çok uyanık. Gitmem

gibi deyince, bir tanesi: “İşin içine gibi girdiyse orada tehlike var. Biz bunu verelim de güzelliğinen otursunlar.” demiş. (*Mehmet Kaplan-İğceler köyü*)

Beldede evlenmeler, genellikle görücü usulü ile olur. Erkek tarafı, beğendiği kızın ailesine önce görücü gönderir. Olumlu ve tatminkâr yanıt alınırsa dünürlüğe giderler. (*Rana Kasapoğlu-Çeltikçi İlköğretim Okulu Stajer İngilizce öğretmeni*)

Benden başlık parası olarak bir buçuk milyon aldılar. (*Ekrem SAVCI-Seyhamamı köyü*)

Falan yere dünürlüğe gidilir. Oraya varınca sohbet belli. Maksat neyse o ifade edilir. Bir anda olur demek mümkün değil. Görüşelim, danışalım, akrabalarınız var. Anasına danışalım, babasına soralım, vs. İkinci gidişte, üçüncü gidişte verilir belki. Aynı köyden olanlar birbirini görmüştür belki ama başka köylerden olanlar, yabandan olanlar birbirini görmeden evlenirdi. Tamam denilince, söz alınınca şerbet içilir, dua edilirdi. Buna “söz alınma” denir. Ondan sonra “nişan” safhası başlıyor. Artık oğlan tarafı kıza elbise, ziynet eşyası gibi şeyler hazırlıyor, alıyor. Etraftaki komşulara haber verilip nişan merasimine geçiliyor. “Nişan takma” da denilen bu merasimde yüzük takılıyor. Belli bir tarihe düğün günü ayarlanıyor. Evin eşyaları, gereçleri tespit edilir, kimin ne alacağı kararlaştırılırdı. Kız tarafı oğlan tarafının maddi durumuna göre fazla bir şey isterse yine araya girilirdi. Şu eksik oluversin, altın beş olacaksa üç oluversin diye. Düğün günü kararlaştırılıyor. (*Ali ŞAHİN-Mahkemeağacın köyü*)

Söz Kesme

Söz kesme merasiminde *mihr* vardı. Burada damat geline ne vereceğini ya da ona ne alacağını taahhüt ederdi. Mesela dört altın, bir gremise ya da iki kat elbise gibi. Mihr kadının güvencesi yani sigortası oluyordu. (*Mehmet Kaplan-İğceler köyü*)

Burada söz kesildikten sonra kahve içilir. Nişan günü kararlaştırılır.
(*Rana Kasapoğlu-Çeltikçi İlköğretim Okulu Stajer İngilizce öğretmeni*)

Gelin Alma

Gelin alınırken eskiden atla gelin alınırdı. Şimdi gidersen kız evine, kız evine gittiğin zaman köyün büyükleri vardır. İleri gelen, lafı dinlenen büyükler vardır. O büyük gider içerden derkine: “Gelini hazırlayın, gelini götürmeye geldik.” denir. Cemaat de oraya gelir. Hoş beş oturulur. Yerine göre, adamın durumu iyidir; çay ikram eder, yemek ikram eder, kimisi de hiçbir şey ikram etmez. İçerde gelini geyindirirler. Anasıynan babasıynan helallaşır orada. Ondan sonra erkek kardeş varsa o geline kırmızı kuşa bağlar. Üç kez bağlar çözer. Üçüncü de bağlar yani. Ondan sonra onunla da vedalaşır. Gelin ata bindirilir. Oradan ayrılırken arkasından bir su döküyorlar. Bir de dua edilir. Su gibi aksın gitsin diye. Burada *damat önü* diye bir şey vardır. Kız evi oğlan evine bir tavuk ya da bir tepsi baklava gönderir. Ama baklava olmazsa olmaz. Gelinle damat, gerdek odasında, hem kendilerini tanıyacaklar, hem de rahatsızlık eden olur arkadaşlarından-şimdi artık kapıdan yapıyorlar-gelen arkadaşlarına birer ikişer hediye eder. (*Mehmet Kaplan-İğciler köyü*)

Nişanlılık Dönemi

Nişan, yüzük takma niteliğinde olup yakın akrabalar davet edilir. Nişanlılık süresince kız, oğlandan saklanır. Fakat son yıllarda bu âdet yavaş yavaş kaybolmaktadır. Nişanlılık süresi uzayıp araya bayramlar girdiğinde kıza bayramlık hediyeler alınır. Bayram günü damat, arkadaşlarıyla öğlen yemeğine ve bayramlaşmaya gelinin evine gider. Burada damadın ayakkabısını saklamak, tuzlu çay ikram ederek bahşiş almak âdettendir. Bayram esnasında damat ve gelinin kendi aralarında arkadaş gruplarını toplayarak eğlendikleri de görülür. Şimdi tam uygulanmamakla beraber Kurban Bayramı arifesinde erkek tarafı kıza kurbanlık hayvan ve diğer hediyelerden gönderir. Buna “**Yanut Götürme**” denir. Yanut götürene, kız

tarafı bahşış verir. Daha sonra iki aile, düğün gününü ve şeklini kararlaştırır. *(Rana Kasapoğlu-Çeltikçi İlköğretim Okulu Stajer İngilizce öğretmeni)*

Hediyeleşme falan da olurdu, nişanlılık döneminde. Nişanlılar kendi aralarında, direk veremeseler de aracılar vasıtasıyla... Gelin hanım nişanlısına bir mendil işler. Çorap örer. Damat da pazardan aldığı aynadır, allıdır, yeşillidir, kuru yemiştir vs. Evliliğin en güzel dönemi, nişanlılık dönemidir. Gizli gizli kayın ata görmeden suya giderken görebilsen...Mümkün olduğu kadar birbirini kırmamaya çalışır, incitmemeye çalışır, hani derler ya: "Cicim ayı, bir de geçim ayı." Evlendikten sonra geçim ayı başlıyor. Önce cicim ayı. O cicim ayı dedikleri zaman nişanlılık dönemine şey yapıyor.

Önce dünür gidilirdi. Kimisi üç ay, kimisi altı ay sürerdi. Gayri iki komşu bir araya gelirdi: "Yapman ağa, etmen ağa. Bunlar birbirini sevmiş." denirdi. Kendini bilen, korkan **(Burada korkmak: kızının kaçmasından korkmak, iki taraf arasında tatsızlık çıkmasından korkmak bunun yanında en önemlisi dinen birbirini seven iki kişinin kavuşmasına engel olmaktan korkmak olarak düşünülmelidir.)** kızını verirdi. Önce söz yapılırdı. Söz yüzüğü takılırdı. Sonra nişan yapılır, altınlar takılırdı. Nişanda odada toplanır, kahve içerdik. Nişandan sonra oğlanla kız birbirini hiç görmezdi. Görüşmeler bile saklı görüşürlerdi. Nişanlılık dönemi, üç ay da sürerdi altı ay da. Köyde bekçimiz olurdu. O bekçi bağırırdı: "Falanın oğlunun bugün kahvesi var." diye. **(Köy bekçisi köylü tarafından tutulurdu.)** Ondan sonra alınacak öteberi için söz alınırdı. Evvel yatak çok mühimdi. Düğün için erkek tarafından beş altı kat yatak istenirdi. Yazın pek düğün yapılmazdı. Ekin biçceğiz, ota gideceğiz diye. Güz sonunu beklerlerdi. Kızın çeyizini hazırlar, ata bindirip yollarlardı. Bu arada kızın oğlan kardeşi ata biner, inmezdi. Bahşış isterdi. Attan indikten sonra bu kez de kız evden çıkarken kapı kitlerlerdi. Oradan da para alırlardı. Oğlan evini *soyuk soyuk soyarlardı*. Oğlan evinin hâli vakti yerindeyse verir, yerinde değilse azıcık yalvarırdı. Köyün büyükleri araya girer: "Şu kadar al, şu kadar ver." diye arayı bulurlardı. Düğün yapıldıktan sonra ve oğlanla kız gerdeğe konulduktan sonra ertesi

gün kıza duvak yapılırdı. Köydeki kızlar ve kadınlar toplanır, türkü ve mâni söylerlerdi. Hem gelini oynatırlardı hem de kendileri oynarlardı. Gelinin avucunun içine buğday, para falan koyarlardı. Gelin de onları saçardı. *Ondan para kapabilirsen bereket olur. O parayı cüzdana koyarlar, senelerce o para bereket olsun diye, cüzdanda gezer.* Bazı kaynanalar, gelini oğlunun koynuna koymazdı. Oğlunu kendi odasında bir yere yatırırđı. Bu kıskandığını gösterir. (*Yıldırım Ören köyü-Güleser KORKMAZ*)

HAMAM EĞLENCESİ

Eskiden kadınlarla hamamda eğlence yapardık. Tef çalardık, kaşıklerle oynardık. (*Yadigar SAVCI-Seyhamamı köyü*)

KINA GECESİ

Kına gecesinde gelinin ağlatılmasının sebebi ne de olsa elin kahrının altına gidiyor olmasıdır. (*Kırkırca köyü-Ayşe ÖZDEMİR*)

DÜĞÜN

Düğün, genellikle davul ve zurna eşliğinde olur. Bazı aileler şehirde, ilçede salon düğünü yapmaktadır. Düğünden bir gece önceki gece -genellikle cumartesi geceleri- kına gecesi yapılır. Kına gecelerinde bayanlar ve erkekler ayrı ayrı eğlenirler. Misafirlere kuru yemiş, kuru pasta, meyve suyu vb. ikram edilir. O gece gelin en sevdiği, en güvendiğı arkadaşı ile kalır. Gelin ve arkadaşı, bazen sabaha kadar uyumazlar. Erkekler dışarıda, ortaya yakılan büyükçe bir ateşin etrafında oynarlar. Buna “**Sinsin**” denilmektedir. Kadınlar erkek kılığında oynamaktadır. Erkeklerin eğlencelerinde de “**Köçek**” diye tabir edilen kadın kıyafetleri giyen kişiler oynar. Sinsin ateşi etrafında oynanırken eller arkaya bağlanır, dışarıdan yeni katılan oyuncu, oynamakta olan kişiyi temsilen döverek ateşin etrafından uzaklaşır ve oyuna kendi katılır. Erkekler ve kadınlar kendi aralarında çeşitli taklitler yaparak da birbirlerini güldürürler. En çok inek, köpek, tavuk gibi hayvanların taklitleri yapılır. Buna “**Oyun Çıkarma**” denilmektedir.

Gelin çıkacağı gün, kız evinin önüne çeyiz asılır. Öğleyin davul, zurna ile gelinerek dinî nikâh kıyılır. Gelin çıkarılır. Gelin alayının camiye dolanması âdettendir. Gelin, damadın evine yani yeni evine geldiğinde gelinin başından su ve buğday serpilir. Bunun amacı “Bereketle gelsin.” demektir. Ayrıca gelinin kucağına bebek verilmesi, testi kırılması da âdettendir. Gelin, odasına alınır, böylece düğün sona erer. Gelin çıkarken çeyiz bekleyene düğün sahibi bahşiş verir. Gelinin erkek kardeşi de gelinin odasının kapısını kitleyerek bahşiş alır. Düğünün ertesi günü bayanlar arasında **“duvak eğlencesi”** yapılır. (*Rana Kasapoğlu-Çeltikçi İlköğretim Okulu Stajer İngilizce öğretmeni*)

Düğünler kişinin maddi durumuna bağlı olarak yapılır. Kişi eğer varlıklı ise davulcusu, zurnacısı bol olur. Düğün dört beş gün sürer. Komşu köylerden misafirler davet edilecekse-biz ona okuyucu düğünü deriz- köyün korucusu ya da bekçisi atına atlar gider, o köye haber salardı. Falan gün falan kişinin düğünü var diye. Davet edilen adam zenginse önüne üç beş koyun katar öyle gelirdi düğüne. Düğünlere Eskipazar (Karabük) veya Çankırı tarafından *köçekler* getirilirdi. Köylerde delikanlı başı olurdu. Onun bir de yardımcısı olurdu. Köyden kız giderse o delikanlı başına ve yardımcısına bahşişler verilirdi. Delikanlı başı, bu paraları köye gelin geleceği zaman (diğer köylerden) düğün masraflarında kullanırdı. Delikanlı başı eğer düğünde taşkınlık yapan olursa hemen müdahale ederdi. Düğünlerde Ankara'nın *miskef, fidayda* oyunları oynanırdı. (*Pazar köyü-Nevzat ŞAHİNDUR*)

Benim amcam beni oğluna almaya kalktı. Onun inadına buraya geldim. Bundan (eşimden) muhtar 250 lira para aldı. Düğünümüz üç gün sürdü. Dört tane davul, dört tane köçek, bir zurnacı, bir soytarı vardı düğünde. (*Yıldırım Ören köyü-Güleser KORKMAZ*)

Düğün işi adam ister. *Adamsızlık fakirlikten çetindir*. Düğünlerden önce okuntu toplanırdı. Tabancalar atılırdı düğünlerde. Yemekler yapılırdı düğün evinde. Sofralar kurulurdu. (*Yıldırım Ören köyü-Güleser KORKMAZ*)

Eskiden davulsuz, köçeksiz düğün nadir olurdu. Düğünler düğün sahibinin durumuna göre üç günden bir haftaya kadar sürerdi. Bir tarihte, sonbahar mevsiminde sekizer günden art arda altmış dört gün, düğün yapılmıştı. Çocuklar da bakmıyordu artık. Davulcular kendi çalıp köçekler kendisi oynuyordu. (*Mahkemeağacın köyü-Ali ŞAHİN*)

HACCA GİDERKEN VE HAC DÖNÜŞÜ YAPILAN TÖRENLER

“Kızılcahamam'ın köyünde, gözlem sonucu elde edilen bilgileri şöyle özetleyebiliriz:

a) Yakınları, hacı adayını, yola çıkmasından bir ay önceden başlayarak yemeğe çağırırlar, sıra ile. O da karşılık olarak onları yemeğe çağırır. Her yemekte köy imamı hazır bulunur.

b) Yola çıkacağı gün, komşu köylerden uğurlamağa gelenlere yemek verir; onların da yanlarında imamları vardır. Konuk fazla olursa, bunlar komşulara inerler ama yemeklerini hacı adayına verir. Yemekten sonra camide mevlit okunur, Kâbe ilahileri söylenir. Sonra bütün köy halkı harman yerinde toplanır. Hacı adayını bozuk para saçarak, toplananlar kapışırlar, «Hacı parası uğurludur» diye. Aday, yaşlılardan başlayarak, helalleşir; gençlere elini öptürür. Helalleşme, aynı zamanda, hacca giderken borcu, alacağı kalmadığının tanıklar önünde belirtilmesidir. Sonra, mezarlığa ziyarete gider, ölümlerden izin almak için. Dönüşte:

c) Hacı; önden, kendisini, uzaktan gelip karşılamış olan yakınlarından birini köye muştucu gönderir. Köyün erkekleri hacıyı karşılamaya giderler. Arabadan indirip koluna girerler. Karşılayıcılar, hacı ortalarında, kol kola vermiş olarak, ilahiler söyleye söyleye köye varırlar.

d) Hacı günlerce evinden ayrılmaz; ziyarete gelenleri kabul eder. Gelen yaşça kendinden küçük de olsa ayağa kalkarak karşılar. Gelenlere avucunun içini öptürür. Hediyeler dağıtır münasip ziyaretçilere. Evin genç kızı ya da delikanlı oğlu konuğa hurma, hacı yağı, zenzem ikram eder. Zenzem

suyunu yönleri kibleye dönük olarak içerler. Uzak köyden gelenler olursa yemek çıkarırlar. Hacının evinin damına dönüşünde bayrak çekilir. Bir süre kalır bu bayrak. Hacının ticaret işleri ile ve politika ile uğraşmaması, kendini ahiret işlerine, konu komşusunun çekişmelerine hakemlik etme, ara bulma vb. gibi hayırlı işlere vermesi kanısındadır halk.”¹⁰²

CENAZE MERASİMİ

Köyümüzde birisi vefat edince önce sala verilir. Sonra diğer köylere haber verilir. Eskiden bu haber verme işini yürüyerek veya atlarla yapıyorduk. Şimdi telefon ediyoruz. Gasilhanemiz olmadığı için cenazeler kendi evinin önünde yıkanır. Evin önüne çadır çekeriz. Onun içinde yıkanır. Daha sonra cenaze namazı kılınır ve defnedilir. Namazdan sonra misafirlere ve köylülere şerbet dağıtılır. (Ahmet GÜREL-Alibey köyü)

Cenaze merasimi eskiden şöyleydi: Birisi vefat ettiği zaman köyün imamı-eskiden köylerde kadro falan yoktu. Bir imam tutulurdu, köylü kendi cebinden karşılayacak şekilde.- Ondan sonra o imama haber verilirdi, imam sala verirdi: “Filanca Hakk’ın rahmetine kavuştu.” O cenaze evinde artık ekmekler pişer, yemekler yapılır. Gelen misafirlere ikram edilecek ya, cenazenin yakın akrabaları yemek hazırlar. Ben iyi biliyorum rahmetlik ebem vefat etti. Ebem vefat ettiğinde şu odadaydı cenaze. Odada sabaha kadar ekmek pişirdiler. Niye? Misafir gelecek. Ankara’dan teyzem gelecek, şu gelecek, bu gelecek. Fasulyesiydi, pilavıydı, şuydu, buydu. Durumu iyi olanlar davar keserdi. Cenaze yemekleri cenaze evinden çıkardı. Ha, yakın komşusu, yakın akrabası varsa durumu iyi olan, der ki: “Misafiriniz var. Ya bir tabak yoğurt getirdim veyahut da patatesli yemek yaptım.” Getirir. Getiren olursa yine getirir. Eskiden öyleydi, cenaze evinden çıkardı yemekler. (Mehmet KAPLAN-İğceler köyü)

Beldede cenaze törenlerinin kendine özgü bir değişikliği yoktur. Cenaze yıkanır, mezar hazırlanır. Cenaze sahibinin durumu iyi ise çevre

¹⁰² Boratav, Pertev Naili; “Yüz Soruda Türk Folkloru”, Gerçek Yayınevi, İstanbul, 1994, s:193-194.

beldelerden cenazeye gelenlerin de katıldığı mevlit okutulur. Devir çevrilir. Cenaze, evin önünde iken ve musalla taşına konduğunda hoca cemaatle mevtayı helalleştirir. *(Rana Kasapoğlu-Çeltikçi İlköğretim Okulu Stajer İngilizce öğretmeni)*

ÖLÜ YIKAMA ve KEFENLEME

Cenaze gasilhanede yıkanır, Eskiden gasilhane yoktu ki. Evlerin önünde yıkanır. Evlerin önünde, böyle bez geriverirlerdi. Kazanlarda su kaynar, ısıtırılar. Şimdiki cenaze yıkamanın aynısı eski zamanlarda da vardı. Cenaze defnedildi, dualar edildi, gelinirdi oradan. *(Mehmet KAPLAN-İğceler köyü)*

DEFİN ANI

Eğer adam hasta ise ölmeden önce veya aniden ölürse hemen mezar yeri hazırlanır, mezar tahtaları, imkân olursa yumuşak toprak getirilir. Cenaze mezara konulmadan evvel başında ve ayağındaki ip çözülür. Mezara konulduktan sonra yumuşak toprakla hafif sağa meyillendirilir. Daha sonra toprağın taşlı kısmı yukarıda kalacak şekilde inceden inceden toprak atılır. Toprak tamamen atıldıktan sonra toprağın biraz çökmesi için mezara su serpilir. Mezar yerinin belli olması için bir baş tarafına, bir de ayak ucuna tahta konur. Defin işlemi bittikten sonra dua başlar. Cenazeye gelenlerden yaşı ve dinî bilgisi fazla olandan başlamak kaydıyla Kur'an'dan ayetler ve sureler okunur, dualar edilir. Daha sonra hep beraber, gelen misafirlerin yemek yemesi ve dinlenmesi için cenaze evine veya köy odasına geçilir. *(Mehmet KAPLAN-İğceler köyü)*

YEDİSİ, KIRKI ve ELLİ İKİSİ

Cenazenin yedinci gününde “**Ağız Açma**” adıyla evde yapılan yufka, gözleme veya hazır alınan yiyecekler beldede dağıtılır. *(Rana Kasapoğlu-Çeltikçi İlköğretim Okulu Stajer İngilizce öğretmeni)*

Akşam bir sofralık adam çağırırlar, hoca da olur, orada Kur'an okur hoca. Bir yemek verirler, onun ruhuna bir Fatiha okunur. Ondan sonra 51'ine kadar gider. Bir de 52'si var. 52. gününde mevlit okutanlar okutuyor. Ama eskiden hemen hemen bu gelenekseldi yani, şimdiki gibi değildi yani. Ben bunun parasını bir hayır kurumuna verivereyim de daha sevap olur, şöyle olur, böyle olur diyorlar şimdi. (*Mehmet KAPLAN-İğceler köyü*)

ÖLÜNÜN VASIYETİ ve EŞYALARI

Cenazenin elbisesini, koymazlardı. Yıkarlardı, temizlerlerdi, fakir fukaraya dağıtırlardı. Bir an önce ellerinden çıkarmaya çalışırlardı. Çünkü derlerdi ki ruh gelir, o çamaşırların üstünde döner, ruh rahatsız olur, söylenirdi yani, böyle şeyler. Şimdi hâlihazırda bile ben bazı görüyorum gene bu yaşlı kişilerde, o cenazenin elbisesinden şunundan, bunundan evde bir şey bırakmıyorlar. Hemen yıkıyorlar, temizliyorlar, diyorlar ki: "Kim fakir?" ona veriyorlar.

Diyelim adam hastalandı. Hastalandığı zaman belki de ölümü hissediyor, o ara öleceğini hissediyor. Oğlum diyor ben ölürsem, böyle böyle, ben ölürsem filancadan hesabı kesin diyor. Kefenimi filancadan alın diyor. Filanca hocayı getirin beni yıkasın diyor. Şunu Ahmet Ağa'ya ver diyor, şu oğlanda, şu kızda kalsın. Ben size şurayı şurayı verdim ama ona da şurayı ayırdım. Orayı ona verin. Vermezseniz ben öldükten sonra hakkımı helal etmem diyor. Şimdi eğer çocukları inançlıysa, vatandaş öldükten sonra zaten onun dediği dana kesilir, onun dediği imam getirilir, o inançlı kişiler der ki: "Babam böyle böyle dedi.", falanca arpalığı sana vasiyet etti. Kardeşim burası senin. Eskiden böyle bir veraset ilâmı çıkarıp da paylaşma yokmuştu. Bu veraset ilamı sonradan oldu. O verilen söz tapuymuştu. Böyle bir vasiyeti olurmuştu vatandaşın. Ha, inançlı olan kişiler babasının, dedesinin vasiyetini tutarmıştı. Ama inanmayan kişi, atası öldükten sonra unuttur gider.

Köyün birinde adamın biri hastalanmış. Hastalanınca hocayı çağırmışlar. Adam tabi, ölüm döşeğine yatmış. Hoca başında okuyormuş,

çenesini bağlayacaklar, adam diyormuş ki: “Var hayrını gör, var hayrını gör.” diyormuş. Hoca, çocuklarına sormuş: “Babanız ne iş yapardı?” diye. Çocuklar demişler ki: “Babamız tacirdi.” Tabi, mal alıp satarken hep hayrını gör demiş. (Mehmet Kaplan-İğciler köyü)

MEZAR YAPMA

Mezar; vefat eden kişinin konulduğu yer veya teslim edildiği topraktır. Mezar ölünün senesi geçince yapılır. Toprağın çökmesi lazım. Toprak çökmeden mezar yapılırsa beton ve mermerler çatlar. (Mehmet Kaplan-İğciler köyü)

MEZAR ZİYARETİ

Bayramlardan bir gün önce yani arife günü kabristana (mezar ziyaretine) gidilir. (Alibey Köyü- Ahmet GÜREL)

HALK HAYATININ TÜRLÜ YÖNLERİ

HALK İNANÇLARI ve HURAFELER

İnanç kelimesi, sözlük anlamı olarak kişi veya toplum tarafından bir düşüncenin, bir olgunun, bir nesnenin, bir varlığın gerçek olduğunun kabul edilmesidir. Halk inançları ise toplum tarafından kabul edilmiş ilhî bir dinin bilinen hükümleri ve öğretileri dışında kalan fakat halk arasında yaygın bir şekilde yaşayan, itibar gören, bir sonraki nesle aktarılan itikatlardır. İngilizce’de “*folk belief*” olarak karşılanmaktadır.¹⁰³

Ziya Gökalp, halk inançlarına halk itikatları adını vermiştir. Anadolu’da kadınlar yazılı olmayan bu itikatları yazılıymış gibi kabul edip onlara: “*Tandırnâme*” veyahut “*Keçe Kitap ahkâmı*” adlarını vermişlerdir.¹⁰⁴

¹⁰³ Çobanoğlu, Özkul; «*Türk Kültüründe Memoratlar ve Halk İnançları*» Akçağ Yay., Ankara, 2003, s. 11.

¹⁰⁴ Gökalp, Ziya; “*Türk Töresi*”, Kamer Yay., İstanbul, 1997 s. 62; Şişman, Bekir, “*Anadolu’da Yaşayan Halk İnançlarının Menşei Üzerine Bir Araştırma*”, Millî Folklor Dergisi, S. 46, Yaz 2000.

Bölgemizin genel kültürü içinde, inanç ve törelerin önemli bir yeri olduğunu görmekteyiz. Hititlerden beri birçok kavmin katkısı olan bölge kültüründe en önemli izler, İslam-Türk medeniyeti ve Şamanizm'den gelmektedir. İnanç ve ibadetlerin meydana gelmesinde bu ikisinin büyük rolü olmuştur. XIII. asırda ortaya çıkan ve Osmanlı toplum yapısının ekonomik işleyişinde etkili olan ahilik gelenekleri yanında tekke ve zaviyeler de töresel yapıyı biçimlendirmiş, hayat tarzı, ibadet, sosyal ilişkiler ve iş kuralları gibi alanlarda etkili olmuştur.

Bütün halkını Sünni Müslümanların meydana getirdiği ilçede özellikle sosyal denetimin sıkı olduğu kır kesiminde din olgusunun önemi tartışılmaz. Bir kısım dinî ve batıl inançlar sosyal hayatı oldukça etkilemektedir. Batıl inanç ve hurafelerin ortaya çıkmasında, temel sağlık ve sosyal yardım hizmetlerinin sağlanamaması, eğitim yetersizliği ve din ulemasının halkın dinî itikatlarını sağlam ve diri tutmak için başvurduğu İsrailiyat, etkili olmuştur. Bunların bir kısmı da Orta Asya eski Türk inançlarının izleridir.

Hurafe, bir dine dayanmayan, inancın gaye ve hedefini aşan bir nedene dayanan yanlış bir inanma şeklidir. Eşyaya tabiatüstü, insana da insanüstü bir güç vermektir. Hurafe; korku, çaresizlik ve çağrışım gibi psikolojik nedenlere dayanıp kuşaktan kuşağa devam eder.

Halk arasındaki yaygın inanışa göre toplumda keskin gözleri ve keskin dilleri olan insanlar, baktıkları insanın hastalanmalarına sebep olurlar. “Nazar değmesi, göz değmesi” veya “göze gelmek” olarak bilinen bu olay, mantık dışı gibi görünmesine rağmen bir gerçek olarak kabul edilir ve bu yüzden de nazara karşı tedavi yolları aranmıştır. İlçede nazara karşı elbiseye mavi boncuk ve muska takma, hocaya okutma, eski giyme gibi tedbirler yanında, evlerin kapısına nal ve duvarlara da hayvan kuru kafası asılır. Hatta vaktinden önce konuşan ve yürüyen çocukların bu hâlleri çevreden saklanır. Bu tür olağanüstü hâlleri görenler ise: “Nazarım değmesin maşallah!” diyerek çocuğa hafifçe tükürürler.

Animizm (Ruhçuluk=Tabiatta insan ruhuna benzer ruhların varlığına, ruhun ölmezliğine inanmak) döneminden kalan inançlarla, hastalık, sıkıntı ve tasalara, kötü ruhların sebep olduğu düşünülür. Bunlara karşı da koruyucu gücü olduğuna inanılan muska ve nazarlık takılır, evlerin kapısına nal ve dış duvarına hayvan kafasının iskeleti asılırdı.

Animizm inancından, ölümlerin canlanabileceği düşüncesi ile *hortlak* ve *kongur* kavramı doğmuş, kötülüklerden kurtulmak ve bir dileğe ulaşmak için de yaygın olarak -günümüzde bile- muska ve büyü gibi yollara başvurulmuştur.

Animizmden ayrı olarak Şamanizm'in etkisi de Türklerin İslamiyet'i kabulünden sonra Anadolu'da devam edegelmiştir. Albastı efsanesi, türbe ve ağaca bez bağlamak ve yaşaması için çocuklara Durmuş, Dursun ve Yaşar gibi isimler ve ayrıca babanın isminin verilmesi, bu devamın bir belirtisidir.

Ağaca bez bağlama âdeti, Hristiyanlarda da vardır. Dileğin kabul olunması için, İslamiyet ile uzaktan yakından hiçbir ilgisi olmayan, ağaçlara bez bağlama âdeti, Adriyatik' ten Çin Seddi'ne kadar hemen her yerde tespit edilmiştir. Bez bağlama âdeti, Eski Türk inancının önemli unsurlarından birisidir. Şamanizm'e göre her dağ, çeşme ve ağacın bir sahibi vardır. Bu sahiplere kurban kesmek (dolayısıyla hediye vermek) gerekir ki bunları en sevindiren hediye; bir tutam at kılı hatta kurban niyetine atılan bir taştır.

Toplumumuzda doğum, ölüm, evlilik, sünnet ve bayram gibi olaylarla ilgili ve sosyal hayatın hemen her bölümünde yaygın olan birçok inanç ve hurafe vardır.

-Gök gürültüsünün, rahmet meleklerinin bağırması olarak bilinmesi.

-Sosyal huzursuzlukların, saygısızlık, kumar, içki, zina gibi gayriahlaki şeylerin kıtlığa ve kuraklığa sebep olduğuna dair inanç.

- Beş taş oynamakla kıtlık ve kuraklık olacağı.
- Gelin eve gelirken güvey görürse albastı hastalığına tutulacağı.
- Gece tırnak kesilmesinin uğursuzluk sayılacağı.
- Sakız çiğneyenin, bıyığının eğri biteceği.
- Gece sakız çiğneyenin, ölü eti çiğneyeceği.
- Yola giderken önünden kara kedi veya tavşan geçince bir bela geleceği.
- Yola giderken arkadan su dökmenin ve yolda tilki görmenin uğur getireceği.
- Sıtmadan kurtulmak için çalılara bez bağlayınca iyi olunacağı.
- Yeni doğum olmuş evden dışarı bir şey verilirse, çocuğu kırk basacağı.
- Küllük ve yuntu dökülen yerlerden geçilirse cin çarpacağı.
- Ölünün elli ikinci gecesı, etinin kemiğinden ayrılacağı.
- Güneş tutulmasında teneke çalınarak cinlerin kovulacağı.
- Yere düşen aynanın kırılmasının kötülük, kırılmamasının iyilik getireceği.
- Bacalarda öten baykuşun uğursuzluk getireceği.
- Evlerde görülen karıncanın bereket getireceği.
- Ekmeğin yanık kısmını yiyenin, para bulacağı.

-Korkunca kardeş kanı denen taşın suyunun içilmesinin korkuyu önleyeceği.

-Nazar değdiğine inanılan birine kurşun dökmekle, nazarın geçeceği.

-Elbiseye mavi boncuk, ev kapısına nal ve duvara kuru hayvan kafası asmakla nazar değmeyeceği.

-Merdiven altından geçmenin uğursuzluk getireceği.

-Kahve içen küçük erkek çocukların güveyliklerinin kara olacağı.

-Çocuğu konuşmayan kişinin, arka arkaya üç Cuma, cami kapısını ilk açması hâlinde çocuğun konuşmaya başlayacağı.

-Köpeğin uluması hâlinde, evden cenaze çıkacağı.

-Kına yakılırken köpeğin uluması hâlinde, kınanın girmeyeceği.

-Yıldız kayması denen olayda, birinin öldüğü inancı.

-Yağmur ve dolu yağarken dışarı sacayağı atılırsa, düşecek yıldırımı çekeceği.

-Gelinin ayakkabısının altına, bekâr kızların isimlerini yazmaları ve en önce kimin ismi silinirse, onun kısmetinin çıkacağı.

-Makas ve bıçak gibi kesici şeylerin elden alınması hâlinde, kavga edileceği.

-Bir kızın tavuk taşlağası yerse, gelinliğinin mor olacağı.

-Gökkuşağının altından geçerse, muradına ereceği (veya cinsiyet değiştireceği).

-Salı günü yola çıkılırsa uğursuzluk olacağı.

-Kabre toprak atılırken kürek elden alınırsa evinden cenaze çıkacağı.

-Kapı eşiğinde oturulursa iftiraya uğranacağı.

-Elbise veya gömlek birinin üstünde giyinik iken dikiş veya düğme dikilmesi hâlinde, ömrünün dikileceği.

-Korkunca bağıra tükürülmesi hâlinde korkunun geçeceği.

-Nazar değeceğine inanılan bir şey olduğunda, kulak memesini çekip tahtaya vurulursa nazar değmeyeceği.

-Yürürken devamlı düşen çocuğun kösteği kesilirse, yürümesinin düzeleceği.

-El şıklatınca abdestin bozulacağı.

-Cenaze üstüne yağmur yağınca kıtlık olacağı.

-Önceki yıldan kalan kabak, ekim zamanına kadar bekletilirse kuraklık olacağı.

-Evlenmesi geciken kızların, kilit açınca kısmetlerinin açılacağı.

-Kulak çınlamasında, birinin kendini andığına inanılması.

-Sol el avuç içi kaşınırsa para çıkacağı, sağ el avuç içi kaşınırsa para geleceği.

-Göz seğrilmesi hâlinde tasa olacağı.

Bunlardan başka bölgede hamilelikle ilgili olarak da bazı inanç ve görüşler tesbit ettik. Şimdiki gibi modern tıbbi cihazlarla çocuğun cinsiyetinin bilinemediği dönemlerde, doğacak çocuğun cinsiyeti ile ilgili farklı usuller uygulanmıştır. Bunlardan biri, *kelle açmak* denen metottur. Buna göre bu konuda uzman bir kadın, hamile olan niyetine taze bir kuzu kellesini ön

dişlerinden tutarak ayırıp çene kemiklerini ortaya çıkarır. Eğer bu kemiklerin uçları beyaz (çıplak) ise doğacak çocuk erkek, kemiklerin uçları saçaklı ise kız olacağı inancı hâkimdir. Bir başka yaygın görüşe göre, hamile kadının canı aşırma döneminde ekşi yiyecek isterse, doğacak çocuğun kız; tatlı yiyecek isterse, erkek olacağına inanılıyor.

Çocuğun cinsiyeti ile ilgili bu inançlardan başka, hamilelikte; yılan, tavşan, kurbağa, köpek, kedi gibi hayvanlara bakılmıyor. Bakılırsa doğacak çocuğun bunlara benzeyeceğine inanılıyor. Onun için anne adayları bu tür şeylere değil, doğacak bebeklerinin benzemesi için güzel şeylere mesela güzel gözlü bebeklere bakmayı tercih ediyorlar.

Ayrıca bazı görüşlere göre, eğer hamilelikte bir gül yaprağı yenir ve yüzün bir kısmı kaşınırsa, doğacak çocuğun aynı yerinin gül gibi olacağı söyleniyor.

Şamanizm devrinden kalanlar ve Yahudi uydurmaları hariç bu inançların hepsinde de önlem ve yaptırım vardır. Bu inançlar, olabilecek kazaları ve toplum normlarına uymayan bazı davranışları önlemek amacıyla, eski din uleması tarafından o devir şartlarında (özellikle çocukların bazı davranışlardan kaçınması için) halkın dinî inançlarını diri tutmaya yönelik söylenmiş sözlerdir. Dinine ve din adamlarına sıkı sıkıya bağlı olan halk da bu sözleri benimseyerek kabullenmiş ve zamanla bu sözler inanç hâline gelmiştir.

Misal olarak bazı sözlerin açılımını yaparsak:

Elden kesici alet almama ve üzerinde elbise varken dikiş ve düğme dikilmemesinin sebebi, muhtemel bir yaralanmaya karşı,

Sakız çiğneyenin bıyığının eğri biteceği veya ölü eti yiyeceğine ilişkin sözün sebebi, sakız çiğnemenin toplum normlarına uymaması ve sakız çiğnemekten bu şekilde bir müeyyide ile vazgeçirmektir.

Gece tırnak kesilirse, bugünkü gibi aydınlatmanın olmadığı devirde, sıçrayan tırnağın yiyeceklere karışabileceği (Tırnağın hazmı mümkün değildir ve mideyi kanatabilir.) ve bu şekilde mideye girebileceğine,

Evlerde görülen karıncaya zarar vermemek, ekmeğin yanık kısmının da yenebileceğini anlatmak ve bu şekilde ekmeği çöpe atmaya, israfa ve günaha girmeye karşı,

Gök gürültüsü ve tabii afetlerde umursamazlığa karşı,

Merdiven altından geçilirse, yukarıdan başa bir şey düşmesi ile veya merdivene dolaşarak düşüp yaralanmaya karşı,

Kabre toprak atılırken habersiz alınmak istenen küreğin yaralaması ihtimaline karşı,

Kapı eşiğinin geçiş yeri olduğundan, farkında olmadan başka birinin geçmesine engel olunmasına karşı, bu gibi sözler birer önlem ve uyarı olarak söylenmiştir.

Cenaze gömülürken kişilerin birbirlerinin elinden kazma ve küreği almaları iyi sayılmaz. *(Rana Kasapoğlu-Çeltikçi İlköğretim Okulu Stajer İngilizce öğretmeni)*

Seyhamamı, Kızılcahamam kadar eski. Timur'un, bacağını burada yaktığı söyleniyor. *(Ahmet Savcı-Seyhamamı köyü)*

Yukarı Kise köyünde Çeğilli diye bir meşelik var. Oraya yağmur duasına çıkılıyor. *(Ahmet Savcı-Seyhamamı köyü)*

Benim çocukluğumdan kalan şu mezarlığın öbür tarafına, -Biz ona dede derdik Orada dede var derlerdi.- buradan hoca alır götürürdü bizi çocukken. Yolların taşını temizlerdik, o dua ederdi, biz âmin derdik. Orada kimin hastası veya dileği varsa çaput bağlardı. Orada çocuklara yemek

verirlerdi. İşte et, pilav falan. Tekrar dua ederek, âmin çağırarak geri döner gelirdik yani. Öyle bir yer var. (*Ali Şahin-Mahkemeağacın köyü*)

Yontulmuş taşlar vardı, büyük. Onun altında da ufak ufak şu kurşun büyüklüğünde taşlar vardı. O götüren hoca o taşları sayardı, okurdu, bir şeyler yapardı. Şimdi defineciler o taşları da koymadı, her tarafı darmaduman etmişler. (*Ali Şahin-Mahkemeağacın köyü*)

Eskiden kırk basma diye bir inanç vardı. Yeni doğan bebeye ya da yeni doğan bir kadına kırk bastığında kırkı çıksın diye değişik şeyler yapılırdı. Bunlar, çocuğu gören kişinin elbisesiyle çocuğun başını örtmek veya giydirmek, kundağın arasına bir parça ekmek ya da tuz koymak, çocuğun yastığının altına kilit kitlemek gibi şeylerdi.

Bütün bunlara rağmen kırk basan bebeye değirmenden, çarktan su getirirlerdi. Çarkın suyuyla yıkayınca: “Tamam, bebek dürüstledi.”, derlerdi. Başka köylerde de dağdan tezek toplarlardı. Tezek tartılır, terazinin bir kefesine bebeyi, bir kefesine de tezek ağır oluncaya kadar tezek konulur. Tezek ağır olunca bebek iyi olurmuş. Aynı zamanlarda doğum yapan iki lohusa kadın, kırk basar korkusuyla birbirlerini ve bebeklerini görmezlerdi. Şimdi aynı hastanenin aynı odasında on tane kadın aynı anda doğuruyor da bir şey olmuyor.

Yeni doğan bebeye nazar değmesin diye başının altına boncuk ya da Kur'an koyarlardı. (*Kırkırca köyü-Ayşe ÖZDEMİR*)

Eskiden buradaki hamamdan ücret alınırsa yılanlar buraya hâkim olur diye bir inanış vardı. Buranın işletmesi bize geçtiğinde Seyhamam'ın her tarafından yılanlar çıkmaya başladı. Delikli tuğlaların içinden, bir delikten en az üç tane yılan kafası çıktı. Buradan şu çıkıyor, halk şuna inanıyor ki ücret alındığı zaman hayır ortadan kalkıyor ve yılanlar bu kazanca karşı çıkıyorlar bir şekilde. Seni hayra yöneltmek için o rahatsızlığı yaratıyorlar. Yılanlar tılsımlı idi. Altın gibi sapsarı idi. Şimdi anneleri sarı, kendileri bembeyaz.

Bu yılanlarla ilgili bir başka inanış ise yılanların sıcak ortamı sevdiği için, belki de yumurtlama yeri olarak hamamın taşlarının arasını seçmesidir. Bunu bilemiyoruz tabi. *(Ekrem SAVCI-Seyhamamı köyü)*

Bizim köylüler bir işi beceremediği zaman civar köylüler: “Siz zaten kuyu suyu içtiniz.” derler. Bu akılsızlığı, bu çalışmamayı, kuyu suyuna bağlarlar.

Belki olmamış şeyler de bu bölgede olmuş gibi gösteriliyor. Onun için artık burası onunla anılıyor. **Burada mizah güçlü olduğu için bazı şeyler buraya atfediliyor.** *(Mahkemeağacın köyü-Ali ŞAHİN)*

Yağmur yağmazsa yağmur duasına çıkarız. *(Akdoğan köyü-Cemal Dede)* (bk. 23. fotoğraf)

Ali Efendi adında ermiş bir adam, atıyla davar gütmekten gelirken şeytan atlamış, oğlak şeklinde önüne atlamış: “Mee!” demiş.

Tabi, ermiş kişi bunun şeytan olduğunu anlamış ve ona demiş ki: “Seni köye götürecem, köy odasının ocağında yakacam.”

Adam oğlağı köye getirmiş. Köy odasının kapısına gelince oğlağın boynuzları çıkmış ve kapıdan girememiş. Adam: “Boynuzlarını kıracam ve ocakta yakacam.” demiş.

Şeytan ona demiş ki: “Sen beni yakma, yedi sülalene adak ediyorum, değmeyeceğim.” demiş. Öyle deyince adam goyuvermiş, bırakmış. Tıkır tıkır merdivenden inmiş aşağı. Kaçmış hemen oradan. *(Kırkırca köyü-Ayşe ÖZDEMİR)*

Ali Efendi'nin yattığı yatağın altı sabahleyin demir paralarla dolarmış. Evin gelinleri: “Yatağı sen kaldıracaksın, ben kaldıracam.” diye dövüş ederlermiş. *(Kırkırca köyü-Ayşe ÖZDEMİR)*

Dedemin babası Ali Efendi'ye rüyasında melekler: "Sarı öküzün ahırında bir küp dolusu altın var." demişler. O paralarla cami yaptır, oda yaptır demişler. Rüyasında gördüğü yeri sabahleyin açmış bir küp altın çıkmış. Camiyi de odayı da yaptırmış. *(Kırkırca köyü-Ayşe ÖZDEMİR)*

Ali Efendi bir gün ambara iniyor, bakıyor ki gelinin kaydattığı pekmez taşıyor. "Gelin, kazanda pekmez taşıyor." diye bağırınca o kabaran pekmez inmiş. O bağırınca ve herkes duyunca Allah tarafından kendi kendine çoğalan pekmez kayboluvermiş. Yani keramet ortadan kalkmış. *(Kırkırca köyü-Ayşe ÖZDEMİR)*

Eskiden cinler elinde tüfeklerle falan düğün yaparlarmış. Buzağı şeklinde de gözükürlermiş. Kapının arkasına saklanırlarmış. *(Yadigar SAVCI-Seyhamamı köyü)*

Geç yürüyen veya yürürken çok düşen çocukların yürümesinin düzelmesi için ayaklarının arasına ip bağlarlar. Birini görevlendirirler. O görevli olan kimse, onu keser. Camiyi üç kez dolandır. Hatta bir de çocuğa şöyle bir vurur. *(Yadigar SAVCI-Seyhamamı köyü)*

Evliya nedir? Evliya bir ışıktır, bir okuldur. Çevresine ancak iyilik diler, iyilik yapar; eliyle, diliyle, bütün gücü yettiği şekilde. İnsanların irşada kavuşmasını sağlar, irşat eder onlara yani. Onların doğru hayat tarzı, doğru üretim tarzı, doğru insan ilişkileri nasıl ise o zamanın anlayışına göre dinî kalıpları doğru oturtmaya çalışır. Amaç nedir? İnsanın mutluluğudur. Şimdi burada mutluluğa giden yolda bedduanın yeri ne kadardır?

Peygamberimiz bile beddua etmemiştir. Ancak ne yapar? "Allah onlara hidayet versin, Allah onları ıslah etsin." şeklinde dua eder. Şimdi peygamberin izinde yürüyen bu tür evliyanın, bu tür ulu kimselerin çevredeki olumsuzlukları yapan insanlara beddua değil de ancak iyiliği telkin etmeleri gerekir. Gücü yetmedi mi, "Allah bildiği gibi yapsın, Allah hidayet nasip etsin." sözleri, onların en kötü bedduasıdır.

Şu var: Beddua ettiğiniz takdirde beni kabullenmemiş oluyorsunuz, beni reddetmiş oluyorsunuz. Yani varlık ve yaratılış gerçeğine ters bir durum bu. Beni kabul edeceksiniz, benim bütün yanlışına, benim bütün hatama rağmen beni kabul edeceksiniz. Sizin göreviniz beni buradan kaldırıp atmak değil, işte o “ya sev ya terket” sloganı, doğru bir slogan değil. Sevme beni, sevmek zorunda değilsin; ama saygı göstereceğiz, kabulleneceğiz. Bu farklılıkları göreceğiz. Siyah ile beyaz yok. Bunun dışında yeşil var, mavi var, sarı var. “Ya benim ol, ya toprağın.” arabeskçe bir yaklaşım. Ha, bu doğru değil. Dolayısıyla geçmişte daha fazla yürürlükte olduğuna inandığım bu görüşte, bir insanın karşısındakine beddua etmesi mümkün değil; bizim görüşümüze göre. Dolayısıyla o insana, o zamanın coğrafyasında yaşayan insana şekil vermekle, onu doğru yola sevk etmekle görevli, kendisine bunu sorumluluk edinmiş bir insanın beddua etmesi mümkün değildir. Hele hele düğünde. İnsanımızın hepsinin etkin rol aldığı bir zaman. Yani orada bir mutluluğu paylaşma esası var. Hem düğünde hem cenazede bütün insanların orada bulunma mükellefiyeti vardır. Özellikle geçmişte, çünkü küskünlük yoktur, dargınlık yoktur, kavga yoktur. Dolayısıyla evliyanın da düğünde bir yeri vardır muhakkak. Akıl danışılan bir kişi olarak, bilge bir kişi olarak. Etkin olarak bir şey yapmasa bile köşede oturup sohbet eden, o yörenin insanlarına o günün önemiyle ilgili bir şeyler anlatan bir şahsiyet olması gerekir. Orda onun bir kere zikirle, ibadetle meşgul olması abestir, bu İslam’ın ve sosyal yapının ruhuna uygun değildir. Dolayısıyla beddua etmesi mümkün değildir. Beddua değil de gaipten gelen bir ses, burada davul çalarak geçerken o gelin kayanın olduğu yerden, gaipten gelen bir ses, kim olduğu isimlendirilmedi. Bu Oruç Gazi veya bir başkası diye değil yani. Gaipten. “Çalma!” sesi üç kere tekrarlanmış. Davulcu buna aldırmayıp çaldıktan sonra ancak taş olmuş. Ben ecdadımdan öyle duydum yani.

Deniyor ki: “Oruç Gazi ne yapacaksan yap, çalacağız.” diyorlar. Ve: Yapacak bir şey kalmadı, hepiniz taş olun.” denilerek olay gerçekleşmiş oluyor. Burada bir düğün hadisesi var. Bir mutluluk paylaşma var ve evliya beddua eder mi? Burada iki soru önemli. Yani mutluluğu niye

paylaşmıyorsun? Mutluluğu paylaşmıyor çünkü kızı rızasız olarak vermişler. Orda Nigar adlı kızı rızası olmadan alıyor karşı taraf, deniyor.

Olayın anlatım tarzı itibarıyla 13-14. asır coğrafyasına, Anadolu insanın yaşam tarzına da uygun değil. Yani âşık olmanın da bir disiplini var, bir şekli şemali var.

Asla bilimsel ve sosyal yönü olmayan bir anlatım tarzıdır. Çünkü temel bir bilgi vardır. O anlatılanlar, o bilginin etrafında döner. Dolayısıyla uygun değildir. Oruç Gazi ve Kırmızı Ebe gibi iki büyük şahsiyetten bahsediyoruz. Bizler, sevdiğimiz insanlara ille de bir mensubiyet nakşetmek isteriz.

Evliyalarda azı çok etme kerameti vardır. Kırmızı Ebe’de bunu görüyoruz. Getirdiği bir bakraç ayranın bir orduya yetmesi buna örnektir.

Kırmızı Ebe artık ortak kültür mirasıdır, sade benim değil. O zaman onunla ilgili bir şey konuşacak kişinin o dönemin sosyoekonomik yapısına, sosyokültürel yapısına, inançlarına sadık kalarak bunu konuşması lazım. Yani o özgünlüğü bizim bozmaya hakkımız yok. Hem onun kemiklerini sızlatıyorsunuz hem de tarihî gerçekleri saptırmış oluyorsunuz bu şekilde.

Yukarı Kayganlı ile Taşlıcalılar bir arazi yüzünden mahkemelik olmuşlar. Aramızda *Oyuk Çam* dediğimiz bir mevki var. Orası için iki de bir kavga ederiz biz. Sizindi, bizimdi diye. Yukarı Kayganlar orayı zapt etmişler. Bizim köylüler de mahkemeye vermişler. Nebevî meclisi kuruldu deniyor. Yani peygamber meclisi. Mahkemenin bir adı da oymuş eskiden, Nebevi meclisi. Yemlice Tepesi’ne oturmuşlar. Kadı sormuş: “Burası kimin?” Orda tabi şahitler de var; Akdoğan’dan, Üçbaş’tan. Bizim köyden yaşlı, ulu kimseler orda. Ve orada bulunan şahitlerin çoğunluğu o arazinin bizim köyün olduğunu sözleriyle beyan etmişler. İkinci can alıcı nokta da şimdi bu vakıf beratları her padişah döneminde güncellenirmiş.

Şimdi bize Alaatin Keykubat zamanında vakıf beratı verildiğini o mahkemenin ilanında sunulan bir belge var. Bizim köylülerden biri diyor ki: “Bak, bu topraklar bizim cennet mekân Oruç Gazi ecdadımıza Alaattin Keykubat tarafından verilmiş topraklar olup *ol zamandan beri tasarruf eyledüğümüz... deyü*” diye bağlıyor. İfade var yani orda. Bunu üzerine kadı karar veriyor. Bu köyün “*Taşlıca köyü arazisi siciline... davadan men’ine... bir daha müdahale etmemesine... karar verildi.*” diyor. Şimdi o belgede dendiği şekilde Alaattin Keykubat’ın Oruç Gazi’ye ve annesine berat verdiğini o belgeden anlıyoruz. Yani özgün berat yok elimizde. Onunla ilgili de bir rivayet var. Özgün beratın bir yangında yandığı söyleniyor.

Davul çalmama olayı bugün hâlâ devam ediyor. Zaten köyde düğün olayı kalktı epeydir.

Taşlıca’nın sınırına, sınır da Kırmızı Ebe’nin az ilerisinde başlar, orda kesersiniz bizim sınırı.

Yukarı Karaören’de çalışırken Kızılören diye bir mevki var onların, orada. Sit alanı, eski yerleşim yeri. Şimdi orda yağmur duası yapıldı. Bütün ayrıntılarıyla gözümün önünde işte, orayı anlattım. Dönerken köye zor kaçtık yağmurdan. Şimdi bunu izah edin. Ben yani gerekli dinî altyapım olmadığı için: “Bu konuda tefekkür edilmesini tavsiye ediyorum.” dedim. Bu da bir tavırdır yani büsbütün inkâr etme. Ama tevekkül et. Acaba o gün yağmur duasına çıkılmasaydı yağmur yağacak mıydı? Bunu tartışmak gerekir. Şimdi öyle olaylar var ki bunu günlük hayatın dışına çıkarıp atmak mümkün değil.

Şimdi zaten onları yorumlayabilmek için halk inançlarının manevi derinliğini anlamak gerekir. Türk tasavvufunun manevi bir derinliği var. İslamiyet’in manevi bir derinliği var. Coğrafyanın attettiği farklı değerler var. Bunların hepsini bilmek lazım.

Muhafazakâr dünya görüşümüzden de kaynaklanan çevreye olan - biraz da araştırmalarımızın bize verdiği- hayranlıkla âşık olma, geçmişte

yaşamış insanları bizzat bire bir yaşamamdan dolayı geçmişe olan hayranlığım, takılıp kalmak değil, bozuk plak gibi (*Muzaffer EKER-emekli öğretmen*)

Alibey Köy yakınlarındaki *Dede Çam* denilen bölgeye yağmur duasına çıkılır. Buradaki çam ağacı, dört beş kişinin birlikte kucaklayabileceği büyüklükte genişti. Ağaç içten kuruyunca kestiler. Burada bir yatırın olduğuna inanılıyor. (*Alibey köyü- Ahmet GÜREL*)

Şimdi bir şeye nazar değdiği zaman üç kere İhlas Suresi'ni okurum yumurtaya. Ondan sonra: “Ya Rabbi, göz edenin gözü düşsün, dil edenin dili düşsün!” derim. Yumurtayı malın sırtına küt diye vurunca o nazar da çıkıp gidiyor. Bu da geldi benim başıma. Gençtim, askerden yeni gelmiştim, evliydim. Bizim Osman amca vardı. Yiğit bir öküzü vardı ama görsen toz konduramazsın. Bakmışlar ki öküz ölüyor. Oradan biri “Halis'i çağıralım.” demiş. “O .ok ne anlar?” demiş. Osman amcanın da elinde bıçak, hayvanı kesecek. Öküz de yatmış depiniyor, gözlerinden de yağmur gibi yaş akıyor. Ben gittim. Oradaki yaşlı bir adam bana: “Bunun hastalığı ne?” dedi. “Gözün çıkıversin olma mı?, nazar değmiş bu öküze, öküz ölüyor. Görmüyor musun?” dedim. “Siz bana bir yumurta getirin!” dedim. Getirdiler. Besmeleyi çektim. Üç kere İhlas Suresi'ni okudum. “Ya Rabbi, göz edenin gözü düşsün, dil edenin dili düşsün!” dedim. Yumurtayı hayvanın alnının şakına vurunca yumurta dağıldı. Öküz hemen havaya sıçradı. (*Taşlıca köyü-Halis SARI*)

Mezarlıkta yatılır ama iki kabrin arasında yatılmaz. Tek mezarın üstünde yatılır. O ruh seni sabaha kadar koruyor. Ama iki mezarın arasında yatarsan o diyormuş: “Benim misafirim.”, bu diyormuş: “Benim misafirim.” Sabaha kadar bunaltırlar seni. (*Taşlıca köyü-Halis SARI*)

Şimdi o Gelin Kaya'nın doğu tarafında şöyle katmer katmer, ayak gibi basamaklı yerler var ya oradaki taşlara vurursanız bir tanesi aynı davul sesi gibidir. (*Taşlıca köyü-Halis SARI*)

Ayran Taşı'yla ilgili rivayetlere batıl inanç diyorlar ama benim çocukluğumda yalağı çok çaldılar. Yalak bir gece durmuyor. Olduğu yere geri geliyor; ama evliyalara getiriyor; ama getirtiyorlar. Rahmetli babam: “Ulan oğlum, gene çalmışlar yalağı.” derdi. Gider bakardım, yalak yerine gelmiş. *(Taşlıca köyü-Halis SARI)*

Abbas diye biri vardı. Kösten'de onlar davul çaldılar. Davulcularla geliyor, düğün oluyor. “Sen” dedi, “Çalacaksın, bir şey olmaz.” dedi. Halk, “çalma!” dedi. “Çalacaksın!” dedi. Davula bir vurdu, iki vurdu, ağzı bir yana dönüverdi. Çarpıldı. Gözümle gördüm. Elli yıl geçti, çocuktum; şimdi 72 yaşındayım.

Fevzi diye biri vardı, Başören'den. Başören'den hak aldılar, yolları buradan giderdi. Oruç Gazi'nin oraya varınca -o zaman öğretmen yoktu, eğitmen vardı- davulcuya “vur!” dedi, çingeneye. “Vuramam, taş olurum” dedi. Zurnacıya -zurnaya bir şey olmaz aslında- “çal!” dedi, “çalamam” dedi. Eğitmen zurnayı aldı, o da davulu aldı. Bir vurdu, iki vurdu.

_Hadi bakalım Oruç Gazi, ne yapacaksan yap, dediler. Bir şey olmadı adamlara, gittiler. Akşam yatıyorlar; ikisi de. Aksakallı bir pir, elinde ateşten bir cop; vur davula sırtına, ikisine de vur davula sırtına. Bunları gördüm ben. İki tane kurban kestiler, geldiler. Yine de kurtulamadı da Hilmi diye bir adam vardı, kavga etti, o adam koluna vurdu. Kol kangrenden düştü. Sonra da kansere yakalandı, öldü. *(Taşlıca köyü-Halis SARI)*

Çamlıdere'deki Şeyh Ali Semerkandî Hazretlerinin türbesinin yanındaki çeşmeden tarlalarımızın ekim zamanından sonra çıkan böcekler için su getirirdik. O suyu tarlaya dökünce böcekler mahsule gelmezdi. *(Pazar köyü-Nevzat ŞAHİNDUR)*

Yağmur yağmadığı zamanlarda köyden birkaç kişi önder olur. Belli bir yardım toplanır. O paralarla hayırlar yapılır, kurban kesilir. Türbe ve yatırlar ziyaret edilir. Yüksek bir yere çıkılır ve dua edilir. O tepeden

topladıkları taşları da köye gelince dereye atarlar. (*Pazar köyü-Nevzat ŞAHİNDUR*)

Otacı köyünde bir şeyhin türbesi var. Orada yüzü düz demire benzeyen ya da döküm bir ayna parçası vardı. Civar köylerden ağzı yüzü çarpılanlar, cin çarpanlar gelirlerdi oraya. Türbede yatak yeri var. Orada bir gün yatarlardı. Sonra o aynaya bakar giderlerdi. (*Pazar köyü-Nevzat ŞAHİNDUR*)

Şeyh Ali Semerkandi Hazretleri'ne ait olan ve tunç madeninden yapılmış olan sacayağından iyi niyetli kimselerin, inançlı kimselerin geçebileceği, kalbinde kötülük olan kimselerin ise geçemeyeceği inancı bölgede hâkimdir.

Benim dünürümün kardeşi Elazığ'dan geldi. Bu sacayağıyla ilgili rivayeti duymuş. Kızılcahamam'da ormandayken: "Ne olur, beni o sacayağına götür." dedi. Karısı da: "Sen zaten hep böyle türbeye gidersin, ziyaret edersin." diye kızdı. Adam yüz yirmi kilo, topluca bir adam. Karısı da kırk beş elli kilo falan. Sacayağının bulunduğu yere gittik. Adam sacayağından geçti. Sıra o karısına geldi ki karısı ufacık bir şey, kolumun altına gelir yani. Kadın dedi ki: "Bütün etlerim çürüdü." Hakikaten uzaktan baktım kolları simsiyah olmuş kadının. "Bir daha tövbe, bu işlere karışmam, bir daha gelmem." diyor. (*Necati TEREYAĞOĞLU*)

Şimdi manevi kuvvet ayrı bir kuvvet. Yani Allah'a karşı böyle bir şeye inanacaksın. Mesela bizim dedenin suyu var. Yıldırım Beyazıt zamanında Bursa'yı çekirgeler istila etmiş. O yeşil Bursa, kevgire dönmüş. Damadı Emir Sultan hazretleri gidiyor: "Memleketi ne yapacağız hocam?" diyor. Hükûmet merkezi Bursa'da o zaman. "Benim işim değil." demiş, "Kuzeren'de Şeyh Ali Semerkandî hazretleri var. Onu getireceksiniz." O gidiyor. O sudan asıyorlar böyle. O suyu astıktan sonra binlerce sığırcık geliyor. Nerden geliyor, o meçhul. Bir harp başlıyor. Bütün kafalarını koparıyor çekirgelerin. İmha ediyor. Yıldırım Beyazıt, gitme burada kal diyor. Semerkandî Hazretleri kabul

etmiyor. “Ben orada vazifeliyim.” diyor. “Sana medrese açalım, burada hizmet ver.” diyor. Yine kabul etmiyor. Bursa’nın Çekirge ilçesinin adı buradan geliyor. Ve onun üzerine hükûmet merkezi Bursa’dan Edirne’ye geçiyor. Fatih Sultan Mehmet İstanbul’u aldıktan sonra İstanbul, hükûmet merkezi oluyor. Bursa ve Edirne, Kuzeren’e vergi ödemeye başlıyorlar. Yani harç şeklinde değil de sırf bu suyu götürüp assınlar, çekirgeye karşı şey olsunlar diye. Çok yakın zamana kadar İstanbul hükûmeti Çamlıdere’ye ve Şıhlar’a (Taşlıca Köyü’ne) vergi ödermiş. Sonra bu kalkmış. Cumhuriyet döneminde kesiliyor bu vergi.

Bizim deniz kenarında bir gazinomuz vardı, şimdi yıkıldı. Orda Orhan Taşanlar Bursa Valisi, ve zamanın emniyet müdürü oyun oynuyorlardı. Ben de arada bir yanlarına uğrayıp bir bardak çaylarını içerdim. Orada Yaşar diye Kayserili inşaatçı olan birisi vardı. Ben gelince: “Kalkın, hepiniz amcaya selam durun!” dedi.

_Yaşar, yapma giderim şimdi, beni burada rezil etme, dedim.

_Sen, eli öpülesi, ayağı öpülesi, büyük adamsın, dedi.

Orhan da: “Gene Yaşar bir şey yumurtlayacak.” dedi. Kayseri’nin Gezsi Bağları var. Orda şeker varmış. Ağzından pekmez akıttığı için suyunu ilaç yapamıyorlarmış. Çünkü içine çekiyormuş ilacı. Tırtıl üzerinde gezdiği zaman Kayseri’de bozuyor, ilaç yaparsa ilacı da bozuyor. Yaşlı bir adam: “Hiç uğraşmayın buna.” demiş. Şıhlar vardı, Ankara’nın Şıhları, onlar gelirdi, buraya su asarlardı, biz hiç tırtıl falan bilmezdik, gidin oradan su getirin. Arabaya dokuz tane bidon koymuşlar. Kalkmışlar, gelmişler şeye. Şıhları sormuşlar ki bilen yok hiç. Yalnız gelenlerden bir tanesinin Kayseri’de mobilya mağazası varmış, Kayseri’ye buradan mobilya götürürmüş. Gitmiş oraya: “Dertliyiz, Şıhları aradık, bulamadık.” demiş. “Bizim memleketimiz o.” demiş. “Geriye su götüreceğiz.” deyince tarif etmiş: “Beyler Mahallesi’ne gidin, oradan alın.” demiş. Hep beraber suyu doldurmuşlar: “Nasıl yapılacağını öğrendik.” demişler. Amcanın cebine birkaç kuruş para

koymuşlar. “Biz gider yaparız bunu, öğrendik, hadi sana uğurlar olsun!” demişler. Kayseri’nin Gezsi Bağı’na varıyorlar, hep merasimle karşılanıyorlar. “Hadi bidonları indirin.” diyorlar. Bidonlar boş çıkıyor. Yaşar onu anlatıyordu işte bunlar böyle bir yörenin adamıdır, diye.

Benim kızım Giresun’da öğretmen. Yüksek teknoloji mezununu. Kız enstitüsü öğretmeni. Oraya tayin oldu, ona ev tuttuk. Çok yeni yapılı binanın giriş katını tuttuk. Ben geldim, Ankara’dan eşyalarını götürdüm. Evini düzenledik ve döndüm.

On beş gün sonra kızım: “Baba intihar edeceğim!” diyerek telefon etti.

_Ne var kızım?

_Her taraf akrep dolu.

Çocukcağz karyolanın altına konserve kutuları koymuş, içini suyla doldurmuş. Üzerine cibinlik kurmuş. Sabahleyin kalkıyor, cibinliğin üzerinde akrepler geziyor. “Ben geliyorum.” dedim, suyu götürdüm. Abdest aldım, iki rekât namaz kıldım. “*Allah’ım sana inanıyor, sana sığınıyorum, şu haşaratı yok etmek için yardımcı ol bize*” dedim. “*Şeyh Ali Semerkandi hazretlerinden el alarak asıyorum.*” dedim. Şimdi sıra yatmaya geldi.

Kızım: “Sana bir şey olursa annemiz de yok.” dedi. İki tane küçük oğlum vardı o zaman. “Bunların hâli ne olur?” dedi. “Sen yatakta yat, ben yerde yatayım.” dedi. “Yok, ben yerde yatacağım.” dedim. Yerde yattık, hiç akrep görmedik. Sonra telefonla konuştum, gene yok. Şimdi burada bir kuvvet var ama nasıl bilmem.

Benim hocam vardı, hocamın torunuyla evli bir havacı albay geldi: “Amca, bu şişede ne var? dedi. “Boş ver.” dedim. Öyle bir inanış var. “Ne Allah aşkına?” dedi. Anlattım. “Aman amca, kayınpederin bir tane kızı var, onu da ben aldım. Gündül’de de evi var.” dedi. Kayınpeder istiyor ki iki

torunlarla yan yana olayım. İlaç yapıyorlar. On beş gün sonra evin içi akreple doluyor. Sonra büyük bir kertenkele orda evin içinde duvarda geziyor. Çocuk: “Anne, anne geldi kerten!” diyormuş. Böldük, verdik. Kayınpederi aynısını yapmış, yazdık çünkü. Gitmişler ki bir tane akrep yok. Kertenkele geliyormuş, kapının üzerinden geri gidiyormuş. Geldi, teşekkür etti, elimi öptü, yanağından öptüm. “Bir ricam var ama istemeye utanıyorum ama mecburum.” dedi. “Etimesgut’ta hanımın eczanesi var. Şu küçük hamam böcekleri var, küçük küçük böyle. Ambalajın içerisine giriyor, ilacı veriyor, böcek çıkıyor oradan. Böcekli eczane diye kimse alışveriş yapmak istemiyor. İlaç da yapamıyorlar çünkü ilaçların bazıları içine çekiyor böcek ilacını.” dedi. Onlara da verdik. Yapmışlar. O da oldu. Şimdi bir kuvvet var ama kuvvetin ne olduğunu bilemeyiz. O da Allah’ın Şeyh Ali Semerkandî’ye verdiği bir şey. Onun suyu var. Oradan işte su alır, getirirler. (*Necati TEREYAĞOĞLU*)

Şeyh Ali Semerkandî’nin Hz. Ömer’in dördüncü batından torunlarından olduğuna dair bilgiler var. Şeyh Ali Semerkandî hazretleri Semerkant’tan gelmiş. Oruç Gazi’nin ise Hz. Ömer ile bir ilişkisi yok. Ahmet Yesevî’nin talebelerinden olduğunu kaynaklardan biliyoruz. Hasta olanlar Kuşburnu’na gidip oraya çaput bağlarlardı. Üşütenler, sıtma olanlar *ısıtma koyarlardı*. Tedavisi olmayınca çaput bağlarlardı. Çaput orada dururdu. (*Kırkırca köyü-Çırpanlı Nine*)

Dedem Hacı Ali Efendi, çok iyi bir adammış. Açları, fakirleri doyururmuş. Bize: “Sizin sülalenize şeytan dokunmaz.” diye anlatırlardı. Bir gece Cevat amcanız yokken yalnız başıma yatıyordum. Cevat amcanız celpcilik yapardı. Bursa, Balıkesir taraflarına giderdi, bir ay gelmezdi. Çocuklarım da daha küçüktü o zaman. Bir de uyandım ki evimin altından balık geçiyor, yılan geçiyor. Kaktım, karşımda desti vardı, onu getirdim. Kur’an okudum, gene saymadılar. Gecenin yarısı oldu. Kaynatanın, kaynananın evine seslendim.

_Gelin, ben korktum, dedim.

Okuyan bir kadın vardı köyde. Onu getirmişler. Kadın okurken okurken uyuyakalmışım.

Kaynata Kışlak köyünden Geredeli bir hoca arkadaşını getirmiş. Adam geldi. Açtı kitabı:

_Şeytanları dağıtmışsın, basmamışsın, dedi.

Basaymıştım, boğacaklarmıştı. (*Kırkırca köyü-Çırpanlı Nine*)

Hıdırlar köyündeki caminin yanında bir türbe varmış. Oraya bir taş dikmişler. Delikli taş diyorlar. Cin taşı derler, delikli taş derler. (bk. 27. fotoğraf)

Cenazenin üzerine, cenaze şişmesin diye bıçak gibi metal bir şey konulur. Eskiden cenaze evi boş konmazdı. Evi şimdi koyup gidiyorlar. “Ölünün elbiseleri evinde kaldığı müddetçe o ruh gelir, döner.” derler. O elbiseleri o yüzden bir an önce evden çıkarırlar. Bir de ışık olduğu zaman: “Ruh, ışığı takip edermiş.” derler. Ruh, sağa sola çarpmasın derler bizim köyde. Ruh geldiği zaman ışık yanıkça evde, o ışıktan sevinirmiş yani. Beni bir bekleyen var diye. Ruh her an gelebilir: “Benim ardımdan gelip hemen yatmışlar.” deyip üzülmesin, canı sıkılmasın derler. (*Mehmet Kaplan-İğciler köyü*)

“Ziyaret yerlerindeki ağaçları kesenler, türbeden dışarı bir şey çıkaranlar, çarpılır; mezarlığı parmakla işaret edenin parmağı kurur, rüyada ölü görmek diriye işarettir.” derler. Şimdi bir baykuş böyle belli bir yere yuva yapar. Bilhassa oturulmayan evlere, müsait olan yere yuva yapar. O yuva yaptığı zaman, yavrularını büyüteceği zaman ekseri çok ötüyor. Bunu denedim, uçuracağı zaman çok ötüyor. Bu ötmesi, ona öteki mahluklardan birisi, diyelim ki sincap yavaşmasın diyedir. Devamlı ses yapıyor. Derler ki: “Filancanın bacasında baykuş ötüyor. Bunlardan biri ölecek.” Ayrıca baykuşa dokunmak, zarar vermek, onu öldürmek günah sayılır.

Gece suyun üzerinden geçmek de iyi olmaz derler. Bu çay olsun, dere olsun böyledir. Bunun sebebi, gece karanlıkta göremeyip suya düşersin diyerdir. Gene geceleyin bir yerden geçerken “destur, savuş” denir. Bir de ocak yanan yere cin, peri çok gelir derler. *(Mehmet Kaplan-İğciler köyü)*

Çocukların küçük çişini ateşe yaptırmak günah, cin çarpar derler. Çocukların büyük çişini de olur olmaz her yere dökmez, üstüne toprak atıp evin arkasındaki küllüğe dökerler. *(Sultan KAPLAN-İğciler köyü)*

Rahmetlik Deli Mahmut, Kiseköy’de imamken bizim buraya bir adam gelmiş. Adam biraz deliymişti. Deli olunca vatandaş, adam yemeği yeğene kadar o deli yemeği yeyiverirmiş. İmam ortada kalakalıyormuş. Bir gün, beş gün ben bunu nasıl yapacam derken Deli İmam’a haber salmış Kiseköy’e. O da oranın imamı. Demiş ki o, bir gün onu alsın da Deli İmam buraya mı gelmiş, bu oraya mı gitmiş orayı tam şey edemiyecem: “Sen bir urgan getir.” demiş. Urganı getirmiş. Eskiden köyün odası vardı. Odanın şeyini çakmış. Namazdan gelmiş, daha hâlâ oturuyor. Urgan da ortasında yanmış. Yanan demiş: “Hadi başla dediğimiz zaman başlayacaksın.” demiş. Deliye de bir iki adam güç yetiremiyormuş. “Ben vur dediğim zaman hiç şey yapmıyacaksın, eyisini büyüsünü, yananı vuracaksın. Deliler ocaktan korkar. Onun üzerindeki cin, periler yanan ocaktan korkar.” demiş. Şimdi alıyorlar bu yanan budakları, deliye...Deliye bir şey edince deli odanın kapısından fırttığı gibi çıkıyor. O gidiş, gidiş olmuş daha bir daha dönmemiş. Bir daha dönüşü olmamış. Bu olay 60-70 sene evvel olmuş. *(Mehmet Kaplan-İğciler köyü)*

Sigara, eğri falan olursa yolculuk var derler. *(Sultan KAPLAN-İğciler köyü)*

BAYRAMLAR-TÖRENLER-KUTLAMALAR

MİLLÎ BAYRAM KUTLAMALARI

Köylerimizde, millî bayramlar da hayli renkli geçerdi. Bilhassa cumhuriyetin ilk yıllarında, Ankara'daki kutlamaları seyretmek yanında,

oradaki resmîgeçide katılmak üzere her ilçeden guruplar hâlinde gidilirmiş. Tabi, bu resmîgeçide katılanların İstiklal Savaşı Gazileri olduğunu söylemeliyiz. Halk için Ankara'daki bu bayramlara katılmak neredeyse âdet hâline gelmiştir. Bunda biraz da gidenlerin bayramı ballandırarak anlatması önemli rol oynamıştır. En güzel elbiselerini giyinenler, mümkünse bir gün önceden Ankara-İstanbul yoluna çıkarlar. Orada bulabildikleri üstü açık kamyonu veya bir otobüse biner ve etrafı meraklı gözlerle seyrederek ve uzunca bir yolculuk sonrası Ankara'ya varırlar. O gece varsa bir yakınlarının yanında, yoksa bir han odasında kalırlar. Ertesi gün de bayramı takip etmek üzere hipodroma giderler. O günler Ankara'sında gezilecek fazla bir yer olmadığı için, kısa bir gezintiden ve mümkünse kısıtlı bir alışverişten sonra da aynı şekilde köye dönülür. Bu yolculuk, onlar için asla unutulmaz bir hatıradır.

Köydeki okulda ise eğlenceli yarışmalar tertip edilir. Genelde köyün bir harmanında yapılan bayrama, çocuklar heyecan içinde katılırlar. Köyün içinde yapılan yürüyüşten sonra konuşma, şiir ve İzmir marşı, Eskişehir marşı ve ordu marşı gibi marşlar söylenir, sonra da yarışmalara geçilir. Bu yarışmalar, marşlarla beraber halkın en çok ilgi duyduğu kısımdır. (*Muzaffer EKER- Emekli Öğretmen*)

Çuval Yarışı: Yarışa katılanlar, birer çuvalın içine girip çuvalı bellerine bağlarlar. Bir işaretle koşarak veya zıplayarak hedefe varmaya çalışırlar. Bu arada dengesini kaybedip düşenler olur. Seyreden halk kahkahayı basar ve birinci gelen alkışlanır.

Yumurta Yarışı: Çocuklar birer tahta kaşık ve birer yumurta alıp başlangıç noktasında sıra olurlar. Yumurta, kaşığın içine konur ve sapından ısırlır. Yarışmacılar, verilen işaretle ağızına aldıkları kaşığın üzerindeki yumurtayı düşürmeden koşmaya çalışırlar. Yumurtayı düşüren, yarışmayı kaybeder. Boşa gitmesin diye yumurtayı suda haşlayıp koşanlar da olur. Eğer düşürürse, kabuğunu soyup yer.

İğneye İplik Saplama Yarışı: Bu yarışmaya, kız öğrenciler katılır. Ellerine iğne ve iplik alarak başlama noktasında sıra olurlar ve işaret verilince koşarak ellerindeki ipliği iğneye sokmaya çalışırlar. Tabi, ipliği saplayıncaya kadar çok ağır tempoda hareket ederken sapladıktan sonra hızlanırlar ve hedefe koşarlar. Hedefe gelenler, iplik saplanmış iğneyi öğretmenine gösterir.

Yoğurt Yeme Yarışı: Çok eğlenceli bir yarıştır. Katılacak öğrenciler birer sahan yoğurt getirir ve seyircilere karşı diz çökerler. Yoğurt sahanına metal bir para konulur. Başlama işareti ile yarışmacılar, ellerini değmeden sahandaki yoğurdun içinde bulunan parayı ağızları ile bulmaya çalışırlar. Bu arada yüzleri bembeyaz olur. Halk da gülmekten kırılır. Fakat parayı ağız ile almak çok zordur ve öğrenciler, epey bir zaman uğraşırlar. Sonunda birisi bularak sevinçle bağırır ve bulan alkışlanır.

Elma Yeme Yarışı: Bir urgana belli aralıklarla ipler bağlanır. Bu iplerin ucuna da elmalar bağlanır. Urgan, iki ucundan iki öğrenci tarafından hafifçe yüksekte tutulur. Yarışmacılar urgana bağlı elmaların altına dizilirler. İşaret verilince ellerini değmeden elmaları yemeğe çalışırlar. Fakat aynı yoğurt yarışında olduğu gibi, elleri değmeden elmayı yemek çok zor olduğu için, yarışmacılar epey mücadele ederler. Elma büyük olduğu için kolayca ısırılmaz. Çocuklar, ağızları açık hâlde elmanın etrafında, elmayı ısırarak için dolanırlar. Epey uzun süren yarış sonunda birinci gelen alkışlanır.

DİNÎ BAYRAMLAR

Bayram sabahı, erkenden kalkılır ve camiye gidilirdi. Önce sabah namazı kılınırdı. Sonra hoca vaaz verirdi. Bayram namazımızı da kıldıktan sonra yaşlılardan başlamak üzere teker teker bütün köylülerle bayramlaşıldı. Ondan sonra evlere bayramlaşmaya giderdik.

Tabi, eskiden buraların nüfusu kalabalıktı. Dere kenarında düzlük bir alan vardı. Buranın gençleri bayramlaşma bittikten sonra bayramın birinci

günü öğleden sonra ya da ikinci günü orada eğlence yaparlardı, oyunlar oynarlardı. Kız çocukları da kendi aralarında ip atlama, çizgi gibi oyunlar oynarlardı.

Bayramlara hazırlık olarak temizlik yaparız. Yaprak dolması doldururuz. Pirinç pilavı, fasille hazırlarız. Ramazan Bayramı'nda ekseriya tatlı yaparız. Misafirlere şeker ve tatlı ikram ederiz. (*Sultan KAPLAN-İğceler köyü*)

Bayramın birinci günü bayram namazından çıktıktan sonra caminin önünde bayramlaşma olur. Ondan sonra herkes köy odasına bir sahan yemek götürür. Köylü, orada toplanır. Hep beraber yemek yenir. Bayramlaşma bittikten sonra öğleden sonra evlerde bayramlaşma merasimi başlar. Küçükler, büyüklerin evlerine bayramlaşmaya gider. Burada el öpülür, bayramlaşılır. Bir de nişanlıların bayramlaşması vardır. Damat kayınbabası ve kaynanasıyla bayramlaşmaya gider. Bu esnada tüfek de atılır. Gelin ise kız arkadaşlarıyla kaynanasına el öpmeye gider. Gelin ya da damat gidince izzet, hürmet bol olur. Yemek verilir, baklava verilir. Oyunlar oynanır.

HALK HEKİMLİĞİ

Yeni doğan bebeklerdeki “kırk basması” olarak bilinen rahatsızlığın nasıl tedavi edildiğine “doğum âdetleri” kısmında değinmiştik. Bunun dışında yine bebek ve çocukların uzun süreli rahatsızlıklarında, çevrede bulunan türbelere gidilerek, türbe toprağına yatırılarak bebek iki yana sallanır ve “Cevher” denilen topraktan yedirilirdi. Ayrıca çevrede bulunan hocalar tarafından nazar olabileceğı düşüncesi ile okunur, yazılan muskalar ve gök boncuklar çocukların giyeceklerine iliştilirdi.

Çocuk ve yetişkinlerde görülen, egzama, siğil ve çeşitli alerjik olaylarda türlü tedavi şekilleri uygulanmaktadır. Bunlardan birisi ocak külü uygulamasıdır. Bu usulde, ocak külü yumurta sarısı ile karıştırılarak “eli olan” uzman kişilerce kaşıntı veya alerji olan yere sürülür ve dua okunur, belli bir

süre sonra temizlenir. Diğer bir uygulamada ise herhangi bir hayvanın gözü alınıp bıçakla kesilir. Gözün içindeki sıvı kısım, az kına ile karıştırılarak alerji olan yere sürülür. Bir iki saat sonra temizlenir.

Yine çocuk ve yetişkinlerde görülen ani rahatsızlıklarda da, nazar olabileceği düşüncesi ile kurşun dökülür. Bu usulde, bir parça kurşun, tavada eritilir. Hastanın üstü bir örtü ile örtülür. Uzman kişi, bir eline kurşun tavasını, bir eline de içinde su dolu olan bir kap alarak hastanın başı üstünde kurşunu su dolu kaba boşaltır. Soğuk suya dökülen kurşun soğuyarak çeşitli şekiller alır. Bu şekillerden türlü anlamlar çıkarılarak nazarın çıktığına inanılır.

Çocuklarda görülen ateş yükselmelerinde ise, bir parça tavuk pisliği bir teneke üzerine konup ateş üzerinde az tereyağı katılarak ısıtılır. Bu karışım, çocuğun temizlenen göbeği üzerine konularak bez ile bağlanır. Ayrıca kesilen bir kara tavuğun etinden parçalar çocuğun poposuna ve omuz köküne konularak bez ile sarılır ve ateşi düşmesi sağlanırmış.

Önceki yıllarda sık görülen ve “şiş” denilen rahatsızlıkta, hastanın karnı fazlaca şişer. “Eli olan” bir uzman çağrılır. Köstebek toprağı veya yonca toprağı gibi yumuşak topraktan bir çamur hazırlanıp okunarak şiş yerlere sürülür. Belli bir süre sonra yıkanır.

Çocuğu olmayan gelinler, Yıldırım Zindan ormanlarına ekili bir alanda yılda bir kere güz mevsiminde kurulan panayıra giderler. Burada bulunan Durali Dede türbesinin etrafında “el almış” kadınların refakatinde dua edip dönerlermiş. Bu şekilde birçok gelinin çocuk sahibi olduğu ve çevredeki Durali ve Dede isminin çokluğunun buna bağlandığı söyleniyor.

Bütün bu tedavi uygulamaları, kendilerinde el olduğuna veya birinden el aldığına inanılan kişilerce yapılır. Eski toplumumuzda bazı kişilerin, olağanüstü bazı özelliklerle donatıldığı inancı vardı. Bu kişilerin yukarıda belirtilen şekildeki uygulamaları sayesinde hastaların iyi olduğu söyleniyor. Bu kişiler, kendi ailelerinden çocuklarına: “Elimi sana veriyorum.”

dediklerinde, kendilerindeki bu özelliğin çocuklarına geçtiğine inanılıyor. Ondan sonra da insanlarda görülen çeşitli rahatsızlıkların tedavisi için bu “el alan” kişilere başvuruluyormuş.

Hayvan hastalıklarında ise yine çeşitli tedavi usulleri görülüyor. Köpeklerin kuduz olmasına karşı şu metot uygulanıyor: Ucu çatallı bir değnek ile köpeğin boğazından yere bastırılır. Bu sırada köpek can havliyle ağzını açınca, eli olanlar ağzına dua okurlar. Böylece köpeğin kuduz hastalığına yakalanmasının önüne geçildiğine inanılıyor.

Küçük ve büyükbaş hayvanların ayaklarındaki kırık ve çıkıklar, kırık ve çıkık olan yer, yerine getirildikten sonra ayağın iki tarafına ince birer tahta parçası konup bez ile bağlanarak tedavi ediliyor.

Büyükbaş hayvanlardaki Sakağı (Kurbağacık) hastalığına karşı, dikenli alınmamış kuşburnu çalısı değneği hayvanın burnuna hızla sokup çıkarılır ve burnu kanatılır. Bu şekilde burnu kanatılan hayvanın rahatlayarak iyi olacağına inanılır. Halk arasında bugün bile, bazı sıkıntılı hâllerde ve tansiyon vakalarında burun kanamasının iyiye alamet olduğuna inanılır. Sakağı hastalığında ayrıca hayvanın kulağı, dikine bir parça kesilip bir dal parçası ile vurularak kanı akıtılır ve bu şekilde de hayvanın rahatlaması sağlanmış.

Öküz ve ineklerin boyun kısımlarında meydana gelen büyük şişliklerin tedavisi için, bir demir çubuk, tezek ateşinde kızdırılır ve hayvanın boynuna enine ve boyuna sürülerek dağlanır. Sonra dağlanan yerlerden, deri altında biriken iltihap akar. Hayvan bu şekilde bir sene filan durur ve iyileşmiş.

Aynı hastalık için başka bir tedavi metodu da basit bir ameliyat şeklinde. Yine uzman biri, bıçak ile hayvanın boynundaki şişliğin yanından deriyi keserek yüzüp kaldırır. Buradaki şişliği bıçak ile kazıyarak alır. Sonra şişliğin alındığı yere tuz ile karıştırılarak dövülen sarımsak tepilir. Bunun

sebebi yaranın kapanmasını önlemek ve iltihabın dışarı akmasını sağlamaktır. Bu işlemten sonra yara, yorgan iğnesine geçirilmiş sicim ile dikilir.

Köyde Rasim Dede diye birisi vardı. Berberlik yapardı. Aynı zamanda diş de çekerdi bu adam. Kerpeten bulunurdu, şusu busu, ilkel şartlarda diş çekerdi. Aynı adam eşeğin veya öküzün ayağını nallıyordu. Bu Rasim Dede dediğimiz adam son derece maharetli bir adamdı. Yetişmiş bir çiftçi vatandaşı. Hatta kendisi aslen Çamlıdere'nin Ozmuş köyünden gelme biriydi. Belki bugün birçok doktor onun yaptığını yapamaz yani. Kırık, çıkık için röntgen çekip de alçıya alanlar, onun yaptığı gibi kırık, çıkığı tutturamaz. Şöyle eliyle bir bakardı; kırık mıdır, çıkık mıdır, yerine getirir, sarardı. Gençse insan bir ayda, bir buçuk ayda kaynar. Yaşlıysa iki üç ayda tutardı. Sadece bizim köye göre değil, diğer başka yerlerden de gelenler olurdu. Kırık, çıkık varsa gelirlerdi. Bu adam, genelde muşamba ile sert bez; mesela üzerine bal sürülmüş veya bu *gavsara* dediğimiz çamdan -ince yaprak şeklinde- çamın kabuğundan kullanırdı. Kırığı dik tutmak için muşambayla, bezle, amerikan beziyle bal sürerdi. Onun üzerine de o *gavsara* dediğimiz şeyi sıkıca bağladığı zaman alçıya alınmış gibi oluyordu. Yani o günkü şartlarda. Alçı bilinmediği için tabi. (*Ali Şahin-Mahkemeağacın köyü*)

Biz, Oruç Gazi'nin soyundan geldiğimiz için elimiz vardır. Şişliğe, siğile, sızıya sığarız biiznillah. Ben de insana da hayvana da bakarım. İnsanlarda şişliğe bakarım mesela. Eğer şişlik varsa yedi gün perhiz veririm. O perhizde soğan, sarımsak ve bulgur yemeyecek. Bir de benim önceden okuduğum tuzu verim. O tuzu yedi gün boyunca ya yemeklerine koyacak ya da diliyle yalayacak. Biiznillah geçer ondan sonra. Onun haricinde kırık, çıkık sararım, iğne vururum. Askerde sıhhiyeciydim. (*Taşlıca köyü-Halis SARI*)

Otacı köyündeki türbede yatan şahıs da o yörede yetişen bitkilerden ilaçlar yaparmıştı. (*Pazar köyü-Nevzat ŞAHİNDUR*)

Çizik gelir, kırık gelir, yarık gelir. Evimde oksijenim, tentürdiyodum, gazlı bezim, bandım olur. Sararım. (*Kırkırca köyü-Çırpanlı Nine*)

Konuşamayan çocukların dilinin altını jiletle keserlerdi. Bebe sarılık olursa alnını çizelerdi. Bizim bir arkadaş vardı. Çocuk bir ay hastanede yattı. Sarılık vardı. İyileşmedi. Sonra bizim akraba alnını çizdi, bir haftaya kalmadan çocuk iyileşti. Doktor bile şaşırdı. (*Yıldırım Ören köyü-Güleser KORKMAZ*)

Istırık Taşı diye bir taş vardır. Ufak ufak, ala bir taştır. Bir çıkıda üç beş tane olur. Bacağı ağrıyanlara kullanırlar. Bacağı ağrıyanlara konulur, eğer taş tutarsa ağrı geçer. Taşın tutması demek, ısırmasıdır. Bir de bu taşla ilgili bir inanış vardır. O da şöyle: Eğer taşı bir çıkının içine ya da bir yere saklamazsan, taş boşta kalırsa taşın kaçacağına inanılır.

Eskiden halk hekimliği yapan kişilere köy yerinde “kadı” derlerdi. Bu kişiler sözü dinlenen, akli başında olan, malik kişilerdi. Bizim buralarda Kadı Hasan, Kadı Mustafa, Kadıgilin filanca diye adamlar vardı. Bir de Güvemli Düzce Ömer diye biri vardı. Kırığa, çıkığa bakardı. İyi ederdi. Kırığı hamurla, mayayla sarardı. (*Mehmet Kaplan-İğceler köyü*)

HALK VETERİNERLİĞİ

Köyümüzde rahmetlik olan bir adam vardı. Bu adam kuduz mallara bakardı. Hayvanların dilinin altında siyah bir damar olur. Kuduz olan hayvanın dilinin altındaki o siyah damarı keserdi. Önce jilet ile keserdi sonra ağaç sokardı hayvanın ağzına ve hayvan iyileşirdi. Merkeplerde de bazen olur. Damakları donakalır. O zaman da yine o kanı alırdı. Ondan sonra hayvan düzelir, yemeğe başlardı. (*Taşlıca köyü-Halis SARI*)

Bizim burada Sarı Hüseyin Dayı diye biri vardı. Bunun ineği buzalayamamış. Ben de o zamanlar yirmi beş yaşındayım. Çoluk çocuğum da var. Ona gitmişler, buna gitmişler, ineği buzalatamamışlar. En sonunda gönülsüz beni çağırdılar. Vardım, bir baktım: Dört ayak da ön ayak. Bir tane

arka ayak yok. İkiz buzağı ama ters dönmüşler. Buzağının boyunları içerde kalınca ölmüşler. İneğin başına da sekiz-on kişi toplanmış. “Komşular durum böyle böyle. Halis öldürdü demezseniz ineğinizi kurtarıvereyim.” dedim. “Eğer bana atacaksanız şüpheyi elimi de sürmem. Kesin ineğinizi, buzalayamaz.” dedim. Birbirlerine baktılar. “Ya, nasıl olacak?” dediler. “Nasıl olacağını bırakın.” dedim. “Buzağılar ölmüş, bari ineği kurtaralım.” dedim. Bir sabun istedim. Sıcak suyla elimi yıkadım. Karnına ayakların hepsini koydum. Bir tane buzağının kafasını içerde elimle çevirdim. Onu çıkardım. Ölmüş zaten. “Şu bir!” dedim. Öbürünü de çektim içerden. O da ölmüştü. Bunları yapardım ben ama karşılık almazdım. (*Taşlıca köyü-Halis SARI*)

HALK MİMARİSİ

Seyhamamı’ndaki kilise sonradan camiye çevrildi ve minare yapıldı. (bk. 54. fotoğraf) Kırk sene kadar oluyor. Geredeli birisi yaptırdı. Seyhamamı’ndaki kilise, camiye çevrilirken yumruk şeklinde bir taş vardı ve para elimin içinde yahut yerin altında diyor. Aynı zamanda bir de dilek taşı vardı. Caminin arka tarafında bir tünel varmış. Bu caminin kapısında aslan figürlü oturtma taşlar vardı. Onları alıp götürdüler. (*Ahmet Savcı-Seyhamamı köyü*)

HALK MUTFAĞI

Gözleme: Anadolu’nun birçok bölgesinde bilinen mayalı hamurdan veya yufkadan yapıp, ince şekilde açılarak sacda veya tavada pişirilen hamur işi. (Sade olabileceği gibi patatesli, peynirli, kıymalı çeşitleri de bulunmaktadır.) (*Kırkırca köyü-Ayşe ÖZDEMİR*)

Hoşaf: Meyve ve yemişlerden yapılan komposto (*Kırkırca köyü-Ayşe ÖZDEMİR*)

Alibey köyünde eskiden mısır çömllekleri vardı. O çömllekler yağlanır, mısır unu dökülür, mısır çöreği yapılırdı. Biz artık fazla mısır ekmiyoruz. Eski âdetlerimiz pek kalmadı. (*Alibey köyü-Ahmet Gürel*)

Mısır Sırası: Alibey köyden her bir hanenin bir akşam nöbetçi olup bütün köylüleri misafir etmesi ve mısır patlatıp çay ikram etmesi. (Bu gelenek her yıl kasım ayında başlar ve kış boyunca devam eder. Bu akşamlarda tarımdan, eskilerden konuşulur. Büyükler yad edilir.)

Düğünlerde en çok şu yemekler yapılır:

Çorbalar: Tarhana çorbası, mercimek çorbası, şehriye çorbası

Sıcak yemekler: Kapama (kırmızı etten), bamya yemeği, yeşil (taze) fasulye, pirinç pilavı, tavuk, türlü

Kapama, Ankara yöresine has bir yemek olup özelliği testi içinde yapılmasıdır. Koyun, kuzu veya inek etinden yapılır. Hayvanın kaburgasından yapılanı makbuldür.

İçecekler-soğuk ikramlar: Meyve suyu, ayran, komposto, yoğurt, salata, cacık

Meyve: Kavun, karpuz, üzüm vb. (*Rana Kasapoğlu-Çeltikçi İlköğretim Okulu Stajer İngilizce öğretmeni*)

Düğünlerde genellikle et yemekleri ağırlıklıydı. Ankara'nın meşhur "Kapama"sı yapılırdı. Onun haricinde özellikle Pazar bölgesine has *Biryan yemeği* yapılırdı. Biryan yemeğinin özelliği hadım edilmiş küçük keçi (erkeç) etinden yapılmasıdır. Hadım edilmezse ona teke denir yani erkekliliği devam eder. Bu yemek, düğünden birkaç gün önce kazanlarda yapılırdı. Daha sonra et, tereyağında kızartılır. Daha ziyade hayvanın kaburgasından yapılır.

Düğünlerde bu et yemeklerinin arkasına hoşmerim tatlısı yapılırdı. Ama şimdiki gibi değil. Sapsarı olurdu. Tereyağı ile kavrulur, kızartılır. Üzerine de toz şeker veyahut bal konulur. (*Pazar köyü-Nevzat ŞAHİNDUR*)

Kırkırca köyündeki Çırpanlı Nine misafire bulgur pilavı yapmayı ayıp gördüklerini söylüyor ve bizi ağırlarken pirinç pilavı yapıyor. Kendisinin şu

cümleleri de bu ifademi doğrulayacaktır: “Ben dedeye bulgur pilavı pişirirdim. İki günde yer onu. Sizi görünce biz pirinç pilavı pişirdik. Ayıp oluyor misafire bulgur pilavı diye. Hâlbuki bulgurun tadı da bundan (pirinç) daha iyi olur.”

Düğünde ya bir düve ya bir davar devirilirdi. O etle dolma dolardı. Güzelce etli mantı yapardık. Toyga çorbası çalardık. Pilav yapardık, pilavın yanına üzüm hoşafı vururduk. Kabak vururduk. Eğer yaz aylarında olursa salata, cacık, onları yapardık yoğurtla. Eti çok güzel pişirirdik. Tatlı olarak da hoşmerim veya baklava yapılırdı. Fakirler de helva veya pişmaniye alırlardı. *(Kırkırca köyü-Çırpanlı nine)*

Bölgede ekonomik imkânsızlık ve kısıtlı ürün sebebiyle, bazı varlıklı aileler hariç genelde basit bir beslenme çeşidi görülüyor. Sebzenin henüz bilinmediği o yıllarda en iyi sofraya, tarhana çorbası ve bulgur pilavından meydana gelirmiş. “Yanında da peynir, pekmez veya hoşaf olursa ziyafet sanırdık; et, mümkün değildi.” diyor. Kurban bayramında da çok az kişi kurban kesebilirmiş.

Evlerde ocaklık bulunan oda, aynı zamanda mutfak olarak kullanılır. Bunlar yapıcı işlev olarak, günümüz mutfaklarından oldukça farklıdır. Başka zengin bölgelerde kuru yiyeceklerin saklandığı kilere, bölgemizde pek rastlanmaz. Ekin, bulgur, un gibi ürünler, ambarda saklanır.

Sahanlar, küçük tencere ve tepsiler sergende; kaşık, bıçak gibi araçlar *kaşıklağa* denilen ve yüklüğe asılı duran sepet içinde durur. Büyük süt tenceresi, çorba tenceresi gibi kaplarla pilav ve baklava tavaları yerde durur.

Üzümden kaynatılan pekmez ve domates, kelek, lahana turşuları küplerde; kavun, karpuz bir odada, saman üzerinde bekletilir. Salkım üzüm ve kavun, ip ile saplarından astardaki çivilere asılıp burada muhafaza edilir ve kışın yenir. Bazı köylerde kışa girerken yapılan *irişkil* (sucuk), pastırma gibi yiyecekler duvar veya astara asılı hâlde, kakırdak bir tencerede; halep, biber, taze fasulye, erişte gibi kurutmalar, çuvalda saklanır. Güzün toplanan

acı erik, kaynatılıp pestil yapılır ve ekşi olarak yemeklere karıştırılır. Genelde kelek, yeşil domates, lahana ve biber gibi yiyeceklerden hazırlanan turşular küplerde saklanır. Ahlat ise taze olarak yenildiği gibi kurutularak öğütülür ve *kavut* yapılır. Armut ve elma da taze olarak yenildiği gibi, kesilip kurutulur ve kışın hoşafı yapılır. Ayrıca armut kaynatılıp pişmiş hâlde de yenilir. Alıç ise taze olarak yenilir.

İlkbaharda ise kırlarda biten karakavuk, kuzukulağı, cırnak, yemlik ve acıgıcı gibi otlar, temizlenerek sofrada yemeğin yanında ilave olarak yenilir. Bunların yanında *mancar* (üfelek) denen bitkinin geniş yapraklarından sarma yapılırdı.

Yemek çeşidi olarak çorba, bulgur ve hamur işleri ilk sırada. Bunlardan toyga, tarhana, göce ve sütlü çorbaları, ekmek aşısı, bulgur ve çeltik yetiştirilen bölgelerde pirinç pilavı, yanında bazlama, gözleme, şebit, erişte, sübüre gibi yiyeceklerle, kapama (testi pilavı), haside, malak hamuru, pişmaniye, baklava düğün ve bayramlarda yapılabilen özgün yiyeceklerdir. Çeltikçi, Pazar ve Güvem gibi merkezlerde pazarları yapılan “Büryan” ise halkın arada bir tattığı bir et yemeğidir.

Sütten Hazırlanan Yiyecekler:

Çalma Yoğurt Hazırlama:

Sağılan süt, tülbent ile süzülerek süt tenceresine konur. Ocakta karıştırılıp savrularak 10-15 dakika kadar kaynatılır. Sonra başka bir tencereye aktarılır. Burada sıcaklığı kontrol edilir ve serçe parmağı az yakacak ısıya geldiğinde bir tas ayran suyu veya iki kaşık özenmiş yoğurt karıştırılır. Tencerenin ağzı kapatılır, üstü kalın bir örtü ile örtülür ve bir köşede 4-5 saat bekletilir. Bu işe *süt uyutma* denir. Bu sırada tencereye dokunulmaz ve kapağı kaldırılmaz. Yoksa süt uyumaz ve yoğurt olmaz.

Yayık Çalkama, Ayran ve Süzme Yoğurt Hazırlama:

Yoğurt hâline gelen süt, bir-iki gün sonra, yayığa boşaltılır. Üzerine tencere hacmi kadar soğuk su konulup dışarı sıçramaması için yayığın ağzı bez ile kapatılır. Ucunda tokmak bulunan 1,5 metre uzunluğunda sopa (fişek) aşağı yukarı kaldırılıp indirilerek yarım saat kadar karıştırılır. Bu çalkalamadan sonra, ortaya çıkan yağın, ayranın üzerinde toplanması için, yayık dibi üzerinde hafifçe eğilerek ağır ağır hareket ettirilir (Bulanır). Sonra yayık büyük bir kuşaneye (yayvan küçük tencere) boşaltılır. Tahta bir kepçe ile üzerine toplanan tereyağı toplanıp bir kaba konulur. Kepçe, yağı tutmaması için kaynar su ile yıkanır. Kaptaki toplanan yağ, üzerine temiz su dökülüp kaşık ile alt üst edilerek yıkanır. Bu yağdan, kullanılacak kısım ayrıldıktan sonra geri kalanı tuzlanarak kış için saklanır.

Tenceredeki ayranın bir kısmı içmek için ayrıldıktan sonra geri kalanı bez bir torbaya doldurulur, ağzı bağlanır ve bir yere asılır veya yere konarak üzerine ağır bir taş konur. Suyunun süzülmesi için bir gün bekletilip ağzı açılarak yoğurt, bir kaba boşaltılır. Bu yoğurttan ayran yapıp içildiği gibi, toyga çorbası, göce çorbası (dene aşısı), ağşak söğsü (çılbr), cacık ve tarhana hazırlanır.

Peynir Hazırlama:

Ocakta ısınan sütün içine bir litre ayran suyu karıştırılır ve süt hemen kesilir (Peynir dibe çöker.). Bu durumda yarım saat daha kaynatılıp indirilir ve ocağın kıyısında ılıyınca kadar bekletilir. Sonra kevgir ile tencereden alınan peynir, bez bir torbaya konulur ve iki taşın arasına sıkıştırılıp suyunun akması sağlanır. Akşam veya ertesi gün suyu akınca alınır. Kesik denen bu peynir, dilimler hâlinde kesilip tavada kızartılarak yenildiği gibi, kışlık peynir yapımı için de saklanabilir.

Kışlık peynir hazırlamak için, bu kesik peynir, bir örtü üzerine ovalanır ve tuz ile karıştırılır. İyice ufalandıktan sonra küplere azar azar basılarak

sıkıştırılır. Üzeri bir bez ile kapatılır. İlerde tekrar, kaldığı yerden küpe yine peynir basılır ve küp dolunca ağzı çamur ile kapatılıp ters çevrilerek gölge ve kuytu bir yere gömülür. Orada kışa kadar saklanır. Önceden kesik peyniri salamura yaparak bekletme bilinmediği için, bu şekilde her kesik yapılışında, küpe kaldığı yerden basılmış.

Avuz (ağız): İnek buzağıladığı zaman ilk sağılan sütü ile yapılır. Tencereye konan süt, az ateşte kaşıkla devamlı karıştırılarak pişirilir. Kaynamaya hazır hâle gelince (Süt kaynayınca kesilir ve avuz olmaz.) hemen ocaktan indirilip soğuyuncaya kadar gene karıştırılır. Soğuyunca içine tercihe göre şeker konulabildiği gibi şekersiz de yenebilir. Fakat şekerin az olması gerekir. Sonra avuz sulanır ve tadı olmaz.

Yapılışını izah etmeye çalıştığımız bu süt ve süt mamulleri, kediden zarar görmemesi için sele denilen yayvan sepetlerin altında saklanır.

Çorbalar:

Toyga Çorbası: Orta Asya kökenli bir çorbadır. Anadolu'nun birçok bölgesinde farklı adlarla ve lezzetle bilinmektedir. Van yöresinde *Ayran Aşı*, Hatay yöresinde *Tolga Çorbası*, Amasya yöresinde *Katık Hellesi* gibi.

Nohut ve göce akşamdan ıslanır. Sabah suda bir saat kadar kaynatılır. Bu karışım, toyganın ana maddeleridir. Bundan aileye yetecek miktar alınıp bir kepçe un, yarım kaşık tuz, yarım kilo süzme yoğurt ve iki litre su ile tencereye konur. Üstüne bir yumurta kırılıp karıştırılır ve ocakta on dakika kaynatılır. Bir tavada yağ kızartılıp üzerinde gezdirilir. Varsa nane, kekik, biber gibi baharatlar eklenebilir.

Göce Çorbası:

Akşamdan ıslatılıp tencerede kaynatılan nohut ve göce, süzme yoğurt ve tuz ile karıştırılır. Genelde soğuk içilen göce aşının üzerine baharat serpilebilir. İşin yoğun olduğu yaz günlerinin vazgeçilmez çorbasıdır.

Yemekler

Ekmek Aşı: Çorba tenceresinde su kaynatılır ve içine (tercihe göre) gevrek bazlama ekmeği doğranır. Tekrar kaynatılıp içine bir kaşık yağ konur ve sarımsak dövölüp dökölür. Fazla katılaşmadan biraz sulu hâlde iken ocaktan alınıp biraz soğutularak kaşıkla yenilir. Yanında yoğurt veya ayran olursa da iyi gider.

Ekmek Balığı: Bayat bazlama ekmeği 4-5 dilim yapılır. Bir kap içinde iki yumurta, bir kaşık un ve bir çay bardağı süt ile çırpılır. Ekmekler, bu karışıma bulanarak hafif karartılmış yağda kızartılır. Yanında çay veya ayran ile yenilir.

Cızlama: Bir yumurta, yarım kaşık maya veya az karbonat, bir çay bardağı yağlı (çalma) yoğurt bir litre su ile çarpılır. Sonra bu karışıma, kıvamlaşacak miktarda un katılır ve karıştırılır. Eskiden sac üzerinde yapıldığı için, sacın üstüne don yağ (dondurulmuş iç yağ) sürülürmüş. Hazırlanan karışımdan bir kepçe alınarak sac üzerine dökölür. Kızarmaya başlayınca ters çevrilip yağlanır ve bu yüzü de kızarıncaya alınır. Yanında çay veya ayran ile yenilir.

Soğanlı Tirit: İki-üç adet kuru soğan tavada yağ ile kavrulur. Sonra bir avuç pirinç, tuz ve baharat ile karıştırılarak bir tencereye konur ve bir litre su ilave edilerek 10 dakika kaynatılır. Önceden ocakta gevretilerek bir tepsiye doğranmış olan bazlama dilimleri tencereye boşaltılır ve yenmeye hazır olur.

Kaygana: Bir kabın içine bir bardak su konur. Üç yumurta kırılıp bir çay kaşığı soda ile çırpılır. Sonra karışım, kulak memesi yumuşaklığına gelinceye kadar un konularak karıştırılır. Bir tavaya fazlaca yağ konup kızartılır. Karışımdan kaşıkla bir miktar alınıp kızarmış yağ üzerine dökölür ve kaşıkla düzeltilir. İki dakika kadar sonra arkası çevrilip aynı zaman miktarı kızartılır ve kaygana hazır olur. Çay veya ayranla yenilir.

Klde Yumurta (Bde): Ocağın n temizlenip süpürülür. Buradaki taş zemin üstüne bir yumurta kırılıp üstü kül ile örtülür. 5 dakika sonra *pisleğeç* ile alınıp külleri üflenerek temizlendikten sonra, ekmek arasına konularak yenilir.

Ağşak Sğs (Çılbr): Soğuk olarak yenen çılbr gayet basittir. Yağda iki yumurta pişirilir. İki diş sarımsak dövülerek bir tas süzme yoğurda karıştırılır ve yoğurt özenerek pişmiş yumurta ufak parçalara ayrılarak içine dklr.

Balık şiş: Ortalama 12 cm uzunluğundaki çay balıkları temizlenip tuzlanarak, dik olarak, et ile kılçık arasından şişe geçirilir. Kömür ateşinde derisi kuruyacak derecede kızartılır. şişin ucu yere konup iki yandan ellerle hafifçe vurularak yanık kısımları temizlenir ve bir tepsiye dizilir. stne bir sıra geniş dilinmiş domates ve soğan dizilir. Bu şekilde bir sıra balık ve üzerine domates ve soğan olmak üzere üç veya dört sıra olduktan sonra üzerine bir salkım koruk üzüm sıkılır. Bu şekilde kömürün üzerine konur ve içindeki su kaynama sesi verince alınır ve yenilir. Çoğunlukla Kırmir Çayı boyunda, Çeltikçi köylerinde yapılır.

Mancar (efelek-evelek) Sarması: Mancar yaprakları temizlenip sapları ayıklanır ve yumuşaması için bir leğen içindeki kaynar suda bekletilir. İ malzemesi için bir kaşık yağ ile ince dilinmiş iki baş soğan kavrulur. zerine bir tabak bulgur, salça, baharat ve tuz konarak kavurmaya devam edilir. Sonra bu karışımdan bir kaşık, açılan yaprağın üstüne konur ve düzgünce sarılıp tencereye dizilir. Tencereye, sarmaların hizasına kadar su konulur. Sarmalar, hafif ateşte yarım saat kadar pişirilir ve ocaktan indirilir. zerine zenmiş süzme yoğurt dökülerek yenilir.

Kapama (Testi Pilavı): Yarım kg sığır veya koyun eti, soğan büyüklüğünde doğranıp bir leğende yıkanır. İçine yarım veya bütün, kabuğu soyulmuş kuru soğan ile tuz, biber konulur. Bu karışım testiye doldurulup ters çevrilerek bir tencereye oturtulur. Testinin dışına, piştiğini anlamak için bir

parça et bağlanır. Tencereye kaynar su konulup et pişirilir. Pişince testi tencereden alınıp yine ters durumda kapama tavasına konur. Tenceredeki et suyu da ilave edilir. Testinin kenarlarına arzu edilen miktarda piring konularak pilav pişinceye kadar ocakta kalır. Pişince tava indirilir. Testinin üstüne bir tepsi, ters çevrilip kapatılır, onun da üstüne bir bez örtülerek on dakika kadar demini alması beklenir. Sonra testinin içindeki et, pilavın üstüne dökülür ve kaşıkla yenilir.

Büryan: Cuma günleri kurulan Şorba ve Seyhamamı pazarlarında yapılan bir et yemeğidir. Fırın-kuyuda bol odun yakılır ve fırın kızdırılır. Keçi ve koyun gövdeleri, üzerleri yoğurt çalınmış bir hâlde, çengellere asılır ve fırının üstüne konulur. Üzeri de tahta ve çimlerle kapatılır. Etler, közlerin ısı ile bir saat içinde kızarır. Sonra çıkarılıp bıçakla üzerinden dilimler veya parçalar hâlde kesilip tartı ile satılır.

Kül Çöreği: Hamur, tercihe göre mayalı veya mayasız yoğrulup yuvarlak şekle getirilir. Ocağın önü temizlenip süpürülür. Hamur, buraya konarak üzeri ateşsiz kül ile örtülür. Çöreğin altının piştiği, yaslağaç ile çekilecek duruma geldiğinden anlaşılır. Sonra ters çevrilerek tekrar üzeri kül ile örtülür. Aynı miktar zaman beklendikten sonra ocaktan alınır ve yenilir.

Mıhlama: Bir tavada yağ karartılır. İnce dilinmiş bir-iki baş kuru soğan tavada kavrulur. Pembeleştikten sonra içine isteğe göre bir-iki yumurta kırılıp yenilir.

Tatlılar:

Haside (Kedi Batmaz): Tavaya bir sahan un konulur, bir kaşık yağ ile kavrulur. İçine arzuya göre süt de konulabilir. Kavrulan unun içine pekmez veya şeker ilave edilir ve yarım saat kadar az ateşte kararınca kadar kaynatılır. Sonra indirilir ve soğutularak yenir.

Malak Hamuru: Çorba tenceresi içinde bir kaşık yağ eritilir. Üzerine su konur ve tuz atılarak kaynatılır. Kaynayan suyun içine bir kepçe un konup

devamlı karıştırılır. Bu un koyup karıştırma işi, yeterli miktara gelecek kadar sürdürülür. Un karıştırma işi bitince tencerenin bir kenarından bez ile tutulup diğer el ile on beş dakika kadar ocak üzerinde karıştırmaya devam edilir ve ocaktan alınır.

Başka bir kapta yağ eritilir. Kepçe, hamuru tutmaması için yağa batırılıp tenceredeki hamurdan bir kepçe alınır. Bir kaşıkla hamurdan alınan parçalar yağa bandırılarak bir tepsiye dizilir. Dizme işi bitince artarsa başka bir tepsiye hamurları dizmeye devam edilir. Tepsiye dizilen hamur parçalarının üzerine toz şeker serpilir ve az soğutularak yenilir.

Höşmerim: Bir litre süt ve bir kaşık tereyağı, höşmerim tavasında kaynatılır. Azar azar un katılarak hafif koyulaşınca kadar karıştırılır. Koyulaştıktan sonra *iğsiran* ile bir yandan yağ katılıp bir yandan da kızarıncaya kadar yaklaşık bir saat devamlı karıştırılır. Üstü kızarıncaya iğsiran ile düzeltilip yaslağaç ile ters çevrilerek alt kısmı da kızartılır. Sonra höşmerim tepsisine konur. Üzerine tercihe göre toz şeker veya eritilmiş sıvı şeker dökülerek sıcakken yenir. (*Kırkırca köyü-Ayşe ÖZDEMİR*)

Anlatmaya çalıştığımız bu yemek çeşitleri, geçmişe, özellikle yokluk ve kıtlık yıllarına ait yiyecek çeşitleridir. Görüldüğü gibi et ve sebze pek görülmemektedir. Genelde hamura ve süt ürünlerine dayalı bu yiyeceklerden bugün nerelere geldiğimiz hepimizce malumdur. Bugün yediğimiz yemek çeşitleri ise herhangi bir yemek kitabında fazlasıyla yer almaktadır.

GIYİM KUŞAM

Başlangıçta insan için bir ihtiyaç olan giyim, daha sonraları süs hâlini almış ve zaman içinde çeşitli şekiller alarak günümüze kadar gelmiştir. Hayatın bir parçası olan giyimde erkek, genelde sadeliği tercih ederken kadın, yaratılışındaki süslenme ihtiyacı gereği durmadan değişik ve süslü giyim eşyalarının icadına yol açmıştır. Fakat eskiden giyim kuşamın çok pahalı

olması ve dışarı ile temasın fazla olmaması sebebiyle, bugünkü gibi her sene değişik kıyafetlerin giyilmediğini de belirtelim.

Ecdadın Anadolu'ya gelişinden itibaren Osmanlılar devrine kadarki giyim şekli meçhul. Osmanlı devrinde ise mevcut minyatürlerdeki giyim şekillerinden başka bir bilgi yok. Fakat Türk giyiminin değişik devirlerde farklı olduğu bir gerçektir.

Eskiden beri sade giyimleri ile dikkati çeken Türk erkekleri Osmanlı'nın Yükselme Devri'ne kadar bu özelliklerini devam ettirirken bu devirden sonra servet çoğaldıkça sadelik yavaş yavaş terk edilerek süse meyil başlamıştır. Fakat sadece askerî personelin ve memurların kıyafeti kanunla düzenlenmiştir. Bu kesimin dışında bulunan herkes, istediği gibi giyinme hakkına sahiptir.

a. Erkek giyimi

Osmanlı'nın son zamanlarında erkekler, pantolon yerine yün dokumadan yapılan şalvar (şayak) ve koyun yününden dokunan pırpıt, işlik denilen yakasız gömlek, üzerine entari giyer, bele kuşak takardı. Başa da fes giyilerek etrafı sarıkla bağlanırdı. Cumhuriyet'ten sonra çıkarılan Kılık Kıyafet Kanunu ile entari bırakılarak aba denen ceket giyilmeye, fes ve sarığın yerine de siperli kasketler takılmaya başlanmıştır. İşliğin üstüne kuyruklu yelekler, bunun üzerine de aba denilen ceketler giyilmiş, soğuk havalarda da üste kalın paltolar alınmaya başlanmıştır. Pantolon olarak kullanılan giyeceklerin çabuk yıpranan diz ve arka kısımlarına sağlam olsun diye süvari denilen büyük parça yamalar konurmuş. Durumu iyi olanlar, paça kısmı dar ve düğmeli, üste doğru genişleyen kilot pantolon giyermiş. Yaşlılar, pırpıtın zengin elbisesi olduğunu; “Bulabilsek de giysek.” diye ifade ediyorlar. Bu devirlerde çoğu erkeğin, asker ve subayların eski elbise ve kaputlarını giydiğini belirterek: “Kazanın yarısı, askerlerin eski elbiselerini giyerdi.” diyorlar.

Genç ve yaşlıların ayakkabı çeşitleri farklı olup çok önceleri, çarıkla arkası kuyruklu ve burnu kalkık yemeni giyerlermiş. Mest lastik geleneksel bir ayak giyeceği olarak bilhassa orta yaşın üzerindeki kişiler tarafından uzun zamandır giyiliyor. Özellikle varlıklı kesimin giydiği kilot pantolon üstüne çekilen körüklü çizme ise giyimde zenginlik ve itibarın bir göstergesi idi. 1950'den önce dışarıdan ithal edilen lastik ayakkabılar, bu tarihten sonra Ankara'da yapılmaya başlanmış. Soğukkuyu olarak bilinen bu ayakkabılar, kadın ve erkekler tarafından özellikle köylerde uzun süre giyilmiştir. Yine çarığın kullanıldığı bu devirde, kamyon lastiklerinden yapılan lastik çarıklar, yolda bıraktıkları kamyon izi gibi izlerle hâlâ hafızalarda. 1960'larda ise, parlak yüzlü Gıslaved marka lastik ayakkabılar kadın ve erkekler tarafından giymeye başlanmış. Yine aynı yıllarda iskarpin dediğimiz ayakkabılarla da tanışan insanımız, bunları ayakkabıcılara ölçü verip diktirerek giymeye başlamış. Fakat pek sağlam olmadığı belirtiliyor.

Ayağa giyilen yün ve tiftik çoraplar da pantolonun üstüne dizlere kadar çekilir; çorabın üst kısmı, ip veya lastikle bağlanırdı.

Kılık Kıyafet Kanunu'na rağmen sarık, epey bir zaman daha kullanılır. Gençler de bu giyim özelliklerini aynen taşıyarak da değişikliklere daha çabuk ayak uyduran kesimdir. Bunlarda kuşak ve sarık yoktur. Başta, sonradan kızkaçıran olarak bilinen kasket, ayakta deri veya lastik çarık ve işliğin üstüne de kuyruklu yelek vardır. Gençlerin en büyük merakı, kilot pantolon ve üzerine çekilen körüklü çizmedir.

Mütevazı dünyası dolayısıyla son derece basit giyinen Yabanâbâd köylüsünün, iç çamaşırı da buna uygundur. İç çamaşırı olarak, humayın denen amerikan bezinden açık yakalı ve kollu göynek ve uzun paçalı don kullanılırdı.

Çocuklar da ise giyim son derece basittir. 8-10 yaşlarına kadar erkek çocuklar üste işlik, alta uçkurlu veya lastikli don, bazen dar ve uzun entari

giyerler. Yakın denilecek bir zamandan itibaren ise kadife pantolon ve ceketle gezmeye başlarlar.

b. Kadın giyimi

Bölgemizde de her tarafta olduğu gibi; gündelik, düğün ve sokak kıyafetleri farklılıklar arz eder. Kadınlar, eskiyi konu alan filmlerde görebileceğimiz şekil ve renklerde giyinirlerdi. Kadın giyiminde, üç etek, iki etek, bindallı gibilerinin yanında yoğun olmak üzere çinti-işlik ve işlik altına giyilen şalvar, en göze çarpan elbise çeşitleri idi. Rahmetli Muhittin İpek; "En güzel ve temiz giyim, merkez ve Çeltikçi köylerine aittir" diyordu.

Üç Etek: Bilhassa düğünlerde giyilen elbise türüdür. Rivayete göre üç yüz sene kadar (1650-1950) kullanılmış. Etekler, yandan bele kadar yırtmaçlı, önü açık, topuklara kadar uzun, kadife veya atlas kumaştan dikilen ve üzeri sim, sırma ve pul ile süslü entarilerdir. Altına aynı kumaştan, büzme paçalı ve beli uçkurlu holta giyilir, dizden bağlanarak dökümlü durmaları sağlanır, üç etek üstüne de salta denilen kısa veya uzun ceket giyilirmiş.

İki Etek: Üç eteklerden yüz elli sene sonra giyilmeye başlanan iki etekler, kadife veya kalın ipekten dikilen, baştan geçme ve boy entarilerdir. Omuzları dikişsiz, etekler yandan diz boyu yırtmaçlıdır. İki eteğin altına yine holta, üstüne salta giyilir, bele de gümüş kemer takılırmış. Etekler, bu kemerin içine sokularak hem holta gösterilir, hem de rahat yürüme ve iş tutma sağlanırmış. Holtalar ise bir tür şalvar olup üste giyilen elbise ile takım teşkil edecek şekilde, aynı renk ve kumaştan yapılmış. Uçkurluğu ve paçalardan itibaren bir karışlık kısımları, beyaz bezden dikilen holtanın paçaları büzmeli ve beli uçkurludur. Dizden bağlamak suretiyle topuklara kadar bol bir döküm meydana getirilirmiş.

Bindallı: 1850'den itibaren giyilmeye başlanan bindallı, genelde kadife, nadiren de atlas kumaştan yapılır. Baştan başa bindal şeklinde sırma nakışlı, düz ve boy entarisi olan bu elbiseler, hazır satıldıkları için

halk tarafından “kutu içi entari” olarak isimlendirilmiştir. Topuklara kadar tamamen düz olarak inen bu entarilerde eteğe bolluk vermek amacıyla koltuk altından itibaren yanlara birer veya ikişer peş konulmuştur. Yaka kısmı bazılarında düz yuvarlak, bazılarında ise dört köşelidir. Düz yaka olanlar, önden bele kadar; dört köşe yaka olanlar ise yandan göğse kadar açık ve kopçalıdır. Kolları hafifçe bol ve uzun olup kol ve etek kenarları beyaz dantellidir. Bindallının üstüne genelde oyali yemeni örtülür.

Bu üç çeşit kıyafet, çoğunlukla zengin kesim tarafından giyilmektedir.

Günlük Kıyafet: Fakir ve orta hâlli ailelerin kadınları günlük olarak genelde çinti-işlik denen takım giyerlerdi. Bunlar, kalın divitin denen kumaştan ve soğuğa karşı astarlı olarak dikilirdi. Çintiler, şalvara benzer fakat ağı biraz kısa olur ve bellerinde uçkur vardır. İşlik ise gömlek şeklinde önü düğmeli veya kopçalı ve yakasız olurdu. Yaşlılar, bele kuşak bağlar, üzerine ceket giyer, başa fes takarak üzerini oyasız yemeni ile örterlerdi. Sokağa çıkarken çember denen tülbent ile yaşmak tutulur, (Ağız ve burun gözlere kadar kapatılır.) üstüne de çar örtülürdü. Sonraları çarın üstüne atkı alınmaya başlandı.

Çarşaf: 1890 yılından itibaren bölgede siyah ipekten yapılmış çarşaf da giymeye başlanır. Bu çarşafın etekleri pek geniş, altı ve üstü bir torba şeklinde olup belden uçkurludur. Üst kısmı ise çar şeklinde başa geçirilip gözler açıkta kalacak şekilde yaşmak vurulmuş. Çarşaf, pahalı ve kıymetli oldukları için her yere giyilmez, ancak düğün, hamam veya önemli bir ziyarete gidilirken giyilmiştir.

Genç Kız Kıyafeti: Genç kız kıyafetleri basit ve sade olup kızların allı pullu elbiseler giymeleri ayıp sayılır; düğün, nişan, kına ve mevlit gibi meclislere gitmeleri geleneklere aykırı görülürmüş. Olağanüstü hâllerde gitmeleri gerektiğinde ise basma, pazen veya yünlüden yapılmış alalade elbiseler giyerlermiş.

Başa, etrafına -ekonomik duruma göre- ön tarafı yirmilik denen altın veya gümüşler dizili tepelik denen fes geçirilir, tepeliğin üstüne beyaz tül bentten çember, onun üstüne de kıyıları oya veya nakışlı çar denen örtüler alınırdı.

Yün veya tiftik çoraplar o kadar süslüdür ki: “Bu çorapların renkli ve desenli oluşu ayrı bir haz verirdi.”deniyor. Desenlerin isimleri de ayrıca ilginç: “keklik izi, gönül çengeli, kedibastı, salkım söğüt, baklava dilimi ve elele.”

Ayağa kundura ve mes-lastik giyilir, tabanı kösele ve topuklu, üstü yumuşak deri olan bu meslerin, yürüdükçe gıcırdayanı genç hanımlarca tercih edilirdi.

Çocukların giyimi ise çok basit olup kızlar, küçük yaştan itibaren başlarına başörtü veya çember, üstlerine entari (fistan), altlarına uzun don veya büzme paça, ayaklarına lastik veya sonradan plastik ayakkabı, çamaşır olarak da göynek ve uzun don giyerlerdi.

Bahsettiğimiz, eskiye ait bu giyecekler bugün artık antika özelliğinde ve ancak ninelerin sandıklarında saklanmakta olup sergi ve çeşitli gösterilerde giyilmektedir.

Köyün delikanlıları köy odasında toplandıkları zaman ak, tiftik çoraplar giyerlerdi. (Kırkırca köyü-Ayşe ÖZDEMİR)

Eskiden günlük hayatta, ayağına çarık, üstüne kınıt pantolon giyerlerdi. Düğünlerde ve seyirlik oyunlarda erkekler üç etek giyerlerdi. Bu üç etek kademeli olarak üç kattı. (Pazar köyü-Nevzat ŞAHİNDUR)

HALK TİYATROSU

Köy Seyirlik Oyunları

Değirmen Oyunu

Değirmen oyunu; 1 ebe, 5 öğrenci toplam altı kişiyle oynanan bir orta oyunudur. Oyundaki ana tema, ebenin söylediği tekerlemeyi ve el hareketleriyle anlattığı ve söylediği sözleri eksiksiz olarak söyleyebilmektir.

Oyun için gerekli malzeme, bir adet 80 santimlik bir değnektir.

Oyuna ilk olarak tekerlemeyi söyleyerek ebe başlar. Tekerleme şöyle: “Şu değirmeni indirmeli, bindirmeli, çarkını bulup döndürmeli. Bu değirmeni indiremezsen, bindiremezsen, çarkını bulup döndüremezsen; ver ustasına indirsin, bindirsin, çarkını bulup döndürsün.”

Öğrenci olan beş kişi, bu tekerlemeyi değneği bir ucu yere değerken söylemeli, şaşırıp söyleyemezse ebe onu memleketine karşı domaltır ve arkasına geçer, değnek yerine müsait olan yerini kullanır ve öğrenciye tekrar tekerlemeyi okur.

Öğrenciye tekrar söz hakkı verir, öğrenci okursa kurtulur aksi takdirde ebe onu öğretene kadar kerker.

Pazar Siparişi Oyunu

Pazar siparişi oyunu, kalabalık bir ortamda oynanan bir orta oyunudur. Biri ebe olur ve o ortamda bu oyunu bilmeyen biri siparişçi olarak seçilir.

Siparişçi oradaki seyircilerin yardımıyla ebenin sırtına sıkıca ellerinden ve ayaklarından iple bağlanır. Ebenin sırtından kurtulmak gibi bir şansı yoktur.

Ebe sırtında siparişçi, elinde yorgan iğnesiyle odaya giriyor ve orada bulunan herkese “Ben pazara gidiyorum, ihtiyacı olan yazdırsın.” deyip orada bulunanların siparişini almaya başlıyor. Biri: “Bana 2 kilo greyfurt, 1 kilo ananas.” diyor. Ebe elindeki iğneyi sırtındakinin kıcına batırarak: “Yazdın mı, söyle bakalım, neymiş?” diyor. Siparişçi, canının acımasıyla yanlış söylemesi mümkün mü, hemen tekrar ediyor.

Tabi sipariş listesi kabarcınca işler değışiyor ve ebe sipariş sonunda pazara gidiyor. Odadan çıkıyor. Güya pazara gitti. Tekrar geri dönüyor ve pazardan geldiğini söylüyor. Sıradan soruyor:

“Ahmet Ağa ne istemişti? Eğerki yanlış söylerse doğruyu söyleyene kadar kıcına iğne batırıyor. Ne zamanki doğruyu söyledi, o zaman kurtuluyor. Sırayla bütün odanın siparişı veriliyor. Tabi bu arada siparişçinin 1 ay gibi bir süre oturağına oturması biraz zor oluyor.

Kabak Oyunu

Kabak oyunu, 8-10 kişiyle oynanan, bir de ebe seçilen ve bu oyunu iyi takip edebilen biriyle oynanan bir orta oyunudur. Oyuncular, sıradan seçilir ve bir halka oluşturulacak şekilde diz çökerek oturulur.

Ebe, elinde sağlam bir deri kemerle veya ucu topuz edilmiş bir peşkirle dairenin dışında yer alır. Herkese bir sebze veya meyve ismi verilir. Herkesin ismini iyi bilmesi şarttır. Aksi takdirde ebenin gazabından kurtulması biraz zordur.

Oyun, bir oyuncunun “Kabak yattı, kalktı elma!” sözü ile başlar. İsmi elma olan kişi, hemen “Elma yattı, kalktı muz!” demek veya başka bir isim söylemek zorundadır.

Oyunun genel kuralı ise yatıp kalkmalarda mutlaka diz çökmüş oyuncuların alınları yere gelecek şekilde “Kabak yattı, kalktı elma!” demesidir. Oturdıkları yerden söylemeleri yine dayak yemelerine neden olabilir. Oyun böyle devam eder gider.

Kral Oyunu

Kral oyunu; 1 ebe, 2 yardımcı ve oyuna sonradan dâhil edilecek 3 kişi olmak üzere toplam 6 kişiyle oynanır.

Oyun, kralın ve iki yardımcısının oyun öncesi hazırlıklarıyla başlar, tabiki bu hazırlık aşamasında kurban seçilen 3 kişi, odadan dışarı çıkartılır ve onlara sıcak bir çay ikram edilir. Onlar çaylarını yudumlarken kral ve yardımcıları dışarıda çay içen kral ve vezir adaylarının tahtlarını hazırlamaya başlar.

Oyun için gerekli malzemeler: iki adet sandalye, bir büyük örtü veya çarşaf, kartondan bir kral tacı, bir büyük leğen ve 10 litre su.

Oda içinde müsait bir yere iki sandalye, arasına bir leğeni alacak şekilde yerleştirilir. Leğen konur ve içine su doldurulur. Su dolu leğen ve sandalyelerin üstü, önceden hazırlanan örtüyle kapatılır ve oraya bir taht edası görünümü verilir.

Her şey yoluna girince dışarıda bekleyen 3 kişi içeri davet edilir ve onlara kimin kral, kimin vezir olacağı sorulur. Bu arada seyirci, duruma müdahale eder ve Ahmet'in kral olmasını ister fakat diğer tarafta oturanlar ise Ali'nin kral olmasını ister. Bu arada tacını devredecek olan emekli kral: "Sizler karışmayın, Ali vezir olacak!" der ve sandalyeye oturtur, "Mehmet başdanışman!" der ve onu da hazırlanan düzeneğin öbür ucundaki sandalyeye oturtur (Tabi bu kralın seçtiği elemanlar da kendi elemanlarıdır.) ve başından tacını çıkartarak "Ahmet benim gönlümün kralıdır." deyip tacı giydirir. Kral, Ahmet'in yeni tahtına oturmadan önce herkesin alkışlamasını ister ve yeni krala tahtına oturması için müsaade verir. Kral, iki meydan savaşı kazanmış komutan edasıyla böbürlene böbürlene tahta otururken yanındaki yardımcılarını çaktırmadan yavaşça ayağa kalkarlar. Tabi kuruntulu yeni kral oturur oturmaz kendini su dolu leğenin içinde bulur.

Şişeye Buzağı Sokma Oyunu

Şişeye buzağı sokma oyunu; düğünlerde, asker uğurlamalarında ve bayram gecelerinde sıkça oynanan bir oyundur.

Oyun, oyunu çıkartan ebe, buzağıyı şişeye koyabileceğine inanmayan bir oyuncu ve bir de ebenin yaveri olmak üzere 3 kişi ile oynanır. Dışarıda oyunu seyreden seyirciler, sadece olayın muhabbetini paylaşır, müdahale etmezler.

Oyun için bir adet boş şişe, bir odun kömürü ve küçük bir buzağı yeterlidir.

Oyunu çıkartan ebenin yardımcısı odanın içine buzağının yedeğinden tutar gelir. “Ağalar bu sıralar konserve ve salamura işi iyi para kazandırıyor, ben bu buzağıyı konserve yapacağım.” der. Bunu duyan köylü, konserve yaptıktan sonra sakatatlarını ve derisini de fakirlere dağıtmasını ister. Fakat buzağı sahibi bir türlü buzağısını kesmeye kıyamadığını söyler. O arada gerçek oyunu çıkartacak kişi ortaya fırlar ve elindeki boş şişeyi göstererek: “Bak Ahmet Ağa! Ben bu büyüğü şişeye senin buzağıyı kesmeden koyabilirim.” der. Olurdu, olmazdı derken seyircilere sorarlar: “Bu buzağı bu şişeye girer mi?” diye. Aralarından biri çıkar ve: “Mümkün değil sığmaz!” der. Bu arada ebe, buzağıyı odaya getiren yardımcısına: “Ali, ne der, bir bak bakıyım!” der. Ali, girmeyeceğine inanan adamla tartışır. Ebe ısrarcıdır. “Bu şişeye bu buzağı girer, girmezse sana bir takım elbise!” der. “Girerse sen bana bir kilo baklava ikram ediyor musun?” der. Adam tereddütsüz kabul eder. Tartışmalar yaşanırken yardımcı, dışarıda ellerini kömür karasıyla karalar ve içerde bekler. Ebe bağırır: “Yardımcı, kapat şu inançsızın gözünü!” diye. Yardımcı gelir, karalı elleriyle kişinin yüzünü, gözünü kapatır. Ebe, tuhaf tuhaf sözler söyledikten sonra: “Aç gözlerini!” der. Şişe yine boştur ve ebenin karşısındaki oyuncu gülmeye başlar. Tabi bu arada bütün oda o kişiye gülüyordur da o buzağıyı sokamadığı için ebeye gülünüyor zanneder.

Para Kaydırmaca

Para kaydırma oyunu, düşünlerde, asker uğurlamalarında ve bayram gecelerinde sıkça oynanan bir oyundur.

Oyun 2 kişiyle oynanır. Oyunu çıkartan ebe ve paranın kaymayacağına inanmayan bir oyuncu ile oynanır.

Oyun için: iki tabak, bir odun kömürü ve bozuk para yeterlidir. (Fakat tabakların bir tanesinin altı önceden kömür karasıyla veya isle karartılmıştır.)

Ebe, elindeki karasız olan tabağı alır ve ortada duran paraya gözlerini dikerek bir şeyler mırıldanır. Karşısındaki kişinin de yapmasını söyler. Karşıdaki kurban da tabağı alır ve gözlerini paraya dikerek bir şeyler mırıldanır. Bu arada ebe, paraya tekrar bakar ve tabağın altına bir parmak

atarak yüzüne sürer. Bunu karşıya da söyler. “Ben ne yaparsam sende aynısını yap!” der. Karşı da ebenin yaptıklarını tekrar etmeye başlar. Tabağın altındaki karayı yüzüne sürdüğünün farkına varmaz. Tabi bu arada bütün oda o kişiye gülüyordur o da parayı kaydıramadığı için ebeye gülünüyor zanneder. (**Anlatan:** Yusuf ÇETİNTAŞ-Kızılcaören, 1960. **Derleyen:** Muzaffer EKER)

HALK OYUNLARI

Halk oyunları, bir bölge veya yöre insanının coğrafi şartlar altında hayata karşı duruşunu, bu duruşun meydana getirdiği karakteristik özellikleri ve bu özellikleri tamamlayan giyim kuşam gibi maddi öğeleri yansıtan önemli bir halk bilimi unsurudur. Bu oyunlar, aynı zamanda insan psikolojisini de yansıtır.

Millî benliğimiz, ruh zenginlik ve derinliğimiz, hayatı yorumlayışımız, hep bu oyunlarda ifadesini bulur.

Anadolu kültür coğrafyasının ortasında bulunan Kızılcahamam, zengin halk bilimi malzemelerine sahiptir. Kızılcahamam’da oynanan halk oyunları şunlardır: *Sabah Oldu*, *Meşeler Güvermiş*, *Gelin Gel Oyna*, *Sinsin*, *Ankara Koşması* ve *Halay*. Eskiden çok meşhur olan *Seğmen* (Ankara Efesi)’in bugün bazı millî günlerde ve bayramlarda oynandığını görüyoruz.

Ankara’nın meşhur oyunları olan *Miske*, *Hüdayda* ve *Mor Koyun* oyunları Kızılcahamam’da saz, darbuka eşliğinde kaşık ve zillerle oynanır.

İster yaz olsun ister kış, çocukların aileye yardım etmek gibi bir görevleri vardı. Hayvan bakımı, hayvanları otlatma, su getirme gibi. Yazın işler çok olduğu için daha az oyun oynanırdı. Kışın kar yağdığı zaman kızak kayılırdı, kartopu oynanırdı. Büyüklerin de küçüklerin de oynadığı yüzük oyunu diye bir oyun vardı. Çorapları çıkarırlardı, birkaç kişinin mesela sekiz on tane çorap. İki grup olunur. Ufacık bir şeyle, bu bir nohut, bir para ya da bir yüzük. Birisi çorapların içerisine saklardı, öbür taraf onu bulmaya çalışırdı.

Bir de üçte, beşte gibi kuralları vardı. Ortada bir bahis olurdu. Diyelim ki işte baklava, lokum, bisküvi, fıstık, kaba şeker gibi.

Hot: Baharda oynanan hot diye bir oyun vardı. Şöyle uzun, bir metrelik falan sopalarla oynanırdı. Belli bir çizginin içerisinde hotu sopayla ileri doğru uzatır, diğer oyuncular da ellerindeki sopalarla vurmaya çalışırdı. O da onu getirip yerine koyuncaya kadar önce herkes gider, o deryadan çıkan sopasını yerine koymaya çalışırdı. Oyuncular, ebe geçerken sopasına basıyor, ayağına bastığı zaman ebe dokunsa da bir şey olmuyor. Ama ayağını basmadan dokunursa o ebe oluyor. Sonra tekrar geride kalanlar vuruyor. Sopa, çizgisinden çıktığı zaman orada kalanlar bu defa kaçıp geliyor, bu tarafa geçiyor.

Met: Bu oyunda ince ufak bir sopa kullanırdık. Onu iki taşın arasına koyardık. Sopayla kaldırıp onu ileriye vuruyorduk. Bir grup vururken ikinci grup da onun karşısında duruyor elimizde çırpı dediğimiz dallı yapraklı bir meşe parçası ile onu tutmaya çalışıyoruz. Havadan yere düşmeden tutabilirsen diğer oyuncular yenilmiş oluyor. Bu defa onlar dağa, beriki sopayı vuranlar ise köye; yani köydekiler dağa dağdakiler köye geçiyordu. O ne kadar uzağa atarsa ve tutamazsa meti oradan alıyor, öbür tarafa fırlatıyor. Metin atıldığı taşlara vurabilirse oyun yine bitiyor. Bir de buna benzeyen mettebir diye bir oyun var. Bazı yerlerde bu oyuna sekküdüm deniyor. Şöyle biraz eğri uçları olan sopalarla herkes oturuyor, yine bir tanesi ebe oluyor. Onun sopası yerde duruyor. Ucunu vurmak sureti ile ona doğru atıyoruz. Ucuna değdiği zaman sopa uzağa gidiyor. Esasında bu üç oyun da birbirine benziyor. Yani hepsi sopayla oynanıyor.

Koktu: Bu oyun köyde değil de hayvanları güderken oynanan bir oyundur. Taşla oynanan bir oyundur. Bazı köylerimizde bu oyuna “dikili kaya” adı verilir. Avuç büyüklüğünde yassı taşlarla veya artık dağda ne bulabilirsek üçer dörder metre aralıklarla diziyoruz. Üç kişi bir tarafta, öbür üç kişi de karşı tarafta duruyor. Bu karşılıklı iki grup arasında on beş-yirmi metre mesafe oluyor. Üç kişi, ellerinde yumurta büyüklüğünde bir taşla, karşı tarafın dikili

taşlarını devirmek için yarışıyorlar. Bu taraftaki grup, karşı tarafın taşlarını devirdiği zaman galip geliyor. (Ali Şahin-Mahkemeağacın köyü)

Kışları evde yüzük oyunu oynardık, masal satardık. (Ekrem SAVCI-Seyhamamı köyü)

Çocukken yumulmaç, met, cilveder oynardık. (Alibey köyü Ahmet GÜREL)

Düğün günü yatsı namazından çıktıktan sonra damada kına yakılır. Ondan sonra köy meydanında *sinsin oyunu* oynanır.

Sinsin oyununda ebe görmeden şaptanak ona vurulur ve kaçılır. Bu oyunda yakalanmadan kaçacaksın. Sağdan, soldan ve arkadan gelmek kural dışıdır. Önden geleceksin. Bu arada zurnacı da oyuncuların oyununa göre çalar. (Taşlıca köyü-Halis SARI)

Çocukken *karalar* oyunu oynardık. Saklanma oyunuydu. Hayvanların aşık kemiğinden yapılan “aşık” diye bir oyun vardı. Oyunlarımız bunlardı. (Pazar köyü-Nevzat ŞAHİNDUR)

HALK SPORLARI

Orta Asya bozkırlarından kopup gelen atalarımızdan bizlere miras kalan cirit oyunu, Türklerin at sevgisini, at üstünde hız ve hareket tutkusunu en iyi anlatan sporlardan birisidir. 150-200 m aralıklı ve karşılıklı saf hâlinde dizilen atlı ekiplerce oynanan cirit oyununda 70-80 cm boyunda, ucu çengelli değnekler kullanılırdı. Bu karşılıklı diziler, birbirlerine at sürerek oynarlardı. Büyük bir maharet ve cesaret oyunu olan cirit, bugün Kızılcahamam değil yurdumuzun birçok yerinde unutulmaya yüz tutmuştur.

SOSYAL YARDIM VE DAYANIŞMA

Sosyal ilişkilerin daha sıcak, karşılıksız ve samimi olduğu eski dönemde ecdat, sosyal dayanışmaya da ayrı bir önem vermişti. Herkesin

birbirini tanıdığı kırsal hayatta olup biten kısa zamanda öğrenilir, herkes üzerine bir görev olarak güzel bir dayanışma örneği verirdi.

Mesela, düğünlerde; dünlükten gelinin eve inmesine kadar her safhasında bütün işler başta yakın akrabalar olmak üzere köy halkı tarafından yerine getirilirdi. Nişana gelen hediyelerle evlenecek çiftlerin ihtiyaçlarının bir kısmı tamamlanır, biçki komşu kadınları tarafından yapılır, gelin kızın nakış, boncuk, oya gibi işleri arkadaşları tarafından paylaşılır, yün yıkanması, yatak ve yorganların dikimi komşu kadınlar tarafından yardımlaşarak yapılır. Yükün getirilip götürülmesi, sinsin odunu kırılıp harman yerine götürülmesi ve yakılması, çeyizin takılıp sökülmesi, düğüne gelen davetlilerin ağırlanıp hizmetlerinin görülmesi gibi işler hep delikanlılar tarafından yapılır. Bu hizmetlerine karşılık da düğünden sonra kendilerine harçlık olarak "delikanlı parası" verilir.

Köyün ortak malları olan yol, su, okul, cami, mera ve koru işleri de "imece" denilen ortaklıkla yerine getirilir. Yol yapım ve tamiri, su getirilmesi ve çeşme yapım ve bakımı, okul ve caminin yapım, bakım ve tamiri, mera ve çayır düzenlemesi, buralara su tutulması ve biçilmesi yanında koru bozulması gibi imeceyi gerektiren işlerde, fakir aileler imece dışı tutulur, imeceye katılamayacak olanlar ise yevmiye ile işçi tutarlar.

Ekin biçme ve harman zamanı ırgat tutacak kadar varlıklı olmayan aileler ve özellikle yakın akrabalar, sıra ile birbirlerinin işlerine yardım ederler. Böylece "gubaşık" denilen bu usul ile işler gecikmeden yerine getirilir.

Kışa doğru tarhana, bulgur, ekin yıkama ve dibek dövme, değirmene gitme, turşu kurma, peynir basma gibi işlerde de komşular bir araya gelerek yardımlaşırlar.

Cenaze vuku bulduğunda, köylere haber verme, su ısıtma, mezar kazma, cenazeyi taşıma, kabre koyma ve üstünü toprakla doldurma, gelenlere yemek verme, uğurlama işleri bütün köy halkı tarafından ortaklaşa yerine getirilir. Ondan sonra da köy halkı, cenaze evine yemek götürür, taziyede bulunur ve o evin işlerini belli bir süre yerine getirir. Köydeki dul ve yetimlerin de yukarıda sayılan bütün ev ve tarla işleri yine köy halkı tarafından karşılıksız olarak ortaklaşa yerine getirilir.

Alibey köyde Kızılcahamam'ın diğer köylerinde olduğu gibi imece usulü yardımlaşma vardır. Köyde traktörü olmayan kişilerin işlerine yine köyün traktörleri ile yardım edilir. (*Alibey köyü-Ahmet GÜREL*)

3. BÖLÜM

HALK DİLİNİN GENEL ÖZELLİKLERİ

ANADOLU AĞIZLARININ SINIFLANDIRILMASINDA KIZILCAHAMAM İLÇESİ AĞZI

Ankara ili, Anadolu ağızlarının sınıflandırılmasında Batı grubunda yer almaktadır. Batı grubu da kendi içerisinde dokuz alt gruba ayrılır. Bütün bu grupları incelediğimizde Ankara'da üç ayrı ağız bölgesinin olduğu anlaşılır. Ankara'nın Kızılcahamam ilçesi; Beypazarı, Çamlıdere, Güdül, Ayaş (Ankara), Göynük, Mudurnu, Seben, Kıbrısçık (Bolu), Çankırı (Ovacık, Eskipazar ve Kızılırmak hariç), Tosya (Kastamonu), Boyabat (Sinop), Çorum merkez, İskilip (dağ köyleri hariç), Bayat, Kargı, Osmancık (Çorum)'ın da aralarında bulunduğu dördüncü gruba dâhil edilmiştir. (KARAHAN 1996: 116). Dolayısıyla Ankara il sınırları içerisindeki Kızılcahamam, Beypazarı, Çamlıdere, Güdül ve Ayaş ilçeleri aynı grupta yer alır.

Ankara'nın diğer bölgelerine baktığımızda Nallıhan birinci grupta; Ankara merkez, Haymana, Balâ, Şereflikoçhisar, Çubuk ve Kalecik sekizinci gurupta yer almaktadır. (KARAHAN 1996: 116-117).

Kızılcahamam ilçesi ağzının belli başlı ses özellikleri şunlardır:

1. “r” ve “l” ünsüzlerinin yanında ünlü türemesi görülür.

ilimon < limon, *İrecep* < Recep, *ırahat* < rahat, *ireçel* < reçel vb.

2. Kelime başında genellikle k- > g-, ƣ- > ğ- ve t- > d- değişimleri görülür.

geçi < keçi, *ğara* < ƣara, *ğız* < kız, *daş* < taş, *duz* < tuz vb.

3. e > i değişmesi görülür.

yimek < yemek, *yidi* < yedi, *vir-* < ver-

4. Orta ve arka damak ünsüzü /ŋ/ korunmuştur.

deniz, dünür, baňa, gönül vb.

5. Şimdiki zaman eki genellikle geniş ünlüdür.

geliyo, alıyo vb.

6. Bazı kelimelerde ikizleşme görülür.

işşek < eşek, *döşşek* < döşek, *ıccak* < sıcak, *eccük* < azıcık vb.

7. Duyulan geçmiş zaman eki çok şekillidir.

olmuş, gelmiş vb.

8. Zamir kökenli teklik 1. ve 2. şahıs ekleri ile bildirme ekleri dar ünlüdür. Bu ekler, çokluk 2. şahısta –sınız / - siniz, - sunuz / -sünüz şeklindedir. Çokluk 2. şahıs iyelik eki ve iyelik kökenli şahıs ekinde /ŋ/ korunmuştur.

gelirim, gelirsın, gelirsınız, babanız, geldiniz vb. (KARAHAN 1996: 115-116; EKER 2001: 110-112).

Kızılcahamam ilçesinde rastlanılan bu özellikler aynı zamanda Ankara'nın tamamını içine alan Batı grubu ağızlarının genelinde de görülebilmektedir. Ancak, Kızılcahamam'ı da Ankara ili ağızlarından ayıran birtakım ses özellikleri de vardır. Bu özellikler şunlardır:

1. Ünlü yuvarlaklaşması:

demür < demir, *ğaşuğ* < kaşık, *yanuk* < yanık, *emür* < emir, *gelduğ* < geldik, *toplanudu* < toplanırdı vb.

2. / r / ünsüzünün düşmesi:

toplanudu < toplanırdı, *bişürüdük* < pişirirdik, *geldile* < geldiler, *oldula* < oldular, *bilü* < bilir, *alu* < alır, *yapdula* < yaptılar vb.

3. Arka damak ünsüzü /k/’nın sızıcılılaşması:

darah < tarak, *bıçah* < bıçak, *yohsuluduh* < yoksulduk, *yıh-* < yık- vb. (KARAHAN 1996: 117-133).¹⁰⁵

¹⁰⁵ KARAHAN, Leyla, "Anadolu Ağızlarının Sınıflandırılması", TDK Yay. Ankara, 1996.

ADLAR VE LAKAPLAR

“YABANÂBÂD” İSMİ HAKKINDA

Yabanâbâd, bugün Kızılcahamam ve Çamlıdere ilçelerinin büyük bir kısmı ile, Ayaş ve Güdül ilçelerinin birkaç köyünü de içine alan bölgenin, Osmanlılar zamanındaki ismidir. Bölge, **Ali Cevad Bey**'in, 1908 baskılı “**Memâlik-î Osmaniyye'nin Tarih ve Coğrafya Lûgati**” isimli eserinde¹⁰⁶ ve Şemseddin Sami Bey'in **Kâmûsü'l-A'lâm** adlı eserinde **Yabanâbâd** olarak geçer.

Bu tariflerde ve yukarıdaki tarihî yapı bölümünde de belirtildiği gibi bazı kaynak ve belgelerde **Yabanova**, bazılarında ise **Yabanâbâd** olarak geçen bölgenin bu isimlerinin asıl kaynağı hakkında kesin bir veri bulunmamaktadır. Ancak Ahmet Nezihi Turan'a göre Yabanova ismi Selçuklulardan gelmiştir.

Yabanâbâd kelimesini yapı itibarı ile tahlil ettiğimizde ise;

YABAN: İnsan yaşamayan ıssız yer, böyle yerde yaşayan halk.

ÂBAD: Bayındır, mamur, şen ve rahat şeklinde karşımıza çıkmaktadır.

“Mamureden ve şenlikten uzak yerler” anlamına gelen “Yabanova” kelimesinin, başlangıçta engebeli ve ormanlık araziye kurulmuş bu yere isim olması boşuna değildir. Fakat 1523'ten itibaren, belgelerde genellikle “Yabanâbâd” ismiyle anılır ki bu, beldenin artık tamamıyla imar edildiğini ve şenlendirildiğini ilan etmek ister gibidir.

Bu belgelerde zikredilen vakıflar, görevleri gereği çevrelerini imar ve ihya ederek yaban, ıssız ve boş olan bu yerleri mamur ve şen (âbad) hâle getirmişler ve bölgenin Yabanova olan ismi bundan böyle Yabanâbâd olarak

¹⁰⁶ Cilt 3 sayfa 846-847

anılmaya başlanmıştır. İlçe merkezinin Pazar'dan taşınmasından sonra ise Kızılcahamam adını alan ilçe, tarihte sırası ile **Manegordos, Göksuksu, Soğuksu, Kızılca, Kızılcaviran ve Kızılcahamam** isimleri ile anılmıştır.

“ÇITAK” İSMİ HAKKINDA

Çıtak kelimesi sözlükte şöyle geçiyor:

1. Dağlı, dağlarda yaşayan köylü. 2. Yabancı, göçmen. 3. Kavgacı, inatçı, huysuz. 4. İyi giyinmiş, yakışıklı delikanlı.

XVII. asırda Bulgaristan'ı gezen Evliya Çelebi, ülkenin kuzeydoğusundan **Uz** (Oğuz) **Bölgesi** olarak bahseder ve Silistre (Tuna kıyısında bir şehir)'de orta boylu, şen ve sağlam yapılı insanlardan müteşekkil Çıtak isminde bir toplumun yaşadığını belirtir. Tatar, Ulah ve Bulgarların karışımından meydana gelen Çıtakların hanımları çok utangaç ve namusludurlar. Ayrıca Dobruca kasabasında da “**Dobruca Çıtakları**” olarak anılan büyük bir Çıtak kolu vardır.¹⁰⁷

Çıtakların Timur ile beraber Anadolu'ya geldiklerini ve Ankara Savaşı'ndan sonra çevreye yayıldıklarını anlatan görüşler varsa da Timur'u anlatan eserlerde böyle bir kayda rastlanmamaktadır. Ancak, Çıtakların Yıldırım Bayezid'in ordusunda Rumeli kuvvetleri içinde yer aldıkları ve savaştan sonra dönmeyip bölgede kalmış olabileceği fikri daha makul görülmektedir.

Halk arasında yaygın olan, uzun savaş yıllarındaki bezginlikten dolayı asker kaçaklarının beyaz elbise (ak çit) giymiş bir hâlde dolaştıkları ve halkın bunlara Çıtaklar ismini vermiş olması görüşü gerçek dışıdır. Çünkü takdir edilmelidir ki hiçbir asker kaçağı kendisini belli edecek beyaz bir elbise giymez. Fakat bildiğimiz bir şey var ki Oğuz Türkleri devamlı beyaz elbise giymişler; beyaz rengi uğurlu, siyah rengi de uğursuz saymışlardır.

¹⁰⁷ Eker, Muzaffer, Yabanâbâd 2000, Kızılcahamam Belediyesi Kültür Yay. Dizisi Nu. :3, s. 44-45.

Dolayısıyla ecdadın beyaz giyinmesi, sadece Millî Mücadele'ye has bir özellik değil, Orta Asya kültürünün bir parçasıdır. Eğer bu görüş doğru olsaydı, bütün Türk boylarının Çıtak olarak anılması gerekirdi.

Millî Mücadele yıllarına ait duyduğumuz bir başka rivayete göre ise; Yabanâbâd halkının bir kısmı, savaşa tiftikten örülmüş beyaz bir elbise ile katıldığı için kendilerine "**Çiti aklar**" denilmiştir.

Bir başka görüş de bölgenin sarp arazi yapısından dolayı Çatak ismini alıp zamanla bu kelimenin değişerek Çıtak şeklini almış olabileceğidir. Bilindiği gibi Kızılcahamam'ın iki köyünün (Berçin Çatak ve Yıldırım Çatak) ismi Çatak'tır.

Eskiden Mahkemeağacın köyü, ilçe merkezi imiş. İdam infazlarının yapıldığı söyleniyor. Bir büyük ağaç, oluyor mahkeme ağacı. Mahkeme ağacı, sonradan Mahkemeağacın'a dönüşmüştür. Bundan biraz daha sağlam olanı şöyle: Bizim burada mağara çok, her taraf beyaz taş mağara. Köyün altında da mağara, belki büyük bir yer altı şehri var. Çoğu kapalı mağaraların. Diğer görüş ise oradan geliyor. Muhkem akçayın. Muhkem akçayın yani muntazam beyaz mağara. Biraz doğru olanı bu gibi yani. Köyün adı buradan geliyor. (*Mahkemeağacın köyü-Ali Şahin*)

Yakup Alisi lakaplı bir adam askerde esir düşüyor. Bunları Rusya'ya esir kampına götürüyorlar. Savaş sona erip de esir mübadelesi yapılırken askerler künyesini, ülkesini söylüyor. Sıra buna geliyor: "Ankara Kızılcahamam Çeltik Ahmet oğlu Mustafa." Ulan ne yapsın gavur senin Çeltik Ahmet'ini. "Geç lan şuraya!" diyorlar. Sıra başçavuşun babası Kör Abdullah'a geliyor: "Baktım bizi ayırmıyorlar. Yabancı uyruklu olanları salıyorlar, bizi salmıyorlar. Yani hem Türk hem de Müslüman olanlar gönderilmiyor, paçayı kurtarmak lazım." diyor. Sıra buna gelince: "Andol oğlu Kirkor, İstanbul" diyor. Künye bu. "Yürü git dediler." diyor. "Ben çıktım, bu salaklar daha üç sene kaldı orda diyor." Adı oradan kalma.

Köydeki diğer lakaplar şunlardır: Pinti Osman, Saniler Sülalesi, Hasanağagil, Aydınlioğlu, Çakırlar. (*Mahkemeağacın köyü-Ali ŞAHİN*)

Çantepe: Akdoğan köyünün yükseklerinde eskiden Rumların yaşadığı ve kalıntılarının olduğu tepeye verilen ad. (*Akdoğan köyü-Cemal Dede*)

Orta Asya'dan göç eden Türk boylarının birinde doğan kuşu varmış. Bu kuş nereye konarsa oraya yerleşelim, demişler. Köyün adı buradan geliyor. (*Akdoğan köyü-Cemal Dede*)

Annemgilin lakabı Kardeşler, babamgilin lakabı Kuruahmetler. Köydeki diğer lakaplar ise Çiviahmetgiller, Kökenler, Deli İmam. (*Ekrem SAVCI-Seyhamamı köyü*)

Yemlice Tepesi: Taşlıca köyündeki Oruç Gazi türbesinin yüz-yüz elli metre altındaki tepeye verilen ad.

Koçaklar: Taşlıca köyünde yaşamış köklü, zengin, mütegalibe bir aileye takılan lakap.

Gutsan: Balcılar köyünün eski adı.

Taşlı Şeyhler: Taşlıca köyünün eski adı. Köyün taşlık, kayalık bir köy olmasından dolayı “taşlı”, köydeki türbeden dolayı da “şeyhler” isimlerinin bir araya gelmesiyle “Taşlı Şeyhler” ismi konmuştur. 1960’tan sonra köy isimlerinin Türkçeleştirilmesi çalışmaları sırasında Taşlıca ismi konmuştur.

Alibey Köyü: Kızılcahamam’a bağlı bu köyün ismi, eskiden burada yaşayan “Ali Bey” adlı bir adamdan gelmektedir. Şimdi bu ailenin soyadı Derviş’tir. Şu anda aile Güdül’ün Bademli köyünde oturmaktadır.

Kafkasya’dan gelen Çerkez beyleri ilk olarak Düzce’ye, oradan da bir kısmı Alibey köyün alt tarafındaki *Kekik (Kakük) Deresi*’ne yerleşmişler. Köyün şu andaki yerleşim yerine bu beylerden bir bölümü gelerek

yerleşmiştir. Alibeyköy'e Çerkezlerin yerleşmesi II. Abdülhamit dönemine rastlar. Alibey adındaki kişi, Birinci Kuzören köyündeki *Kubatoğlu* adlı kişi ile tartışınca Çerkezlerin bir kısmı Belbükü tarafına, bir kısmı da şu anki Alibey köy'e yerleşiyorlar. (bk. 5. fotoğraf)

Bu dönemde Alibey haricindeki bir diğer önemli isim de "Kalabat" adındaki şahıstır. Türkiye'ye gelişleri 1856 yılına rastlar. Lakapları "Kırmızı oğullar"dır. Onlardan yaklaşık olarak yirmi yıl sonra şu anda köyde üç hane olan Selanik, Gümölcine göçmenleri gelir. Daha sonra köye Afganistan'dan da göçmenler geldiyse de sayı olarak az oldukları için köyde barınamazlar. 1950'li yıllarda köye Bulgaristan göçmenleri gelir. Onlar, şu anda köyde ikamet etmektedirler.

Alibey Köy'e en yakın köy "Gölköy"dür. Bu köyü de Kızılcahamam'ın diğer köylerinden ayıran en önemli husus, köylülerin "Kazak Türk'ü" olmasıdır. Köylüler, buraya Kazakistan'dan göç ederek yerleşmişlerdir.

Cumhuriyetten önce bize köyde "Sarıoğulları" derlerdi. Soyadı Kanunu'ndan sonra "Sarı" olarak kaldı. (*Taşlıca köyü-Halis SARI*)

Otacı köyünün ismi tarihî kaynaklarda "Odacışeyhler" olarak geçer. Otacı, eski Türklerde "tedavi eden" manasına gelir. "Otamak" diye bir fiil vardır. (*Pazar köyü-Nevzat ŞAHİNDUR*)

Çeltikçi Başağaç Köyü'nün ismi, orada baş ağaç denilen idam ağacının bulunmasından gelmektedir. (*Necati TEREYAĞOĞLU*)

Yabanâbâd'dan askerler cepheye gitmek için bölge bölge her köyden bir noktada toplanmış. Ayaş, Beypazarı, Nallıhan, Gündüllüler bir tarafta toplanmış. "Çiti aklar kim?" demişler. Oradan birisi: "Şu şalvarlı, üstleri de beyaz kıl keçisinden örülmüş kıyafetli kişilerdir." diyor. Komutan: "Hangi kabile, nerden geldiler onlar?" deyince asker cevap olarak: "Yabanabad" demiştir.

Çıtak kelimesi Orta Asya’da ise “tek başına geçim mücadelesi veren, geçimini sağlayan dağdaki adam” anlamında kullanılmıştır.

Kızılcahamam’ın “Kasımlar” ve “Hıdırlar” köylerinin isimleri, Yıldırım Bayezid’in komutanları olan Kasım Bey ve Hıdır Bey’den geliyor. Seyhamamı ise Güvem’den sonrasına Sey Boyu denildiği için, Bizanslılar oraya hamam yapınca Kiseköy’ün bir mahallesi olan Sey, Seyhamamı olmuş. *(Yusuf Ziya ERTÜRK)*

Kırmızı Ebe’nin ismi, bazı kaynaklarda “Kırgız Ebe” olarak geçmektedir. Bunun yanında eski Türklerde *kırmızı* uğurlu bir renk olduğu için “Kırmızı” da olabilir. Şimdi köylerimizde ebelerimiz hâlâ kırmızı yemeni takarlar. Düğünlerde atın üzerinde giden gelin kızın duvağı da kırmızıdır. *(Muzaffer EKER-Emekli Öğretmen)*

Semer köyü: Semer köyünde Yıldırım Bayezid’in askerlerinin bindiği atların semerleri yapılmış. Bu köyün adı oradan geliyor. *(Yıldırım Ören köyü-Güleser KORKMAZ)*

İğceler Köyü: Biri: “İyi köye benziyor.” deyince oradan “İyceler” lafı geliyor, duyduğum kadarıyla yani. Zaten burada bizim bir bakkalımız vardı. Şimdi Kızılcahamam’da Çakır Market oldu. Buralarda en uzun bakkallık yapan o vatandaştı. “Kızılcahamam’ın yüz elli pare köyünün içinde İğceler birinci.” derdi. Halka sıcak davranan, temiz, dürüst, borcu olduğu zaman hani böyle hiç yani üstün körü geçivereyim yahut ben bunu vermeyivereyim diyen öyle birisi yok yani. Yazmasan da adam: “Yahu, benim sana şu kadar borcum var.” der yani bizim köyümüzde. *(Mehmet KAPLAN-İğceler köyü)*

Burada Anadolu’nun ilk beyliklerinden İsfendiyar Beyliği varmış. İsfendiyar Bey’in iki tane oğlu var: Biri Hızır Bey, biri Kasım Bey. Buralar bu beyliğin topraklarının içindeymişti. Bu bölgeyi Hızır ve Kasım Bey’e paylaşıyor aralarında. Çünkü Türk âdetlerinde sultan öldüğü zaman ülke, çocukları arasında paylaşılır. Bu, Anadolu Selçuklularında bile var. Sonra

da Osmanlılarda Anadolu birliğini sağlamak bakımından bu âdet bırakılmış. Bu köylerin ismi Hızır Bey'den dolayı *Hıdır*, Kasım Bey'den dolayı da *Kasımlar* olarak kalmış. Bunların tarihî kökenleri budur. Bir de *Menteşeler köyü* var. Mentешеoğulları Beyliğinden bu köye aileler gelmiş. Mentешeler köyünün ismi oradan geliyor. (*Mehmet KAPLAN-İğceler köyü*)

Mehmet Kaplan, Seyhamamı köylüleri için: “Onlar kapıdan çekme.” tabirini kullanıyor. “Onların köpekleri de deli, kendileri de deli.” diyerek orada herkesin ve her şeyin deli olduğunu dile getiriyor.

Bizim lakabımız Somuncu. Somuncu Mehmet dedinmiydi Türkiye tanır. Bize Musagil derlermiş. Şöyle ki: Bu evi Musa yapmış. Musa'nın oğlu Ali, Ali'nin oğlu İsmail, İsmail'in oğlu babam, diyelim. Bu evde dört tane kavim yaşamış. Bu evin yapıldığını bilen yok. Köydeki diğer lakaplar: İbogil, Karaoğlangil, Halilustagil. (Halil Usta dediğimiz adam tam ustaymıştı. Körük işi ile uğraşmış.) (*Mehmet KAPLAN-İğceler köyü*)

YÖRESEL KELİMELELER

Kaynak kişilerden derlediğimiz yöresel kelimeler:

ara kesmece: Bir oyun adı. (*Ekrem SAVCI-Seyhamamı köyü*)

banak: Parmak.

beşikteki bebe, döşekteki hasta: Her yaştan kimse, cem-i cümle, herkes. (*Kırkırca köyü-Çırpanlı nine*)

bicik: Küçükbaş hayvan yavrusuna verilen ad.

boyunduruk: Çift sürülen veya arabaya koşulan hayvanların birlikte yürümelerini sağlamak için boyunlarına geçirilen bir tür ağaç çember.

böğür: İnsan veya hayvan vücudunun kaburga ile kalça arasındaki bölümü.

bunları birbirine etmek: İki kişiyi evlendirmek (*Kırkırca köyü-Çırpanlı nine*)

cilveder: Kuka oyununun bir diğer adı. (*Ekrem SAVCI-Seyhamamı köyü*)

çakşır: Hakçıların kırmızı, allı pullu, gelin elbisesine benzer kıyafetlerine verilen ad.

Çakşır, tepeden giyilirdi. Ata bindiği zaman kadının elleri görünmediği gibi ayakları bile görünmezdi. (*Mahkemeağacın köyü-Ali ŞAHİN*)

çeyiz asma: Gelinin evinin önüne bir ip gerilerek mahrem şeylerinin dışındaki bütün çeyizinin asılması. (*Mahkemeağacın köyü-Ali ŞAHİN*)

çimişki: Hayvan gütmeye yarayan değnek gibi alet. (*Ekrem SAVCI-Seyhamamı köyü*)

Çıtak: Türklerin Kayı boyunun bir kolu. Özellikleri: gözü kara, atak, cesur ve kavgacı olmalarıdır. Türkçede çir, bez anlamına gelir. Ak çit: Ak bez. Çıtak Türkleri başlarına beyaz çiti bağlayıp ordunun önünde savaşa giderlermiş. Çıtaklar genellikle sarışın ve mavi gözlüdür. (*Pazar köyü-Nevzat ŞAHİNDUR*)

çızık: Çizik.

çimmek: Yıkanmak. (*Mahkemeağacın köyü-Ali ŞAHİN*)

çinti: Bayanların giydiği, şalvara benzer altlık.

çotra: Su kabı, ağaçtan su testisi.

dartlaşmak: Tartışmak, bozuşmak, arası açılmak. (*Kırkırca köyü-Çırpanlı Nine*)

delikanlı başı: Köyün delikanlıları arasında onların başı, lideri olarak söz sahibi olan ve köyün önemli gün gecelerinde görev alıp delikanlıları organize eden kişiye verilen ad. Bu yapılan iş karşılığında bahşiş ya da mükellef bir sofrayı ödül olarak alırlardı. Delikanlı başı bekçi ya da zabıta gibi asayiş ve düzenden sorumlu kişiydi. Delikanlı başının gerek köydeki delikanlılar gerekse köylüler üzerinde yaptırımı vardı.

delikanlı parası: Köyün delikanlılarının düğün köydeyse damat tarafından aldıkları, köyün dışında eğer kızın köyündeyseler genellikle yabancı kişilerden aldıkları bahşiş. (*Mahkemeağacın köyü-Ali ŞAHİN*)

döveç: Sarımsak döveceği, havan.

eccük: Azıcık (*Kırkırca köyü-Çırpanlı Nine*)

fasıl: Köydeki düğünlerde davulcu, zurnacı varsa köçeğin düğün akşamından önce gündüz şöyle bir gösteri yapması. (*Kırkırca köyü-Çırpanlı Nine*)

fasile: Fasulye.

fengirem: Tiftik eğirmede kullanılan araç.

ferfene: Köyün delikanlılarına düğünlerde görev aldıkları ve her türlü işe koşturdukları için hazırlanan mükellef sofrası (Çeltikçi beldesinde ise “erkekler arasında kuzu kesilerek yapılan eğlencelere verilen ad” anlamına gelmektedir.).

fışkın: Ağacın yeni sürgününe verilen ad, yeni filiz. (*Muzaffer EKER-Emekli Öğretmen*)

fitlemek: Kışkırtmak, yönlendirmek.

fiy çeçi: Fiğ yığını.

garelliye, garar bazar: Göz kararıyla, rızalaşarak, ortasını bulmak, uzlaşmak, yaklaşmak. (“Alan, satıcıdan umar.” atasözünü burada hatırlatmak uygun olacaktır. Bu atasözü, “Alan, satıcıdan daha fazla vermesini bekler.” anlamındadır. Karar pazar da bu söze benzer şekilde, el yordamıyla verilen mallarda alıcıyla satıcının helalleşmesinin el kararıyla ya da göz kararıyla bundan daha da cömertçesi biraz fazla doldurarak vermek anlamında derlenmiştir.)

gavsara: Levha şeklinde ince, yassı yonga. Levha gibi karton kalınlığında çam yongası. (Sepet yapımında da kullanılır.)

gıncırdak: Tahterevalli. Ağaçtan yapılan, ortasına kömür, tereyağı konulan ve karşılıklı iki kişinin bindiği alet.

güdük: Kuka oyununun bir diğer adı. (*Ekrem SAVCI-Seyhamamı köyü*)

güney tilkisi: Usta, uyanık, kurnaz anlamındadır. (*Yıldırım Ören köyü-Güleser KORKMAZ*)

gutsan: Balcılar köyünün eski adı.

hakçı: Gelinle birlikte, gelinin arkasında, geline yardımcı olmak amacıyla bulunan kadınlara verilen ad. Hakçılar da gelinin arkasından birer ata binerek oğlan evine doğru yol alırlardı. (*Mahkemeağacın köyü-Ali ŞAHİN*)

helke: Bakraç, kova.

huzuli: Fuzuli, yersiz, gereksiz. (*Kırkırca köyü-Çırpanlı Nine*)

kara saban: Derine inemediği için toprağın altını gereği kadar üstüne getiremeyen ilkel bir saban.

kayme (kaime): Kâğıt para.

kız arkası: Eskiden kız arkasına gitmek âdeti. Kız arkasına gitmezsek ayıplarlardı.

Kız arkası şöyle: Bir kız, bir eve gelin olarak gittiğinde, bir evin hanımı olduğunda kız evinden kızın arkadaşları, akrabaları, teyzesi, yengesi, buradan paket hediyelerle (yiyecek, üst-baş) oraya giderler, damadın evine. Orada dernek kurarlar. Böyle oyun, eğlence, çerez yemek, sohbet... Maksat eğlence yani. Kadınlara eğlence olsun da... Eğer gelin uzağa gitmişse orada yatılır. Yakınsa o gün gelinir. Oynaya güle gelirler gayri oradan. Kız arkası bu. Zaten bir laf vardır: Ayda kına var demiş de biri, kadınlar merdiven yaptırmışlar aya çıkmaya. (Sultan KAPLAN-İğceler köyü)

latarlar: Köyde Ali kıran, baş kesen, dediği tutulan, sözü geçen, büyük paltolu adamlar. (*Mahkemeağacın köyü-Ali ŞAHİN*)

karalar: Saklambaç oyununun bir diğer adı. (*Pazar köyü-Nevzat ŞAHİNDUR*)

komşu ekmeği: Kına gecesi düğün sahibinin komşulara verdiği yemeğin adı. (*Mahkemeağacın köyü-Ali ŞAHİN*)

maşraba: Tas.

meset: Masat. (Bıçak kesmeye yarayan, çelikten, çubuk biçiminde araç)

mevlecın: Davulsuz, zurnasız, köçeksiz yapılan fakir düğününe verilen ad. (*Mahkemeağacın köyü-Ali ŞAHİN*)

mıkdar: Muhtar.

mucur: Bir ölçeğin dörtte biri.

mukallid: Taklit eden, gülünç durumlarla insanları güldüren.

N'ola: Ne ola. (N'ola da gözümü yumam: Gözümü nasıl kapatayım manasındadır.) (*Kırkırca köyü-Çırpanlı Nine*)

okuntu (okuyuntu): Komşu köylerdeki kişilerin yapılacak olan düğüne bir kâğıtla davet edilmesi. (Bu kişiler, isim isim okunur ve: “Falanca gün, falanca yerde yapılacak düğüne davetlisiniz.” denirdi. Bu kişiler davete icap ettiklerinde önceden belirlenmiş kişinin evinde ağırlanır, konaklardı. (*Mahkemeağacın köyü-Ali ŞAHİN*)

Düğüne davet eden kişi, okuntu yapan kimse elinde şekerle kapı kapı geziyor ve düğüne davet ediyor. Davet edilen kişi de bir kapak un veriyor. Toplanan un, düğün evine getiriliyor. Onunla ekmek pişiriliyor. Böylece pişen ekmeğe herkesin katkısı oluyor. (*Kırkırca köyü-Çırpanlı Nine*)

oyun çıkarma: Düğünlerde, bayramlarda köyün gençlerinin kendi aralarında yaptıkları değişik, eğlenceli şeyler. Bir role, bir kılığa girip oynanan oyunlar. (*Mahkemeağacın köyü-Ali ŞAHİN*)

ödüç: Ödünç.

pısmak: Korkmak, sesini çıkarmamak. (*Kırkırca köyü-Çırpanlı Nine*)

pılaf: Pilav.

sergen: Raf.

seyirtmek (seğirtmek): Koşmak, koşarak gelmek. (*Mahkemeağacın köyü-Ali ŞAHİN*)

soytarı: Köylerde yapılan düğünlerde halkı güldürmek için gösteri yapan kişiye verilen ad. (*Kırkırca köyü-Ayşe ÖZDEMİR*)

şinik: Bir ölçeğin yarısı.

terkide kalmak: İkinci planda kalmak.

tevek: Kavun tarlasında kavunların yetiştiği kök. (*Kırkırca köyü-Çırpanlı Nine*)

tokaç: Yün dövmeye, çamaşır yıkamaya yarayan araç.

uğur parası: Askere gidecek gençlere, uğurlama esnasında verilen bahşiş. (*Mahkemeağacın köyü-Ali ŞAHİN*)

ürya: Rüya.

yangabız: Sinsi, içten hesaplı, kötü huylu kişi.

yaba: Harman savurmakta kullanılan, çatal biçiminde tahtadan tarım aracı.

yığdı: Ormandan kesilen taze meşe, çam vs dallarının, kışın sert ve zor geçtiği dönemlerde sığıra, davara yedirilmek üzere kesilip bir köşeye yığılması.

yosulmak: Bağlamak, yüklemek, mal etmek, izafe etmek, katmak, eklemek.

yunmak: Yıkamak.

(Yunmadık: Yıkanmayan, temizlenmeyen anlamında kullanılır.)

yumulmaç: Saklambaç olarak bilinen çocuk oyununun bir diğer adıdır. Gözleri yummaktan gelir. Yummak ise kapatmak demektir.

zelbe: Öküzün boyunduruğunun iki tarafına geçirilen ağaç parçası.

Kaynak eserlerden derlediğimiz yöresel kelimeler ise şunlardır:

aba: Ceket.

acaplamak: Ayıplamak, kınamak.

acıcıcı: Baharda kırdan yetişen baharatlı bir ot.

aga: Ağabey.

ağa: Ağabey ve kayınbirader için söylenen hitap sözü.

ağartmak: Pirinci tokmakla beyazlatmak.

ağda: Katı pekmez.

ağdıruk-çöğdürük: Tahterevalli oyunu.

ağdırmak: Eşek, katır ve at gibi hayvanların yükünün bir yanının fazla gelip sarkması.

ağmak: Yükselmek, yukarı çıkmak.

ağman: Kusur, eksik, kabahat, ayıp.

ağnanmak: Eşegin yerde sırtüstü iki tarafa yuvarlanması.

ağrı: Yön belirten söz (doğru).

ağşaksösü: Yağda katı pişirildikten sonra sarımsaklı yoğurt içine ilave edilen yumurta ile yapılan yemek.

ahlat: Yaban armudu.

ahretlik: Yaşlı kadınlar arası kurulan dostluk.

akbak: Bembeyaz.

akdavar: Tiftik keçisi. (bk. 77. fotoğraf)

aktarmak: 1-Tarlayı ikinci kere sürmek. 2- Harmanda sapları altüst etmek.

al: Hile, tuzak.

ala bele: Alaca renkli.

alemsama (alaimisema): Gökkuşağı.

alasemet: 1-Uyanmış birinin mahmurluk hâli. 2-Az pişmiş yiyecek.

alavuz: İkiyüzlü, arabozan, dedikoducu.

alıştırmak: Bir düzeneğin farklı iki parçasını birbirine uydurmaya çalışmak.

anafur: Rüşvet.

anazud: Buğday sapını kağıya yüklemek için kullanılan üç çatallı ve ağaçtan alet.

anız: Ekini biçtikten sonra kalan kökleri.

annaç: Karşı.

apalamak: Bebeğin emeklemesi.

apdestlik: Eski evlerde abdest alınan yer.

aralaşmamak: Başından ayrılmamak.

ardılmak: Abanmak, yüklenmek, dayanmak.

arkalı: Büyük, çok, kalabalık.

arkmak: Birine işinde yardım etmek.

arpalık: Köyün yakınındaki verimli tarla.

ars: Kümes hayvanlarına dadanan yaban hayvanı. Gelincik.

artma artmak: Düğün ve nişanda hediyelerin takdim edilmesi. Takı merasimi.

artmak: Bir şeyi bir yere asmak, takmak.

astar: Oda tavanı, tavadaki döşeme tahtaları.

atkı: Kadınların omuzlarına aldığı örtü, şal.

avait: Düğün veya nişana götürülen hediye.

avkalamak: Birini azarlamak.

avlağ: Bahçe çevresine çalıdan yapılan çit.

avlamak: Bir yerin çalı ile çevrilmesi.

avu: Zehir.

avul: Evlerin zemin katındaki boşluk, avlu.

avurt: Ağzın iç kısmı.

avuz: Yeni buzağılamış ineğin sütüne şeker katılarak yapılan yiyecek.

ayağın almak: Ekin biçme işinin bitmesi.

ayak yolu: Tuvalet, hela.

ayalama: Harmanda dövenden sonra kalan samanı toplamaya yarayan ağaçtan kürek.

aygamber: Ayçiçeği.

ayı: Eskiden topaca verilen isim.

ayınga: Eskiden kaçak tütüne verilen isim.

aza: Taziye, baş sağlığı.

azı: Kağrı dingilinin geçirildiği ağaçtan düzenek.

bağdaş: Yere dizleri kırarak oturma şekli.

bakıldak: Boş fasulye kabuğu.

banak: Ekmeğin sofrada kalan son parçası.

banmak: Ekmeği yemek suyuna batırmak.

başangı: Becerikli ve hamarat kız.

başlı: Başlanmış hâlde olan, henüz bitmemiş.

bayatsımak: Tazeliği geçmiş olmak.

baymak: Yiyeceğin midede eziklik yapması.

baynımak: Gelişmek, büyümek, ilerlemek.

bazlama: Sacda pişirilen ekmek.

bebelenmek: Çocukça hareket etmek.

beğirmek: Keçinin ses çıkarması, bağırması.

belemek: Bebeği kundaklayıp uykuya yatırmak.

belleme: Ayakkabı altına vurulan deri veya lastik yarım pençe.

bellemek: Öğrenmek.

betsek: Yılışarak gevezelik eden, sevimsiz.

bestil: Kurutulmuş meyve ezmesi. Pestil.

betlem: Hıdırellez'de yumurtayı boyamak.

bezeme: Vücuttaki egzama ve kızartıları, yumurta ve kül ile ovma.

bicik: İneğin yavrusu.

bıldır: Geçen sene.

binir taşı: Hayvanlara binmek için kullanılan taş.

binir: At, eşek gibi binecek hayvan.

bıkırdamak: Kıpırdayıp durmak.

bırakmak: Hayvanın düşük yapması.

bıtırak: Kırdan yetişen dikenli yaban otu.

bıtlamak: Yerli yersiz durmadan konuşmak.

boğsamak: Büyükbaş dişi hayvanların çiftleşme zamanı.

boğsu: Ev inşa ederken duvarların üzerine uzatılan uzun kalın sırık.

boğ: Düğün öncesi gelin evinden bir tepsi içinde damada götürülen hediyeler.

boğursak: Çiftleşme zamanı gelmiş inek.

bondi: Bidon.

bödelek: Böbrek.

bödek: Ocaklıkta sıcak külden pişmiş yumurta.

böğşemek: Kirin çözülmesi.

böğür: Vücudun bel kısmının yan tarafı.

bönez (böğez): Bu sefer, bu kez.

börtmek: Haşlanmak, dudakların ağlayacak gibi büzülmesi.

börttürmek: Haşlamak, azarlamak.

bulamaç: Eskiden un, şeker ve yağ ile yapılan basit bebek maması.

bunalmak: Sıkılmak, daralmak.

bun: Sıkıntı, tasa.

bunlu: Yaslı, tasalı, sıkıntılı.

buymak: Üşümek.

buzalacı: Hamile inek.

buzalamak: İneğin doğurması.

bükelek: Sığırları ısırıp rahatsız eden iri sinek.

bükelemek: Bükelek ısırması ile ineklerin deli gibi oradan oraya koşması.

bükmek: Hayvanları hadım etmek.

bürlenmek: Üstünü bir şey ile örtmek.

büryan: Kuyuda yapılan kuzu kızartması.

canavar: Kurt.

cangaza: Kesilen çam dalının pürünü davar yedikten sonra geri kalan kısma verilen ad.

cember: Beyaz tülbentten baş örtüsü.

cerge: Bağ ve bahçelerde dal ve yapraklardan yapılan derme çatma gölgelik.

cıba: Tiftiği kırılmış koyun veya keçi.

cıbir: Parasız, zayıf kimse.

cıdavi: Hareketli, çevik, mert ve cesur.

cıkla: Saf, sek, katışıksız.

cihiz: Gelinin düğünde sergilenen eşyası.

cılbır: Hayvanı çekmek için boynuna bağlanan ip.

cin: Sinir.

cinlenmek: Sinirlenmek.

cincalak: Çok küçük.

cingi: Kılımcı. Ocakta yanan odunlardan etrafa sıçrayan köz parçacıkları.

cingil: Küçük üzüm salkımı.

cingimak: Kızmak.

cınımak: Oyunda mızıkçılık etmek.

cirkanak: Etin, kası kemiklere bağlayan beyaz ve sert dokulu bölümü.

cırmalamak: Kedinin tırmalaması.

cırnak: İlbaharda yetişip yenen bir ot.

cıs: Bebeklere söylenen “dokunma, yapma!” anlamında korkutma sözü.

cıtlık: Özünden sakız yapılan bir ot.

cıv: Ok.

cıvınmak: Şikâyetçi olmak, sızlanmak.

cızım: Satır.

cızlama: Tavada yumurta ve hamur karışımının kızartılmasıyla yapılan ince pidemsi yiyecek.

cöfer: Türbe toprağı, cevher.

cücük: Soğan, marul vb. katmerli bitkilerin en iç bölümü. Filiz, tomurcuk, taze yaprak.

cümcük oyunu: Bebeklerin elinin üstünün hafif çimdikle tutulmasıyla oynanan bir oyun.

cümcük: İki parmak ucu, çimdik.

cümcüklemek: Çimdiklemek.

cüyümek: Soğukta büzüşmek.

çantı: Evlerde duvar olarak kullanılan sırk uçlarının kertilerek birbirine kenetlenmesi.

çalacak: Yoğurt mayası.

ap: Köy emlakının gösterildiği kroki.

apar: Sarışın ve mavi gözlü kimse.

Çaput: Kumaş parçası.

ar: Kalın tülbentten kadın baş örtüsü.

ara: Hamile ineklerin dişilik organı. Akıntısı.

aynal: Eğri büğrü.

e: Saman savrulduktan sonra kalan tahıl.

ekel: Pulluk ve sabanın çamurunu temizlemede kullanılan ve ucunda üçgen demir olan sopa.

ekelz: Sincap.

ekiş: Sözlü kavga.

emkrmek: Birine söz ile karşı gelmek.

epiş: Bir yaşlı keçi.

eri: Seyyar bakkal. (bk. 80. fotoğraf)

evre: Mendil.

eyil: Toprağın içindeki taşlı kısım.

Çiğ: Balık dizilen ince söğüt dalı.

iğlik: Evin hemen önünde, duvara ekli, alçak damlı hayvan konulan yer.

iğsimak: Terlemek, nemlenmek.

çıkartma: Balkon.

çıkı: Yiyecek ve giyecek sarılan bez bohça.

çıkılamak: Yiyecek ve giyeceği beze sarmak.

çıkım: Ekin biçerken tarlada bölünen kısım.

çımışkı: İnce uzun dal parçası.

çımpalamak: Bir kabı su ile sallayıp temizlemek.

çiğindirik: Söğüdü taze sürgünleri.

çillenmek: Ekmeğin küflenmesi.

çilte: Hayvan semerinin iki yanına yük bağlamak için takılan urgan.

çinti: Entarinin altına giyilen astarlı uzun don.

çirk: Hayvan gübresi.

çırlamak: Bağırmak.

çırpı: Yakacak, ince ağaç dalları.

çırpıştırmak: Hafifçe vurup dövmek.

çıtıl: Nohutun henüz gök iken ateşte kızartılması; yakılan çalı çırpı.

çit: 1-Basma, kumaş. 2- Bağ, bahçe duvarına çalı çırpı ile yapılan engel.

çiten: Yeni doğmuş buzağı için damın bir köşesine yapılan küçük bölme.

çitlek: Kabuklu yemiş.

çitimek: Çorap veya kumaşın eski yerinin örülmesi.

çıtlak: Çıt çıt, kopça.

çon: Kalça.

çorlu: Hastalıklı.

çotak: Ağacın gövdesinden ayrılan ana kollar.

çöğdürmek: Ayakta bevletmek.

çökek: Çamur.

çölmek: Toprak tencere, çömlek.

çömçe: Kuyudan su çekmek için kullanılan ağaç kap.

çöne: Çobanın yardımcısı.

çörte: Kırdaki kaynak suyunun önüne konan oluk.

çörten: Evdeki atık suyun dışarı akıtıldığı boru.

çuvaldız: Çuval gibi kaba ve kalın şeyleri dikmek için kullanılan kalın ve uzun iğne.

çükündür: Pancar.

daban: Sürülen tarlayı düzeltmede kullanılan alet.

dada: Bebek dilinde şeker ve tatlı yiyecekler.

dadanmak: Bir yere veya bir şeye alışmak.

dakanak: Borç.

daklaşmak: Kavga etmek için sözlü tahrik.

dalamak: 1-Köpeğin ısırması 2-Bitkilerin teması ile oluşan acı.

dalaz: Toz kaldırarak esen rüzgâr.

dam: Evin altında hayvanların barındığı bölüm.

dam üstü: Evlerin toprakla örtülü çatısının üstü.

darın: Güçlülükle, ancak.

davar: Küçük baş hayvan, (genellikle keçi).

dayak: Kağının okunu havada tutmaya yarayan bir metre boyunda sırik parçası.

debitme: Sac üstünde pişirilen açık, sade pide.

dedeci: Dilenci.

dene: Ekin, darı.

denk gelmek: Uymak, karşılamak.

densüz: Lüzumsuz söz ve davranışları olan.

depelik: Altın ve gümüşle süslü kadın başlığı.

destimal: Mendil.

devir: Ölen birinin borç namazlarının (güya) affı için yapılan bir işlem.

deyda: “Daha, işte” gibi gösterme sözü.

dibek: İçinde tokmakla darı dövülen taştan oyulmuş büyük havan.

didelemek: Yün ve pamuğu seyreltmek.

dıdınmak: Didinmek, çabalamak.

diğdirmek: Bebeklerin ayakta bevletmesi.

dikelmek: Birine sözle karşı gelmek.

dıkım: Ekmekten koparılan parça.

dillemek: Devamlı horlamak, kötülemek.

dılmeç: Pantolonun önündeki düğmeli kısım.

dımbı: Seksek oyunu.

dımbırdatmak: Çalmak.

dımdık: Yerli yersiz konuşan, gülen.

dinelmek: Ayakta durmak.

direcen: Yıkılmaması için duvara vurulan direk.

diğren: Harmanda sapları ayırıp dağıtmaya yarayan, ucu demir çatallı alet.

diş sakızı: Bitki özünden yapılan ve diş şekline getirilerek çiğnenen sakız.

ditmek: Yün ve pamuğu seyreltmek.

divdala: İş bilmemekten, çaresizlikten doğan şaşkınlık ve gerginlik.

divitin: Pamuklu dokuma.

diyos: Deyyus anlamında hakaret sözü.

diytaban: Hiçbir şeyi önemsemeyen kimse.

doha!: Öküzlere “Dur!” emri.

dokumak: 1-Ağacın olgun meyvelerini sallayıp düşürmek. 2-Birini adamakıllı azarlamak.

dolak: Kaşkol.

domuşmak: Somurtmak.

don: Saman taşımak için kağınının etrafına gerilen tiftik dokuma.

don yağı: Hayvan iç yağını eriterek yapılan yağ.

döküm: Hane başına toplanan para.

döl: Koyun ve keçi yavrusu.

dölek: Uslu, rahat.

dölenmek: Rahatlamak, sessizleşmek.

döş: Göğüs.

döveç: Sarımsak dövülen ağaç havan.

dua: Dünürlükten sonra söz kesme töreni.

durgutmak: (Ağlayan bebeği) sakinleştirmek, birini niyetinden vazgeçirmek.

durlama: Çamaşır veya bulaşığı yıkadıktan sonra temiz sudan geçirmek.

dumâ: Nezle.

duvak: Gerdek gecesinin ertesi günü erkek evinde kadınlar arasında yapılan eğlence.

düğdem: Çiğdemin olgunlaşmış hâli.

dünür gitmek: Kız istemeye gitmek.

dünürşü: Gelin ve damadın evlenmesiyle anne ve babaların arasındaki akrabalık ilişkisine verilen ad.

dürmek: Katlamak.

dürü: Düğünden sonra yakın akrabalara bohça içinde dağıtılan hediye.

düve: Dişi sığır yavrusu.

düzen: Alet, edevat, ev eşyası.

düven: Altı çakmak taşı döşeli ve hayvanlar tarafından ekin sapları üzerinde gezdirilerek sap ile samanı ayıran araç.

düzgün: Önemli günlerde giyilen elbise.

edik: Bebek ayakkabısı.

eğirmek: Didilmiş yünü büküp ip hâline getirme.

eğretilti: Emanet alınan eşya, yıkılacak gibi duran.

eke: Tecrübeli, kurnaz.

ekin kellesi: Başak.

ekleşmek: Birine musallat olmak, dövüşürken kucaklaşma.

ekmek aşısı: Ekmeğin ıslatılıp az yağ katılmasıyla yapılan bir yemek.

elcek: Ayağı tutmayanların elleri ile yürümek için kullandıkları ağaç el aleti.

elekçi: Elek ve demir ev eşyası satan göçebe.

eleserpme: Sacda pişirilen açık, sade pide.

ellik: Eldiven.

eme yaramak: İşe yaramak, faydalı olmak.

emendirmek: Yormak, zahmet vermek.

emenmek: Emek çekerek yapılan işe özenmek.

emişik: Sütkardeş.

ergürmek: Ermek, ulaştırmak, kavuşturmak.

erinmek: Üşenmek.

erkeç: Üç dört yaşında enenmiş erkek keçi.

essah: Doğru.

eşkere: Açıktan, aşikâr.

eşme: Kırdaki su kaynağı.

evcimekli: Ev işlerinde becerikli kadın, hamarat.

evermek: Evlendirmek.

evsikli: Genç kız, kadın.

eyecen: Bazı otların başağı.

eyren: Akarsuyun derin yeri.

falaka: Pulluk ya da at arabasında at koşum aletlerinin baēlandığı alet.

fengire: Yün eğiren alet.

ferik: Dişi piliç.

filike: Musluk.

firek: Kapı kilitlemek için kurulan ağaç düzenek.

fişitleme: Birini başkasına karşı kışkırtma.

fışkı: Damın süprüntüsü.

folluk: Tavukların yumurtladığı yer.

gaēřak: Laçka.

gâh: Öküze “Git!” emri.

garda: Elbisede dikiş hatası, pot.

gayli (galan): Artık, bundan sonra.

garsamba: Sıkışık, telaşlı zaman.

gavşurmak: İki ucunu birleştirip baēlamak.

gavsalamak: Harmanda çeç üzerindeki samanlı kısmın kabaca alınması.

gayım: Saēlam, kavi.

gazel: Kavak yaprağı.

gerilik: Belli zamanlar için saklanan giyecek.

genirak: Biraz geri kısım, arka.

gerneşmek: Gerinmek.

geven: Dağlarda yetişen ve hayvan yemi olarak kullanılan dikenli ot.

gezdan: İki yaşına kadar dişi keçi.

gez: Ufuk çizgisi.

gezek: Hayvan gütme sırası.

gıcırғанmak: Bir iş yapmaya gönülsüz olmak.

gıdım: Az, bir parça.

giçgiyin: Geç vakit.

gidişmek: Kaşınmak.

gil: Aile veya bir grubu belirten söz.

giğışdatmak: Kâğıtları sürterek ses çıkarmak.

giğşalak: Bir mantar cinsi.

giremise: Beşibirlikten küçük (cumhuriyet) altın.

gırna: Aksi, huysuz.

gırnata: 1-Müzik aleti. (kemane) 2-Hırçın kimse.

giyımsız: Cimri.

giymık: Küçük odun ve ağaç parçacıkları, kıymık.

göcen: Tavşan yavrusu.

göde: Güvercin yavrusu, kardeş.

gölez: Bir yaşından küçük köpek yavrusu.

gömgök: Masmavi.

gövelemek: Büyükbaş hayvanların çiftleşme dönemine girmeleri.

gövmek: 1-Ağaçların yeşermeye başlaması. 2- Bir şeye sahip olmak için duyulan aşırı istek.

göynek: Humayından yapılan kısa kollu, uzun atlet.

göz: Gömme dolap, oda, pencere, nazar.

gözer: Geniş delikli eleme aleti.

gözleme: İnce açılıp sacda pişirilen hamur işi.

güğlek: Ağaç veya oyma kabaktan yapılan ve içine yağ, tuz vb. konulan kap.

güğürdenmek: Yeni dillenmeye başlayan bebeğin ağzından anlamsız sözler çıkarması.

gülü: Hindi.

gün dönümü: 21 Haziran, yaz başlangıcı.

günü: Kıskançlık.

günücü: Kıskanç.

günülemek: Kıskanmak.

gütmek: Hayvanları otlatmak, takip etmek.

habire: Durmadan, devamlı.

hak: 1-Gelin alma. 2-İmam, çoban ve bekçi gibi görevlilere verilen ücret. 3-Değirmende un öğütme karşılığı verilen ekin.

hakçı: Gelin almaya giden kadınlar.

hakırdamak: Gürültü ile gülmek ve konuşmak.

halep: Oyulmuş patlıcan kurutması.

halkun: Üzerine taş örtülmüş su yolu.

hamaylı: Boyuna asılan muska.

hanımığne: Çatal iğne.

harar: Büyük çuval.

harç: Düğün veya nişan için alınan yiyecek.

harda: Kösterenin içindeki kesici alet.

harpuç: Odanın tavanına konan çamur ve saman karışımı yalıtım şekli.

haside: Kavrulmuş un ve şekerle yapılan tatlı.

hatıl: İnşaatta duvardan duvara uzatılan sırık.

hayat: Odaların arasındaki boşluk.

helke: Kuplu su kapı, bakraç.

herene: Leğen şeklindeki büyük bakır tencere.

heybe: İki gözü olan dokuma torba.

heyheylik: Delikanlılık çağı.

Hıdırellez: Eski takvimde kış aylarının bitmesi, baharın başlangıcı (6 Mayıs).

heç etmek: Boşa gidermek.

hınkırmak: Burnundan sümkürmek.

hirk: Tarlayı sürüp dinlendirmek, nadas.

hırtlaşmak: Düğümün sıkılanması.

hokra: Hayvanların derisi altında yaşayan asalak.

holta: İki veya üç etek altına giyilen astarlı don.

horanta: Ev halkı.

horkut: Umacı, korkulan şey.

horsanba: Kaba ve yakışmayan giyim tarzı.

hot: Sekgüçük oyununda sayı yapmak.

hoyuk: Arazideki tabii yükselti, tepelerde çobanların taşlardan yaptığı kule, hüyük.

hödüklenmek: Şüphelenmek, tedirgin olmak.

hödüklü: Tedirgin, şüpheli.

hökelekli: Oturaklı, ağırbaşlı.

höst: Durması ve uslu olması için ata söylenir.

höşmerim: Süt, un ve yağ ile yapılan bir tatlı.

höykürmek: Kızarak bağırmak.

husa: Merak, tasa.

ıgırıp: Usul, metot, yol, yordam.

ıldırayaz: Açık havada dondurucu soğuk.

ıldırışık: Aydınlık.

ılgın: Dere kenarında yetişen ve süpürge yapmakta kullanılan maziya benzer kısa boylu bitki.

ıramak: Uzaklaşmak.

ırgat: Birinin tarlasında para ile çalışan kişi.

ırgatlık: Ekin biçme mevsimi.

ırışkan: 1-Birini imrendirme, tahrik etme, ona nispet yapma. 2-Kışkırtan, laf çarpan.

ısınmak: Birine veya bir şeye karşı kalbinden yakınlık duymak, alışmak.

ısruk: Sessiz, utangaç, sönük.

ışkı: Ağaç kabuğunu soyma aleti.

ışkın: Sürgün, ağacın genç dalları.

idare: Eskiden kullanılan aydınlanma aleti.

ifitlemek: Bir karışımın içinden bazılarını seçmek.

iğdiş: Hadım edilmiş at.

İğseri: Çivi.

iğsi: Ocakta bir ucu yanmakta olan odun.

ilenç: Beddua.

ilkidin: Bir annenin doğurduğu ilk çocuk.

imbal: Hayvana dürtülen ucu çivili sopa.

irezgi: Menteşe.

irişkil: Sucuk.

irkmek: Biriktirmek.

iğsiran: Tekneden hamur kazıma aleti, sıyiran.

iskembe: Sandalye.

işlik: Üste giyilen gömlek.

itdirseği: Arpacık denilen göz hastalığı.

iteği: 1-Sacda bazlama çevirmeye yarayan demir veya ağaçtan gereç. 2-İşe yaramaz, serseri kimse.

itişmek: Yarış, rekabet, iddia etmek.

ivecen (evecik): Aceleci, telaşlı.

ivmek: Acele etmek.

kababaşlak: Başı açık hâlde.

kabala: Bir miktarın ortalama sayısı veya fiyatı.

kadımalak: İlbaharda yetişip yenen bir ot.

kafakâğıdı: Nüfus cüzdanı.

kahrık: Balgam.

kakırdak: Çorbaya konulan dondurulmuş iç yağ.

kakışmak: İtelemek, horlayıp kötülemek.

kalbur: Geniş delikli eleme aleti.

kalgımak: Koşmak.

kalkan diken: Deve diken.

kaltak: 1-Eski ayakkabı. 2-Hafif, kötü kadın.

kanak sakızı: Karakavuğa benzer bir otun özünden yapılan sakız.

kancık: Hayvanların dişisi.

kanırmak: Çiviye sökerken eğip bükme.

kanlıca: Kırmızı renkli, yenen bir mantar cinsi.

kapama: Testide pişirilen etli pilav.

kapcık: Bazı meyvelerin dış kabuğu.

kaput: Asker paltosu.

karaca: Çörek otu.

karakavuk: İlbaharda yetişen ve yenilebilen bir ot çeşidi.

karartı: Gölge.

karevle: Ayakkabı.

karık: Bahçede sebze ekilen bölümler.

karmak: Karıştırmak.

kasılmak: Kendini beğenmek, büyüklenmek.

kasım: Kasım ile Mayıs arasındaki mevsim.

kasnak: Sofrada sininin altına konan, ince tahtadan yuvarlak araç.

kaş: Toprak dam.

kaşıklağ: Kaşık konulan sepet, kaşıklık.

kav: Söğüt ağacının köke yakın yerinde oluşan mantarimsı doku.

kavsara: Sepet, göğüs kafesi.

kavurga: Ateşte kızartılmış tahıl.

kavut: Leblebi ve kuru ahlat tozu.

kaygana: Omlet.

kaykılmak: Geri yaslanıp rahatça oturmak.

kazguç: Çiğdem kazma aleti.

kelesti: Gölge, göz önünden aniden geçen şeyler.

kemre: Hayvan gübresinden yapılan yakacak.

kenef: Hela, tuvalet, yüznumara, ayakyolu.

kerahat: Pis, hoşla gitmeyen.

kerç: Gönül koyma, darılma, sitem etme.

kesene: Bir işin yapımını götürü almak.

kevsen: Samanla karışık tahıl, malama.

kılavlamak: Bileylenen bıçağın yüzlerinin ince ege ile temizlenmesi.

kıldırıcı: Sallanarak, eğri büğrü yürüyen.

kınnap: Bal mumu sürülerek sertlik ve sağlamlık verilen kalın dikiş ipi.

kıran: Öldürücü salgın hastalık.

kırçmak: Bir şeyi koparmak.

kırgı: İşe yaramaz, verimsiz, yarık arazi.

kirellik: Banyo yapılan yer.

kırıldak: Kendinin beğenen, kostak.

kırıtmak: Ayakta durmak, gülümsemek.

kırlık: Koyun yünü ve keçi tiftiğini kırma aleti.

kırma: Kalın öğütölüp hayvanlara verilen arpa.

kısımlamak (hapazlamak): Tek elin avucu ile bir şeyi tutmak.

kıvrak: Çabuk, tez.

kirt: Sert, kart.

kısıık: İki tepe arasındaki geçit.

kişelemek: Tavuğu kovalamak.

kıvırdım: Düğünde eyizin cinsi miktarı ve fiyatının tespit edildiği yazılı tutanak.

kıyılmak: Aşırı açlıktan midenin ezilmesi.

kızkaçırın: Siperliği kalkık erkek kasketi.

kocuk: İçi kürklü parka.

koalak: Bahar zamanı kırdı yetişen ve yenilebilen bir ot.

kofalmak: Sevinmek, bir şey ile gururlanmak.

koğlaşmak: Birinin dedikodusunu yapmak.

koğu: Gıybet, dedikodu.

koğucu: Arada laf taşıyan.

kokak: Pis.

kolan: Semeri eşeğe bağlayan kuşak.

kolak: alışırken dirseğe kadar geçirilen, kolların kirlenmesine engel kolluk.

konak: 1-Sataki kepek. 2-Köy odasına, imam ve bekiye yemek verme sırası.

kongur: Öcü, umacı.

kon: Ayakkabının arka kısmı.

kostak: Kasılarak gezen.

koşmak: At ve öküz gibi çek hayvanlarını, araba veya pulluğa bağlama.

kotarmak: Yemeği başka kaba boşaltmak.

koyultmaç: Koyun sütü ile yapılan tatlı yiyecek.

köçek: Erkek çengi. (bk. 24. fotoğraf)

kömme: Kızgın kül içinde pişirilen bir çörek.

köpen: İşe yaramaz çul.

körduman: Sis.

körenlenmek: Sönmeye, iyi olmaya başlamak.

körük: Eskiden demirci atölyesine verilen isim.

kösnük: Kızana gelmiş köpek.

köskülmek: Uzanıp yatmak, sere serpe oturmak.

kösüre: Kesici aletleri bileme aracı.

köşmen: Şişmanca.

kötücü: Bir şeyi bilemeyen, yapamayan çocuk.

kötülemek: 1-Zayıflamak. 2-Birini küçük düşürmek.

kubaşık: Ücretsiz olarak karşılıklı yardımlaşma.

kubat: Öcü, korkulacak şey.

kulak tözü: Kulağın arka kısmı.

kullap: İkel menteşe.

kundaklamak: Bebeği bez ile sıkıca sarmak.

kundak: Kedi yavrusu.

kunduru: Bir buğday çeşidi.

kunnacı: Hamile hayvan.

kunnamak: Hayvanın yavrulaması.

kurna: Pınardan suyun akışını sağlayan boru.

kursak: Mide, işkembe.

kuş lastiği: Sapan.

kuş tiridi: Bulamaç şeklinde bebek yiyeceği.

kuşene: İçine yemek konulan bakır kap.

kuytak: Saklanılacak kuytu yer.

kuyulmak: Acının hissedilmesi.

kuzulacı: Hamile koyun.

küçülü: Nazlı, her istediği yapılan çocuk.

külçe: Küçük bazlama.

küllük: Ocak külü ve çöp dökülen yer.

külüstür: Eski, işe yaramaz.

kümbül: Patates.

künge: Toz, çöp, süprüntü.

kürke yatmak: Tavuğun kuluçkaya yatması.

kürtün: Kar yığını.

kürük: Küçük kulaklı koyun ve keçi.

kürümek: Kürek ile kar, pislik vs. temizlemek.

küskü: Kalın ve uzun bekçi değneği.

küt: Kötürüm, bacakları tutmayan.

kütlük: İnsanın üzerine çöken bitkinlik, uyku hâli.

kütül: Soğanla kavrulmuş bulgur yemeği.

küymek: Hakkına razı olmak.

mahlamak: Çok aşırı yorgunluk ve yemekten hareket edemez hâle gelmek.

makadam: Taş döşenerek yapılan yol, kaldırım.

malak hamuru: Un, yağ ve şekerle yapılan tatlı.

malak: Manda yavrusu, hamur tatlısı.

manca: Yemek.

mancar: Geniş yaprakları haşlanıp sarma yapılan, ıspanağa benzer yaban bitkisi.

mandal: Sokak kapısına asılan ilkel kilit aleti.

masat: Bıçak bileme aleti.

maşrapa: Kulplu su içme kabı.

matçalı: Pis.

mayasır: Basur, makatta oluşan kaşıntılı hastalık.

mayışmak: Tembellik, sıcak veya çok yemekten dolayı olduğu yerden kımıldayamamak.

meh: “Al.” anlamında söz.

menecim: Çalgısız yapılan düğün.

meşkef: Çok ağır kir, pasak.

met: Çelik çomak oyununda kısa değnek parçası.

mih: Öküz, at ve eşek nalını tutturmak için hayvanın ayağına çakılan demir çivi.

mıhlama: Soğanlı kıyma üzerine yumurta kırılarak yapılan basit yemek.

mırık: Batak çamur.

mısmıl: Temiz (hayvan).

mucur: Sekiz kilo ekin alan bir ölçü kabı.

musufa: Sedir, seki.

mücüre: Kilitli küçük sandık, çekmece.

nacak: Kısa saplı balta.

nakıs: Aksi, huysuz.

namazlağ: Seccade.

nemben: Ne bileyim ben!

nezelmek: Kumaşın eskiyip incelmesi.

nişt!: İneklere “Geri git!” ünlemi.

o değil: Asıl maksadını belli etmeden.

ok: Kağnıda arkadan öne uzatılan büyük ağaç.

oklağaç: Yuvarlak hamur açma aleti, oklava.

okumak: Davet etmek.

ol görüp: Bir türlü. Başarısızlıkta boşa giden zaman ve emeği anlatan söz.

omca: Üzüm bitkisi.

onaçça: Güzelce, iyice.

onmak: Mutluluk, rahata ermek, sağlıklı olmak.

oranlama: Atasözü, öykü, uydurma söz.

ortancılı: Ortanca çocuk.

osan: Saf.

oşkiş: Köpeği kışkırtma, saldırtma sözü.

oturmak: Bir kızın erkeğin evine kaçıp gelmesi.

oturmakçı: Misafir.

oynamak: Kadın-erkek arasındaki ayıp sayılan gayrimeşru sevgi ilişkisi.

oynaş: Eski dilde sevgili.

oyulgamak: Kaba ve basitçe dikmek.

öbek: Savrulmak için yığılan ekin, saman karışımı.

öcü: Çocukları korkutmak için söylenen hayalî yaratık.

öğülcümek: Kusacak gibi olmak.

öhrü: Korkunç.

ölçermek: Ucu yanan odunları ocağa yaklaştırmak.

örü: Keçi ve koyun sürüsünü gece yarısından sonra yayılmaya çıkarmak.

örüklemek: 1-Ağzına kadar doldurmak. 2-Otlaması için hayvanı uzun bir iple yere bağlamak.

örüsger: Rüzgâr.

ötürmek: İshal olmak.

özemek: Koyu bir sıvıyı su ile karıştırıp cıvıtmak.

pahal: Kimseye yardımı dokunmayan kimse.

pala: Tiftikten dokunan yer sergisi.

para: Az, azıcık, bir parça.

pasak: Kir.

patoz: Saman ve taneyi ayıran harman makinesi.

pazı: Bir bazlamalık hamur parçası.

pelese: Eski, işe yaramaz, sebze fidesi.

peşkir: Havlu.

peştamal: Kadınların önlerine taktıkları önlük.

pilit: Meşe ağacının meyvesi, palamut.

pirpıt: Yünden dokunan pantolon.

pisilemek: Çocuğu aşırı sevgi ile nazlı büyütmek.

pisleğec: Küçük, kısa tahta kürek.

pısmak: 1-Saklanmak. 2-Şişin inmesi.

potak: Ayı yavrusu.

potur: Kaba kumaştan arkası bol pantolon.

pörtlek: Yuvasından çıkmış (göz).

purç: Ağaç dalında biten mantarimsı asalak doku.

pusuruk: Puslu ve sisli hava.

puşumak: Somurtmak, küsmek.

puykurmak: Yemek anında gülerek ağzından çevreye bir şeyler saçmak.

pür: Çam ağacının yaprakları.

pürçek: Saç püskülü.

rahmet: Yağmur.

sacayağı: Ocakta üstünde yemek pişirilen, ekmek ısıtılan üç ayaklı demir alet.

saçı: Düğünde davetlilerin damada attıkları para ve her türlü hediye.

saçkıran: Çıyan, kırkayak.

sağdıç: Damadın yanında duran küçük çocuk.

sahan: Yayvan bakır kap.

sail: Yoksul, yardıma muhtaç kimse.

sako: Palto, ceket gibi üst giysisi.

sal tahtası: Cenaze taşınan dört kollu tahta.

sağlak: Kırdan davar ağılı.

salım: 1-Bir pişirimlik pirinç, bulgur, makarna miktarı. 2-Grip hastalığı.

sallangaç: Salıncak.

salta: Entari üstüne giyilen sırmalı yelek.

sap: Ekinin biçilmiş hâli.

sapırdamak: Düzensiz konuşma ve davranma.

sargınlık: Kişiler arasındaki yakınlık, sevgi.

savsaklamak: Aceleden doğan telaşlanmak.

savsalı: Heyecanlı, telaşlı, aceleci.

sayı: Dönümden küçük arazi ölçüsü.

sayıntı: Saygı, görgü.

seğirtmek: Yetişmek için koşmak.

sehim: Kura çekilerek herkese düşen pay.

sekgüdük: Esnek değneklerle oynanan bir oyun.

sele: Büyük saman sepeti.

seme: Salak, sersem.

senir: Dağ veya tepelerin arasındaki sırt.

sergen: Raf.

sevgüsüz: Seilmeyen davranışlarda bulunan.

seyis: Boynuzlu keçi.

siftinmek: Omuzlarını oynatarak kaşınmak.

sıkraz: Cimri.

sındı: Makas.

sinirse: Etin sinirli kısmı, odunun sert kısmı.

sinsin: Düğünde müzik eşliğinde ateş etrafında dönerek oynanan oyun.

sıracalı: Dertli, hastalıklı.

sirke: Bit yavrusu.

sırnaşmak: Yapışıp yalakalık ve zevzeklik etmek.

sivil: Deride oluşan sert kabarcıklar.

sıyırmak: Kazımak, değerek geçmek.

soğukluk otu: Semizotu.

soğulmak: Hayvanın sütünün kesilmesi.

sokakçı: Misafir.

soku: Bir şeyi saklama yeri, zula.

sölpümek: 1-Yaşlılıktan derinin sarkması. 2-Sıcak suya sokulan trikonun sarkması.

sorak: Emzik yerine bebeğin ağzına tülbent içinde verilen üzüm, lokum gibi şey.

sorudak: Asık suratlı.

sorutmak: Ayakta durmak, dikilmek.

soyak: Grup hâlinde gidiş şekli.

soyka: Soyulup hayvana yedirilen ağaç kabuğu.

soyma: Kabuğu soyulmuş söğüt dalı.

söbe: 1-Eğri, biçimsiz, yamuk. 2-Saklambaç oyununda ebeleme.

sumsuk: Yumruk.

sundurmak: (Yukarı) Vermek.

suntıraç: Ayağı nallanacak öküz, at ve eşeklerin tırnağını kesmeye yarayan alet, nalbant keskisi.

susa: Şose, asfalt yol.

sübüre: Yoğurtlu hamur yiyeceği.

sümdük: Davetsiz her yerde bulunan.

sümürtlemek: Suyu, ayranı kaptan bardaksız, bir nefeste içmek.

sünmek: Uzanmak, ölümü beklenen hastanın koma hâlinde yatışı.

sürecek: Yeni yürüyen çocuklar için ağaçtan yapılan üç tekerlekli oyuncak.

sürgüç: Bulaşık bezi.

süvari: Pantolonun dizine konan yama.

şak: Bölüm, parça, dilim.

şalaman: Yüze gülen, dalkavuk.

şallak: Üstü başı yırtık, dağınık kimse.

şarlak: Şelale.

şartasız: Utanmaz, belalı kimse.

şayak: Pantolon.

şebit: Yufka.

şina: At arabasının tekerleğine geçirilen demir halka.

şırgınlı: Yüzü gözü pis, çapaklı kişi.

şışek: Bir yaşından büyük toklu.

şum: Uğursuz.

tafra: Surat asıklığı.

tahra: Ucu çengelli odun kesme aracı.

tahaşşut: Her türlü biçilmiş kereste.

tahtalı kamyon: Kasalı kamyon.

takı: 1-Düğün ve nişanda geline takılan altın. 2-Hayvanların boynuna asılan çan, çingirak.

takım: Sigara ağızlığı ve tütün tabakası.

tarhana çiçeği: Güzün kırdan yetişen bir çiçek.

tasvir: Resim, fotoğraf.

tavsamak: İşin uzaması, tadının kaçması.

taya: Çeltik dövülen çatallı sopa.

tek durmak: Uslu durmak.

teke: Damızlık erkek keçi.

telbüz: Düzençi, kurnaz kimse.

teliz: Çuval.

temre: Genelde elde oluşan kaşıntılı hastalık.

tevatür: Abartılı, mübalağalı.

tezek: Hayvan pisliğinden yapılan yakacak.

tımışkı (çımışkı): İnce, uzun dal parçası.

tırbalı: Hastalıklı.

tir: Çeltik lekleri arasındaki yükselti, sınır.

tire çorabı: Lastik iplikten yapılan çorap.

tıska: Soluk benizli, zayıf.

tokaç: Çamaşır dövmekte kullanılan araç.

tomafil: Otomobil, motorlu taşıt.

toman: Şalvar.

tonç: İki tarla arasındaki tümseklik, sınır.

tongur: Düzgün olmayan yuvarlak.

tonra: Kir.

tosbağa: Kaplumbağa.

toyga: Yoğurt çorbası.

tozak: İnce yağan kar.

töhmürük: Balgamli öksürük.

tömek: Dam penceresi.

törsengi: Ters, inatçı.

tumman: Pantolon.

turfan: Yoğurdun çalkalandığı küp.

tutak: Sıcak şeyleri tutmaya yarayan bez.

tutum: Hâl, davranış.

tükyalı: Domatesli piring pilavı.

tünek: Tavukların üstünde uyuduğu sırık.

tünemek: Kümes hayvanlarının kümes veya damda bir sırık üzerinde uyuması.

uğunmak: Çaresizlikten sızlanmak.

ulaşıklı: Nişanlanmış kız veya erkek.

ulaşmak: Nişanlanmak.

unra: Hamurun yapışmaması için serpilten un.

urba: Giyecek.

ustun: Odanın astarı.

usumuna: Gelişigüzel, önem vermeden, kendi başına.

uşak: Küçük erkek çocuk.

ut: Ar, utanma, sıkılma.

utlanmak: Utanmak, sıkılmak.

uyuntu: Serseri, tembel, uyuşuk.

üfe: İçi boş ve tanesiz çeltik.

üfelek: Yaprğından sarma yapılan ıspanağı benzer yaban bitkisi, efelek.

üleşmek: Paylaşmak, bölüşmek.

ünnemek: Bağırarak, çağırarak, ünlemek.

ürmek: Havlamak.

ürün: Süt, yoğurt, peynir, tereyağı gibi hayvansal yiyecek mamulleri.

üşencek: Tembel.

ütmek: Oyunda karşıdakinden bir şey kazanmak.

üvendire: Çift sürerken öküzleri idare etmek için kullanılan uzun değnek.

variyet: Varlık, zenginlik.

yaba: Harmanda öbek savurmaya veya saman doldurmaya yarayan çatallı alet.

yağar: Yağlı kir.

yakmak: Birine veya bir olay üzerine doğaçlama ile türkü besteleyip söylemek.

yal: Hayvanlara verilen sulu yemek artıkları.

yallı: Üzerine yemeğı dökerek yiyen.

yama: Bayır, yokuş.

yamaç: Karşısı.

yamalık: Yama yapmaya yarayan bez parçası.

yan taşı: Ocaklığın iki yanındaki taşlardan biri.

yangabuz: Aksi, geçimsiz.

yanır: Çam sakızı.

yanırlı: Sırt.

yanıt: Nişandan sonra kız evinden damada giden hediye paketi.

yanmak: Âşık olmak, sevdalanmak.

yantiri: Hafif yan yürüyen, az aksi huylu.

yapışak: (argo) Birinin yanından ayrılmayan.

yaren: Arkadaş, dost.

yarılğan: Su ve sel ile yarılmış arazi.

yarım: 16 kiloluk tahıl ölçüsü birimi ve bu ölçünün kabı.

yarışmak: Koşmak.

yarsımak: Gördüğü bir şeyi canı çekmek.

yaslağaç: Saca ekmek koyma ve alma aracı.

yaşmak: Gözler açık kalacak şekilde başı örtmek.

yastıklık (uykuluk): Uzun gecelerde yatmadan yenilen yemek.

yayık: Yoğurttan süt çıkarmaya yarayan araç. (bk. 78.fotoğraf)

yayılmak: Hayvanların otlaması.

yaylım: Otluk alan.

yazı: Düz arazi.

yazma: Baş örtüsü, yemeni.

yazmak: Birini dövüp hırpalamak.

yel: Kas ağrısı.

yemlik: İlkbaharda yetişen ve yenilebilen ot.

yençek: Hafif, oturaklı ve ağırbaşlı olmayan.

yeşilustan: Yeşil renkli kertenkele.

yetirmek: Denk getirmek, yetiştirmek.

yetmek: Arkasından yetişmek.

yilikmek: Yaramazlık yapmak.

yoluşmak: Bir şeyi yapmaya çalışmak, uğraşmak.

yosmak: Zannetmek.

yöniğne: Yorgan iğnesi.

yörelenmek: Hafifçe bir şeyler yiyip açlığı yatıştırmak.

yuka: 1-Yufka. 2-Hafif, ince.

yular: Hayvanın başına geçirilerek çekilen urgan.

yumak: Yıkamak.

yummak: (gözlerini) Kapatmak.

yunmak: Yıkanmak.

yuntu: Bulaşıktan artan kirli su.

yuvak: Evin akması için yağmur yağınca kaşıta gezdirilen ağır taş silindir.

yüklük: Odalarda yatak konulan gömme dolap.

yürüklü: Aşermiş hamile kadın.

zağmak: Akmak, kaymak, kaçmak.

zahra: Hayvan yiyeceği, saman, yem, ot, zahire.

zebella: İri yarı.

zebinlik: Islaklık, çamur, çökek.

zelve: Boyunduruğun öküz boynuna geçirilen kısmı.

zere: Bir sebebi anlatmak için kullanılan söz.

zevklenmek: Biri ile alay etmek.

zevzek: Lüzumsuz, boş konuşan.

zıbın: Bebeklerin içine giydirilen ince içlik.

zilif: Öne doğru dökülen saçlar, zülûf.

zilli: (argo) Alımlı, gösterişli kadın.

zivrik: Ekinin filizlenmiş hâli.

ziravut: Çok iri.

zırcılamak: Huysuzlanmak, boş yere ağlamak.

zırtaboz: Laf, söz dinlemez kimse.

zırzavut: Sebze çeşitleri.

zırzop: Düşüncesiz.

zobu: Büyük, iri.

zölbür: Hantal, dağınık ve savruk kimse.

DEYİMLER

En az iki sözcüğün gerçek anlamının dışında kullanılmasıyla oluşan söz öbeğine *deyim* denir. Bu kavram Fransızcada *locution*; İngilizcede *locution, idiom, formula expression*; Almancada ise *ausdruck, redensart*; Rusçada *frazeologizm, obraznoye, vırajeniye* kelimelerinin karşılığıdır.¹⁰⁸

Deyim kavramı, Osmanlı Türkçesinde darbimesel, tabir ve ıstılah kelimeleri ile karşılanmıştır. Cumhuriyet döneminde ise *tabir* uzun süre kullanılmış ve daha sonra *deyim* kelimesi Türk Dili Araştırma Kurumu tarafından 1935 yılında İstanbul'da bastırılarak dağıtılan *Osmanlıcadan Türkçeye Cep Kılavuzu*'nda tabir = terme, karşılığı olarak teklif edilmiş ve zamanla tutmuştur.¹⁰⁹ Daha sonraki yıllarda bu konuda eser hazırlayan, derleme ve inceleme yapan Mustafa Nihat Özön, M. Şakir Ülkütaşır gibi yazarlar tabir kelimesini kullanmışlardır.¹¹⁰

Bugün Türk lehçelerinin bazılarında deyim yerine şu kelimeler kullanılmaktadır: Azerbaycan Türkçesi, *frazeologiya*; *sabit söz birleşmesi*; Gagavuz Türkçesi, *bölünmez laf birleşmesi / frazeologizma*; Başkurt

¹⁰⁸ Yeşil, Yılmaz, *Türk Halk İnançlarından Dilimize Geçen Deyimler*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2005. s. 4

¹⁰⁹ *Osmanlıcadan Türkçeye Cep Kılavuzu*, Türk Dili Araştırma Kurumu Yay., Devlet Basımevi, İstanbul, 1935, s. 303.

¹¹⁰ Yeşil, Yılmaz, *Türk Halk İnançlarından Dilimize Geçen Deyimler*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2005. s. 4

Türkçesi, *frazeologizm*; Kazak Türkçesi, *turaktı tirkes / frazeologizm / ayşıktı söz uramı / beyneli söz tirkesi*; Kırgız Türkçesi, *turuktü söz aykaşı / frazeologizm / körköm süylöm*; Özbek Türkçesi, *ibara / frazeologik birlik*; Tatar Türkçesi, *frazeologizm / obrazlı tağbir*; Türkmen Türkçesi, *frazeologizm / durnuklı söz düzümleri*; Uygur Türkçesi, *turaklık ibarâ / frazeologizm / idiom*.¹¹¹

Deyim kelimesi çeşitli şekillerde tanımlanmıştır. Deyim sözlüklerinin ön sözlerinde genellikle yazarlar tarafından verilen tanımlar bulunmaktadır. Bununla birlikte kimilerinde hiçbir tanım yoktur. Bunların dışında farklı ansiklopedi, sözlük ve kimi bilimsel makalelerde de deyim kavramı tanımlanmıştır.

Türkçe Sözlük'te deyim: "Genellikle gerçek anlamından az çok ayrı, ilgi çekici bir anlam taşıyan kalıplaşmış söz öbeği, tabir" olarak tanımlanmaktadır.¹¹²

Berke Vardar'ın yönetiminde hazırlanan "Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü" deyimini; "Bir tür sözlüksel birim oluşturan anlam bilim topluşması; genellikle öz anlamından az çok ayrı bir anlam içeren kalıplaşmış söz." olarak tanımlamakta ve örnek olarak "küplere binmek" deyimini vermektedir.¹¹³

Zeynep Korkmaz ise "Gramer Terimleri Sözlüğü"nde deyim için şu tanımı vermektedir: "Gerçek anlamından farklı bir anlam taşıyan ve çekici bir anlatım özelliğine sahip olan kelime öbeği: abayı yakmak, aşağıdan almak, bağrına taş basmak, buluttan nem kapmak, çileden çıkmak, dalga geçmek, el ele vermek, karşı gelmek, mercimeği fırına vermek, nalları dikmek, saman

111 *Türk Lehçeleri Sözlüğü I*, KB Yay., Ankara 1991, s. 7; Emine Gürsoy - Naskali, *Türk Dünyası Gramer Terimleri Kılavuzu*, TDK. Yay., Ankara, 1997, s.32.

112 Türkçe Sözlük, c.I , TDK Yay., Ankara, 1988, s. 368.

113 Berke Vardar, *"Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü"*, ABC Kitabevi, İstanbul, 1988, s.74.

altından su yürütmek, üç buçuk atmak, yasak savmak, yüz göz olmak, zılgıt vermek." ¹¹⁴

Deyimler üzerine yaptığı çalışmalarıyla tanınan Ömer Asım Aksoy, deyim tanımı: "Çekici bir anlatım özelliği taşıyan ve çoğunun gerçek anlamından ayrı bir anlamı bulunan kalıplaşmış sözcük toplulukları." olarak yapmıştır. ¹¹⁵

Feridun Fazıl Tülbentçi, "Türk Atasözleri ve Deyimleri" adlı eserinde deyim tanımı: "Her ne kadar kesin bir hüküm ifade etmez ise de atasözü değerinde ve ondan daha fazla söylenen sözler vardır ki bunlara da tabir ve deyim diyoruz." ¹¹⁶

Doğan Aksan, deyim tanımı: "Belli bir kavramı, belli bir duygu ya da durumu dile getirmek için birden çok sözcüğün bir arada, seyrek olarak da tek bir sözcüğün yan anlamında kullanılmasıyla oluşan sözdür." diye açıklamaktadır. ¹¹⁷

Ali Püsküllüoğlu, "Türkçe Deyimler Sözlüğü" adlı eserinde deyim tanımı: "Anlatıma akıcılık, çekicilik katan çoğunun gerçek anlamından ayrı bir anlamı bulunan, genellikle de birden çok sözcüklü dil ögesi, kalıplaşmış sözcük topluluğu." olarak tanımlamıştır. ¹¹⁸

Şükrü Elçin ise "Halk Edebiyatına Giriş" adlı eserinde şu tanıma yer vermektedir: "Deyimler (tabirler) asıl anlamlarından uzaklaşarak yeni kavramlar meydana getiren kalıplaşmış sözlerdir. İki veya daha çok kelimeden kurulu bir çeşit dil ifadesi olan bu sözler, duygu ve

114 Zeynep Korkmaz, "Gramer Terimleri Sözlüğü", TDK Yay., Ankara, 1992, s.43.

115 Ömer Asım Aksoy, "Atasözleri Sözlüğü", TDK Yay., Ankara, 1984, s. 49.

116 Feridun Fazıl Tülbentçi, "Türk Atasözleri ve Deyimleri", İnkılâp ve Aka Kitabevleri, İstanbul, 1977, s. 6.

117 Doğan Aksan, "Her Yönüyle Dil 3", TDK Yay., Ankara, 1982, s. 4.

118 Ali Püsküllüoğlu, "Türkçe Deyimler Sözlüğü", Arkadaş Yay., Ankara, 1995, s. 7.

düşüncelerimizi, dikkati çekecek biçimde anlatan isim, sıfat, zarf, basit ve birleşik fiil görünüşlü gramer unsurlarıdır."¹¹⁹

Nurettin Koç ise deyim için: "Genellikle gerçek anlamı dışına kayan kalıplaşmış söze deyim denir." demektedir.¹²⁰

Yukarıdaki deyim tanımlarının hepsinde ortak olan özellik, deyimın gerçek anlamının dışında kullanılan en az iki sözcükten oluştuğudur. Buradan hareketle, "*Deyim, gerçek anlamı dışında kullanılan en az iki sözcüğün bir araya gelerek oluşturduğu dil birlikleridir.*" diyebiliriz.

Yöresel deyimler

alandan tarafiysan almak: Almayı istiyorsan al, düşünüyorsan al anlamında kullanılmaktadır. (*Kırkırca köyü-Çırpanlı Nine*)

aklı kaçık, götü açıklardan almamak: Akıyla, fikriyle, giyim kuşamıyla, oturmasıyla kalkmasıyla Anadolu insanını temsil edemeyecek kişilerle evlenmemek. (*Kırkırca köyü-Çırpanlı Nine*)

bir laf bulup çıkarmamak: Ortaya yersiz bir laf atmamak.

çiğ yollardan gelmek: Sapa yollardan, arka yollardan gelmek (*Kırkırca köyü-Çırpanlı Nine*)

dere kadar haksızlığı sevmemek: Burada dere kadar lafıyla en küçük haksızlığı bile sevmemek dile getirilmiştir.

elinin içi gidişmek: Avucu kaşınmak. (Kişi, avucunun içi kaşındığı zaman herhangi bir yerden para geleceğine, para çıkacağına inanır.)

evlenmeden önce cicim ayı, evlendikten sonra geçim ayı: Bu deyimı İğciler köyünden Mehmet Kaplan ile yaptığım görüşme esnasında

¹¹⁹ Şükrü Elçin, "Halk Edebiyatına Giriş", KB Yay., Ankara 1986, s. 642.

¹²⁰ Nurettin Koç, "Yeni Dilbilgisi", İnkılâp Yay., İstanbul, 1996, s. 410.

derledim. Mehmet Bey, bu atasözünü nişanlılık döneminin en güzel dönem olduğunu söyledikten sonra, evliliğin geçim sıkıntısından dolayı o dönemlerde zor olduğunu dile getirmek maksadıyla söyledi. O dönemden bu yana evliliğin maddi sebeplerden dolayı hâlâ zor olduğunu, bu konuda değişen pek bir şey olmadığını belirtmek burada yerinde olacaktır.

fiğ çeçi gibi kararıp durmak: Fiyin geride kalan sap, çöp kısmının beklemekten dolayı kararması gibi insanın da kararması, sıkılmaktan ve bunalmaktan somurtarak oturmak anlamına da gelir. (*Kırkırca köyü-Çırpanlı Nine*)

gübül gübül etmek: Koşturmak, çabalamak, karşı tarafa olabildiğince izzetüikramda bulunmak. (*Kırkırca köyü-Çırpanlı Nine*)

güvey başı dolandırmak: Güvey başı dolandırmak, arttırma olayıdır. Bazı yerlerde *güveye giydirme* veya *saçı* da derler. Düğün öncesindeki safhalardan olan söz kesme merasiminden sonra -günümüzdeki nişan merasimi- güvey başı dolandırıyorlar. Güveyle sağdıç beraber durduruyorlar. Güveyin yanında bir hoca, sağdıcin da yanında bir hoca bulunuyor. Güveyin babasına: “Senin neyin var, oğluna, gelinine ne vereceksin?” diye soruyorlar. Babası da maddi durumuna göre cevap veriyor: “Benden bir davar veya otuz koyun veya öküz, bir arpalık veyahut da iki üç dönüm yer.” Zenginliğine göre, adamın zamanına göre. Herkes vereceği şeyi vaat ediyor. Günümüz düğünlerindeki takı takma merasimlerine benziyor. Şimdi de takı takılırken damadın veya gelinin babasından, annesinden şu kadar bilezik ya da filanca akrabasından filanca takı ya da bir miktar para gibi. Bu şekilde köy halkına duyuru yapılıyor, ilan ediliyordu. Güvey başı dolandırma merasimi, gelin almaya gidilecek günün sabahı yapıldı. (*Mehmet Kaplan-İğciler köyü*)

hora geçmek: Beğenilmek, hoşla gitmek, makbule geçmek, kendisine verilen kimsenin çok işine yaramak.

ısıtma koymak: Hastalanınca, özellikle de üşütünce, soğuk alınca tuğla ya da ona benzer taşı ocakta ısıtıp sancı olan bölgeye ya da karın bölgesine koymak. Eğer hastada apandisitten meydana gelen bir kasık ağrısı varsa bu işlem o hasta için tehlikelidir.

karı ağardır herifin yüzünü, erkek ne yapar?: Erkeğe hizmet edecek kişi evin hanımıdır. Erkek, ev işlerinden anlamaz da yapamaz da. (Bu sözü, Kırkırca köyündeki kaynak kişimiz Çırpanlı Nine “Ben sizin önünüze şu ekmeği koymasam şu adam ne yapabilir?” derken söylemiştir. Bu söz, kadının hizmetkâr olduğu şeklinde algılanmamalıdır. Aynı şekilde evin erkeği Cevat Amca da bahçe, hayvancılık ve arıcılık işleri gibi ağır işleri yapmaktadır.)

kası yanmak: Hayvanın karnının şişmesi, hastalanması. (Hayvan hastalanınca ipe yedi kere İhlas Suresi okuyup ilmek atmak, daha sonra ipi çekip, ilmeği çözüp malın (hayvanın) karnını ovalayınca hayvan küçük çişini yapar. Bu sayede bu ağrının geçtiğine, hayvanın iyileştiğine inanılır.)

konak çekmek: Köyde bütün köylülerin yemek yiyeceği ve oturup sohbet edebileceği şekilde ayarlanan mekân veya mekânlarda misafir ağırlamaya verilen ad. (Konak çekmek deyimi, kaynak kişilerimizden biri olan Çırpanlı Nine yani Kezban Çırpan’ın köydeki Ramazan âdetlerini anlattığı sırada derlenmiştir. Bu deyimi kullanırken Ramazan ayı boyunca otuz gün bütün köylünün hep beraber iftar yaptığını, köy odalarına ve yetmediği takdirde evlere de geçildiği ve mükellef sofraların hazırlandığı, bu sofralarda çorba, etli hamur, pilav, et yemeği, hoşaf ve baklavalara bulunduğu, bunun yanında diğer sulu yemekler olan kuru fasulye, bamya, etli nohut gibi yemeklerin yapıldığını, bunlar hazırlanırken kendisinin de işleri organize ettiğini bildirmiştir.)

mahana vermek: Bahane bulmak. (*Yıldırım Ören köyü-Güleser KORKMAZ*)

mal bükme: Ekin kaldırmak, hasat kaldırmak. (*Taşlıca köyü-Halis SARI*)

malını infak etmek: Malını dağıtmak, nafaka vermek, maddi yardımda bulunmak. (*Kırkırca Köyü-Çırpanlı nine*)

neler gelip geçiyor felekten, kara deve un olup geçiyor elekten: Hayat belli bir şekilde devam etmiyor. Her türlü olay ve durumla karşı karşıya kalınıyor. (*Yıldırım Ören köyü-Güleser KORKMAZ*)

onun babası sansar, oğlu tilki: Babasından daha fena olan evlatlar için kullanılır. (*Yıldırım Ören köyü-Güleser KORKMAZ*)

sandığın üzerine oturmak: Düğünlerde bahşiş almak için yapılan âdetlerden biri. (*Kırkırca köyü-Ayşe ÖZDEMİR*)

şak şak değirmeniyle sulu çayırına vurulmak: Gözle görülen özelliklerine, dış güzelliğine vurulmak, aldanmak. (*Ekrem SAVCI-Seyhamamı köyü*)

tuz dedemin, para muhtarın olmak: Başkası namına çalışmak, bu işten kendinin bir kazancı olmamak. (*Yıldırım Ören köyü-Güleser KORKMAZ*)

yüze piyaz: Göstermelik hareketlere verilen ad. İnsanların samimi, içten gelerek değil de jest ve mimiklerini kullanarak karşı tarafı sevdiğini, saydığını belli etmeye çalışmasıdır.

yoruk yoruk yormak: Çok çalıştırmaktan yormak, eziyet edencesine çalıştırmak. (*Yıldırım Ören köyü-Güleser KORKMAZ*)

Kaynak eserlerden tespit ettiğimiz deyimler ise şunlardır:

adı çıkmış dokuza, inmez sekize: Birisi hakkında yaygın kanaatin değişmeyeceğini belirtmek.

ağır ol, Molla desinler: Birisinin yaptığı aşırı bir davranış karşısında kullanılır.

ağız aramak: Birinin niyetini konuşarak öğrenmek.

ağız eğmek: Birine minnet etmek, ezilip büzülerek rica etmek.

ağız kokusunu dinlemek: Alacaklı birinin başa kakması ile üzülme, yersiz isteklere katlanmak.

ağız mezelemek: Birinin konuşması ile alay etmek.

ağzını kiraya vermek: Fazla konuşmama hâli.

ağzının kırımı: Söylemek istenen asıl şey, niyet.

akıllı yanmak: Bir felaket durumunda aklını kaybetmeden üzülme.

Allah Allah ile tay öğretmek: Zorluk içinde bir işi yapmaya çalışmak.

anadan karaya yuma (yıkama) ne desin, anadan kuruya yime (yemek) ne desin?: Bir kişinin özünde olan bir davranışın kesinlikle değişmeyeceğini belirtmek için kullanılır.

ardından taş atsan yetişmez: Birinin bir yerden çok hızlı bir şekilde kaçması.

arka pazarı: Gıyabında.

arpa unun yoksa tatlı dilin de mi yok: Maddi imkanı zayıf olan birinin en azından sözüyle daha geniş anlamıyla manevi olarak yardım edebileceğini anlatan bir deyimdir.

ateş almağa gelmek: Geldiği yerde fazla kalmak istemeden hemen ayrılmak istemek.

atta alın yiğitte burun: Burnu büyükler için teselli.

ayağı yanık kedi: Çok sokak gezen.

ayakkabısı (bir yerde) kalakalmak: Beklenen yere fazla gelmeyen için kullanılır.

aza vermek: Başsağlığı dilemek.

bağ elması: Evin oğlunun çocuğu.

baş göz etmek: Çoluk çocuğu evlendirmek.

başı bozulmak: Eşi ölererek veya boşanarak dul kalmak.

başı göğşe ermek: Çok istediği bir şeye sonunda sahip olan için kullanılır.

başını bağlamak: Evlendirmek.

bohçayı atmak: Nişanı bozmak.

bugün dünya, yarın ahiret: Dünya hayatının gelip geçici olduğunu belirtmek için kullanılır.

canı burnunun ucunda: Çok sıkıntıda.

canını, iliğini kurutmak: Çok aşırı üzmemek.

cıngıbatlık çıkarmak: Razi olamayarak itiraz etmek, oyunbozanlık etmek.

cıtlık sakızı gibi: Yapışkan.

ciğeri arkasına yapışmak: Birinin sıkıntısından çok canı yanmak.

cin atına binmek: Birden aşırı sinirlenmek.

ala çala bir havaya dönmek: İşlerin zamanla düzelmeye başlaması.

am dibinde büyümek: Kaba. Anlayış, ızan ve görgüden yoksun, magandalık.

aplı engelli: Sitem ederek, kerli ve dokundurarak konuşma tarzı.

aya konmak: Dereye amaşır yıkamaya gitmek.

Çeltik otu ateşlemiş gibi: Sigara içilen yerde çok fazla duman olması.

Çingene alar, kürt oynar: Bir yerdeki düzensizlik, kargaşa, karışıklık.

ğ ğ (tay tay) durmak: Yürümeye başlayan çocuğun ayakta durmaya çalışması.

ukurcalı'nın tekne keseri: Hep kendi çıkarını düşünenler için söylenir.

dağ elması: Ailenin kız evladının çocuğu.

değirmeden yattığına saymak: Bir yerde gönülsüz kalmak, eğlenmek.

deli kızın aydan geçtiği gibi: Düzensiz, karışık, sallapati iş tutmak.

deli kızın derdi başka: Gündem dışı konuşmak veya iş görmek.

dene şekeri: Kolay iş, zorluk çıkarmayan kişi.

deveye pur lazım olursa boynunu uzatır: İnsan, başına kötü bir şey gelmesini istiyorsa onunla ilgili bir davranış sergiler.

dıraca dıraç (dirence direnç) gelme: Farklı seviyedeki kişilerin arasında olan çirkin tartışma.

dirsek çürütmek: Özellikle eğitim görmekle ilgili emek çekmek.

dokuz çarşamba bir arada: Bütün zorlukların bir araya gelmesi.

dokuz okkalık ağartma tokmağı gibi: Çok ağır söz ve davranış.

domuzun yattığı yeri bilmek: Uyanıklık, sinsilik, hinoğlu hinlik.

dünyada mekân, ahirette iman: Bu dünyada ev, ahirette de iman gereklidir. Her durumda sığınılacak, elde avuçta olması gereken şeyler için söylenir. (Başını sokacak kadar bir ev derken yine geçici dünya hayatında ufak da olsa bir yerin, yurdun olması gerektiği hatırlatılır.)

ekmeği eline almak: Düzenli iş sahibi olmak.

ekmek buldun yanaş, sopa buldun sıvış: Menfaatine olan işlerden kaçma, zarara olan işlere karışma.

ele karışmak: Çocukların evlilikleri sırasında dünürlerle kurulan ilişki.

eli (bir işte) kalakalmak: Eli bir işe yakışmamak, yatkın olmamak.

elinin gözü olmak: Oyunda beklenen kâğıt veya taşın önceki oyuncu tarafından atılması.

elleri yanına gelmek: Bir zorluk karşısında çaresiz kalmak.

essaha binmek: Bir işin gerçekleşmeye başlaması, şakanın gerçeğe dönüşmesi.

etten önce çömleğe girmek: Sabırsızlık.

ev görmek: Yeni bir evi ziyarete gidip kutlamak.

ev köy olmak: Evlenip hayata karışmak.

fırsat yasırı: Fırsat düşkünü.

gavurun alabacağı: Uyanık, düzenbaz kişi.

gıcırdamaz kağı: Ağır hareket eden.

göğ merdiven kurmak: Olmayacak şeyler istemek için yapılan işler.

gözden göze fayda yok: İnsaların birbirine faydalarının olmadığını belirtmek için kullanılır. (Bu deyimle insanın özellikle en yakınım diye bildiği aile, akraba, eş ve dostundan fayda gelmeyeceği vurgulanıyor.)

göz güheri: El işi için göz ve el emeği çekmek.

göz kararı: Gerekli miktarı bakarak bilip almak.

göz veremi: Çaresiz hastalıktan yatana bakanın üzüntülü hâli.

göz yaylımını almak: Bir güzelliği seyretmek.

gözü vel fecr okumak: Gözün asıl ilgi alanı dışında da başka şeylerle meşgul olması durumu.

gözüne bakmak: Birini aşırı korumak, sakınmak, üstüne titremek.

gücünü üzme: Üzüntü vermek.

gümüşün kırığı gibi oturmak: Hiçbir işe yaramamak, boş oturmak.

hak etmek: Biri ile başa çıkmak, birini dövmek, yenmek, alt etmek.

hak olmamak: Bir kimsenin herhangi bir konuda ikna edilememesi.

her yer her yerde: Her şeyin birbirine karışması.

hora geçer: İşe yarar.

ibrik (testi) gibi oturmak: Bir yerde çaresiz oturup kalmak.

içten pazarlıklı: Kişinin işine gelmediği zaman gerçek niyetini saklaması.

İğdir güveyi gibi kırıtmak: Düzgün kıyafeti ile çalışmadan durmak, gezmek. (İğdir: Oğuz Türklerinin yirmi dört boyundan biri.)

iki elim, on parmağım yakanda: Hakkını helal etmeme isteği.

ince iğnenin gözünde Hindistan'ı seyretmek: Gözünden bir şey kaçmamak, olayları dikkatli incelemek.

işi kül: Hâli ve sonu iyi değil, umutsuz, ölümcül.

iyi yere dükkân açmak: İşlerin olumsuz, başarısız gitmesi, kazanamamak.

kabımızda kaynamaz: Yüz kızartıcı alışkanlıklara sahip olmadığını belirtmek.

kabuğa kıstırmamak: Adam yerine koymamak.

kabuksuz yumurtlamak: Heyecan ve sıkıntıdan vakit geçirememek.

kalkamadığından oturmak: Uzun zaman sonra çocuğunun birden yürümeye başlaması.

karada ölüm yok: İşlerin yoluna girmesi hâli.

karda izini belli etmemek: Sinsi, içten pazarlıklı.

karnı arkasına geçmek: Çok zayıflamak veya aşırı acıkma hâli.

keyif benim, köy Mehmet Ağa'nın: Varlıkta gözü olmayıp miskin ve tembel olma hâli.

kız evi naz evi: Dönürlükte kızı alırken birçok defa gidip gelmek.

kocası olmak: Arkadaş, yanından hiç ayrılmayan.

kösüreye tutmak: Birini zor işe görevlendirmek.

kös yaylaya göndermek: Sevilen birine şaka ile eziyet edilmesi.

kötü köy bellemek: Birini devamlı azarlamak.

kudurup kuyruğunu eline almak: Normal olmayan derecede yaramazlık ile çevreyi rahatsız etmek.

kulak asmamak: Kendisine söylenenleri önemsememek, üzerinde durmamak.

kuyruğu tava sapı gibi olmak: Açık farkla yenilip kötülemek, suspus olmak.

kütlük çökmek: Birden uykusu gelip uyuklamak.

kütü otururken bilmek: Gözünden bir şey kaçmamak.

kütüğü dibinde büyümek: Ufku, anlayışı az olmak. Kimseye faydası olmamak.

meymana mesmana: Hiçbir şeye aldırış etmemek, kendi hâlinde.

mürekkep yalamış: Kültürlü, bilgili.

oğlak bacağı gibi: Uzun filtreli sigara.

oğlan içinde kız eşek: Kızların içinde bulunan, onlarla oynayan erkek çocuk.

oldu olacak kırıldı nacak: Sonuç ne olursa olsun katlanmak, razı olmak.

oyulmadık kabağın içinden çıkmak: Olmadık, umulmadık yerde bulunmak.

pııyı pırtıyı toplamak: Bir yerden ayrılıp gitmek üzere eşyaları toplamak.

sabahı darın etmek: Tasadan vakit geçirememek.

sarımsağı sirkeyi hesaplamak: Bir işteki her türlü risk ve masrafı aşırı düşünmek.

sel getirmiş gibi: Bir yerde oturup kalmak.

sel önünden kütük kapmak: Bir şeye acele ile sahip olmaya çalışmak.

somon kağnısı: Gök gürültüsü.

sövülmedik yeri sırtında kalmak: Çok hakaret ve küfre maruz kalmak.

süt dökülse yalanır olmak: Bir yerin veya evin tertemiz olması.

şeytan şeplemesi: Yüzünde fiziksel görünüm itibarıyla tuhaflık olan kimse.

tebelleş olmak: Birinin başından ayrılmamak, dadanmak, ona musallat olmak.

tekne kazıntısı: Ailenin son çocuğu, son beşik.

toncunu oynatmamak: Söyleneni yapmamak, tepki vermemek, hareket etmemek.

tozut da dayın görsün: İsteği yerine getirilen çocuğa artık gitmesi için söylenir.

üzük belli tazı: Aşırı zayıf kimse.

yağı ile yaza çıkmak: Sağlıklı, diri bir vücuda sahip olmak.

yere bakan yürek yakan: Ne düşündüğü, ne yapmak istediği önceden belli olmayan.

yere göğe sığmamak: Sevinçten yerinde duramamak.

yıkık değirmende kırk gün eğlenmek: Bir yerde gereğinden fazla durmak.

yüz göz olmak: Birinin sözüne korkmadan karşılık vermek.

yüzlü çıkmak: Pişkinlik.

ATASÖZLERİ

Atalar sözü; ilk söyleyenlerini belirleyemediğimiz, kalıplaşmış ifadelerdir. Ne bir kelimesi değiştirilebilir, ne de bir kelimesi çıkarılabilir. Atasözlerimiz, halkın duygu ve düşüncesini somuttan soyuta giden bir yolla, söz ve yazıyla nesilden nesile aktaran, anlatan; kesin tavırlı, inandırıcı, ahlaki, bilgece ve yol gösterici özellikte, geleneği yansıtan; çoğunlukla değişmeceli sözlerdir. Bir veya iki cümleden meydana gelip yalın ve açık bir ifadeyi anlatırlar. Dolayısıyla her atasözü aynı zamanda bir hüküm hüviyetindedir. Atasözleri bu yönüyle Türk'ün az sözle çok şey ifade ettiğinin en güzel örneğidir. Çünkü Türk töresinde "Söz gümüşse sükut altın." düşüncesi hakimdir. Bu düşünce, Türk halkının bütün hayatına nüfuz etmiştir. Günlük hayatta yaygın olarak kullanılan "Çok mal haramsız; çok laf yalansız

olmaz.” atasözü gereksiz konuşmanın beraberinde getireceği olumsuzluklara dikkat çekmektedir.

Atasözlerimizin hemen hepsi bölgede kullanılmakta ise de yoğunlukla kullanılanları şu şekilde sıralayabiliriz:

“Ana” nın alnı sakar olur.

Aç köpek fırın duvarı yıkar.

Ağır taşı kimse yerinden kaldıramaz.

Alacağım olsun da alakargada olsun.

Aldığın karının ya gümüşü, ya kömüğü olmalı.

Attan düşen ölmemiş, eşekten düşen ölmüş.

Ayağa dokanmadık taş, başa gelmedik iş olmaz.

Az verme hırsız, çok verme arsız olur.

Baba oğluna bağ bağışlamış, oğlu babasından bir salkımı esirgemiş.

Çay akar, gözüm bakar.

Deliden deli olur, tavuktan bili.

Danışmayınca dağ aşılmaz.

Din olan yerde kin olmaz.

Dost başa, düşman ayağa bakar.

El öpmekle dudak aşınmaz.

Et kanlı, yiğit canlı gerek.

Erkek getirir, kadın yetirir.

Gönülsüz namaz göğе ağmaz.

Hazıra dağ dayanmaz.

Hastaya karpuz sorulmaz.

Hep deli, hep deli, beşikteki başını sallar.

Her zaman dom dom helvası yenmez.

İnsan kürküne göre kösülmeli.

Kaba ağaç dalıyla gürler.

Kaçanın anası ağlamaz.

Kavakta nar biter mi, kelle gibi.

Kışın taş, yazın yaşa oturma.

Kendi başını düzemez, gelin başı düzer.

Kız evi naz evi.

Kuma gemisi yürür, elti gemisi yürümez.

Malını yemezsen seve seve, el yer söve söve.

Kürt göçünü gide gide düzeltir.

Ne oldum deme, ne olacağım de.

Ne kızı verir, ne dünürü küstürür.

Oğlan dayıya, kız halaya.

Öküz öldü ortaklık bozuldu.

Sarımsağı, sirkeyi hesaplayan tavşanı yiyemez.

Ölüm hak, miras helal.

Tavşan yamayı ağdı.

Taş taş üstüne olur, ev ev üstüne olmaz.

Tırnağın varsa başını kaşı.

Tavşan, yukarı kaçarken “kakam tencereye”, aşağı kaçarken “etim tencereye” dermiş.

Tok köpeğin ağırlaması zor olur.

Varlıkta darlık olmaz.

Ustanın kapısı kırık olur.

Yiyen iki olmazsa bir de mi olmaz?

Zorla davara giden köpekten ne hayır gelir?

BİLMECELER

Bilmeceler, çevredeki eşyanın, olayların veya inançla ilgili bilgilerin üstü kapalı anlatılması ve ne olduğunun düşünülerek bulunmasını amaçlayan kalıp sözlerdir. Bu sözler, bir takım eğlence, lugâz, muamma ve bulmacalarda görülen ve dinleyiciye sorulunca ondan halli istenen “Bil bakalım.” veya “Ol nedir ki?” ifadelerinin bir bakıma geniş tarifidir.¹²¹

Eskiden bölgemizde özellikle kış akşamlarında çocukların olduğu kadar büyüklerin de severek katıldığı bir eğlence çeşidi idi. Böyle toplantılarda

¹²¹ Elçin, ŞÜKRÜ; “*Türk Bilmeceleri*”, İstanbul, 1970, s.27.

bilmeceyi yetişkinler çocuklara sorduğu gibi, çocuklar da kendi aralarında sormaktaydı. Bilmeceyi soran çocuk, "Bilenler söylemesin!" der, bilenler gelir kulağına saklıca söyler, diğerleri de düşünerek cevabı bulmaya çalışır. Cevap bulunamazsa karşı taraf ipucu ister ve "Burada var mı, canlı mı, cansız mı, yenir mi, yenmez mi?" gibi sorulara "evet, hayır" gibi kısa ve net cevaplar verilir. Gene bulunamazsa bu sefer taraflar arasında pazarlık başlar. Soran, "Nereyi verirsin?" der, karşı taraf da "İstanbul, Ankara, İzmir" gibi şehirleri veya önemli bir şeyi bağışlayarak cevabı öğrenir.

Bölgemizde yaygın olarak söylenen bilmeceler şunlardır: (Bu bilmeceler, küçüklüğümüzden beri büyüklerimizden duyduğlarımız ve hatıramızda kalanlardır.)

*Ağız içinde dil, arif isen bil.	Kaval
*Ben giderim o gider, ardımdan tin tin eder.	Gölge
*Bilmece bildirmece, el üstünden kaydırmaca.	Sabun
*Bir çarşafım var her yeri kaplar, çayı kaplamaz.	Kar
*Bir köprüden üç kişi geçti, biri baktı bastı geçti, Biri basmadan baktı geçti, Biri ne baktı ne de bastı geçti.	Hamile ve sırttaki
çocuk.	
*Biz biz bizidik, otuz iki kız idik.	Diş
*Sabah oldu kaybolduk, akşam oldu dizildik.	Yıldız
*Çalı dibine yoğurt uyuttum.	Tavşan
*Çarşıdan aldım bir tane, eve geldim bin tane.	Nar

*Çıt demeden çalıya düşer.	Güneş
*Dağdan gelir day gibi, kolları budak gibi, Eğilir su içer, beğirir oğlak gibi.	Kağnı
*Dam üstünde dana kalgır.	Yuvak
*Dumanı tüter, isterse gider, balık değil denizde yüzer.	Gemi
*Duvara kalbur astım.	Kulak
*El eker, dil biçer.	Yazı
*Filfillice, burnu eğrice.	Nohut
*Filfillice fili yok, ip takacak yeri yok.	Yumurta
*Fini fini küçük sini.	Mercimek
*Gök keçi tömekten bakar.	Sümük
*Gökte uçar kanadı yok, şekere benzer tadı yok.	Kar
*Gölgesiz dağlar aşar.	Ses
*Helemez, melemez, ocak başına gelemmez.	Yağ
*İstanbul'da aş pişti, kokusu buraya düştü.	Mektup
*Kapı arkasına sac koydum, geleni gideni aç koydum.	Oruç
*Karanlık yerde karakız inler.	Kovan
*Kuyu, kuyunun içinde suyu, Suyun içinde yılan, yılanın ağzında mercan.	Lamba

*Lamba yandı **is** oldu, tencere düştü **tan** dedi,

Annem bana **bul** dedi.

İstanbul

*Mavi atlas, makas kesmez, iğne batmaz, terzi biçmez. **Deniz**

*O odanın içinde, oda onun içinde.

Ayna

*Pat dedi, küt dedi, gel şuraya yat dedi.

Süpürge

*Sıra sıra odalar, birbirini kovalar.

Tren

*Şu derede nar oturur, biri kalkar biri oturur.

Terazi

*Üç arkadaş; biri gider gelmez,

Biri yer doymaz, biri oturur kalkmaz.

Duman, ocak, ateş

*Üstü çayır biçilir, altı çeşme içilir.

Koyun

*Yedi delikli tokmak, bunu bilmeyen ahmak.

Baş

*Yer altında kilitli sandık.

Mezar

*Yer altında yağlı kayış.

Yılan

ÇOCUK OYUNLARI ve TEKERLEMELER

Oyunun tarifi, özellikleri ve çocuk gelişimine etkileri:

Oyun, hayatın kendisi, insanın dış dünyanın bütün kötülüklerine karşı içinde saf olarak barındırdığı çocukluğunun dışı vurumudur. Oyun, bireyin fan çocukluk dönemine, gençlikten yetişkinliğine kadar hayatının bütün safhalarında kuralları, figürleri, malzemeleri, oyuncuları ve kuralları farklı; amaç bakımından gelişimini sosyalleşmesini ve vakit geçirmesini sağlamasıyla ortak olan eğlencelerin genel adıdır. Çocuklar daima oynamak isteği

içerisindedirler. Oyun, onlar için bir amaç değil, hayatın bir parçasıdır. Evde, sokakta, parkta, bahçede, kısaca bulabildiği her yerde oynar. Anne kucağında, kundakta ve beşikte başlayan oyun süreci zamanla oda içinde ve dışarıda sürdürülür.

Eğitimciler: "Çocuk oyunları, hayatın bir çekirdeği gibidir. Bütün insanlar orada gelişir, orada meydana çıkar." diyor. Bu tespit, çocuğun sağlıklı gelişimi açısından çok önemlidir.

Oyunlar, genel olarak şu kategorilerde ele alınabilir:

-Oynama zamanlarına göre: Gündüz, gece, hem gündüz hem gece ve belli mevsim, ay ve günlerde oynanan oyunlar.

-Oynama yerlerine göre: Açık alanda, kapalı alanda ve hem açık hem de kapalı alanda oynanan oyunlar.

-Oyuncuların cinsiyetlerine göre: Erkekler tarafından, kızlar tarafından ve hem erkekler hem de kızlar tarafından oynanan oyunlar.

-Kullanılan araçlara göre: Taş, top, değnek, ip, aşıklık, ceviz, bilye, oyuncak ve araçsız oynanan oyunlar.

Oyunlar, çocukların türlü yönlerden gelişmelerine yardım eder. Çocukta liderlik, paylaşma ve yardımlaşma vasıflarının, kemik ve kas yapısının, güzel ve düzgün konuşma yeteneklerinin ve zekâ seviyelerinin gelişmesine yardımcı olur. Ayrıca "saymalı, kelime yazmalı, hayvan-bitki, bil-bul, uçu uçu ve deve-cüce" gibi oyunlar, düşünme ve araştırma gibi alışkanlıklar kazandırıp eğitime belli oranda katkı sağlamaktadır.

Teknolojik yenilik ve gelişmeler, çocuk oyun ve oyuncaklarında etkisini yoğun olarak göstermektedir. Çağımızda bilgisayarın yaygınlaşması, çocukların geleneksel oyunları terk edip bilgisayar oyunları ile meşgul olmasına sebep oluyor. Buna rağmen çocuk, oyunu her zaman özgür bir biçimde oynayamaz.

Özellikle hurafelerden kaynaklanan bazı yasaklarla, bazı oyunlar uğursuzluk sayılır. Mesela, beş taş oynadığımızda kıtlık olabileceği ve yağmur yağmayacağı; top oynayınca Hz. Ali (R.A.)'nin oğulları Hz. Hasan ve Hüseyin'i şehit eden Yezid'in, onların başı ile top gibi oynadığı, dolayısıyla top oynamanın günah olduğu anlatılırdı. Bunun yanında yeni doğan bir çocuğun annesi, çocuğun sokakta çok gezmesini istemez ise göbeğini dışarı atmamaya gayret eder, boş beşik veya salıncak sallanırsa başı ağrıyacağına inanılırdı. Ayrıca, tehlikeli olduğu ve sakatlanmalara yol açabileceği korkusu ile bazı aileler, çocukların "Güvercin taklası, birdirbir ve uzuneşek" oynamalarına izin vermezdi.

Çocuklar, oyun zamanlarında, kendiliğinden oyun alanında toplanırlar. Eğer gelmeyen biri varsa evlerinin önüne giderler ve arkadaşlarının ismi ile başlayıp:

"...pabucu yarım, çık dışarıya oynayalım." tekerlemesini söyleyerek arkadaşlarını oyuna çağırırlardı. Oyuna ilk başlayan veya arkadaşlarına karşı tek başına oynayan çocuğa "ebe" denir. Hiç kimse bir takıma karşı ebe olmak istemediği veya herkes ilk kendi başlamak istediği için, başlamadan önce ebe seçimi yapılır. Bunun da çeşitli yolları vardır:

-Oyuncular yarım halka olurlar. İçlerinden biri, "sayışma" denen, her bir hecesi bir kişiye gelecek şekilde bir tekerleme söyler. Tekerlemenin son hecesi kime gelmişse o çocuk kurtulur. Tekerlemeye devam edilir ve en sona kalan ebe olur. Çocukluk yıllarımızda en yaygın olarak söylenen ebe seçme tekerlemeleri şunlardı:

"O o o o, evelme develeme, deve kuşu kovalama, çengi çember, miski amber, sazi, tuzu, berber kızı, ne gün geldin? Yazın geldim. Yazılalım, bir tahtaya dizilelim. Encik, mencik, senden sen çık." veya;

"Ya şundadır, ya bunda, keçe külâh başında." Bir başkası ise şöyle idi:

"Oooo iğne battı, canımı yaktı. Tombul kuş, arabaya koş. Arabanın tekeri, İstanbul'un şekeri. Hop hop, altın top. Bundan başka oyun yok."

-Yassı bir taşın bir yüzü tükürükle ıslanır."Yağlı-yavan?" diye sorulur. İki çocuktan biri, ıslak tarafını isterse "yağlı", kuru tarafını isterse "yavan" der ve taş havaya atılır. Düşen taşın hangi yüzü üste gelmişse bilen kazanır, diğeri ebe olur.

- Sekgüdük veya çelik-çomak gibi oyunlarda, herkes yere oturup değneğinin alt kısmını topuğunda yaylandırıp sektirir. En yakına atan ebe olur. Veya bir oyuncu bütün değnekleri sektirir. Çizgiye en uzak düşen değnek sahibi ebe olur.

-Misket veya ceviz oyununda, belli bir uzaklığa bir çizgi çizilir. Oyuncular misket veya cevizlerini çizgiye doğru yuvarlarlar. Çizgiye en yakın olan, birinci olarak oyuna ilk başlar.

-Ayak sayışmaca denilen usul ile iki oyuncu 4-5 metre ara ile karşılıklı durur. "Aldım verdim, ben seni yendim." tekerlemesi söylenip her kelimedede bir ayak ileri gidilir. En son kimin ayağı diğerrinin ayağı altında kalmışsa ebe olur.

-Misket ve ceviz oyunlarında arkadan başlamak avantaj sayıldığı için bir oyuncu; "Sonum!" der, sonra biri; "sonun önü" diyerek sondan bir önce oynayacağını belirtir. Burada herkesten önce davranıp "Sonum." demek marifettir.

Eş seçimi

Yakan top, uzuneşek ve güvercin taklası gibi grup oyunlarında, grup başı olan iki çocuğun dışındakiler ikişer eş olarak uzaklaşırlar ve kendi aralarında (artist, çiçek, hayvan isimlerinden) birbirlerine taktıkları isimlerle grup başlarına gelip kendilerine taktıkları isimleri söylerler. Grup başı da bir isim söyleyerek kendi grubundaki çocukları seçer.

Oyuna başlama

Oyuna ilk başlamak için de gruplar veya kişiler arasında tekerleme söyleyerek veya ayak sayışarak oyuna ilk kimin veya hangi grubun başlayacağını belirlerler.

Oyunun bitmesi

Oyun bittiğinde galip kişi veya grup, karşı tarafa bir ceza verir. Bu cezalar, kaybedenin çok gücüne gider ve genelde mızıkçılık hep bu ceza anında olurdu. Ceza olarak yenilen taraf, kazanan tarafı sırtına alarak istenilen yere kadar götürür, isteğe göre hayvan taklidi yapar veya yenilen kişi el ve ayaklarından karşılıklı tutularak kalçası yere vurulurdu.

Bu şekilde hayli eğlenceli olarak devam eden oyunlar, hiç bitirilmek istenmez. Ancak hava kararmaya başlayınca anne balkondan veya pencereden çağırınca kadar. Anneye türlü diller dökülüp bir kere daha oynama isteği söylene de artık eve gitme vakti geldiğinde oyun mecburen bitirilir ve bütün çocuklar bir araya gelir. İçlerinden biri iki elini bir araya getirip avuçlarını şişirerek sorar: "Bu ne?" Diğerleri hep bir ağızdan cevap verir: "davul". Sonra hep beraber "Herkes evine! Gitmeyen gâvur." diye bağırışlar ve evlerinin yolunu tutarlar.

Mızıkçılık

Oyunun belli kuralları olduğunu söylemiştik. Oyun, ancak bu kurallar dâhilinde oynanırsa eğlenceli olur. Yenilgiyi hazmedemeyen, başkasının üstünlüğünü kabul edemeyen bencil çocuklar, oyuna ve arkadaşlarına kendi istedikleri gibi yön vermek isteyince oyun, oyun olmaktan çıkar. Bu yüzden çocuklar bu tip oyunbozanlarla oynamak, onları aralarına almak istemezler. Böyle çocuklara, "mızıkçı, oyunbozan, ordubozan, cınıcı" (cılga: oyundan cılan. Cılmak, yılmak anlamına gelebilir.) gibi sıfatlar yanında "ağladı, cıngıdı." da derler. Oyunbozanlar hakkında küçük düşürücü tekerlemeler söylenirdi. Bunlardan bazıları şunlardır:

"Mehmet Mehmet meledi,	"Mustafa mısıktık,	"Ahmed'i medi,
Dağda toprakeledi,	Arabaya kıstık,	Kuyruklu kedi,
Torbada tuz yok,	Bir mum yaktık,	Bir sıçan tutmuş,
Mehmet'e kız yok."	Seyrine baktık."	Yalamadan yutmuş."

Diğer tekerlemeler:

Bu tekerlemelerden başka çocukların sık sık kullandıkları başka çeşitleri de vardır. Bunların bazıları, tabiat olayları karşısında söylenirdi:

Mesela yağmur yağınca,	Leylekler gelince:
"Yağ yağ yağmur,	"Leylek leylek havada,
Teknede hamur,	Yumurtası tavada,
Bahçede çamur,	Geldi bizim hayada
Ver Allah'ım ver,	Hayadımız yıkıldı,
Sicim gibi yağmur."	Burnu pisliğe dıkıldı."

Bunların yanında hiçbir anlam ifade etmez gibi görünen, fakat oyun başlarında, sonlarında, birilerini kızdırmak için söylenen tekerlemeler de vardır:

Oooo ondurma,	On, yirmi, otuz, yüz,	Oooo piti piti,
Canım ister dondurma,	Ördek suda yüz,	Karamela sepeti,
Dondurmada bir kuş var,	Vak, vak, vak,	Terazi lastik,
Kanadında gümüş var.	Kocakarı kalk,	Jimnastik.
Eniştemin cebinde	Lambayı yak,	*****

Türlü türlü yemiş var.	Bir göbek at,	Al kardeşim,
*****	Yatağına yat.	Bal kardeşim,
Portakalı soydum,	*****	Ben yoruldum sen oyna,
Baş ucuma koydum,	Elim elim epenek,	Oynamazsan küserim,
Ben bir yalan uydurdum,	Elde kaldı kepenek,	Beybabama söylerim.
Duma, duma, dum,	Kepeneğin yarısı,	*****
Kırmızı mum.	Bitbitenin karısı	
Bir, iki, üç, ebelik güç,	*****	
Sonra dört beş,		
Haydi kardeş, altıya geç,		
Yediyle sekiz, bilgide tekiz,		
Dokuzla on, oyuna kon.		

Çocuk Oyunları

Aç Kapıyı Bezirgânbaşı: Kalabalık bir (genelde kız) oyuncu grubu ile açık havada oynanır. İki çocuk ebe olur. Aralarında anlaşarak kendilerine (meyve, çiçek, hayvan çeşitlerinden) birer isim alırlar. Misal olarak birinin "gül" diğlerinin "lale" ismini aldığını kabul edelim. İki ebe karşılıklı durarak birbirinin ellerinden tutup kollarını havaya kaldırır. Diğer oyuncular, arka arkaya sıra olurlar ve:

_Aç kapıyı bezirgânbaşı, cümlesini ezgisi ile beraber söylerler.

Ebeler de:

_Kapı hakkı ne verirsin? Diye sorarlar.

Oyuncular:

_Arkamdaki yadigâr olsun, yadigâr olsun, diyerek ebelerin kolları altından geçerler. Ebeler, son oyuncu geçerken kollarını indirip onu kolları arasına alırlar ve:

_Gül mü istersin, lale mi? Diye sorarlar. Oyuncu, hangi çiçeği seçmişse o ebenin arkasına geçer. Bundan sonra ebeler tekrar kendi aralarında birer isim seçerler, oyuncular aynı cümleleri söyleyerek geçerken sondaki oyuncu yine durdurulur ve aynı şeyler sorulur. Oyun, bütün oyuncular seçimini yapıncaya kadar devam eder. Eşleşme tamamlandıktan sonra, yere bir metre arayla iki paralel çizgi çizilir. Ebeler önde, takım oyuncuları bellerinden tutmuş hâlde ebelerin arkasında, birbirine karşı olacak şekilde çizgi üzerinde dizilirler. Ebeler, birbirinin ellerinden tutarak çekmeye başlarlar. Hangi grup diğerini çekerek çizgiyi geçirirse o grup kazanır.

Köşe Kapmaca: Açık havada oynanan bu oyunda karşılıklı dört ağaç, bir boş havuz veya kamyon kasası oyun aracı olarak kullanılır. Oyun, beş oyuncu ile oynanır. Oyuncular kendi aralarında sayışarak ebe seçimini yaptıktan sonra her biri bir ağaca veya köşeye gider. Ebe ortada kalır. Diğer oyuncular, ebe yetişmeden karşılıklı yer değiştirirler. Eğer ebe yer değiştiren oyunculardan birinden önce köşeye giderse yetişemeyen oyuncu ebe olur.

Atçılık: Çocuklar, 1,5-2 metre uzunluğunda ince sopaları at olarak bacakları arasına alırlar. Diğer ellerindeki kısa çubukları da kamçı yerine kullanıp ata vurarak koşmaya başlarlar.

Bu oyunun diğer bir şekli de ikişer kişi ile oynananıdır. Uçlarından bağlanmış 3-4 metre uzunluğundaki ip, eş olan çocuğun başından geçirilir ve ağzına tutturulur. Bu şekilde ata gem vurulmuş olmaktadır. İpin öteki ucunu da öbür eş, elleriyle tutar. Bu oyuncu da binicidir. Bu şekilde at önde binici veya sürücü arkada koşar. Binici, elindeki ipi sağa sola hafif çekerek atın yönünü

belirler. Atı durduracağı zaman ise ipi geriye doğru çeker. Bu oyun, birden fazla eşli gruplar hâlinde yarış yapmak amacıyla oynanabilir.

Beş taş: Yazın açık havada iki kişi ile oynanan bu oyunda araç olarak misket büyüklüğünde beş tane taş kullanılır. Sayışarak oyuna başlama sırası belirlenir. İlk başlama hakkını kazanan oyuncu, taşları avucuna alıp hafifçe yükseğe atar. Yere düşen taşlardan birini seçer ve onu yükseğe atarak, yerden bir taş alır ve diğer taşı düşmeden aynı eliyle tutar. Aynı şekilde birer birer diğer taşları da düşürmeden tutar. Beş taşı da toplayınca onları tekrar toplu olarak havaya atar. Bu sefer de yerdeki taşları ikişer ikişer toplar. Bundan sonra yine aynı şekilde üçer, sonra dörder toplar. Beşincide taşlardan biri işaret ve başparmak arasına, diğerleri avuca alınır. Başparmak ile işaret parmağı arasına alınan taş, havaya atılır ve düşmeden diğerleri yere konarak diğer taş düşmeden elle tutulur. Bu taş, tekrar havaya atılır, düşmeden diğerleri avuca alınır ve havaya atılan taş düşmeden tutulur.

Oyunun ikinci kısmında ise sol elin başparmağı ile işaret parmağı açılarak yere köprü kurulur. Taşlar sağ elle, köprü kurulan elin arkasından yere atılır. Yerdeki taşlardan biri alınır, havaya atılarak yerdeki taşlar sıra ile birer birer köprünün altından geçirilir. Taşlar, köprünün altından geçirilirken havadaki taşı da yere düşmeden tutmak gerekir. Taşların hepsini geçiren oyuncu, oyunu kazanır ve taşları elinde tutarak tekrar havaya atar, elini kepçe gibi yapıp taşı düşerken yakalamaya çalışır. Kaç taş yakalamışsa taşın sayısı kadar rakibinin eline iki eliyle vurur. Bahsettiğimiz gibi, havaya atılan taşı, yerden alınan taş ile birlikte yere düşmeden tutmak ve bu arada diğer taşlara dokunmamak gerekir. Eğer taşlardan birine dokunur veya havaya atılan taşı yere düşürürse oyuncu yanar ve sıra öbürüne geçer. Fakat yanan oyuncu, diğeri de yanıp sıra kendine geldiğinde oyununda kaldığı yerden başlar.

Misket (Bilye) Oyunları: Bu oyun, çocuklar arasında çok yaygındır. Mika, cam ve demir bilyelerle açık havada oynanır. Eskiden bölgede misket oyununun dört farklı çeşidi vardı.

Baş oyunu: Açık havada ve düz bir zemin üzerinde oynanır. Katılan oyuncular, isteğe göre tespit edilen miktarda misketi düz bir yere dizerler. Elleriindeki başlık denilen bir misketi de uzağa (5-6 m) atarlar. En uzağa atan birinci, en yakıra atan da ebe olarak dizili masketlerin başına gelir. En uzaktaki çocuk: "Hangi baş?" diye sorar. Ebe de dizili masketlerin bir ucunu baş olarak tayin edip: "benden baş" veya "öteki baş" diye cevap verir. Sonra uzaktaki çocuk, başlığı, dizili masketlere doğru yuvarlar. Başlık baştakini vurursa masketlerin hepsini, (Eğer baştakini vurursa oyun biter ve yeni oyun için başka masketler dizilir.) baştan sonra ikinci, üçüncü veya dördüncüyü vurursa vurduğundan itibaren diğer masketleri kazanır. Vuramazsa sıra, ikinci uzaklıktaki oyuncuya geçer ve o da elindeki başlığı dizili masketlere yuvarlayarak vurmaya çalışır. Bu şekilde devam eden oyunda eğer hiç kimse dizili masketleri vuramamışsa oyun tekrar başlar. Eğer masketlerin bir kısmı vurulur, diğerleri oyun bittiği hâlde vurulmamışsa kalan masketler ebenin olur. Bu oyun kayısı ve erik çekirdeği, ceviz ve ilik denilen gazoz kapakları ile de oynanır. Fakat bu araçlarla oynanan oyunda başlık olarak yassı taşlar kullanılır.

Vuruş-karış: Genelde iki-üç kişi ile oynanır. Bir oyuncu misketini uzağa yuvarlar. Diğer misketi ile onu vurmaya çalışır. Vurursa masket onun olur. Vuramazsa sıra diğerine geçer. Ancak vuramasa bile kendi başlığı diğerininkine bir karıştan yakın durmuşsa yine kazanmış olur. (Vuruş-karış oyunu, masketin yanında taş, ceviz ve çekirdek ile de oynanır.)

Mors: Bu oyunda oyuncular, tespit edilen miktarda misketi, yere çizilen üçgenin içine koyarlar. 4-5 m uzağa çizilen çizgiye herkes başlığını atar. Çizgiye en yakın olan birinci olarak başlığını üçgene yuvarlar. Başlık, üçgendeki masketlere vurur ve masketleri üçgenin dışına çıkarırsa onları kazanır. Vuramazsa başlığı durduğu yerde kalır ve diğer oyuncuların da atmasını bekler. Herkes bu şekilde başlığını yuvarladıktan sonra sıra tekrar birinciye gelir. Başlık, bükülen başparmak ile işaret parmağının ucu arasına alınıp, elin dışı yere konarak üçgen içindeki masketlere atılır. Vurulup üçgen dışına çıkarılan masket veya masketler kazanılır. Fakat başlığın da vurduktan sonra dışarı çıkması

gerekir. Eğer başlık, üçgendeki bir veya fazla miskete vurup dışarı çıkardığı hâlde kendisi içerde kalmışsa diğer çocuklar; "Kus!" diye bağışırlar. Bu durumda başlığı içerde kalan oyuncu, üçgen içine koyduğu misket kadarını ceza olarak tekrar koyar ve başlığı ile atma çizgisine giderek sırasını bekler. Diğerleri de başlıklarının olduğu yerden sıraları geldiğinde oyuna devam ederler.

Kuyur: İki veya daha fazla oyuncu ile oynanan bu oyunda yere 3-4 cm derinliğinde bir çukur kazılır. 4-5 m uzağa bir çizgi çizilir. Oyuncular başlık misketlerini bu çizgiye doğru yuvarlar. Çizgiye yakın olan birinci olur. Misketini kuyuya doğru yuvarlar. Sonra da diğeri. Birinci oyuncu misketini kuyuya sokmaya çalışır. Eğer girerse bir sayı kazanır. Kuyu dışında bir karışlık mesafe belirler ve misketini diğerinin misketine atar. Vurursa ikinci sayısını kazanır. Diğer oyuncunun misketine arka arkaya vurabilir. 12 sayıya ulaşan, oyunu kazanır.

Birdirbir: İstenilen sayıda oyuncu ile oynanır. Oyuncular sayışıp ebeyi tespit ettikten sonra ebe, göğsü yere paralel olarak eğilir. Diğerleri sıra ile belli bir uzaklıktan hız kazanarak gelip eğilen ebenin üzerinden atlarlar. Atlarken de baştaki oyuncunun sözlerini ve yaptığı hareketleri tekrarlarlar. Oyunun seyri şöyledir: İlk oyuncu; "Birdirbir, ikidir iki, üçtür üç" diyerek ebenin üzerinden atlayıp başa döner. Diğerleri de aynı sözleri tekrarlayıp ebenin üzerinden atlayıp yerlerinde dönerler. Bundan sonra oyun biraz daha hareketlenir. Dörttür dört atlarken kalça ebenin sırtına vurulur.

Atlayanlar, "Beş, sürmeden geç." derken ellerinden başka bir yerlerini ebeye sürmeden geçerler. "Altı, mendil indirmece"yi atlarken ebenin üstüne konulan mendili, yere düşürmeden atlarlar. "Yedim, mendil kaldırmaca"da, atlanırken ebenin üstündeki mendil alınır. "Sekizim sek sek"te ebenin üstünden atlayanlar, bütün oyuncular atlayıncaya kadar tek ayak üzerinde dururlar. "Dokuzum durak"ta ebenin üstünden atlayanlar, atladıkları yerde tek ayak üzerinde dururlar. Diğerleri, ayakta duranlara değmemeye çalışırlar. "Onum oturak"ta ebenin üstünden atlayıp düştüğü yerde oturakta durulur. Diğerleri oturanlara değmeden atlayıp otururlar.

Bundan sonra "On birim yağlı börek, on ikim jandarma, on üç Alman topu" diyerek ebenin üstünden atlanır. Sıra on dörde gelince, "On dördüm, yumruk atmak" denir ve ebenin sırtına yumruk vurularak atlanır. "On beşim kaçmaca" denince de bütün oyuncular, atladıktan sonra tek ayak üzerinde kaçarlar. Son oyuncudan sonra ebe diğerlerinden birini yakalamaya çalışır. Yakalanan veya ayağı yere basan oyuncu ebe olur ve oyuna devam edilir.

Uzuneşek: Eğilmiş ve biri ötekinin arkasına tutunmuş birkaç kişinin üzerinden atlanılarak oynanan bir oyundur. Açık havada üçer veya dörder kişilik takımlarla oynanır. Sayışmalarla; ebe, takımlar ve hangi takımın alta yatacağı (eşek) belirlenir. Ebe, bir duvara veya ağaca arkasını verir. Eşek olan takım oyuncusu, ebenin bacakları arasına başını sokar, diğerleri de onun arkasından başları öndekinin bacakları arasında olacak şekilde eğilip dizilirler. Diğer takım oyuncuları, hız kazanarak sıra ile, eğilenlerin üstüne atlarlar. Üstteki takımın başı, parmaklarından bazılarını yumup diğerlerini ebenin göreceği şekilde açıkta bırakarak sorar:

_Çattı pattı, kaç attı?

Yere eğilmiş olan takımın başı, kaç parmağın açık olduğunu tahmin ederek bulmaya çalışır. Eğer bilirse kazanırlar ve diğerleri alta yatar, yani eşek olurlar. Bilemezlerse oyun yeniden başlar.

Bu oyunda üstteki takımın ayaklarının yere değmemesi gerekir. Eğer değerse yanmış olurlar ve alta yatarlar. Bazen de alttaki takım oyuncuları, üstteki takımın ağırlığına dayanamayıp çöker ve hepsi yere yığılır. Bu durumda "Eşek çöktü." denir ve alttakiler tekrar yatarak oyun yeniden başlar.

Çelik-çomak (Met): Açık havada erkekler tarafından oynanan zevkli bir oyun olup karşılıklı iki kişi veya takım hâlinde oynanır. Oyun 50-60 cm uzunlukta bir değnek (çomak veya met değneği) ve 15-20 cm uzunluğunda kısa bir değnek parçası (çelik veya met) ile oynanır. Met oyununda, met ve

değneğin çeşitli kullanım şekilleri vardır. Bunlardan bölgede yaygın olanları şunlardır:

-Oyuncu meti iki küçük taşın üstüne koyar. Altından değneği ile meti havaya kaldırıp vurarak uzaklaştırır.

-Bir eli ile meti hafifçe havaya atar ve değneği ile vurur.

-Met bir ucu havada kalacak şekilde küçük bir taşın üstüne konur. Değnekle havadaki ucuna vurulur. Havaya zıplayan mete, değnekle vurulur.

-Met, değneğin üstüne dengeli bir şekilde konularak havaya kaldırılıp vurulur.

Değnek ile meti uzağa atmak için oyuncunun üç hakkı vardır. Üç hakkında da ıska geçerek mete vuramayan oyuncu kaybeder ve ebe olur.

Sayışma ile takımlar ve kimin önce başlayacağı belirlenir. Başlayacak oyuncu "kale" denilen yerde meti yukarıda saydığımız şekillerin biri ile atar. Diğer oyuncu, metin atılacağı yönde elinde değneği ile durur. Eğer atılan meti yakalar veya değneği ile değerse meti atma sırası ona geçer. Değemez ise düştüğü yerden meti eliyle kaleye fırlatır. Kaledeki oyuncu da fırlatılan meti değneği ile karşılayıp vurmak ister. Eğer met, kalenin bir değnek boyundan az yakınına düşmüşse yanar ve rakip oyuncuya met atma sırası geçer. Eğer takım ile oynanıyorsa bir oyuncu yandığında aynı takımın diğer oyuncusuna sıra gelir. Met kalenin yakınına düşmez veya kaledeki oyuncu meti değneği ile yere düşmeden uzaklaştırırsa düştüğü yerden itibaren kaleye kadar adımlar. Kaleye geldiğinde kaçta kaldıysa meti değneğin üstünde hoplatarak düşürmeden saymaya devam eder. Met yere düşünce oyun kaleden met atışı ile devam eder. Saymada her elli sayı, bir dalya eder. Tespit edilen belli bir dalyaya gelindiğinde oyun biter.

Deve-Cüce: Hem açık hem de kapalı alanda oynanan bu oyunda oyuncular, ebenin karşısında veya etrafında dizilip otururlar. Ebe "deve"

deyince başlarını kaldırır, "cüce" dediğinde ise indirirler. Yavaştan başlayıp gittikçe hızlanan oyunda, şaşırان oyuncu oyun dışı kalır. Oyun, bir kişi kalıncaya kadar devam eder. O da yanınca aralarında sayışma ile ebe tayin edilip oyuna baştan başlanılır.

Tıp: Bu oyun, hem açık hem de kapalı alanda, istenildiği sayıda oyuncu tarafından oynanılır. Ebe, hareket hâlindeki çocuklara "tıp" diye bağırınca herkes olduğu yerde hareketsiz durur. Konuşan, gülen ve hareket eden oyuncu yanar ve oyun dışı kalır.

Köy Göçtü: Oyuncular, açık alanda daire şeklinde dizilip oldukları yere ufak çukur açarlar. Ortaya da biraz büyükçe bir çukur açılır. Oyuncular değneklerinin ucunu çukura sokar. Ebe ise elindeki sopa ile bir topu veya küçük bir teneke kutuyu ortadaki çukura koymaya çalışırken diğerleri topa sopaları ile vurmaya çalışarak topun çukura girmesine engel olurlar. Fakat bu sırada ebe, sopasını boşalan çukurlardan birine sokarsa o çukurun sahibi olan oyuncu ebe olur.

Esir: Erkek çocukların oynadığı bu oyunda, çocuklar iki grup olarak eşleşirler. Aralarında 50-60 metre açılıp karşılıklı birer çizgi üzerine dizilirler. Hangi grubun önce başlayacağı, sayışma veya kura ile belirlendikten sonra, birinci gruptan bir oyuncu, kalesinden çıkıp diğer kaleye doğru koşar. Karşı takımdan da bir oyuncu kalesinden çıkıp bu oyuncuyu yakalamaya çalışır. Ancak ilk çıkan oyuncu da kendi kalesine dönüp kaçır, aynı zamanda kendi takımından başka bir oyuncu da hem onu korumak hem de karşı takımın oyuncusunu yakalamak ister. Bu kovalamaca sırasında yakalanan oyuncular, karşı takımın kalesinde bir köşede beklerler. Kendi takım arkadaşları da onları kurtarmak ister. Bu anda heyecanlaşan oyunda, oyuncular hem esir arkadaşlarını kurtarmak hem de yakalanmamak için çalışır. Esir alan takım ise hem diğer oyuncuları da esir etmek hem de mevcut esirleri korumak için çaba gösterir.

Hangi grubun oyuncuları tam olarak esir edilirse o grup yenilir ve diğer takım oyuncularını önceden belirlenen yere kadar sırtlarında taşırlar.

Evcilik (Evcük): Çocukların küçük yaşlarda, büyüklerden esinlenerek aile hayatını canlandırdıkları bir oyundur. Genelde 3-6 yaş arası çocuklarca oynanır. Erkek çocuklardan biri baba, diğerleri evin erkek çocukları; kız çocuklardan biri anne, diğerleri de kız kardeş, hala, teyze, abla veya komşu olabilir. Ev olarak çizilen yerde çeşitli odalar, odanın bölümleri tespit edilir. Baba olan çocuk, babanın işlerini, diğer kızlar da bayanların işlerini paylaşırlar. Komşu ve akraba ziyaretleri yapılır, yemek ve çay pişirilip ikram edilir.

Anne olan çocuklar, bebeklerini kucaklarına alırlar, emzirirler, dizlerinde uyuturlar, onların elbiselerini değiştirirler ve onlara yemek yedirirler.

Bazı durumlarda biri doktor, diğerleri hasta olur. Doktor, hastaları muayene eder. Fakat anne babalar bu çeşit oyuna pek izin vermezler.

Güvercin Taklası: Açık havada, 10-15 yaşlarında 8 çocuk tarafından oynanan bir oyundur. Oyuncular, dörder kişilik iki takıma ayrılır ve hangi takımın alta yatacağı, hangisinin üzerinden atlayacağı sayışma ile tespit edildikten sonra alta yatacak takımın oyuncularından ikisi, kalçaları birbirine değecek şekilde arka arkaya dönüp hafif eğilir. Diğer ikisi de karşılıklı olarak bunların bacakları arasına kafalarını sokup elleri ile birer bacaklarından tutarlar. Böylece diğer takım oyuncularının atlayabileceği bir şekil meydana getirirler.

Diğer grubun oyuncuları, birer birer koşup gelerek ellerini yatan oyuncunun sırtına koyup hızla takla atarlar. Başlarını aralarına koyarak ayakları üzerine yere düşerler. Bu sefer de diğer yönden atlamaya gelirler. Oyuncu takla atamayınca veya atladığı hâlde elleri yere değerse yanmış sayılır ve gruplar yer değiştirir.

İp Atlama: Kızlar arasında çok yaygın olan bu oyun, karşılıklı iki kız tarafından sallanan ipin üstünden atlanması esasına dayanır. Değişik uygulamaları vardır.

-Kendi çevirdiği ip ile atlama: İki metre uzunluğundaki ipin uçları, oyuncu tarafından tutulur ve başı üzerinden önden arkaya doğru çevrilir. İp, ayaklarına yaklaştığında oyuncu hoplayarak ipi ayakları altından geçirir. Belli bir tempo içinde çevrilen ipten atlanılır.

Bu oyun, iki oyuncu arasında yarış şeklinde de oynanır. Önce atlayanın kaç sayı atladığı sayılır, sonra diğer kız saydırır. En fazla saydıran kazanır.

-Bir oyuncunun çevirdiği ip ile iki oyuncunun atlaması: İpin iki ucunu tutan oyuncuya bir diğeri daha yanaşır ve ip çevrildiğinde her ikisi de atlar. Bu oyun da iki veya daha fazla oyuncu grubu tarafından yarış şeklinde oynanabilir.

-İki oyuncunun karşılıklı tutup çevirdiği ip ile diğer çocukların atlaması: 4-5 m uzunluğunda bir ipin ucundan karşılıklı iki oyuncu tutup sallar, diğerleri de sırayla atlar. Atlamaya ilk başlayanın atladığı sayı kadar diğerleri de atlar ve diğer yönde dizilip herkes atladığında o yönden atlamaya devam ederler. Eksik atlayan veya ipe takılan oyuncu, ipi tutanlardan biri ile yer değiştirir.

-İki oyuncunun çevirdiği ip ile yine iki oyuncunun karşılıklı atlaması: Oyuncular ikiyeşerli eşleşir. Hangi takımın ipi çevireceği, sayışma ile tespit edilir. Bir takım ipi çevirirken diğer takım da karşılıklı olarak aynı anda girip atlamaya başlar. Eşlerden biri ipe takılırsa ipi çevirme sırası onlara geçer. En çok atlayan takım, oyunu kazanmış olur.

Ebe Kukası: Önce düz bir yerde 50 cm çapında bir daire çizilir. Bu daireden 6-7 adım ileride bir atış çizgisi çizilir. Her oyuncunun yassı birer taşı vardır. Daire ortasına da elma büyüklüğünde bir taş konulur. Sayışma ile bir ebe seçilir. Diğer oyuncular ellerindeki yassı taşları çizgiye atarlar. Çizgiye en yakını birinci olmak üzere atma sırası belirlenir. Oyuncular sıra ile yassı taşları,

daire ortasındaki kuka denilen taşı vurmak için fırlatır. Kuka vurulursa ebe koşup kukayı yerine koymaya, diğeri de yassı taşını alıp ebeye yakalanmadan (ebelenmeden) çizgiye kaçmaya çalışır. Yakalanan ebe olur ve oyun devam eder.

Körebe: 4-12 yaşlarında kız ve erkek çocukların beraber oynadıkları bir oyundur. Sayışma ile ebe seçilir. Ebenin gözleri kapatılır. Diğerleri ebenin etrafında ona değerek ve "körebe" diye seslenip dolanırlar. Ebe de onlardan birini yakalamaya, yakaladığının da kim olduğunu bilmeye çalışır. Bilirse yakalanan ebe olur ve oyun böyle devam eder.

Mendil Kapmaca: Oyuncular iki takıma ayrılırlar. 50-60 metre ara ile karşılıklı iki çizgi çizilir ve takımlar bu çizgi üzerinde yer alırlar. Tam ortada da elinde mendili ile başka bir çocuk durur. Ortadaki çocuk, karşılıklı olarak takımlardan birer oyuncuyu ismini söyleyerek çağırır. Mendile doğru gelen çocuklar, mendili diğerinden önce alıp kendi kalesine kaçır. Diğeri de onu yakalamaya çalışır. Yakalarsa yakalanan çocuk, yakalanmazsa diğeri oyun dışı kalır. Mendili kapma sırasında çocuklar acele etmezler. Birbirini lafla oyalayıp dikkatlerini dağıtarak mendili kapmaya çalışırlar. Bu şekilde devam eden oyunda, oyuncusu kalmayan takım yenilir ve verilen cezaya katlanır.

Menekşe: Oyuncular sayışma ile iki takıma ayrılıp 20-30 metre ara ile el ele sıkı sıkı tutuşarak dururlar. Bir takımın oyuncuları, koro hâlinde diğer gruba:

_Menekşe! diye bağırır. Diğer grup da:

_Mendilim köşe köşe, diye cevap verir. Birinci grup tekrar:

_Bizden size kim düşe? Diye sorar. Diğer grup, karşı takımdan bir çocuğun ismini söyler. İsmi söylenen çocuk hızla diğer gruba doğru koşup elleri ile sıkı sıkı tutuşmuş olan çocukların arasından geçmeye çalışır. Kenetlenmeyi kırıp karşıya geçerse o takımdan istediği bir oyuncuyu seçerek kendi takımına

getirir. Eğer kıramazsa o grupta kalır. Bu şekilde devam edilen oyunda oyuncusu kalmayan takım yenilir.

Nesi Var?: Genelde sınıfta oynanan bu oyunda, seçilen bir oyuncu ebe olarak dışarı çıkar. İçerdekiler bir eşya, bir hayvan veya içlerinden bir arkadaşlarını seçerler. Sonra dışarıdakini çağırırlar. Ebe, diğer oyunculara "Nesi var?" diye sorar.

Sorulan oyuncu da seçilen nesnenin veya kişinin özelliklerinden birini söyler. Ebe'nin tespit edilen sayıda soru sorma hakkı vardır. Gizli seçilenin ne veya kim olduğunu bilirse bilinen ebe olur. Oyuna böyle devam edilir.

Vali-Kaymakam: Genelde yetişkinler tarafından bir kibrit kutusu ile düz bir zemin üzerinde oynanır. Sayışma ile birinci tespit edilir. Oyuncu, kibrit kutusunu havaya atar. Kutunun yüksek tarafı üstte olacak şekilde durursa "vali", uzun yanlardan biri üstte kalacak şekilde durursa "kaymakam" demektir. Geniş yüzler ise hiçbir şey değildir. Vali için mesela 10, kaymakam için 5, boş yüz için de 0 puan yazılır. Tespit edilen bir sayıya (mesela 100'e) gelindiğinde oyun biter ve sayısı az olanlar diğerlerine herhangi bir şey ikram ederler.

Kim Vurdu?: Bu oyun da yetişkinler tarafından oynanır. Sayışma ile biri ebe seçilir. Ebe olan yere yüzükoyun yatar ve üzerine bir şey örtülür. Bir mendil, kemer veya ip ile bir oyuncu ebeye vurup elindeki vurma aracını başkasına atar. Hemen kalkan ebe, kimin vurduğunu tahmin etmeye çalışır. Bilirse vuran ebe olur, bilemez ise aynı ebe ile kurtuluncaya kadar devam edilir.

Saklambaç: Çok sayıda oyuncu ile açık havada oynanan zevkli oyunlardan biridir. Sayışma ile ebe seçilir. Ebe, tespit edilen ağaç veya duvar köşesine arkasını dönüp 50 veya 100'e kadar sayar. Diğerleri saklanırlar. Sayma sonunda ebe, saklananları aramaya başlar. Birini gördüğünde kaleye ondan önce koşup "sobe!" der. Görünen veya ebe'nin haberi olmadan kaleye gelip sobeleyeyen oyuncular birer "can" kazanırlar ve oyun sonunda ebe olmaktan

kurtulurlar. Saklanan oyuncular bazen birbirlerinin ceket, gömlek veya ayakkabısını giyip kasıtlı olarak bunları ebenin göreceği şekilde açıkta tutarlar. Ebe buna kanar ve yanlış ismi söbelerse oyuncu "Çömlek patladı." diyerek ortaya çıkar ve oyun yeniden başlar. Eğer ebe, gelecek yeni oyunda, ebelikten kurtulacak kadar oyuncu sobelemişse hâlâ saklı olan bir veya daha fazla oyuncu için "Çay içtiniz, çıkın!" der. "Çay içmek", ebelikten kurtulmak demektir. Bu durumda sobelenen oyuncular, kendi aralarında gizlice isimleşirler ve ebeye tuttukları isimleri söylerler. Ebe de bunlardan birini söyleyerek yeni ebeyi seçer ve oyun devam eder.

Kukalı Saklambaç: Bu da zevkli bir açık hava oyunu olup çok sayıda oyuncu ile oynanabilir. Bu oyunda bir taşa dayanan ve bir ucu boşta olan kısa bir çubuğun diğer ucuna küçük çubuklar konur. Oyunculardan biri ayağı ile, dayalı çubuğun havadaki ucuna hızlıca basar ve küçük çubuklar çevreye yayılır. Ebe bunları toplayıp yerlerine koyuncaya kadar diğerleri saklanır. Ebe, saklananları gördüğünde kaleye gelip sobeler. Eğer ebeden habersiz bir oyuncu gelip tekrar çubukları dağıtırsa sobelenenler kurtulur ve oyun böylece devam eder. Bu şekilde oynanan saklambaç oyununda genelde ebe olanlar çileden çıkarlar ve hırslarından ağlarlar. Çünkü saklanan bir kişi kalmış olsa bile, eğer ebe görmeden veya sobelemeden çubukları dağıtırsa sobelenen bütün oyuncular kurtulmaktadır.

Seksek (Dımbı): 6-12 yaş grubu çocuklar tarafından açık havada oynanır. Yere çizilen geometrik şekiller üzerinde yassı taşlarla ve birden fazla oyuncu ile oynanır. Sayışarak oyuna başlama sırası tespit edilir. İlk başlayan oyuncu, 1 numaralı karenin önünde durup elindeki taşı bu kutunun içine bırakır. Sonra sekerek ve çizgilere basmadan bölmelerden sıra ile atlar. 4. kareden sonra ayakları 5 ve 6. karelerde olacak şekilde atlar. Tekrar, çizgiye basmadan ayakları 5 ve 6. karelerde olacak şekilde geri döner. Sekerek 1. kareye kadar gelip yere bastığı ayağı ile buradaki taşı tepip dışarı çıkarır, kendisi de çıkarak ayaklarını basar. Aynı oyunu ikinci, üçüncü ve dördüncü kutular için de aynı şekilde sekerek gider. Taşı geriye

sıra ile kutulara ayağı ile sürükler ve dışarı çıkarır. Sonra 5 ve 6. kutulardan da geriye doğru taşı sürükleyerek çıkarır. Ayağı yere ve çizgiye basmadan ve sürüdüğü taş çizgi üzerinde kalmadan altı kutuyu da bu şekilde bitiren oyuncu, birinci bölümü bitirir. Ancak taşı çizgi üzerinde bırakan, çizgiye veya yere basan oyuncu yanarsa sıra diğerine geçer. Her oyuncu, sıra tekrar kendisine geldiğinde kaldığı kutudan başlar.

İkinci bölümde oyuncu gözlerini kapatıp yürüyerek ve çizgilere basmadan dördüncü kutuya, buradan da ayakları 5 ve 6. kutuda olacak şekilde hoplar. Burada gözlerini açıp arkaya döner ve bu sefer de öne doğru gözleri kapalı olarak ayağı çizgilere basmayacak şekilde yürüyerek gelip dışarı çıkar. Bu bölümde de çizgiye basan ve gözlerini sona gelmeden açan oyuncu yanar ve sıra diğerlerine geçer.

Oyunun üçüncü bölümünde ise oyuncu yine kutulara arkası dönük hâlde elindeki taşı bir kutuya düşecek şekilde atar. Taş çizgiye gelmeden kutu içinde kalırsa o kutuyu (X) işareti çizer. Bu kutu, o oyuncunun olur ve diğer oyuncular, kendi oyunlarını oynarken bu kutunun üzerinden atlamaya çalışırlar. Bu şekilde bütün kutulara veya en fazla kutuya sahip olan oyuncu, oyunu kazanmış olur.

Kutu Kutu Pense: Oyuncular, el ele tutuşup daire şeklinde otururlar. Oyunun sözlerini ezgili şekilde söyleyerek dönmeye başlarlar.

"Kutu kutu pense,

Elmamı yense,

Arkadaşım Ayşe,

Arkasını dönse."

Ayşe arkasını dönünce dörtlük tekrarlanır ve bütün oyuncular arkasını dönünce bu sefer dörtlüğün son mısrası "Oyundan çıksa" şeklinde

tekrarlanır. İsmi söylenen oyuncu oyundan çıkar. En sona kalan oyuncu, diğerleri tarafından "çürük elma, çürük elma!" diye diye kızdırılır.

Tavşan Kaç, Tazı Tut: Kalabalık bir oyuncu grubu ile açık havada oynanan bu oyunda sayışma ile bir tavşan, bir de tazı seçilir. Diğer oyuncular daire şeklinde el ele tutuşurlar. Oyun, tavşanın kaçması ile başlar. Tazı, tavşanı yakalamaya çalışır. Tavşan, dairenin içine girerken oyuncular ellerini kaldırarak yardım ederler. Fakat tazı gireceği zaman onu içeri koymazlar. Oyun, tavşan yakalanana kadar sürer. Sonra yeni tavşan ve tazı seçilerek oyuna devam edilir. Oyun oynanırken oyuncular: "Tavşan kaç, tazı tut!" diye tempo tutup oyuna ve oyunculara heyecan verirler.

Arabistan Buğdayları: Açık havada oynanır. Oyuncular daire şeklinde yere çömelirler. Elleri ile de tempo tutarak:

"Arabistan buğdayları,

Severler sevenleri,

Kız seni almaya geldim,

Hâlini sormaya geldim." diye şarkı söylerler. Ebe de hem şarkı söyler hem de dairenin etrafında dolaşır.

"Çık oradan, bundan sonra bir kızın oldu." sözleri söylenirken de ebe dizi ile yavaşça oyunculardan birinin beline dokunur. Dokunulan oyuncu, yerinden kalkıp ebe ile koşmaya başlar ve oyun bütün oyuncuların ayağa kalkmasına kadar devam eder.

Tren Oyunu: İki oyuncu ile oynanır. Oyuncular ellerine birer kâğıt ve kalem alırlar. Kâğıtların üzerine 1 ile 10 arasındaki sayıları sıra ile yazarlar. Kimin başlayacağı belirlendikten sonra ilk başlayacak olan oyuncu öbürüne göstermeden kâğıdın boş kısmına 1-10 arası bir sayı yazar. Diğer bu sayıyı tahmin etmeye çalışır. Bilemezse sayıyı yazan oyuncu, tuttuğu sayıyı diğerine

gösterir ve dizdiği sayıların içinden bu sayının etrafını çizgi ile sınırlamaya başlar. Karşı oyuncu yazılan sayıyı bilirse sıra ona geçer. Bütün sayıların etrafını kare ile çevirip kutuları birbirine bağlayan oyuncu oyunu kazanır.

İsim-Şehir-Hayvan: 3-5 oyuncu tarafından evlerde kalem-kâğıt ile oynanır. Oyuncular, ellerindeki kâğıtlara şekildeki gibi çizelgeler çizer.

3. tablo:

İsim	Şehir	Ülke	Hayvan	Eşya	Bitki	Artist	Toplam

Oyunculardan biri içinden alfabe sırasına göre harfleri sayarken durdurulur, hangi harfte kalmışsa herkes o harf ile başlayan isim, şehir, ülke, hayvan, bitki, eşya ve artist isimlerini gizlice yazar. İlk yazan, önceden tespit edilen bir sayıya (mesela 100'e) kadar sayar. Oyuncular sıra ile hangi cinsten neler yazdıklarını söylerler. Aynı şeyi yazanlar beşer, farklı şeyler yazanlar onar puan kazanırlar. Sonra yeniden sayma ile başka bir harfe geçilir. Bu şekilde devam eden oyun, tespit edilen miktarda harf kullanımından sonra biter. Puanlar toplanır. En fazla puanı olan oyunu kazanır.

Üçtaş (Cırt): 7-8 yaşlarından itibaren her yaştakilerin zevkle oynadığı bir oyundur. İki kişi ile oynanan bu oyunda yere bir şekil çizilir. Farklı renklerde ayrı taş alınır. Oyuna ilk başlayan oyuncu, şeklin köşe veya çizgilerin birleştiği yerlerden birine taşlarından birini koyar. Diğer oyuncu da bir başka köşeye veya çizgi üzerine koyar. Böylece taş koymaya devam edilirken her oyuncu üç taşını aynı çizgi üzerinde yan yana getirmeye, diğeri de onun bu oyununu bozup kendisi üç taşını bir çizgi üzerine getirmeye çalışır. Taşlar çizgi üzerinde sağa sola, aşağı ve yukarı hareket ettirilebilir.

Dokuz Taş: Bu oyunda yere iç içe üç kare çizilip köşe ve kenar ortalarından çizgiler birleştirilir. Bu oyunda da oyuna ilk başlayan iki çizginin

birleştigi bir noktaya taşının birisini koyar. Diğeri de başka bir noktaya koyar. Amaç, üç taşın bir çizgi üzerine dizilmesidir. Oyuncular, hem üç taşlarını bir çizgide tutmaya ve bunun için planlar yapıp uygulamaya hem de diğerinin oyununa engel olmaya çalışırlar. Dokuzar taşla oynanan bu oyunda her üç taşını bir çizgiye getiren oyuncu, diğerinin bir taşını alır. Taşı önce biten kaybeder.

Yağ Satarım: Kalabalık bir oyuncu grubu tarafından açık alanda oynanır. Sayışarak ebe seçildikten sonra, diğer oyuncular daire şeklinde yere çömelirler. Ebe de elindeki mendil ile oturanların etrafında:

“Yağ satarım, bal satarım,

Ustam ölmüş ben satarım.

Ustam kürkü sarıdır,

Satsam on beş liradır.

Zambak zumbak, dön arkana iyi bak.” şarkısını söyleyerek dönmeye başlar. Oyuncular da elleri ile tempo tutarak ve söyleyerek ona eşlik ederler. Ebe, elindeki mendili oturanlardan birinin arkasına koyar. Diğerleri bunu söylemez ancak "Dön arkana iyi bak." dendiğinde herkes dönüp arkasına bakar. Arkasında mendili gören çocuk, mendili alıp ebenin arkasından koşarak mendili ona vurmaya çalışır. Bundan sonra da o çocuk dairenin etrafında dolanır. Ancak arkasına mendil konan çocuktan önce ebe dolanır ve kendi koyduğu mendili kaparsa bu sefer oturanın sırtına vurmaya başlar. Öteki oyuncu da kaçıp dolanarak kendi yerine gelip oturur ve aynı ebe tekrar devam eder.

Yakar Top: Açık havada top ile oynanan bu oyunda eşit sayıda iki takım kurulur. Yere de voleybol sahası genişliğinde bir dikdörtgen çizilip ortadan ikiye ayrılır. Oyuncular bölümlere girer. Takımların birer oyuncusu da rakip takımın bölümünün arkasına kale denilen yere gider. Hangi takımın başlayacağı tespit edildikten sonra, kaledeki ile bölüm içindeki oyuncular arasında biraz paslaşma yapılır. Diğer takım oyuncuları da top hangi tarafta

ise vurulmamak için uzaklaşırlar. Kendisine vurmak için top atılan oyuncu topu yakalarsa topu kullanma yani hücum sırası o takıma geçer. Fakat hızlı gelen topu tutamaz veya düşürürse yanar ve kaleye geçer. Top yerden giderek bir oyuncuya değerse vurulmuş sayılmaz. Muhakkak havadan vurmak gerekir. Oyun anında kendi bölümünden çıkan oyuncu da yanmış sayılır ve kaleye gider. Bu şekilde, bir takımın bütün oyuncularını vuran diğer takım, oyunu kazanmış olur.

Yattı Kalktı: 8-10 oyuncu ile kapalı alanda genelde biraz büyük çocuklar ve yetişkinler tarafından oynanır. Her oyuncu sebze, meyve isimlerinden birini alır ve bağdaş kurarak yere oturur. İlk başlayan ellerini yere, başını da elleri üzerine koyup kendine aldığı sebze veya meyve ismi ile (mesela kabak) başlar ve "Kabak yattı, kalktı salatalık!" diye başka bir oyuncunun ismini söyleyip kalkar. Bu sefer kendi ismi söylenen oyuncu da aynı şekilde ellerini yere, başını da üstüne koyup kendi ismi ile başlar ve "Salatalık yattı, kalktı patates!" deyip kalkar. Patates de aynı şekilde tekrarlar ve oyuna böylece devam edilir.

Oyun mümkün olduğu kadar tempolu oynanır. Dikkat etmeyip ismi söylenince yatmakta geciken, yatmayan veya oyuncuların ismini yanlış söyleyen cezalandırılır.

Yedi Kule: Açık havada oynanır. Yedi tane küçük yassı taş bulunur ve üst üste konulur. Bir de küçük top bulunur. Taşların dizildiği yerden 7-8 adım uzaklığa başlama çizgisi çizilir. Oyuncular eşleşerek iki gruba ayrılır. Topu atacak olan ve kalede kalacak takım tespit edilir. Topu atacak takım, çizgiye gider ve takımın oyuncuları sıra ile topu atarak kuleyi yıkmaya çalışır. Kule yıkılırsa kaledekiler topu alıp getirene kadar diğerleri kuleyi yapmaya çalışır. Kaledeki takımın bir oyuncusu gidip topu kapar ve kaledeki arkadaşına atar. O da top ile rakip takım oyuncularını vurmaya çalışır. Vurulan oyuncu çıkar, diğerleri oyuna eksik oyuncu ile devam ederler. Eğer oynayan takımın oyuncuları, oyuncuların hepsi vurulmadan kuleyi yapmayı becerirse oyun tekrar o takımın oyuna başlaması ile devam eder.

Yirmi Taş: 4-5 oyuncuya kadar açık havada oynanabilir. Her oyuncu, yirmişer kadar misket büyüklüğünde taş bulurlar. Yere, karşılıklı otururlar. Kimin başlayacağı sayışma ile tespit edilir. İlk başlayan oyuncu, taşlarının hepsini iki avucuna alır ve havaya atar. Taşlar düşerken elinin tersi ile bir kısmını tutar. Bunları tekrar havaya atarak elinin içi ile tutar. Ancak taşları elini kepçe yaparak tutarsa tuttuğu kadar da yerden taş alır. Bu taşları bir yana koyar ve her birini havaya atıp taş düşmeden yerden istediği miktarda taş alıp havadan düşen taşı da tutar ve bunları kazanarak ayrı bir yere koyar. Oyun, bu oyuncunun yere taş düşürmesine veya yerdeki almadığı taşları oynatmasına kadar devam eder. Bunları yapan oyuncu yanar ve oyuna sıra ile diğerleri devam ederler. Ancak oyuncu yanmazsa oyuna başlarken elinde tuttuğu taşlar bitinceye kadar oyuna devam eder. Ondan sonra diğerleri sıra ile devam ederler.

Van tu tri: 8-10 oyuncu ile açık havada oynanır. Sayışma ile biri ebe olur. Ebe bir duvara yüzü dönük durur ve ellerini duvara vurarak "van-tu-tri" der ve hemen diğer oyunculara döner. Diğerleri ise duvardan 5-6 metre uzakta çizilen çizgi üzerinden, ebenin arkası dönük iken yürürler. Ancak ebe "van-tu-tri" deyip dönünce aniden hareketsiz kalırlar. Ebe geri döndüğünde hareket eden birini görürse o oyuncu yanar ve oyun dışı kalır. Fakat ebenin yüzü duvara dönük hâlde tekerleme söylerken yaklaşıp ebe dönmeden sırtına vurup kaçabilirler. Bu sırada yananlar da can kazanır ve onlar da kaçarlar. Ebe bu şekilde vurulmadan herkesi yandırırorsa yananlar arasından sayışma ile ebe seçilir ve oyuna yeniden başlanır.

Zimba: Kalabalık bir grup tarafından açık havada oynanır. Sayışma ile biri ebe seçilir. Ebe, tespit edilen bir duvar köşesi veya ağaca gider. Burası kaledir. Kaleden itibaren 1-2 metre çapında bir daire çizilir. Oyuncular bu kaleye giremezler. Ebe ise kaleden tek ayağı ile sekerek ve "zimbirtıdı zimba" tekerlemesi ile diğerlerini yakalamaya çalışır. Bu sırada ayağını yere basmaz. Eğer basarsa diğerleri onun sırtına vurarak kovalarlar. Ebe kaleye kaçarak kurtulur. Ebenin yakaladıkları ise esir olarak kalede kalır. Diğer oyuncular, ebe

sekerken kaledekilere değerek onları da kurtarmaya çalışırlar. Ebe herkesi yakalar ve esir ederse içlerinden birini seçerek ebe yapar ve oyuna devam edilir.

İstop: Açık havada topla oynanan bir oyundur. Bir oyuncu, arkadaşlarından birinin ismini söyleyip topu havaya atar. İsmi söylenen oyuncu; topu, yere düşmeden tutmaya çalışır ve o da bir başka oyuncunun ismini söyleyerek havaya atar. Oyun bu şekilde oynanırken havadan gelen topu tutamayan oyuncu, gider topu alır ve "istop!" der. Diğerleri de bu arada kaçır. Ancak "istop" denince oldukları yerde kalırlar. Ebe, elindeki topu birine atar ve attığı kişiyi vurursa vurulan oyuncu yanar. Vuramaz ise birinin ismini söyleyerek havaya atıp oyun dışına çıkar. Bu şekilde herkes yandığında, en sona kalan, oyunu kazanır ve diğerlerine bir ceza verebilir.

Ayak Atlama: Açık havada oynanır. Sayışma ile seçilen iki kişi, bacaklarını karşılıklı uzatarak ayak tabanlarını birbirine yapıştırarak otururlar. Diğerleri sıra gelip bunların ayaklarının üzerinden atlarlar. Herkes atladıktan sonra, oturanlar bir ayaklarını diğerinin üzerine koyarak engeli yükseltirler. Atlamaya diğerleri baştan başlarlar. Atlayamayan veya atlayınca eli yere değen oyuncu yanar ve yerdekilerden biri ile yer değişir. İki ayaktan sonra yerde oturanlar bu sefer de önce bir ellerini karış şeklinde açıp iki ayak üzerine koyarak engeli biraz daha yükseltirler. Diğerleri bu yükseklikten atlamaya çalışırken atlayamayan yanar. Bundan sonra iki el, karış yapılarak engel daha da yükseltir. Bu engelden sonra tekrar tek ayak engel yapılarak oyuna baştan başlanır.

Yüzük: Genellikle evlerde, kış akşamları yetişkin ve çocuklar tarafından oynanan zevkli bir oyundur. Oyuncular ikişer kişi veya bütün oyuncular iki takım hâlinde oynayabilir. Araç olarak çoraplar, havlular, bezler ve bir yüzük veya madenî para kullanılır. Kura veya sayışma ile oyuna başlayacak kişi belirlenir. Bütün çorap, havlu ve bezler yere serilir. Oyuna başlayan takımın bir oyuncusu, elinde para olduğu hâlde diğerlerine belli etmeden parayı bir çorabın içine veya bir havlunun arasına koyar. Serili bütün çorap ve havlular, bu şekilde gezildikten sonra diğer takımın oyuncuları

yüzüğü bulmaya çalışır. Yüzüğü arayan oyuncuların, bir çorap veya havluyu kaldırırken "dolu" veya "boş" demesi gerekir. "Boş" dediği gerçekten boş ise oyuncular başkasını deneme hakkı kazanır. "Dolu" diyerek yüzüğü bulan takım kazanır ve yüzük saklama sırası onlara geçer. Yüzük hangi çorapta bulunmuşsa ondan sonraki açılmayanların sayısı puan olarak yazılır. Tespit edilen sayıda oyundan sonra en fazla puanı toplayan takım kazanır. Kaybeden takım, karşı takıma, önceden tespit edilen yemiş veya yemeği ikram eder.

Ak Dört: Köylerde istenilen sayıda kişi ile oynanan bu oyunda, 7-8 cm boyunda iki kalın değnek, uzunluğuna ortadan kesilir. Bu dört çubuk, sıra ile her oyuncu tarafından yere atılır. Çubukların hepsi bir yanı üstüne veya ikisi kabuğu üstüne, diğer ikisi iç tarafı üstüne düşerse diğer oyunculardan birer ceviz veya incir alınır. Eğer bir çubuk kabuğu üstüne, diğerleri iç tarafı üstüne düşerse bir şey kazanılmaz ve oyuna devam edilir.

Delik Para Vurmaca: Yere bir karış uzunluğunda bir çubuk dikilir. Hafifçe inceltilmiş üst kısmına da ortası delik 2,5 kuruş geçirilir. 5-6 m ileriye bir çizgi çizilerek oyuncular ellerindeki cevizleri bu çizgiye yuvarlar. Çizgiye en yakın atan kişi ebe olur ve çubuğun başına gelir. Diğerleri de çizgiye yakınlığa göre sırayla başlık cevizleriyle çubuğun üstündeki parayı düşürmeye çalışırlar. Parayı vuramayanların cevizlerini ebe kazanır. Vuran olursa ebe olma sırasını, bir yerde ceviz kazanma sırasını kazanır. Oyun böylece devam eder.

Yukarıda isimlerini ve nasıl oynandıklarını açıklamaya çalıştığımız oyunlar dışında çocuklar, şimdi artık bilinmeyen birtakım oyuncaklarla da oynarlardı. Bunlar:

Topaç: Bunlardan en yaygın olanı, bölgede "ayı" olarak da bilinen topaçtır. Koni biçiminde ve ucunda kabara denilen çivi çakılı bulunan topaca sivri ucundan başlayarak bir ip sarılır. İpin diğer ucu bir parmağa geçirilip topacın arka kısmı avuç içine alınarak yere hızla atılır. Topaç da etrafına

sarılı ipin geri boşalması ile yerde hızla dönmeye başlar. Dönerken de hızından yerde daireler çizip sesler çıkardıkça seyrine doyum olmaz.

Tel araba: İnşaat teli veya biraz kalınını kıvrırmak suretiyle yan taraflarında tekerlek bulunan iki dingil yapılır. Dingiller birbirine yine telden yapılan şase ile bağlanır. Yaklaşık 1 m boyunda ve aynı kalınlıkta başka bir telin bir ucu ön dingile kıvrılarak bağlanır. Diğer ucu da direksiyon şeklinde kıvrılarak araba yapılır. Eldeki direksiyon ile arabanın yönü tayin edilir.

Çember: Kalın telden 30-50 cm çapında bir çember yapılır. 50-60 cm uzunluğunda başka bir telin ucu, çemberin gireceği U şeklinde kıvrılır. Uzun telin kıvrık olmayan ucu bir ele alınır, diğer elde çember U şeklindeki yuvaya konup yere bırakılır. Dönmeye başlayan çemberin yönü eldeki tel ile tayin edilir.

Düçük: Nisan ve mayısta söğüt ağaçlarının taze dallarından yarım santim kalınlığında olanlarından koparılır. Bir ucu çakı ile düzgün olarak kesilir. Yapılacak düdüğün uzunluğunda (4-5 cm) dalın çevresinin kabuk kısmı, içindeki odunsu dokuya kadar çakı ile kesilir. Sonra çakı veya bir dal ile zedelemekten kesilen yerin etrafına hafif hafif vurulur. Bu sırada: "Kav kav kavladı, kedi sıçan avladı." tekerlemesi söylenir. Sonra kesilen kısım el ile tutulup hafifçe çekilerek odunsu kısımdan sıyrılıp çıkarılır. Çıkan bu kabuğun bir ucu -zurnadaki sipsi gibi- üstündeki zar, çakı ile hafifçe kazınır. Döndük hazır. Ağza alınıp öttürülür.

Fırıldak: 20 cm uzunluğunda, 3 cm çapında iki kuru söğüt dalı bulunur. Bunlar çakı ile 3-4 mm kadar düzgün biçimde inceltirilir. Bunlara pervanenin kanatları gibi, bir kanat aşağı, bir kanat hafif yukarı bakacak şekilde biçim verilir. Yalnız orta kısımları 7-8 mm kadar kalın olur. Ortaları, aynı noktadan ve çatlatmadan çivi ile delinir, açılan bu delikler çivinin etrafında rahatça dönebilmeleri için genişletilir. Sonra bu deliklerden geçirilen çivi ile uzunca bir sopanın ucuna çakılır. Sopanın bir ucundan rüzgâra karşı tutarsak dönmeye başlar. Kanatların uçlarına serbest

dönebilecek şekilde gazoz kapağı çakılırsa döndükçe gazoz kapakları da ses çıkarır.

Uçurtma: Genelde iki çeşit uçurtma yapıldı. Birisi basit "şeytan uçurtması", diğeri de çıtalarla yapıldığı için "çıtalı" denilen uçurtmadır. Burada hem yapılması hem de uçurması zevkli olan ve ustalık isteyen çıtalıdan bahsetmek istiyorum.

Önce 60-80 cm uzunluğunda ve 1 cm çapında üç çubuk veya çıta hazırlanır. Uçlarına yarım santim içerden bıçakla çentik açılır. Sonra üst üste konarak altıgen şekil yapılır ve ortalarından ip ile sıkıca bağlanır. Çubukların birinin ucuna açılan çentikten ip bağlanır ve diğeri uçlardaki çentiklerden sıra ile gergince bağlanarak altıgenin çevresi dolandırılır. Çıtalarının iskeleti ortaya çıkmıştır. Bu iskeletin çevresini kaplayacak şekilde dayanıklı bir kâğıt veya plastik kaplık alınır. İskelet, bu kâğıdın üstüne konarak kâğıdın dışarıda kalan kısımları içeri dürülerek yapıştırılır. Altıgenin komşu iki ucuna, bir köşesi merkezde olacak şekilde üçgen şekli alan bir ip bağlanır. Başka bir ipin bir ucu, arkadan merkeze bağlanıp diğeri ucu da açılan küçük bir delikten ön yüzüne geçirilip köşe ile merkez uzaklığında diğeri üçgen şeklindeki ipin tam ortasına bağlanır. Bunların ortasından da uçurtmayı havada tutacak uzun ip bağlanır. Altındaki iki uca bağlanan başka bir ipin ortasına da kuyruk olarak kullanılacak kâğıt parçaları bağlanır. Bu şekilde hazırlanan çıtalarının ipini bir çocuk, kendisini de başka bir çocuk tutar ve 10-15 metre açılırlar. İpi tutan çocuk koşmaya başlayınca diğeri uçurtmayı bırakır ve uçurtma havalanır.

Çocuk ve yetişkinlerin oynadığı bu oyun ve oyuncaklardan başka, küçük bebekler için de anne ve nineler, onları eğlendirmek için bazı oyunlar yaparlardı. Bunların en bilinenleri "Tavşan Gezmiş" ve "Cimcik" oyunudur.

Tavşan Gezmiş: Çocuğun bir avucu açılır, avuç içinde işaret parmak gezdirilerek: "Tavşan gezmiş, gezmiş, gezmiş." denir ve başparmağı

yumularak "Buraya pısmış.", işaret parmağı yumularak "Bu görmüş.", orta parmağı yumularak "Bu vurmuş.", yüzük parmağı yumularak "Bu pişirmiş." dendikten sonra sıra serçe parmağına gelince "Bu da ebesigile tuz getirmeye gitmişti, o gelinceye kadar diğerleri yemiş, bitirmiş. O da hani bana, demişti, sen de burnumuzu ye demişler." denir ve çocuğun elleri birbirine sürtülerek "**Cıyık, cıyık!**" diye seslenilir. Bebek, söylenenleri anlamasa da bu uzatma ve ellerinin sürtülmesi hoşuna gider ve güler. Bebek, tekrar yapılması için ellerini uzatır. Ama nine veya anne, aynı şeyleri söylemekten bıktığı için "Hadi baban veya ablan yapsın." diye bebeği baştan savmaya çalışır.

Cimcik: Anne, çocuğun bir elinin üstünden hafifçe çimdik şeklinde tutar, çocuğun öbür elini de kendi eli üstünde çimdik yaptırır. Kendi öbür elini de en üstte bebeğin elinden çimdik ile tutar ve bu kurguyu aşağı yukarı sallayarak "cimcik, cimcik, cimcik!" diye birkaç defa tekrarladıktan sonra bütün elleri birbirine karıştırarak "kelebek, kelebek!" diye hafiften çığlık atar. Bu hareket ve çığlık, çocuğun hoşuna gider ve basar kahkahayı.

DUALAR VE BEDDUALAR

Dua, Arapça çağırmak anlamına gelir¹²². Sözcük olarak; Tanrıya yalvarma, yakarış veya ibadet ve yakarma amacıyla okunan dinî değeri olan metin anlamındadır.¹²³ Örfte Allahuteala'ya din ve dünya için el açıp yalvarmak, dileklerinin olmasını, Hazret-i Muhammed'i ve ehlibeytini şefaathçi gösterip onlara salavat getirerek Hak'tan bir şeyler dilemektir. Duanın kabul şartı, salavat getirmek ve öz temizliğiyle dilemektir.

Beddua, sözlük anlamı olarak ilenme ve ilenç anlamında kullanılmaktadır.¹²⁴ Herhangi bir kişinin kötü olmasını, zarar görmesini dilemektir. Bed sözcüğü ile dua sözcüğünün birleşmesiyle oluşmuştur. Kötü dilek anlamına gelmektedir.

122 "Dua", Devellioğlu, Ferit; "Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat", Aydın Kitabevi Yay., 14. Baskı, Ankara, 1997, s. 190.

123 "Dua", "Türkçe Sözlük", 1. C, TDK Yay., Ankara, 1998, s. 408.

124 "Beddua", "Türkçe Sözlük", 1. C, TDK Yay., Ankara, 1998, s. 161.

Dualar

İnsanımızın önemli bir hasleti de gördüğü bir iyilikten dolayı karşısındakine hayır dua etmesi ve ona iyi dilekler dilemesidir. Duanın insan ilişkilerindeki ve Allah nezdindeki önemine inanan insanımız, her vesile ile kim olursa olsun, bilhassa da himmetini gördüğü insanlara dua eder. Asker mektupları, dua talepleri ile biter. Yeni buzağının doğumu, yeni bir fidan dikimi, yeni bir elbise, nişan, düğün, yolculuk, hastalık velhasıl karşılaşılan acı, tatlı her şey dualarla karşılanır.

“Dünya dua ile kuruldu.” anlayışına hâkim olan insanımız, herhangi bir rahatsızlığında bile en azından anasının dizine yatıp ondan okumasını ister. Ana da bu talebi kırmayıp bir görev kabul ederek çocuğuna en azından üç İhlas, bir Fatıha okuyup, “amin” diyerek onu rahatlatır.

Dualar, aynı zamanda insanımızın birbiri hakkında iyi düşünmesinin bir nişanesi olarak da sosyal hayatımızın önemli bir unsurudur.

Bölgeler arası farklılık arz eden bu dualardan Kızılcahamam’da kullanılanlar şöyledir:

Adıyla yaşasın.	Ağızına sağlık.
Eline sağlık.	Su gibi aziz ol.
Allah “tut elimden” dedirtmesin.	Kıymetli olsun.
Allah afatından esirgesin.	Allah bereket versin.
Allah kavuştursun.	Başın, dişin ağrmasın.
Elin, kolun ağrmasın.	Sakalı ağarsın.
Başın bozulmasın.	Hasretine kavuş.

Geçmişlerin canına değsin.	Ömrün, devletin çok olsun.
Allah bir yastıkta kocatsın.	Allah dert verip derman aratmasın.
Allah elden avuçtan düşürmesin.	Allah geçinden versin.
Allah gönlündeki muradı versin. koysun.	Allah gördüğümüzle körüğümüze
Allah iman-ı kâmilden ayırmasın.	Allah iman-Kur'an nasip etsin.
Allah iş gayısı versin. tutandan etsin.	Allah izine basandan, sözünü
Allah kapılara baktırmasın.	Allah yazıda, yabanda koymasın.
Allah muhannete muhtaç etmesin.	Allah saklasın da zayi etmesin.
Allah satı pazarı versin.	Allah yoluna düşman çıkarmasın.

Babanın, ananın, bir atanın söylediği söz haktır, yerine varır derler. Hem de hemen. Çünkü baba, ana seni dünyaya getirip büyötmüş, yetiştirmiş. Şimdi bir ata: "Allah belanı versin!" dediği zaman, senin iki yakan bir araya zor gelir. Amma bir ata da: "Senin ayağına zeval gelmesin, ayağına taş dolaşmasın!" dediği zaman, o da çok şeylerden seni kurtarır. Mesela adam derkine: "Allah sana hayırlı evlat versin, Allah sana hayırlı kazanç, iyi kazanç versin." der, veyahut da "Ayağına taş dolaşmasın." der, "Kötü bir şeyle karşılaşma." der. Adamın içinden gelir, çocuğu için dua eder. Zaten o içinden geldiği anda ettiği dua, yerine varır herhâlde. Yüze piyaza değil, zaten yüze piyaza yapılan dualar, geçici bir şey yani. Zaten çocuğu babasının canını yaktığı zaman, şu ya da bu şekilde beddua ettirdiği zaman o da çok kötü tesir eder. (Mehmet KAPLAN-İğceler köyü)

Allah bereket versin yavrum, Allah ağız tadıyla yedirsin. (Kırkırca köyü-Çırpanlı Nine)

Boğazına bakmadan şu kocaman adam yıkılıverse otuz kırk tane arı, mal var. Ben bir çuval saman getiremiyorum. Bir kürek mayıs atamam. **Allah ondan razı olsun.** Boğazına bakmazsam Allah razı olur mu? (*Kırkırca köyü-Çırpanlı Nine*)

Allah emeğimi zayi etmesin. (*Kırkırca köyü-Çırpanlı Nine*)

Helali hoş olsun. (*Kırkırca köyü-Çırpanlı Nine*)

Allah elden, avuçtan düşürmesin. (*Kırkırca köyü-Çırpanlı Nine*)

Ondan olanı da ona etsin. (Burada Çırpanlı Nine, gelinlerinden bahsetmektedir. “Gelinimiz bize baktı, iyilik etti, dua etti. Onun evlatları da ona iyilik etsin, dua etsin.” manasında kullanılmıştır.)

Elini yakıştırırsın: Yaptığı işi beceriklice yapsın, başladığı işi güzelce bitirsin anlamında kullanılmıştır. (*Kırkırca köyü-Çırpanlı Nine*)

Beddualar

Bazen sabrımız zorlanınca doğru olmamasına rağmen dilimizden kızgınlık ifadesi beddualar çıkarılır. Fakat incelenirse bölgeye ait bu bedduaların bazılarında bir merhamet ve yüceltme olduğu fark edilir. İnsana saçma gibi gelse bile, bedduayı yapanın yine de merhamet duygusu içinde olduğu söylenebilir.

Mesela, "Don bulsun da göynek bulamasın." derken en azından don ile edep yerlerinin örtünmesi dileniyor. "Yiğit salına binsin." (Yiğit birinin arkasından ölsün.) derken herhangi biri gibi değil, yiğitlere yaraşır şekilde defnedilsin, demek isteniyor. Yiğidin tabutuna konması bir yüceltme olarak düşünülebilir.

Kara haberi, kanlı gömleği gelsin.

Gönenmesin.

Don bulsun da göynek bulmasın.

Boyu devrilesice.

Demir tarak üstünde yatsın.

Baykuş ötsün.

Dul evlere duvaksız gitsin.

İrmeyesice.

Allah'ından bulsun.

Kulağına mil aksın.

Başını, bağrını yesin.

Saplıcana tutulsun.

Sürüm sürüm sürünsün.

Kıran girsın.

Dökülekalsın kılığın.

Yiğid iken yıkılsın.

Gağış gağış yıkılsın.

Yiğit salına binsin.

Çenesine hırsız taşı düşsün.

Buraya köpek bile gunnamasın: Bu bölgede taş taş üstüne konmasın. Ne hayat yaşansın ne de imar olsun. (*Pazar köyü-Nevzat ŞAHİNDUR*)

Gönenmeyesice: Güne ermeyesice. Bir sonraki güne, sabaha çıkmayasica. (Çok ağır bir beddua gibi anlaşılrsa da günlük hayatta insanlar birbirine kızarken kullanırlar.)

Allah belanı versin, oğul ekmeği yedirmesin, benim bildiğim ve duyduğum en ağır bedduadır. (*Mehmet KAPLAN-İğceler köyü*)

ANONİM EDEBİYAT

MASALLAR

Modern eğlence uğraşları çıkmadan önce halkın bu tür ihtiyaçlarına cevap veren halk anlatılarından birisi de masallardır. Prof. Dr. Ali Berat Alptekin, masalı şöyle tarif etmektedir: “Masalı büyük ölçüde nesirle anlatılmış ve dinleyiciler inandırmak gibi bir iddiası bulunmayan, hayal ürünü olan nesir şeklindeki anlatmalar olarak tarif edebiliriz.”¹²⁵

Masallarda giriş, olağanüstülüklerle başlarken; bitiş, artık gerçek hayatın ta kendisidir. ;Aslında hayat, başlı başına bir masaldır. Tıpkı masallarda olduğu gibi insan da bir vardır bir yoktur bu hayatta. Gerçek hayatta da masallarda olduğu gibi iyilerle kötülerin mücadelesi ve bu mücadeleden galip çıkan iyiler vardır.

Masallardaki giriş formelleri, okuyucuyu olağanüstü olaylara, bu olayları gerçekleştiren kahramanlara, olayın geçtiği mekânlara ve masalın geçtiği itibari zamana hazırlar. Masallardaki fiziki güzellik, insanın ruhuna da yansımıştır. Bu yönü ile masallardaki güzellik iyiliğe eşittir.

Masalların vermek istediği mesajları taşıyan tiplerin karakteristik özellikleri, vahiy kaynaklı dinlerin tamamındaki kâmil insan, muteber kul imgesiyle birebir örtüşmektedir. Özellikle İslam dininin de vahiy kaynaklı dinlerin mükemmelleşmiş son emir ve yasakları insanlığa ulaşması hasebiyle bu örtüşme daha da bariz görülmektedir.

¹²⁵ Alptekin, Ali Berat; “*Taşeli Masalları*”, Akçağ Yayınları Ankara, 2002, s. XI

Kuyruksuz Tilki

Bir tilkinin kuyruğu ezkaza kopmuş. Öbürleri onunla hep alay edermiş, “Kuyruksuz tilki” diye. Tilkinin de zoruna gidermiş. “Ne yapayım, ne edeyim?” derken “Bunları akıllandırayım, yola getireyim.” diye düşünmüş. Bir gün bir kurnazlık gelmiş aklına.

Diğer tilkileri çağırıyor ve diyor ki:

_Gelin benim dedemin bağı var. Üzümler o kadar güzel olgunlaşmış ki. Hepiniz oraya davetlisiniz, hepiniz bendensiniz.

Götürüyor Ahmet Ağa’nın bağına. Alakası yok dedesiyle, ebesiyle. “Yalnız bir kural var burada, bunu yerine getirmezseniz olmaz.” diyor. “Her birinizi birer *omcaya* bağlayacam onu yiyeceksiniz. Bittiği zaman eğer isterseniz başka bir *omcaya* bağlayacam, tamam mı?” diyor.

Tilkiler, “tamam” diyorlar.

Her birini bir *omcaya* kuyruğundan sıkıca bağlıyor. Diyorlar ki:

_Hadi bakalım sen kendini de bağla.

_Bakın benim kuyruğum yok ki nasıl bağlayayım, ben serbest kalacam, diyor.

Onlar üzüm yemeğe başlayınca çıkıyor yüksek bir yere, “Ey Ahmet Ağa, ne duruyorsun! Bağını tilkiler bastı, üzümünün hepsini yiyorlar, yetiş!” diye bağıyor.

Ahmet Ağa tüfeği alıyor, koşa koşa geliyor tabi. Bunu da tilkiler görüyor. Kurtulmak istiyorlar, kaçacaklar ama kuyrukları bağlı olduğu için kaçamıyorlar. Uğraşırken kuyrukları kimisinininki yarısından, kimisinininki dipten, kimisinininki ucundan kopuyor. Zorla kaçıyorlar ve bir yerde toplanıyorlar. Onları bu hâle sokan tilki de geliyor yanlarına.

_Ne oldu, neden telaşlandınız? Diyor.

_Yahu, bağın sahibine neden söyledin? Diyorlar.

_Eee, benimle alay ediyordunuz, şimdi hepiniz de benim gibi oldunuz, siz de kuyruksuz tilki oldunuz, bundan sonra alay etme yok, kimsenin kimseye diyeceği kalmadı diyor. *(Mehmet Kaplan-İğceler köyü)*

İkinci masal

Bir varmış, bir yokuş. Evvel zaman içinde, kalbur saman içinde, köyün birinde bir oğlan varmış. Oğlan elindeki bıçakla oynarken bıçağı bir salmış; bıçak, buzağının karnına saplanmış. Oğlan “Babam beni döver.” diye evden kaçmış. Gide gide bir köyde bir düğüne denk gelmiş. Kalabalıkta tanınmamak için başlamış oynamaya. Düğün bitince köçeklerle beraber bir eve gitmişler. Karınlarının acıktığını söyleyince “Git, şu evde bazlama pişti, git oradan al gel.” demişler. Bazlamayı alırken pazardan evin adamı gelmiş. “Hanım ciğer getirdim, gel ciğeri al.” demiş. Oğlan, o arada elinde bazlamalarla yüklüğe saklanmış. Bu arada evin hanımı ciğeri pişirip de getirince ciğeri kedi kapmış ve hemen yüklüğe çıkmış. Evin adamı kediye vuracam diye oğlanın kafaya vurunca oğlan: “Ah!” diye bağırmış. Bağırınca “Sen benim karımın dostu musun?” diye oğlanı bir güzel dövmüş. Köçeklere gidip: “Arkadaş, siz bana bir sürü sopa yedirttiniz.” demiş. Oradan hep beraber başka bir köye gitmişler. Gittikleri köyde bir adamın şenliği varmış. Bütün köylüler köy odasında toplanmış. “Köy odasına eşeklerin semerini atıp bir köşeye oturalım.” demişler. Semeri atarken kafası tahtalara çarpmış. Ses çıkınca hemen kaçmaya başlamışlar. Oradan gide gide başka bir köye gitmişler. Köyün girişinde köyün köpekleri başlamış havlamaya. Bunlar da korkup kaçmaya başlayınca köpekler bunları yaka paça ısırılmış. Hemen bir yığının içine saklanmışlar. O arada köyün adamlarından iki kişi elinde organlarla gelip oğlanın olduğu yığını dürüp bağlamışlar. İki adam konuşmaya başlamışlar. Birisi diğerine: “Benim yüküm kurşun gibi ağır.”

demiş. Adamlar gidince köçekler oğlanı yığının içinden çıkarmış. Masal da burada bitmiş. (*Ekrem SAVCI-Seyhamamı köyü*)

Keloğlan ile Prenses

Bir varmış, bir yokmuş. Evvel zaman içinde, kalbur saman içinde, develer tellal, pireler berber iken, ben ninemin beşiğini tıngır mıngır sallarken bir Keloğlan ile anası varmış.

Anası Keloğlan'ı çok severmiş, o da anasını çok severmiş. Oğlunun bir dediğini iki etmediği için Keloğlan tembel mi tembel imiş.

Böyle böyle günler ayları, aylar da yılları kovalamış. Keloğlan büyümüş ve tembel tembel oturmaktan kendisi de sıkılmış. Onun bu hâline anası da kara kara düşünür olmuş. Çünkü Keloğlan'ın artık bir işte çalışıp para kazanması gerektiğini geç de olsa anlamış.

Bir gün Keloğlan'ı yanına çağırıp ona artık boş durmamasını ve çalışıp para kazanmasını uzun uzun anlatmış. Keloğlan, tembellikten vazgeçecek durumda değilmiş ama hayat kavgası için yollara düşmeye razı olmuş.

Anasının hazırladığı çıkını çatal değneğinin ucuna takmış ve omzuna alıp yollara koyulmuş. Köyler, kasabalar gezmiş, bazı yerlerde günü birlik ve karın tokluğuna çalışmış. Uzunca bir süre bu şekilde çalıştıktan sonra tam köyüne geri dönecek iken bir tellal duymuş. Münadi şöyle diyormuş:

_Ey ahali, duyduk demeyin, kralımızın güzel kızı devası olmayan bir hastalığa tutulmuştur. Bu derde kim çare bulursa kralımız tarafından ödüllendirilecektir!

Bu duyuruyu büyük bir merakla dinleyen Keloğlan, o geceye kadar kralın kızının derdini düşünmüş ve: "Ben bu kızın tedavisini başarsam bol bol altına kavuşurum." diye içinden geçirmiş. Bu hülyalarla düşünürken

uyuyakalmış ve rüyasında bazı ot kök ve tohumlarından yapacağı bir merhem ile kızın derdine çare bulabileceğini öğrenmiş.

Sabah olup uyanınca şaşkınlık içinde rüyasını hatırlayan Keloğlan, kral ile görüşmek üzere hemen sarayın yolunu tutmuş. Sarayın kapısına gelince kendisini bir dizi soruşturmalardan geçirmişler. Niçin geldiğini soran nöbetçilere, kralın dünya güzeli kızının derdine çare bulacağını söyleyince onu kralın huzuruna çıkarmışlar.

Kral, Keloğlan'a:

_Keloğlan, sen benim kızımın hastalığını bilmeden nasıl tedavi edeceksin? Diye sormuş.

Keloğlan da hafifçe gülmüş ve kralın yanına yaklaşıp kulağına saçlarının döküldüğünü fısıldamış. Duydukları ile şaşkınlık geçiren kral, Keloğlan'a 40 gün mühlet verip istediği ot tohumlarını bulup getirmeleri için de askerlerine emirler vermiş.

Getirilen tohumları rüyasında gördüğü formüle göre karıştırıp kaynatan Keloğlan, elde ettiği merhemi prensesin saçlarına sürmeye başlamış. Bu şekilde her gün devam eden tedavi sonucu, kırkıncı günden itibaren prensesin saçları eskisinden de gür bir biçimde çıkmaya başlamış.

Kızının saçlarının çıktığını gören kral, sevincinden kırk kese altın hediye etmiş ama Keloğlan ne hikmetse almak istememiş. Bu arada saflığına ve iyi kalpliliğine hayran olan prenses ise Keloğlan'a âşık olmuş ve babasına onunla evlenmek istediğini söylemiş.

Biricik kızının tedavi olmasından dolayı onun isteğini kıramayan kral ise onları kırk gün kırk gece süren bir düğün ile evlendirmiş.

Onlar ermiş muradına, biz çıkalım kerevetine. *(Hasan Güder-1949 İğdir, K. Hamam)*

Keloğlan ve Cadı kadın

Bir varmış, bir yokmuş. Evvel zaman içinde, kalbur saman içinde köyün birinde bir Keloğlan varmış. Keloğlan, bir gün köyün kızları ile dağa oduna gitmiş. Kızlar odun ederken o da bir ağaca çıkıp kaval çalmaya başlamış. Odunlarını toplayan kızlar ona gidelim deyince “Benim odunumu da toplarsanız giderim.” demiş. Kızlar çaresiz onun da odununu toplayıp sarmışlar. Bu sefer de “Benim odunumu da götürürseniz giderim.” demiş. Kızlar da paylaşmışlar Keloğlan’ın odunlarını ve köye doğru yola çıkmışlar. Fakat bu sırada hava kararıp akşam olmuş. Uzaklarda bir yerlerde horoz öter, diğer bir yanda ise duman tütermiş. Beraberce “Horoz öten yere mi yoksa duman tüten yere mi gidelim?” diye düşünerek duman tüten yere gitmeye karar vermişler.

Duman tüten yere geldiklerinde bir cadı ile karşılaşır ona orada misafir olmak istediklerini söylemişler. O da: “Buyurun yavrum, buyurun, arayıp da bulamadığım misafirlersiniz.” diyerek onları içeri almış. Onları yedirmiş, içirmiş, yatak edip yatırmış.

Bir zaman sonra cadı kadın onların uyuyup uyumadığını kontrol etmek için yanlarına gidip: “Yavrularım, kim uyur, kim uyumaz?” diye seslenmiş. Keloğlan hariç herkes uyumuş hâlde imiş. Cadının gerçek niyeti onları yemekmiş.

Keloğlan: “Ebe ben uyanığım.” deyince cadı ona: “Yavrum yarın anan seni ne ile uyutur?” diye sormuş. Keloğlan da: “Anam bir kazan süt pişirir, ben de sütü içince hırkidak uyurum.” demiş. Cadı kadın hemen gidip süt pişirip ona içirmiş. Belli bir zaman sonra yine gelip “Kim uyur, kim uyumaz?” diye kontrol edince Keloğlan yine: “Ebe ben uyanığım.” demiş. Cadı yine nasıl uyuduğunu sorunca da: “Anam bana bir kalbur su getirir, onu içince hırkidak uyurum.” demiş. Cadı kadın çaresiz pınara gidip kalbur ile su getirmeye çalışmış ama kalburda su durur mu? Gelip Keloğlan’a kalburda

suyun durmadığını söylemiş. O da anasının yarım kilo pamuk ile kalburun gözlerini kapattığını, böylece getirdiğini söylemiş.

Cadı kadın, kalburun gözlerini pamuk ile tıkamak üzere gidince Keloğlan kızları hemen uyandırıp bir dağın başına götürmüş. Kendisi de geri dönüp cadının kulübesinin damına çıkmış.

Bu sırada kalburu pamuk ile tıkayan cadı, eve dönüp de kızları ve Keloğlan'ı göremeyince hamur yoğurmaya oturmuş. O hamur yoğururken Keloğlan da damdaki bir delikten aşağıya kül öğütmeye başlamış. Külleri fark edip yukarı bakan cadı delikten Keloğlan'ı görünce ona: "Yavrum sen oraya nasıl çıktın?" diye sormuş. Keloğlan da: "Kap kap üstüne koydum, saban demirini kızdırıp arkama değdiriverince hoplayıp buraya çıktım." demiş. Cadı kadın da onun dediği gibi kap kap üstüne koymuş. Sonra da saban demirini kızdırıp arkasına değdirince acılar içinde yere yuvarlanıp ölmüş.

O ölünce aşağı inen Keloğlan hemen gidip dağın başından kızları çağırmış. Kulübede cadı kadına ait ne kadar kıymetli eşya var ise aralarında bölüşüp köylerine geri dönmüşler.

Sen ermişsin muradına, yarın git kuru oduna. *(Süleyman Özdoğan-1948, Yeşilköy)*

Ayşe

Bir varmış, bir yokmuş. Evvel zaman içinde, kalbur saman içinde köyün birinde Ayşe adında çok güzel bir kız yaşarmış. Ev işleri yanında evlerindeki hayvanlar ve bahçesi ile meşgul olan ana ve odunculuk yapan babasını çok seven Ayşe, onlarla çok mutlu bir hayat sürermiş.

Bu mutlu hayata devam ederken günün birinde Ayşe'nin anası ölüvermiş. Çok üzülen Ayşe aylarca ağlamış. Günün birinde babası kötü mü kötü, cadı mı cadı bir üvey ana getirmiş. Ama babası bu kadını çok

seviyormuş. Ancak üvey ana hiç sevemediği Ayşe'nin evden ayrılmasını isteyip dururmuş.

Bu duruma çok üzülen ama hiç belli etmeyen babası bir gün oduna giderken Ayşe'yi de yanında götürmüş. Onu bir yere bırakıp orada beklemesini, korkarsa eline verdiği kabak düdükle haber vermesini söyleyip kendisi de ormanın içine odun kesmeye gitmiş.

Aradan saatler geçmiş. Ayşe bir süre ormanda kendi hâlinde oynamış. Çiçekler toplamış, kuşların peşinden koşmuş, ceylan yavruları ile oyunlar oynamış. Bu arada akşam olmaya başladığı hâlde babası gelmemiş. Yolu bilmediği için oradan buraya koşan Ayşe kaybolmuş. Zaten çok uzak olduğu için köyüne dönme imkânı da yok imiş. Fakat ormanda çevresine bakına bakına gezinirken bir köye rastlayıp orada yerleşmiş. Üvey anasının da bir çocuğu olmuş. Babası Ayşe'yi unutmadığı için doğan çocuğa onun adını vermiş ama o kızı hiç sevememiş. Çünkü kız büyüdükçe hem yüzü hem de huyu anasına benziyor, gittikçe kötüleşiyormuş.

Aradan seneler geçtikten sonra bir gün Ayşe, köyünü bulmak üzere yola çıkmış. Dere tepe düz gitmiş, sonunda köyünü bulmuş. Babası, yıllar sonra kızını karşısında görmekten son derece mutlu olduğu hâlde, üvey ana onun geri dönmesinden hiç hoşnut olmamış. Bir gün Ayşe'yi alıp kendisi gibi kötü kalpli biri olan bir büyücü kadına götürmüş. Büyücü kadın Ayşe'ye altından, gümüşten ve tahtadan yapılmış üç tane altın göstermiş. İyi kalpli insanlar tahta sandığı, kötü kalpli olanlar ise altın sandığı seçermiş. Ayşe de tahta sandığı seçmiş. Bunun içinden altınlar, elmaslar dolu bir sürü mücevher çıkmış. Üvey ana ve Ayşe eve dönünce onu kıskanan üvey ana kendi kızı olan Ayşe'yi de alıp büyücüye götürmüş. Fakat bu kız kendisine gösterilen üç sandıktan altın olanını seçince içinden çıkan zehirli yılanlar, akrepler ve çıyanlar Ayşe ve üvey anayı sokup öldürmüşler.

Bu şekilde üvey ana ve kötü kalpli kızından kurtulan adam ve güzel Ayşe mutlu bir hayat sürmeye başlamışlar. *(K.Hamam'ın İğdir köyünden, ismini vermeyen, 75 yaşında bir köylü-2003)*

Elma

Bir varmış, bir yokmuş. Evvel zaman içinde, kalbur saman içinde köyün birinde bir düğün olmaktadır. O zamanın âdetine göre, ana evinden çıkıp damat evine gelmekte olan geline iki tane elma verilirmiş. Bu elmaların birisini gelin, diğerini de damat yermiş.

Bu yeni geline de âdete uygun olarak iki elma verilmiş. O akşam damat ile iki elmayı da yemişler. Fakat içinden çıkan bir çekirdek, bir kurt olmuş ve damadı parçalayıp öldürmüştü. Hiç ummadık bir anda eşini kaybeden gelin de onun başına gelip yas etmeye başlamış:

“Ali'm Ali'm, gül Ali'm,

Gül yastığa dayan Ali'm,

Anan, baban benden bilir,

Uykudaysan uyan Ali'm.

Gelin geldim kız gidiyorum

Elim kına, başım duvak

Ali'min bindiği atlar

Boylayıp geçtiği tarlalar

Gelin geldim kız gidiyorum

Elim kına, başım duvak

Sonra Ali'yi mezara koymuşlar. Gelin ise çok üzölmüş. Kurdu bulup öldürmek istemiş. Gitmiş eve kurdu bulmuş ve ona sormuş:

_Sen niçin Ali'mi yedin?

Kurt da demiş ki:

_Ali'n bahçelerden elma toplamıştı. Oradan geçen bir ihtiyar da Ali'den bir elma istediğı hâlde Ali vermedi. O yüzden ihtiyar da: "O elmalar senin canını alsın." dedi. İşte ben de bu yüzden o ihtiyarın isteğini yerine getirdim. Kurt oldum ve yedim, demiş. (Ayşe Köken-1938, Kızılcahamam)

Keloğlan

Bir varmış bir yokmuş. Evvel zaman içinde, kalbur saman içinde bir ülkenin bir padişahı varmış. Bu padişahın üç kızı varmış. Padişah, bir gün yayınladığı bir ferman ile bütün halkın sarayının önünden geçmesini emretmiş. Kralın niyeti kızlarını evlendirmekmiş. Sarayın önünden geçen erkeklere top atılacak ve top kime isabet ederse o delikanlılarla evlenmeleri istenmiş.

Kızlar, ellerindeki topları sıra ile atmaya başlamışlar. Büyük kızın topu, bir bey oğluna, ortanca kızın topu bir başka bey oğluna, küçük kızın topu ise Keloğlan'a isabet etmiş.

Buna razı olmayan küçük kız, tekrar attığı hâlde tekrar Keloğlan'a isabet etmiş. Üçüncüde de yine Keloğlan'a isabet edince mecburen Keloğlan ile evlenmiş.

Bir süre sonra küçük kız hamile kalmış. Canı ciğer çeken küçük kız, isteğini ablasından istemiş. O da kardeşinin isteğini yerine getirmiş. Ciğeri

pişirmiş ama tam ona götürürken kocası çıkagelmiş ve buna razı olmamış. Küçük kız, bu sefer ortanca ablasına gidip ciğer istemiş. O da isteği kabul edip ciğeri hazırlamış ama tam yerken onun da kocası gelip ciğeri yemesine engel olmuş.

Ciğeri bir türlü yiyemeyen küçük kız, kendisine bir ciğer bile alamayan kocasına gelip olanları anlatarak ona kızmış. Buna içerleyen Keloğlan, evden çıkıp ciğer bulmaya gitmiş. Gitmiş ama gitti gelmez, uçtu konmaz. Çocuğun doğma vakti gelmiş. Bu sırada rüyasında gördüğü aksakallı bir ihtiyar ona, bir sarayda oturacağını, bir çocuğu olacağını, çocuk güldükçe güller açılacağını, ağladıkça inci mercan saçılacağını söylemiş.

Derken küçük kız doğum yapmış. Çocuk büyümeye başladığı hâlde kocası hâlâ görünmeyince bir adam, bir kat elbise giyinip bir de al ata binerek onu aramaya çıkmış. Epey bir gittikten sonra Keloğlan'ı dönerken görmüş. Bir sopanın ucuna taktığı ciğeri sallayıp geliyormuş. Ama bakınca ciğerin kurtlandığını görmüş.

Adam ciğeri attırmış ve elbiseyi giydirmiş. Keloğlan'ı da ata bindirmiş ve evine getirmiş. Keloğlan, eve gelince bakmış ki yedi yaşına girmiş bir çocuk ve karısı bir sarayda oturuyor. Çocuk yürüdükçe çayır çimen biter, güldükçe güller açar ve ağladıkça inci mercan saçarmış.

Keloğlan, böylece bunları satıp zengin olmuş. Kızı da zamanla büyüüp evlenme çağına gelmiş. Bir bey oğlu ile nişanlanmış. Diğer kardeşlerinin de dört gözlü çocukları olmuş. Küçük kızın kızının düğünü olurken davetli gelen teyzeleri gelin kızı kimsenin değil kendilerinin götüreceklerini söylemişler. Yanlarına tuzlu çörek, sıcak su almışlar. Yol uzak olduğu için giderken gelin kız acıktığını söylemiş. Teyzeleri de gözünün birini verirse çöreği vereceklerini söylemişler. Ama gelin mecburen razı olmuş ve çörek karşılığında gözünün birini vermiş. Tuzlu çöreği yiyen küçük kız bu sefer de çok acıkmış. Su için de gelinin öteki gözünü isteyince o da öbür

gözünü vermiş. Teyzeleri daha sonra kızı bir süpürge bahçesine atmışlar ve oradan kaçmışlar.

Bahçenin sahibi olan yaşlı bir dede, bahçesine gelince orta yerde ağlayan bir kız ve saçılan inci mercanlar görmüş. Yaşlı adam kızı alıp evine götürmüştü. Bu sırada öbür teyzeler de kızlarını alıp damadın evine gelmişler. Kızları gören damat, gelinden inci mercan ve güller saçılmadığını görünce kızıp sormuş. Teyzeler de ona gülün vaktinde açılacağını söylemişler.

Bu sırada Süpürgeci Dede, bir demet gül sarıp satmaya çıkmış. Onun sesini duyan bey oğlunun eşi olan sahte gelin, ne karşılığı sattığını sormuş. O da göz karşılığı deyince küçük kızın gözünün birini dedeye verip gülleri almış. Sonra da gülleri yere döşemiş. Bu sırada oraya gelen bey oğluna gülleri gösterip açtıklarını ve vakti geldiğini söylemiş.

Bir başka sefer dede, topladığı inci mercanlarla yine aynı yere gelip diğer gözü de alıp geri gelmiş ve kıza gözünü takmış. Bu sırada da bey oğlu, atlarını çevre köylere bakılmak üzere dağıtmaya gitmişti. Dağıttıktan sonra geri kalan arık atı da Süpürgeci Dede alıp evdeki kızının bakmasını istemiş. Yazın atlarını geri almaya giden bey oğlu, bütün atların öldüğünü görmüş. Son olarak dedenin evine gelmiş. Fakat o kötü at, bakımlı bir küheylan hâline gelmiş. Dede, bey oğluna atın yanına kızdan başkasının yanaşamadığını söylemiş. Gerçekten at, bey oğlunu bile yanına yanaştırmamış. Kız gelmiş, gelirken de at, başını sallamış. Kız da ata:

—Dur, ağan gibi hainlik yapma! Demiş.

Bunu merak eden bey oğlu, dedeye kızın niçin böyle dediğini sormuş. Dede de olanları ona anlatmış. Sonra bey oğlu, kızı alıp sarayına götürmüştü. Bir katıra bir yük ceviz sarıp kuyruğuna da dört gözlü eşini bağlamış. Sonra katıra:

_Bu gelini al; yedi dağa, yedi parçasını bırak. Sonra bir parçasını bana getir, deyip yollamış. Küçük kıza da kırk gün kırk gece düğün yapmış ve böylece birbirlerine sonradan kavuşmuşlar.

Onlar ermiş muradına, biz çıkalım kerevetine. *(68 yaşında, okuma-yazma bilmeyen ve ismini vermeyen kişi)*

Balık Kellesi

Vaktin birinde bir kocakarı ile bir kızı yaşarmış. Kocakarı günün birinde aldığı balıkları temizlemesi için kızı Ayşe'ye vermiş. Ayşe balıkları temizlerken oradan Salih geçiyormuş ve balıkların kellelerini istemiş. O da kelleleri Salih'e vermiş.

Akşam olmuş ve anası Ayşe'ye: "Ayşe kızım, balıkların kellelerini ne yaptın?" diye sorunca o da: "Ana, balıkların kellelerini Salih'e verdim." demiş ve buna çok kızan kocakarı Ayşe'yi bir güzel dövmüş. Ertesi gün de Ayşe, balıkların kellesini tekrar yıkayıp oradan geçen Salih'e vermiş. Kocakarı yine kızının kelleleri Salih'e verdiğini öğrenince kızıp onu dövmüş.

Kocakarının evinin yanında bir padişah oturuyormuş. İki gündür kocakarının kızını niçin dövdüğünü merak eden padişah, lalasını ve askerlerini göndermiş. Onlar kocakarıya bunun sebebini sorunca o da şunları söylemiş: "Padişahın evi var, köyü var. Bu kız benden ev ister, köy ister. Ben nereden alayım evi, köyü?" demiş.

Lala, askerlerle geri dönmüş ve duyduklarını padişaha anlatmış. Padişah da: "Ben ona ev vereyim, köy vereyim, o da kızını dövmesin." demiş. Padişah ev ve köy vermiş.

Aradan birkaç gün geçince kocakarı kızına tekrar balıkların kellelerini ne yaptın?" diye sormuş. O da yine: "Salih'e verdim." deyince onu yine dövmeye başlamış. Bu her gün tekrarlanınca padişah, tekrar lalasını gönderip sebebini sordurmuş. Kocakarı bu sefer lalaya: "Kızım padişah ile

evleneceğim.” deyip durur, ben de ona: “Padişah seni ne yapsın.” derim ve onun için döverim, demiş.

Saraya geri dönen lala, durumu padişaha anlatınca padişah da: “Tamam, kızını dövüp durmasın, ben onunla evlenirim.” demiş ve evlenmişler. Evlendikleri gün, kocakarı gece vakti gelip kapılarını çalmış. Kapıyı açan kızı Ayşe’ye yine balıkların kellelerini ne yaptığını sorunca artık kızan Ayşe anasına: “Ana bi git artık, şimdi seni padişah görecek!” demiş ve kapıyı anasının yüzüne kapatmış. Sesleri duyan padişah, gelenin kim olduğunu sorunca Ayşe, anasının gecelik elbisesini merak ettiği için onu görmeye geldiğini söylemiş. Böylece sabah olmuş.

Fakat anası her gece gelip Ayşe’ye balık kellelerini ne yaptığını sorar, Ayşe de anasını güç bela kapıdan savarmış. Fakat zaman geçtikçe artık anasından bıkan ve onunla başedemeyeceğini anlayan Ayşe, bahçede gezdikleri bir gün anasını kuyuya kakıvermiş. Kuyuya düşen kocakarı ölmüş.

Ayşe ile padişah kocası, bir gün bahçede gezerken kuyunun içinden çıkan anasının ruhu Ayşe’ye balıkların kellelerini ne yaptığını sorunca Ayşe gülmüş. Onun niçin güldüğünü merak eden padişah, sebebini sorunca sakalının abdesthane süpürgesine benzediğini ve onun için güldüğünü söyleyen Ayşe’ye kızıp onu kovalamaya başlamış. Kız önde koşarken yol kıyısında gördüğü bir eve sığınmış. Sığındığı evin tuvaletinde bir süpürge görmüş ve şaşırmış çünkü bu süpürge bir teli altından, diğer teli gümüştenmiş. Kız, hemen süpürgeyi alıp dışarı çıkmış ve hâlâ kendisine kızgın olan padişaha göstererek:

_Bak, ben sana yalan mı söyledim, senin sakalın aynı bu süpürge gibi, demiş. Padişah da Ayşe’yi affetmiş. (**Anlatan:** Ayşe Taşkın, 1939. **Dinleyen:** Ayşe Nil Köken)

EFSENER-MENKİBELER

İnsanoğlunun tarih sahnesinde görüldüğü ilk devirlerden itibaren aynı coğrafya, muhit veya kavimler arasında doğup gelişen; zamanla inanç, âdet, anane ve merasimlerin teşekkülünde az çok rolü olan bir çeşit masallar vardır.¹²⁶ Sözlü gelenekte yaşayan bu anonim masallara Farsçada “efsane”, Latince “mitos, mit” denilmektedir.

Anadolu Efsanesi

Anadolu’daki yerleşim yerlerinin büyük çoğunluğu, mutasavvıflar (Derviş Gaziler) tarafından kurulmuş ve bunların isimleri ile anılmaktadır.

Bu Derviş Gaziler, o zaman “Diyar-ı Rum” olarak bilinen Anadolu’yu Müslüman-Türk yurdu hâline getirmek için, Türk ordularından önce gelip yerleşmişler ve yerli Bizans halkı ile ilk sıcak ilişkileri kurmuşlardır. Kendilerini mukaddes cihat ülküsüne adayan bu kahramanlar, “Gaziyân-ı Rum” ve “Bacıyân-ı Rum” gibi gönüllü cihat teşkilatlarının mensuplarıdır. Bacıyân-ı Rum, 13. asırda Anadolu’da Müslüman-Türk kadınlarının kurduğu, dinî yanı da olan sosyal yardım teşkilatıdır. Daha çok Türkmen kadın cengâverlerin oluşturduğu bu zümre, savaş ve barışta erkeklerin yanında, Anadolu’nun Türk-İslam yurdu olmasının mücadelesini vermişlerdir.

Eski adı “Taşlı Şeyhler” olan Taşlıca köyü, Horasan erenlerinden, Hoca Ahmet Yesevî’nin müritlerinden Kırmızı Ebe ve oğlu Oruç Gazi tarafından kurulmuştur. Kırmızı Ebe, çevrenin en sevgili, akıl danışılan, bilge; düğüne, toya koşup herkese yardım eden, ak saçları lime lime, heykel gibi bir anadır. Kırmızı yanaklarından dolayı veya başına taktığı ve Türk’ün millî renklerinden olan kırmızı örtüden dolayı kendisine “Kırmızı Ebe” denmiştir.

Fidan boyu ile genç yaşta dul kalmasına rağmen, yeniden evlenmeyi düşünmeyip bütün gücünü yetim oğlu Oruç’a ve çevresindeki insanların

¹²⁶ Elçin, Şükrü, “Halk Edebiyatına Giriş” Akçay Yay., Ankara, 2000, s. 314.

irşadına yöneltmiştir. Yüzündeki nuru, olağanüstü güzelliği ve sükûneti akıllara durgunluk verecek derecede ve görkemliydi.

Köy halkının ağızında, asırlardır kuşaktan kuşağa anlatılagelen menkıbeye göre; Anadolu Selçuklu Devleti zamanında, Başköy Kalesi'ni Rumlardan almak için sefere çıkan Sultan Alaaddin Keykubat, sefer dönüşü Taşlıca köyünde konaklar. Bu sırada Kırmızı Ebe, bir bakraç ayran alarak, ikram etmek üzere askerlerin yanına gider. Ayranı korudaki taş oluğa dökerek askerlere dağıtmaya başlar ve bir yandan da:

_Doldurun gazilerim, doldurun yiğitlerim, yavrularım! Diye seslenir. Askerler de sanki ayran yetmeyecekmiş endişesi ile:

_Ver ana, ana dolu ver, dolu ana! Diye âdeta yalvarırlar.

Askerler ve Kırmızı Ebe arasında geçen bu karşılıklı konuşma süre süre, bir tekerleme gibi zihinlere yerleşir. Bu muhabbet ve şefkatin anısına bu topraklar bundan böyle “Anadolu” olarak anılmaya başlar. Kırmızı Ebe'nin bu evliyalara mahsus “azı çok etme” kerameti yayılarak Sultan'ın kulağına gider. Olanlara ilgi duyan Sultan, kadının manevî yönünün farkına vararak yanına gider ve ona sorar:

_Dile benden ne dilersen Ana!

_Sağlığını dilerim Sultan'ım!

Bu asil cevap karşısında irkilen ve saygısı artan Sultan, teklifinde ısrar edince Kırmızı Ebe, sırtına sardığı uyuyan yavrusunu işaret ederek:

_Sultanım! Şu uyuyan yetim yavrum için biraz yiyecek ve büyüdüğünde kâfire karşı gaza yapması için hayır duanızı dilerim.

Bunun üzerine Alaaddin Keykubat:

_Bu çevrede kâfirden aldığım yerleri sana ve oğlun Oruç'a çiftlik yeri olarak bağışlıyorum. Bu köye bundan böyle atlı (tahsildar) girmeye! Diye ferman buyurur ve bütün köy arazisini vakfettiğine dair beratı yazdırıp Kırmızı Ebe'ye verir. Bu ferman gereği Cumhuriyet Dönemine kadar köyden vergi alınmamıştır. Ayran döktüğü "taş oluk" ise nazardan çatlamış olup hâlen yukarı mezarlıkta bulunmaktadır ve oluğun çevresi koruma altına alınmıştır.

Küçük yaşta yetim kalan ve anası Kırmızı Ebe tarafından büyütülen Oruç, kendisine Alaaddin Keykubat tarafından vakfedilen bu toprakları korumak için ölene kadar mücadele etmiştir. Başköy Kalesi'ne kadar olan bu bölgeyi Rumlardan temizleyip Müslüman-Türk yurdu hâline getirmeye çalışırken çetin bir çatışmada bir kolunu kaybetmiş, daha sonra da köye dönerek kalan ömrünü burada tamamlamıştır. Rivayete göre, Kırmızı Ebe'nin Oruç Gazi'den başka iki oğlu bulunmaktadır. Bunlar şu an Üçbaş köyünde türbesi olan Mehmet Dede ve Akdoğan köyü Erenler mevkiinde mezarı olan Eren Dede'dir. (bk. 67. fotoğraf)

1. Köydeki rivayetlere göre Oruç Gazi, Yanığın Set'e yerleşmiştir. Oradan attığı bir mızrak, şimdi türbesinin bulunduğu yere saplanmış. Ucunda sancak olan bu mızrak, I. Dünya Savaşı yıllarında (1914-1918) sabah yerinden kaybolur, akşam olunca ucundan kan damlar bir hâlde yerine geri dönermiş. Sancağın savaşta Türk askerlerine yardım edip döndüğüne inanılıyor.

2. 1946'daki bir kuraklıkta, çevre köylerle beraber yağmur duasına çıkıldığı hâlde bir sonuç alınamaz. Bu sırada Kazan ilçesi köylerinden bir kadının "Oruç Gazi Türbesi'nin üstü açık olduğu için yağmur yağmadığına" ilişkin bir rüya gördüğü duyulur ve türbenin üstü tamir ettirilir. Birdenbire başlayan yağmurdan köylü ancak türbenin içine kaçarak kurtulur.

3. İlçe halkından manevî yönden derinliği olan Selahattin Ersin, II. Dünya Savaşı yıllarında Taşlıca köyünde vergi sayım memuru iken Oruç Gazi'yi rüyasında görür. Oruç Gazi, kendisinden açık olan üstünü tamir

ettirmesini ister. O sırada bir tevafuk, Akdoğan köyü ilkokulunun çatı kiremitleri değiştirilmiştir. Selahattin Ersin, hemen eski kiremitleri alıp köylünün yardımı ile köye getirir ve türbenin çatısını tamir ettirir. O gece tekrar rüyasına giren Oruç Gazi, bu sefer kendisine teşekkür eder.

4. 1950'li yıllarda çevreden birkaç kişi, "Hazine var." diye, Kırmızı Ebe Türbesi'ni kazıp tahrip ederler. Köy halkından Şahinder Arıöz de türbeyi yaptırmak isteyince yine köy halkından Salim Erşahin, "Burayı kazdılar, burada türbe olsaydı kazamazlardı, buraya çok Fatiha okudum, elimden gelse onları hep geri alırdım. Burada türbe falan yok, Şahinder oraya boşuna para harcıyor." diye tepki gösterince o gece rüyasında korkutulur. Ertesi gün köy halkı ile beraber türbenin tamirinde çalışır ve ancak bu şekilde kâbuslardan kurtulur.

5. 20 Eylül 2001'de, köy yolunun yapım işinde çalışan bir kamyon şoförü, yatsı namazını kılmak için Kırmızı Ebe Türbesi'ne girip bir mum yakar. Bu sırada her yan aşırı kuvvetli bir ışıkla aydınlanır ve adam düşüp bayılır.

6. 1950'li yıllarda Yukarı Karaören ve Kınık köylüleri Anadolu Efsanesi'ne sahip çıkmak ve efsaneyi kendi çıkarları adına kullanmak üzere, yalak taşını birçok defa gizlice köylerine götürüler. Ancak her seferinde yalak taşı, ertesi günü kendiliğinden yerine geri döner.

7. Oruç Gazi Türbesi'nin onarımı sırasında arazi üzerindeki parsel, projeye göre kazıklarla belirtilir. Akşama kadar çalışan ekip, hava karardığı için ertesi gün beton atmak için erkenden türbenin inşaatına geldiğinde temel sınırları içine çekilen iplerin tamamen değiştirilmiş olduğunu hayretle görür. İnşaat ekibi hiçbir müdahale etmeden, değiştirilmiş olan sınırlara göre (türbenin bugünkü hâli) temeli atar. *(Anlatan: Türbenin onarımını yaptıran Sedat Çelikdoğan ve müteahhit.)*

Gelin Kayası Efsanesi

Gelin Kayası, köyün güneyinde bulunan bir tepededir. Uzaktan gerçekten at üzerindeki bir gelin görünümünü andırır. Köyün içinden bir patika yol ile on dakikada gidilir. Yanında gelinin sacayağı, odası, merdiveni olduğu söylenen taşlar ve vurulduğunda davul gibi ses çıkardığından, taş olan davulcunun davulu olarak bilinen taş vardır.

Gelin Kayası'nın efsanesi asırlardır nesilden nesile anlatılagelmiştir. Asırlar önce, yukarı köylerden davul zurna çalarak gelen bir gelin alayı, köye gelince gaipen bir ses: "Çalma!" diye seslenir. Buna aldırmayan çalgıcılar çalmaya devam edince ses üç kere tekrarlanır. Çalgı gene durmayınca bütün gelin alayı aniden taş olur. Âdet üzere gelinin cebine konan elma da bu sırada yere düşmüş ve orada bir elma ağacı büyümüş. Bu elma ağacının 1960'lı yıllara kadar kaldığı ve o yıllarda köyden birisi tarafından kesildiği söyleniyor.

Anlatıldığına göre Gelin Kayası'nın arka tarafında üç tane sacayağı varmış. Zamanla bunlardan biri kırılmış, diğer ikisi ise hâlen durmaktadır.

Bu anlatılanların, bölge halkı üzerinde yarattığı psikolojik yaptırım ile köydeki düğün ve eğlencelerde eskiden beri davul çalınmaz. Başka köylerden gelip köyden geçen gelin alayları ise köy sınırları içine girdiklerinde davul çalmaya ara verip köy dışına çıkınca devam etmektedirler.

1. 1940'lı yıllarda Yukarı Karaörenliler, Başören'den gelin getirirken Oruç Gazi Türbesi'nin yanında davul çalmışlar. Bu sırada köy, sallanmaya başlamış ve köy halkı toplanıp düğün alayını köyden kovmuş. Davulu çalanlar da o gece rüyalarında aşırı korkup hasta olmuşlar ve Oruç Gazi Türbesi'nde ikişer koç keserek iyi olabilmışler.

2. 1948'de, köydeki bir düğün esnasında, bu olaya inanmayıp davul çalmak isteyince çalgıcının ağzına felç inmiş. Çalgıcı, epeyce bir tedavi gördükten sonra düzelebilmış.

3. Köy halkından Mehmet Özcan, 1950’li yıllarda, nasıl olmuşsa davul çalınca bütün hayvanları öldüğü gibi, kendisi de hasta olup tam bir sene yatmış. Kolunun altında çiban çıkmış. Ancak türbeye kurban keserek iyi olmuş.

Her yıl Haziran ayının ilk Pazar günü Oruç Gazi Anma Törenleri yapılmaktadır.¹²⁷

“Kızıлтаşlılar bu kayaya Gelinkaya derlerdi. Çok eskiden Kızıлтаş’a yakın Dermenköy’de çok güzel bir kız varmış. Kızıлтаşlı bir çoban, bu kıza âşık olmuş, kız da çobanı seviyormuş. Çoban beklemiş, kız çağını bulmuş, çoban kıızı istemiş. Fakat kızın babası çobanın bu isteğini reddetmiş, kızını Kızıлтаşlı namlı bir zengine vermiş. Gelin, Dermenköy’den gelirken Kızıлтаş’ın yiğitleri tam bu tepenin üstünde faytonun önünü kesmiş, gelinden mendil istemişler, gelin atlılara mendil verirken aralarında sevdiği çobanı görmüş, yüreği tutuşmuş, birden kendini faytondan atmış. Ama uçurumun dibine düşmemiş, yarı yolda taş kaya kesilip uçuruma saplanmış kalmış. O günden sonra Kızıлтаşlılar bu kayaya Gelinkaya demişler.”¹²⁸

Sarı Kız Efsanesi

Ben dağdaki kuyuya gittiğimde elinde tarağı ve aynasıyla saçları altın gibi sapsarı bir kız gördüm. O gece uykumda beni uyutmadı. *(Akdoğan köyü-Cemal Dede)*

Sabahleyin erkenden kalkıp abdest alınır. Sabah namazı kılındıktan sonra o tepeye çıkılır ve çeşmenin başına gidilir. “Ya Rabbi göster!” denir. Eğer halis niyetli isen görürsün. Oraya gittiği zaman altın bir tarakla saçlarını tararken görenler var. Sarı saçlı bir kızmış. Çeşmenin suyuna içmeyle doyamazsın. Kana kana içersin. Yediğini de eritirsin. Yalnız araba çıkmaz oraya. *(Taşlıca köyü-Halis SARI)*

¹²⁷ Taşlıca Köyü Oruç Gazi Türbesi, Kırmızı Ebe Türbesi ve Gelin Kayası ziyaretçileri için hazırlanmış el broşürü.

¹²⁸ Cengiz Dağcı, “Onlar Da İnsandı”, Ötüken Yayınları, İstanbul, 2000, s. 34.

Kurt Efsanesi

Seyhamamı'nda çirkin bir kız yaşarmış. O kadar çirkinmiş ki eli yüzü yara bere içindeymiş. Balçık içerisinde ve kaynayan hamamı seyrederken uyuz bir kurt yanına gelmiş. Balçığa girip yuvarlanmaya, debelenmeye başlamış. Bir süre balçığın içinde oynadıktan sonra çıkmış ve ortadan kaybolmuş. Çirkin kız, uyuz kurdu her gün orada görmeye başlamış. Kurt balçığa girdikten sonra arkasından kız da girmeye başlamış. Kız bu şekilde günlerce balçığa girince yaraları iyileşmeye başlamış. Çirkin kız aradan geçen zaman içinde güzel mi güzel bir kız olmuş. (*Ekrem SAVCI-Seyhamamı köyü*)

Rum kralı Konstantine'nin bir kızı varmış. Kıza: "Babanı idam edeceğiz, son sözünü söyle!" demişler. O da: "Elinizden kurtuluş yok. Hiç olmazsa Türk parasında babamın adı geçsin." demiş. Padişah, reşat altınlarına Konstantine yazdırarak bastırmış. O kızın dileği yerine getirilmiş. Verilen söz de tutulmuş böylece. (*Taşlıca köyü-Halis SARI*)

Efsanelerin dışında günümüzde dinî hikâyeler olarak tarif edilen menkıbeler, bir derviş, şeyh, tekke ve tarikat erbabı etrafında oluşmuştur. Ahmet Yaşar Ocak, bunu şu şekilde tarif etmektedir: "Bir velinin kerametlerini anlatan kısa hikâyelere menkabe denir." ¹²⁹ Bu dinî hikâyelerde tarikat erbablarının olağanüstü yetenekleri ve davranışları anlatılmaktadır.

Ankara, Çankırı, bura, Rum diyarıymış Rum. Hz. Ömer'in torunlarından dört kişi buraya görevlenmiş. Oruç Gazi, kardeşi erenler varmıştı; Hodul Dede, Hıdır Dede, görevlenmiş. En büyük kaleleri, Güvem'in orda Başköy kalesi var, oraları fethetmişler. Bu Oruç Gazi'nin adı Oruç, orda kolun biri gidiyor kılıç muharebesinde. Cenab-ı Allah hem kola can veriyor, hem kılıç veriyor. İki koldan kaleyi alıyor, gâvurun elinden kaleyi kurtarıyor. Şu dağın başında otururmuştu. Orda da bir kız kardeşi Rumlar tarafından şehit ediliyor; Sarı Kız. Orda bir su var ama yol yok, iz yok.

¹²⁹ Ocak, Ahmet Yaşar, "Bektaşî Menâkıbnâmelerinde İslam Öncesi İnanç Motifleri", Enderun Kitapevi , İstanbul, 1983, s. 1

Hodul Dede orada şehit oluyor. Hıdır Dede, Akdoğan'ın orda şehit oluyor Rumlarla harp ederken. Erenlerin de türbesi yok. Sarı Kızı görenler var burada, altın tarakla saçını tararken suyun içinde kayboluveriyor. Alaattin Keykubat zamanında bunlar Kafkaslar'dan geliyorlar. Oruç Gazi, Hz. Ömer'in torunlarından. Buraya yerleşiyor, şu dağın başına. Oradan sancağını atıyor. Türbenin yanında kuyu var, oraya saplanıyor. Bak kaç km uzaklık var. Tamam buradan su çıkacak diyor, oraya kuyu kazdırıyor, suyu çıkarıyor. 71 hane o sudan idare ederdi. İşte kalan Rumlar, Kızılcaören diye köyleri var. Akdağ'ın şu yanda da Çinçin Kaya diye köyleri varmıştı. Türk kızını cebren alıyorlar. Kızılcaören'den Çinçin Kaya'ya yol gidermişti. Oradan geçerken vuruyorlar davula.

_Ya mübarekler, çalmayın, hem kızımızı aldınız cebren, hem de davula vurmayın. Diyor.

_Ne yapacaksan yap Oruç Gazi, diyorlar.

Üç kere ısrar ediyor, dinlemiyorlar, vuruyorlar.

_Ya mübarekler çalmayın!

_Ne yapacaksan yap Oruç Gazi!

_Yapacağım bir şey kalmadı, taş olun ya mübarekler, diyor.

Taş oluyor gelin alayı. O yılda kıtlık oluyor. Alaattin Keykubat orduyla akın yapıyor. Çubuk ve Çankırı dolaylarını fethediyor. Konstantine -Kösten Köyü var şurda- yer altı mağarasına saklanıyor Rum Kralı Konstantine. Onu da orada yakalıyor.

Ağustos'un on beşinde bu kadın bir bakraç ayranı alıyor, ordunun önüne koşuyor. Yedi hane olmuştu köy, toplanmışlar gayri köy yapmışlardı burayı. Götürüyor ayranı, taşa döküyor.

_Ana doldur, Ana dolu, dolu gazilerim için! Ordunun önü Kurtboğazi'na varmış, üç buçuk saatlik yol. Ne ola ayran eksilsin. Buz gibiymişti de ayran ağustosun on beşinde Cenab-ı Hak tarafından.

_Ana doldur.

_İçin gazilerim, dolu için!

En sondan gelen bir zabıt (yüzbaşı) derlermişti.

_Ana, hâlâ mı dolu?

_Hâlâ dolu yavrum, diyor.

Onun nazarı isabet ediyor, taş ortasından yarılıyor, ayran kayboluyor. Atını sürüyor. Padişahım, bu kadın evliya olmasaydı dört askere yetmezdi bu ayran; binlerce orduyu suladı, matara doldurduk, o da buz gibi, ne ola tükensin. Benim nazarım isabet etti, taş ortasından yarıldı.

_Eyvah! Diyor. Orduya dur emri veriyor.

_Ana, bu kim? Diyor. (Esas adı Hatice). Başındaki tülbent, çar kırmızıymış. Kırmızı Ebe'yi Alaattin Keykubat koyuyor.

_Kırmızı Ebe, bu kim? Diyor.

_Bu, Başköy Kalesi'ni fetheden benim oğlum, diyor.

_Tamam dile, dilediğini benden, diyor.

_Oğlum, sağlığını dilerim, diyor.

_Sağlığımdan sana fayda yok, dile dilediğini, diyor. Üç kere ısrar ediyor.

_İyi öyleyse, bizim köyümüze nallı at girmesin, diyor. (Yani vergi tahsildarını kastediyor.)

Oraların tapusunda Oruç Gazi Vakfı'na ait diye geçer cumhuriyete kadar. Hatta eski tapular Oruç Gazi Vakfı diye çıkar. İşte bundan kalıyor Anadolu. Sizler Anadolu çocuğusunuz bak. Burada elli sene mutfak kaynatıyor Alaattin Keykubat, vakıf yapıyor bu köyü. İki berat yazıyor; birini kadına veriyor, birini kendi alıyor. Kırk elli sene mutfak kaynatıyor, burada gelen misafirlere vakıf oluyor. (*Taşlıca köyü-Halis SARI*)

Kızılcahamam'ın Berçin Çatak köyünde Şeyh Ali Semerkandi Hazretleri'nin yaptırdığı Cuma Cami var, oradaki en eski, tarihî cami. Oranın da şeyhi o. Daha sonra Çataklılar Şeyh Ali Semerkandi Hazretleri'ni kabul etmiyorlar. O da darılıyor orada.

Berçin Çatak'tan askere giden birisi, -Şeyh Ali Semerkandi o köyde çobanken- Şeyh Ali Semerkandi'yi cephede kılıç sallarken ve düşman askerini mahvederken görüyor. O zaman Çatak köyünde ikinci abdestini aldıktan sonra Şeyh Ali Semerkandi Hazretleri elinde asasıyla çalılara, böğürtlenlere böyle vurarak, böyle kendi kendine bir şeyler söyleyerek yürüyor. Hatta köyde "Bu çoban kafayı mı üşüttü, delirdi mi?" gibi laflar ediliyor. Fakat harp bitiyor, asker geliyor, "Ben bu zatı cephede gördüm. Bu olmasaydı biz düşmana yenilecektik." diyor. Ondan sonra Çataklılar şahsın değerini anlıyorlar ama ondan daha evvel Şeyh Ali Semerkandi ile böyle dalgamsı laflar olduğundan -orda darılıyor işte- Çamlıdere'ye gidiyor. Hatta orda bir de laf var ki çok affedersiniz, "*Çataklılar eşekliğine doymasın.*" derler. Bunu söylüyorlar o zaman. Bu olay 1370'lerde oluyor. (*Necati TEREYAOĞLU*)

İşte oradan keramet sahibi ya Şeyh Ali Semerkandi Hazretleri, sacayağını fırlatıyor. Bunlar zaten kızdığında kendine ait ya asayı ya başka bir şeyi (keramet sahibi şeylerden birini) fırlatır, nereye düşerse oraya gidermiş. "Artık bu benim son mekânım olsun!" diye sacayağını fırlatıyor.

Çamlıdere'nin şimdiki türbenin karşısındaki *Sacayağı Kayası* vardı eskiden orda, oraya vurunca sacayağının bacağının biri de kırılıyor orda. O kaya deliniyor. Ondan sonra orası, Sacayağı Kayası olarak kalıyor. Burası Çamlıdere'nin içinde.

Yalnız son zamanlarda o kayayı yıktılar. Bir hurafe, bilmem ne diye bir ara askerî idareyken. Şimdi sacayağı da oradaki bir şahsın evinde gizli olarak duruyor bazı emanetleriyle. Ondan sonra işte Çamlıdere'nin yakınındaki Eğerli Kuzören köyüne geliyor. (*Necatî TEREYAOĞLU*)

Durali Dede, Hacı Bayram Veli Hazretleri'nin kardeşiymiş. Ankara'ya, Hacı Bayram'ın oraya iniyor. Torbada ayranı getiriyor, hiç damlatmıyor. Getiriyor duvara takıyor, ayran damlamıyor. Ayakkabı boyarken bir bayanın ayağına bakıyor Durali Dede. O zaman ayran başlıyor damlamaya.

“Allah aşkıyla yansaydın sen o ayağa bakmazdın! Ormanda değil Allah'ı aramak, eğer kalbin doğru olsaydı bu ayran burada damlamazdı. Kimsenin olmadığı yerde kolay; kadın görmüyorsun, kız görmüyorsun. Gel de bu milletin içinde, yani fitnenin fesadın daha yoğun olduğu bir yerde yaşa da gör bakalım!” diyor Hacı Bayram Hazretleri. Ona izafeten bir menkıbe bu. (*Yıldırım Ören köyü-Güleser KORKMAZ*)

DESTANLAR

Destan (epos), bir boy, ulus (kavim) veya millet hayatında tam estetik hüviyet kazanmamış eser sayılan efsanelerden sonra nazım şeklinde ortaya çıkan en eski nazım şekillerinden biridir. İşte millet hayatında askeri, dini, siyasi, içtimai hadiselerin hazırladığı muhit içinde: Kahramanlıklar, anekdotlar, menkabeler, felaketler, aşklar, hatıralar, bilgiler, görgüler, “kızıl alma” sayılan hedefler tek ve büyük olma ihtirası ozanlar tarafından anenenin getirdiği teklik ve kompozisyonla terennüm edilmeye başlanır.¹³⁰

¹³⁰ Elçin, Şükrü, *Halk Edebiyatına Giriş*, Akçağ Yay., Ankara 2001, s. 72

Türklerin İslamiyeti kabulünden sonra ozan geleneğinden âşık geleneğine geçerken âşıkların destan olarak işlediği konular da değişiklik arz etmiştir. Aşağıdaki destan, buna örnektir.

Kızılcahamam'ın Taşlıca köyünden Suriye Hudut Jandarma Karakolunda şehit olan Ali Arıöz'ün Şehit Destanı

Anneden öksüz, babadan yetim,

Jandarma okulunda gördüm eğitim,

Suriye hududuna gitti sevkim,

Beni bu hâllerde gören ağlasın.

On dokuz ay hudutta kaldım.

Vatan uğruna canımı verdim.

Yirmi iki yaşında şehit olduğumu bilen ağlasın.

On sekiz günüm kaldı günüm dolmaya,

Ezrayil geldi canım almaya,

Genç yaşında şehit diyen ağlasın.

Bitmez şu dünyanın kanı,

Koyma şanlı ordu al intikamı,

İntikamı alan kumandanlar ağlasın.

Adımı sorarsan Ali'dir Ali,

Dinimi sorarsan Muhammet dini,

Konya'da yatıyor Mevlana veli,

Veliler ismini bilen ağlasın.

Suriye dağlarına mezar kazıldı,

Alnıma kara yazı yazıldı,

Gördü şanlı ordu bana üzüldü.

Üzüldüğümü bilen ağlasın.

Ünlerim ünüm duyulmaz,

Çıkmadı izin günüm sayılmaz.

Benim genç yaşıma kimse dayanmaz.

Genç yaşımı duyan ağlasın.

Aslını sorarsan Hacı Hüseyin,

Felek küllesini vurdu kime küseyim?

Kerbela'da kaldı Hasan, Hüseyin.

Cennette bana ağladı.

Düşmanın kurşunu sihirli ok muydu?

Sağ gözün sol göze faydası yok muydu?

Genç yaşımda bu ölüm bana hak mıydı?

Genç yaşımı duyan ağlasın.

Bu dünyada ağlayan gülmez.

Uzadı yolum geri dönülmez.

Her yiğide şehit hakkı verilmez.

Şehit olduğumu bilen ağlasın.

Giderim giderim gelemem gayri,

Yolum uzadı dönemem gayri,

Hakk'ın muradını alama gayri,

Muradı olmayan şehit diyen ağlasın.

Yaşım yirmi iki adım Ali,
Konya'da Mevlana veli,
Şahidim olsun iki cihan.
Veliler ismimi duyan ağlasın.

Bana acıyan, yanan destanım yazar,
Cümle âlem şehitler kabrini kazar,
Şehitler piri yedinci semada gezer,
Pirini duyan ağlasın.

Kazam Kızılcahamam,
Göremedim vatanımı köyümü,
Karış karış gezdim hudut boyunu,
Başçavuş dedi çevir melun koyunu,
Sebebim çavuş diyen ağlasın.

Suriye dağlarının karı erimez.
Acel geldiğince yiğit sılasına varamaz.
Şehit olanların cesedi çürümez.

Melekil mevta hesap veren ağlasın.

Bir emir geldi jandarmalar yürüdü.

Hudut boyunu kara duman bürüdü.

Öleceğim dört kitabın hangisinde var idi?

Felek kara yazmış benim yazımı.

Şafakta sürüyü gördü, var olsun şanlı ordu.

Gidiyorum arkadaşlar koruyun yurdu.

İntikamımı alan ağlasın.

Durmadan ağlar babam, bacı, eniştem,

Dedem şehit oldu Sarıkamış'ta.

Ben de şehit oldum bu savaşta.

Genç yaşımda duyan ağlasın.

Gökyüzünde okunuyor hükûmetin fermanı,

Suriye dağlarında kalmadı dizlerimin dermanı,

Beni vuran kâfir bilmem ermeni,

Beni bu hâlimde gören ağlasın.

Genç yaşımda neler geldi başıma,

Şehit tarihini atın mezar taşıma,

Felek yetiştirmede kavim kardeşimi,

Felek ismini duyan ağlasın.

Destanımı yazan amucamın Hacı,

Durmadan ağlar kardeşle bacı,

Derin yarama sürmen ilacı,

Derin yaramı saran ağlasın.

Uzatma amcam bu sözü,

Dayanmaz şanlı ordunun özü,

Koruyun arkadaşlar yurdumuzu,

İntikamımı alan komutanlar ağlasın.¹³¹ (bk. 68. fotoğraf)

Merhum Ali Arıöz (1943-24.05.1965) teskeresine 20 gün kala Hatay'da Suriye'den hududu geçmeye çalışan kaçakçılarla girilen silahlı müsademedede şehit olmuştur. Bu destan, 1965 Temmuz ayında yazılmış (yazdırılmış) olup Kızılcahamam ilçe pazarında ve Ankara'da ağıt şeklinde okunarak satılmıştır.

¹³¹ Taşlıca köyünden Hacı Mermerci.

Hacı Mermerci'nin böyle bir destan yazma yeteneği olmayıp muhtemelen olay kendisine anlatılan biri tarafından ısmarlama kaleme alınmıştır.

HALK HİKÂYELERİ

Hikâye kelimesi, İslam Ansiklopedisi'nde "eğlendirmek maksadıyla taklit"; Türk Ansiklopedisi'nde "vaka, vakaları hikâye yoluyla anlatmak, en eski ifade türlerinden biri olup maksadı dinleyenleri ve okuyanları düşündürmekten çok heyecanlandırmak.", TDK Türkçe Sözlük'te ise "1. Bir olayın sözlü veya yazılı olark anlatılması. 2. Gerçek veya tasarlanmış olayları anlatan düz yazı türü, öykü. 3. Aslı olmayan söz, olay şeklinde geçmektedir.

Türk halk hikâyeleri, zaman ve mekân seyri içinde efsane, masal, menkıbe, destan ve başka mahsullerle beslenerek dinî ve sosyal olayların potasında, iç bünyelerindeki bağlarını muhafaza ederek milletimizin roman ihtiyacını karşılayan eserlerdir.

Otto Spies, halk hikâyesi için "Bir sevgiliyi elde etme yolundaki maceraları anlatan masal." tanımını yapar.

Türk halk edebiyatının anlatmaya bağlı bütün türlerinde gelenekle yaşanan sosyal hayat bir bütün olarak karşımıza çıkıyor. Türk halk hikâyelerinin en büyük özelliği Türk düşünce dünyasını bize tanıtmasıdır. Kadının toplumda üstlendiği rol ve erkek çocuk hikâyelerde çok önemlidir.

Halk hikâyeleri, nazım-nesir karışımı bir yapıya sahiptir. Hikâyelerin girişinde de tıpkı masallarda olduğu gibi kalıplaşmış ifadeler vardır. Hikâyelerin dili sözlü varyantlarda sade ve anlaşılır olmasına rağmen yazmalarda biraz ağırdır. Hikâyelerin özellikle giriş kısmında aslında olmayan, anlatıcı tarafından sonradan ilave edilen manzum parçalara rastlanabilir. Bu durum daha çok şiir söyleme kabiliyeti olan veya şiire meraklı olan anlatıcıların hikâyelerinde görülür. Yazma ve matbu halk hikâyeleri sözlü varyantlara göre daha uzun, bu halk hikâyelerindeki şiirler daha fazladır. Güzellerin ve çirkinlerin tasviri tıpkı masallarda olduğu gibi kalıplaşmış

cümlelerle ifade edilir. Bir halk hikâyesi metninin içerisinde masal, efsane, fıkra, dua, beddua, deyim, atasözü, bilmece vs. örneklerine rastlanabilir.

Halk hikâyelerinin konuları genellikle aşk ve kahramanlıktır. Bazen de iki konu birlikte işlenir. Halk hikâyelerini meydana getiren hadiseler gerçek veya gerçeğe yakındır. Kahramanların başından geçmiş gibi görünen pek çok hadisede olağanüstülükler vardır. Kahraman genellikle tek olup olağanüstü bir şekilde dünyaya gelir. Destan ve masalda olduğu gibi halk hikâyelerinin de hususi anlatıcıları vardır. Eskiden meddahların yaptığı işi günümüzde âşıklar ve amatör anlatıcılar yapmaktadır. Hikâyelerde kahramanın en büyük yardımcısı Hz. Hızır'dan sonra attır. Çok hızlı giden atlardan bazıları uçma özelliğine de sahiptir. Halk hikâyeleri genellikle mutlu sonla biter. Birçok hikâyede âşıkların başından çeşitli maceralar geçer fakat sonunda birbirlerine kavuşurlar. Halk hikâyelerinde mekân dünyadır. Bu mekân bazen çok dardır bazen de geniş bir coğrafi alana dağılır. Kahraman tarafından yapılan dua ve beddular mutlaka gerçekleşir.

1. Halk Hikâyesi

Dedem anlatırdı, eskiden iki ağa varmıştı. Ağanın üç yüz davarı varmıştı. Fakir adamın da bir yaprak yalkısı olur. Bu dağlara yaprak yığarlar. O fakir de bir yığdı yığmış. Kış fazlaymış, mallar açlıktan ölüyormuş. Odaya çağırmışlar o davar ağasını.

_Ağa, sen bu malları hep öldüreceksin!

_Ne yapayım, demiş.

_Falanın oğluna ver de kızını, yığdıyı al, demişler.

_Bre adam, ben bir yığdıya kızımı nasıl vereyim? Demiş.

Eve gelmiş. Hanımına: “Hanım, böyle böyle diyorlar.” demiş.

Karısı: “Herif malları öldürecek miyiz, verelim.” demiş. Oğlan da istiyormuş kızı. Kızı vermişler. Duasını yapmışlar, kahvesini içmişler. Bir yağmur yağmış, bir sel gelmiş. Yaz gelmiş de yığıl falan kalmamış.

Kızın babası: “Ben bu kızı vermem.” demiş.

Köylüler başına binmişler niye vermiyorsun diye. “Sen o sözü verdin. Biz hepimiz köyde yanındaydık.” demişler.

Babası ben nasıl bir fakire kızı vereyim diye kızı evde öldürmüş. Kocaya vermemiş. (*Yıldırım Ören köyü-Güleler KORKMAZ*)

2. Halk Hikâyesi

Ağsak köyünde Zeli Ağa diye aksak fakat zengin biri yaşarmış. Kızına Çukurörenli bir lala bakıyormuş. Kızıyla lalasının konuştuğunu, görüştüğünü haber alınca çok kızmış. Gururuna yedirememiş bunu. Evde salonda adamın hanımı ve kız kardeşi varmış. Onlara durumu anlatmış. Kızın boynuna takıları takmışlar, kız şüphelenmesin diye, güzelce giydirmişler. Köydeki Değirmen Deresi’nin orada oğlana “Bak senin canına kıymıyorum.” demiş. “Ben kızıma yanaştırmasaydım sen yanına yaşamazdın. Fakirliğinle mi alasın kızımı?” demiş. Eline bir çiftte vermiş. “Bu kızı vur, boynundaki ziyneti altın, onları al, kaybol!” demiş. Halasını salona yollamışlar, Zeli Ağa da kızı vurdurmuş. Bu lalayla kızı konuştu diye kızı vurdurmuş babası. (*Yıldırım Ören köyü-Güleler KORKMAZ*)

AĞITLAR

Ağıt, “halk şiirinde ölen bir kimsenin ardından söylenen, onun meziyetlerini belirten, ölümünden duyulan üzüntüleri dile getiren şiirlerdir.”¹³²

Ağıtlara, İslam öncesi Türk edebiyatında “sagu” , Divan edebiyatında ise “mersiye” adı varılmıştır.

¹³² GÜZEL, Abdurrahman, Ali TORUN; “*Türk Halk Edebiyatı El Kitabı*”, Akçağ Yay., Ankara, 2003, s 175.

Ağıt yakma geleneği, Türklerin çok eskiden beri sürdürdükleri bir gelenektir. Gelenek içerisinde profesyonel ağıtçıların (eski dönemde “sığıtçılar”) ağıt ve yas törenlerinde önemli bir yer tuttuğunu görmekteyiz.

Ağıt metinlerini konularına göre sınıflandırdığımızda onların “kişiler”, “sosyal olaylar”, “hayvanlar”, “tabiat ve tabiat olayları”, “mekân-yurt” için söylendiklerini, konularını bunların oluşturduğunu görmekteyiz.¹³³

Süreyya’ya ağıt

“Merhum Abdullah Türkcan’ın rahmetli Süreyya Yeşil’in ölümü üzerine söylediği ağıttır.”

Dinleyin dostlarım benim hâlimi

Her şeyin üstünden çektim elini

Mevla’m pek çabuk da kırdı belimi

Ağla anam, ağla yazıma benim

Boynu bükük kalan kuzuma benim

Dokuz yüz otuz beşte geldim cihana

Dünyayı görmedim ben kana kana

Ömrüm bu kadar imiş kanser bahane

Kadir Mevla’m da kara yazmış yazımı

Pek küçük de yetim koydu kuzumu

¹³³ Oğuz, M. Öcal ve diğerleri, “*Türk Halk Edebiyatı El Kitabı*”, Grafiker Yay., Ankara, 2004, s. 273.

Aman ne zalim imiş Şu hamam deresi

Açtı hepimize kanser yarası

Yok mu doktorda yok mu bunun çaresi

Ağla babam, ağla vah oğul diye

Gençliğine doymayan tek bir oğul diye

Şu benim derdimi kimse bilmedi

Gezmediğim hastane de kalmadı

Hiçbiri derdime derman olmadı

Ağla anam, ağla yazıma benim

Boynu bükük kalan kuzuma benim

Bakan bir daha bakardı yüzüme

Doyulmazdı sohbetime, sözüme

Perdeler çekildi kara gözüme

Ağla anam, ağla yazıma benim

Pek küçükten yetim kalan kuzuma benim

Ezrail de başucuma dikildi

Vücudumda kan kalmadı çekildi

Üç tane yavrumun boynu büküldü

Ağla anam, ağla vah oğul diye

Gençliğine doymayan tek bi oğul diye

Şu yalan dünyada ben de var idim

Türlü nimetlerden ben de yer idim

Anamın babamın tek biri idim

Ağla anam, ağla kara yazıma

Pek küçükte yetim kalan yavru kuzuma

Mehmet amcam pervane olmuş dönüyor

Mustafa amcam ateş olmuş yanıyor

Babam hâlâ iyi olur sanıyor

Ağla babam, ağla vah oğul diye

Gençliğine doymayan tek bi oğlum diye

Fotoğrafım duvarda asılı kalsın

Elbisem bavulda basılı kalsın

Küçük Ali'm büyüsün, yerimi alsın

Ağla anam, ağla yazıma benim

Pek küçük de yetim koydu kuzumu benim

Kız kardeşim Ankara yolunda kaldı

Onun acısı işte beni de aldı

Bu kara günler hep bizi mi buldu

Ağla anam, ağla vah oğul diye

Gençliğine doymayan tek bir oğul diye

Eşim, çocuklarım koyup gitmesin

Tuttuğum elleri eller tutmasın

Benim yatağıma kimse yatmasın

Ağla eşim, ağla kaderim diye

Ben yavrularımı güderim diye

İsmimi sorarsan benim Süreyya

Ah edip ahım çıktı şu âlâya

Çok dua ettim kadir Mevla'ya

Ağla anam, ağla yazıma benim

Pek küçükten yetim kalan kuzuma benim

Garip Abdullah da bunu böyle söyledi

Hem söyledi, hem de kendi ağladı

Sözünün sonunu burada bağladı

Mevla'm sabır versin kalanlarına

Hak rahmet eylesin ölenlerine

(ABDULLAH TÜRKCAN-1 Aralık 1970 Salı tarihli (Yıl:4, Sayı: 58) Çamlıdere Gazetesi)

Yabanabadlı Eşkıya Adil Bey'in Ağdı

Haydi gidelim enişe,

Kazdım kazdım kum çıktı.

Hem konuşa konuşa,

Bu yıl da bangonot çıktı.

Adil Bey'in kuşağı,

Esef etme Gülsade,

Beşyüzelli kuruşa.

Şeker beşyüze çıktı.

Dere boyu gidelim,

Kara gürgenliktir yurdumuz,

Kara koyun güdelim.

Neye meclis kurdunuz?

İkimizi görmüşler,

Kara gözlü Adil'i,

İnkâr bayli edelim.

Bize çok mu gördünüz?

Hasan'ın Ağıdı

Hasan ölmüş yatıyor,

Hasan da çift sürer sabanıyla pulluk,

Balta bıyıklar alkana batıyor.

Hasan'ın yattığı yer döşek değil küllük.

Dolan Hasan'ım dolan, aşağı obaya dolan,
obaya.

Dolan Hasan'ım dolan aşağı

Alkanlara dolan Hasan'ım.

Dolan Hasan'ım dolan aşağı obaya.

Hasan'ın giydiği kadifeden yelek,

Mevla'mdan da böyle miydi dilek?

Dolan Hasan'ım dolan aşağı obaya,

Alkanlara dolan Hasan'ım.

Ağıt, ölen biri veya bir afet için söylenen matem havasıdır. Bu üzücü ortamda hisler kafiyeli ve kendine göre bir nağme verilerek sesli bir şekilde anlatılır.

Yıllar önce bölgede meydana gelen, sarsıntı oluşturabilecek cinayet, yangın, asker şahadetleri, sel gibi olaylar üzerine çevrede mutlaka bu olayın insan üzerinde oluşturduğu psikoloji ile matem duyguları, destan tarzıyla dile getirilirdi. Sonra biri çıkar, bu söylenenleri not edip Ankara'da bir kâğıda bastırır, halkın yoğun olarak bulunduğu pazar yeri gibi mekânlarda duygusal bir şekilde olayı duyurarak satış yapardı.

Âdeta böyle bir vesile arayan halk da bu destanları para vererek alıp evde, odada her vesile ile okur ve mateme bu şekilde katılır, ayrıca bu olay çevrede günlerce konuşulurdu.

Ağıt

Kaynak Kişi: Muammer Altınok

Sokaktan geçerken burnum boşandı	Uzun olur telefonun telleri
Beyaz tenim döşeklere döşendi	Aşılmıyor Kızılca' nın yolları
Kıymetli şalımı eller kuşandı	Gardaş sen de gördün zalım elleri
Ya ben ağlamayım kimler ağlasın	Ya ben ağlamayım kimler ağlasın
Divane gönlümü kimler eğlesin	Divane gönlümü kimler eğlesin
Hasta deyi yatar idi tirlerde	Susuz köylerinde anam yumuşlar
Annem ölüverdi gurbet ellerde	Vardım idi musallaya koymuşlar
Anasız babasız kaldım çöllerde	Üç çocuğu gelsin görsün demişler
Ya ben ağlamayım kimler ağlasın	Ya ben ağlamayım kimler ağlasın
Divane gönlümü kimler eğlesin	Divane gönlümü kimler eğlesin

HACI BEY' İN AĞIDI

Kaynak Kişi: Muammer Altınok

İmam okur hece hece	Atım var atlar içinde
Kuşlar öter yarı gece	Nal parlıyor kıçında

Hacı Bey'imi vurdular	Eller düğüne (bayrama) geliyor
Güvey girdiği gece	Hacı Bey'im yok içinde
Evlerinin önü arpa	Hezerine hezerine
At yayılır kırpa kırpa	Varın bakın mezerine
Hacı Bey'im can veriyor	Mevla'm sabırlar versin
Kollarını ırpa ırpa	Dünyada da gezenine

İlçenin genç sanatçılarından Süleyman Kişeci de yıllar önce bölgede yaşanan elim bir cinayet üzerine halkın yaktığı bir destandan esinlenerek aşağıdaki ağıtı notalara dökmüştür.

DÖNDÜ'NÜN AĞIDI

Kaynak Kişi: Süleyman KEÇECİ

Çukurca'nın sivriyi de duman bürüdü

Hacılar'dan da zalim düşman yürüdü

Döndü kızıdan da al kanlar yürüdü

Oy gelin sürmelim

Çukurca'nın yolları da taşlıdır taşlı

Güveylik çorabım şişlerde başlı

Anamla babamın gözleri yaşlı

Oy gelin sürmelim

Bakın da nişanlımın benzi ak mı?

Kardeş kayını beni vurması hak mı?

Oy gelin sürmelim

Kırma tüfeği de katil doldurdu

Gül benzimi baharında soldurdu

Şu gençliğimi de katil öldürdü

Oy gelin sürmelim

Ak konaklar yaptırdım çeyizimi takmadım

Üç sene oturdum da el sözüne bakmadım

Sırma saçlarım da dallarda asılı kaldı

Dolu bohçam da sandıkta basılı kaldı

MÂNİLER

Anonim halk edebiyatının en yaygın şeklidir. Yedi heceli dört mısradan meydana gelir. Dört mısralı mânilerde; üçüncü mısra serbest, diğerleri kendi aralarında kafiyelidir. Dörtlüğün anlam yükünü üçüncü ve

dördüncü mısralar taşır. En güzel mâniler, ilk mısrasıyla üçüncü ve dördüncü mısraları arasında gizli bir bağ kurabilen mânilerdir.¹³⁴

Halk arasında mâni söylemek için “mâni yakmak”, “mâni düzmek”, “mâni atmak” deyimleri kullanılır.¹³⁵

Çeltikçi beldesinde dünürlük esnasında şu mâniler söylenir:

Erkeğin babası: *Al almaya gelmişem, şal almaya gelmişem*

Ben oğlanın babasıyam, kızın almaya gelmişem

Erkeğin annesi: *Al almaya gelmişem, şal almaya gelmişem*

Ben oğlanın anasıyam, kızın almaya gelmişem

Bu mânilere kızın babası ve annesi karşılık verir:

Kızın babası: *Alın mübarek ola, şalın mübarek ola*

Ben kızın babasıyam, vermem uğurlar ola

Kızın annesi: *Alın mübarek ola, şalın mübarek ola*

Ben kızın annesiyim, vermem uğurlar ola

Bu mânileşmenin amacı, muhabbetti artırmak ve şakalaşmaktır. Bunun üzerine kız ve erkek ayağa kalkarlar ve şu mânilerle son noktayı koyarlar.

Erkek: *Al almaya gelmişem, şal almaya gelmişem*

Ben oğlanın kendisiyem, seni almaya gelmişem

Kız: *Alın mübarek ola, şalın mübarek ola*

¹³⁴ GÜZEL, Abdurrahman, Ali TORUN; “*Türk Halk Edebiyatı El Kitabı*”, Akçağ Yay., Ankara, 2003, s. 154.

¹³⁵ GÜZEL, Abdurrahman, Ali TORUN; age,s. 154.

*Ben kızın kendisiyem, gelirim uğurlar ola (Rana Kasapoğlu-
Çeltikçi İlköğretim Okulu Stajer İngilizce öğretmeni)*

Kiremidin buzuna Gümüş kemer belinde

Kara üzüm bağında Adı âlem dilinde

Bakmam elin kızına Salınır suya gider

Gamzesi yanağında Etekleri belinde

Her gün yanar dururum

Kara gözlü sevdiğim

Edasına nazına

On üç-on dört yaşında.

Mendilim dalda kaldı Adın geldi dilime

Kara kuzum meler mi? İğne battı elime

Daldaki gülde kaldı Yarım seni övmeye

Dağı taşı deler mi? Bulamadım kelime

Şu âlemde muradım

Kurban olam Rabb'ime

Yanağı alda kaldı.

Ali'm beni diler mi?

Ellerinde makine

Kara kara böcekler

Evlerinin önü taşlı

Duvarı delecekler

Kalk gidelim hâkime

Sevmediğim oğlana

Sevdiğim kara kaşlı

Zorla verecekler

Bizi baştan çıkaran

Küstürüp el içinde

Orta boylu Sakine

Koyma gözleri yaşlı

Elmayı soyan yârim

Kara kedim dibekte

Çay taşı, çakmak taşı

Bir yâr sevdim gurbette

Dolaba koyan yârim

Varsın olsun gurbette

Kara olur yârin kaşı

Bir gün gelir elbette

Kavlimize ne oldu?

Şekerim var ezilecek

Ben askere yolladım

Al tülbentten süzülecek

Günleri sayan yârim

Verin ağalar bahşişimi

Hem yâri hem kardeşi

Çok yerim var gezilecek

Cevahir hasıyım

Yumurta sarısıyım

Has oda elmasıyım

Portakal yarısıyım

Övünsem de yeri var

Tuz ekilmez karığa

Kınamayın a dostlar

Bez dikilmez çarığa

Gelinin anasıyım

Senin gibi adamı

Ben asker karısıyım.

Değişirim kürüğe

Bayırlarda gül açar

Hey yol boyu yol boyu

Baharın koku saçar

Yol boyu Kırmir suyu

Gül yüzlümü görünce

Çarığımda ip kalmadı

Aklım başımdan kaçar

Kaçıracam düğün toyu

Sabahın ilk ezanı,

Çağırın mektup yazanı.

Sen ol naz etme,

Ayağına geleni.

İniş olsun, iniş olsun,

Merdiven gümüş olsun.

İşte geldim, gidiyorum,

Babam evin geniş olsun.

Cep aynası, cep aynası,

Yuvarlandı taş oldu.

Verdiğim emeklerim,

Anam yine boş oldu.

Mahsun Kalır

Dağdan keserler fıstığı,

Hani bu kızın yastığı?

Yastıksız gelin mi olur?

Olsa bile mahsun kalır.

Dağdan keserler meşeyi,

Hani bu kızın döşegi?

Döşeksiz kız gelin mi olur?

Olsa bile mahsun kalır.

Aldan mı isten, mordan mı isten?

Ömer adlı yârdan mı isten?

Alın da var, morun da var,

Ömer adlı yârdan mı isten?

* * * * *

Niçin kondun a bülbül

Kapımdaki asmaya

Ben yârimden ayrılmam

Götürseler asmaya (Yadigar SAVCI-Seyhamamı köyü)

TÜRKÜLER

“Bazen bozlak bazen hoyrat

Ağzımızda anamızın ak sütü gibi türkülerimiz

Ana sütü gibi saf, ana sütü gibi temiz”

Kaynağı Türk sözcüğü olan türkü, Türk kelimesine nisbet ekinin eklenmesiyle oluşan bir kelimedir. Anlamı ise Türkler'e mahsus bir beste ile söylenen halk şarkılarıdır.¹³⁶

Kızılcahamam'da 1990 sonrasında gözle görülür bir şekilde düğünlerde, müzikle halkı eğlendiren gruplar oluştu. Elektro bağlama, elektronik org ve vürmalî sazlardan oluşan bu gruplar, aynı zamanda KBRT bölge televizyonunda da program yapmaktadırlar.

Son yıllarda açılan bağlama kurslarında birçok genç, müzik eğitimi görmektedir. Bunun neticesidir ki son yıllarda müzik öğretmeni olabilmek için üniversitelerin müzik bölümlerine girmek isteyen gençlerimizin sayısı hızla artmaktadır.

Kızılcahamam ve köylerinin kendine has bir türkü söyleme biçimi vardır. Cümlelerin sonu uzatılır, uzun bir sükûttan sonra, türkü yeniden sürdürülür. Halay, Sinsin ve Misket gibi düz oyun havaları, gelin ağlatma, güvey giydirmeye havaları, halk müziği dağarcığımızın önemli ürünleridir. İlçede bulunduğu belirtilen Madanlı Türkmenleri'nin kadın-erkek ayrı halay çektikleri bildiriliyor.

Bölgede çalınıp söylenen yöresel türküler, genellikle 2 zamanlı (2/4) ve 4 zamanlı (4/4) dır. Düğünlerdeki sinsin oyununda çalınan Köroğlu halk türküsünün (5/8) haricinde aksak ritimli türküyeye rastlamak mümkün değildir.

Bölge folklorunda, çok yerde olduğu gibi halk müziği ve oyunlar iç içedir. Oyunlar, genelde türkü eşliğinde oynanır. İlçede genel anlamda bağlama, davul, zurna, def, kaşık gibi genel sazların yanında Başköylü rahmetli Hakkı Usta'nın kemanesi ve rahmetli Karacaörenli (Kör) Halis'in cümbüşü meşhurdur.

¹³⁶ GÜZEL, Abdurrahman, Ali TORUN; "Türk Halk Edebiyatı El Kitabı", Akçağ Yay., Ankara, 2003, s. 168.

Bu ikiliden Hakkı Usta, özellikle köylerde; Kör Halis de merkezdeki düğün ve eğlencelerin değişmez simalarıdır. Kendilerine has şive ve üslupları ile Hakkı Usta halk müziği, Kör Halis ise sanat müziği ağırlıklı çalıp söyler. Ayrıca Karacaörenli “Goca Gelin” lakaplı Zeynep Kadın (Davarcıoğlu) bölgenin otantik bütün türkülerini bilip söyler. Geçmişten bugüne bölge türkülerinin derlenmesinde onun rolünün olduğu söyleniyor. Ayrıca Karacaörenli rahmetli Muammer Altınok da bölge türkülerini kendine has özel bir şive ile icra edermiş.

Muammer Altınok’un kendi imkânı ile yaptığı kasette yer alan bazı özgün türkülerin kaynağı hakkında değişik görüşler olmasına rağmen bölge motiflerini taşıdığına inandığım bu eserler, bizim öz malımızdır.

Bu kasette yer alan eserlerin söz ve bestesinin Mustafa Eren, Fadime Altınok (Deli Gelin) ve Nevzat Uyar’ın annesi tarafından yapıldığı söylenmektedir.

1960 sonrası TRT’de halk müziği çalışmaları çerçevesinde yurt çapında olduğu gibi ilçede de yapılan derlemeler sonunda TRT repertuarına girmiş yedi adet türkünden bahsediliyor. Bunlar; *Ay Bulutta Bulutta*, *Azap Deresi*, *Çayıra Vurdum Kazmayı*, *Meşeler Güvermiş*, *Sabah Oldu*, *Vardım Baktım Süt Büşürür* ve *Cebine Koyar Kestane a Canım* gibi türkülerdir.

Ancak TRT repertuarına girmiş “Sabah Oldu” ve “Çayıra Vurdum Kazmayı” gibi türküler, özgün şeklinden oldukça farklı çalınıp söyleniyor. Bu fark, türkünün makam ve seyrinin yanlış düzenlenmesinden kaynaklanmaktadır. Bu türkülerin özgün hâli ile notaya alınıp TRT repertuarına kazandırılması uygun olacaktır.

Bu farklılığa bir başka sebep de türkülerin 1960’lı yıllarda derlemesi yapılırken kaynak kişilerin söyleme tarz ve makamlarındaki muhtemel yanlışlıklardır. Derleyenler de söyleyenlerin ağzından duydukları gibi yazıp kaydettikleri için bu yanlışlık ortaya çıkmıştır.

Türkülerimizin bir özelliği de dilinin saflığı yanında genelde matem ve ayrılık konularının işlenmiş olmasıdır.

Meşeler Güvermiş

Halk arasında, Kızılcahamam türküsü olarak bilinen bu türkünün aynı makamda fakat sözleri değişik bir sürümü de Afyonkarahisar ilinin Emirdağ ilçesinde söylenir.

1960'lı yıllarda TRT repertuarı oluşturulurken K.hamam'ın Çukurören köyünden kaynak kişi olarak Emine Ünler ve orman muhafaza memuru Cemil Orhon'dan derlenen türkü, bölgede yaşanan bir gönül hikâyesini anlatmasına rağmen, bu hikâyenin aslı hakkında bilgi edinmemiz mümkün olmadı. Ancak öğretmen Rıza Arslan, konuyu şu şekilde ele alıp senaryolaştırmış:

"Rivayet, kara yağız delikanlı dinlenmek üzere meşelik bir pınar başında durur. Az sonra da kınalı saçlı, selvi boylu mavi gözlü bir kız, su doldurmaya gelir. Bir bakışirlar ama pir bakışirlar. Okurlar gözlerindeki duyguları, vurulurlar sevda oku ile. Hem de kim olduklarını bilmeden. Konuşmaya gerek yoktur, gözler ve yürekler karşılıklı konuşup anlaşmıştır. Gökkız dönüp giderken tutulur delikanlı, meftun olur. Yayla yelleri esritir başını.

Aynı yerde birkaç kere daha görüşürler. Nihayet konuşurlar, tanışirlar, bilişirlar birbirleri ile. Delikanlı dünür gönderir anası ile babasını.

"Benim kızım, bir evin bir kızı. Vermem yabana!" der babası, kestirir atar.

Varır gider delikanlı, pınara. Gökkız da gelir az sonra. "Bu ne hâl, bu nasıl iş, nasıl olmaz bir tecelli?" derler, şikâyet ederler göklere, şahit olur pınar, coşar çağıl çağıl. "Kaçalım!" derler.

“Haber gönderince burada hazır ol!” der delikanlı. Kabul eder Gökkız. Uçarak gider evine. Haber beklemeye başlar uçan kuştan, esen yelden.

Fakat gelin bakın ki delikanlı haber göndermek için bula bula, Gökkız’da gönlü olan birini bulur. Aracı gider Gökkız’a ve:

_O delikanlı seni istemiyor, başkasında gönlü olduğunu söylüyor, der. Bu haberle yıkılan Gökkız küser pınara, yaylaya ve gitmez bir daha o tarafa.

Delikanlı ise, Gökkız gelecek diye her gün gider pınar başında bekler, umutlu bir bekleyişten sonra döner. Nihayet günün birinde umutları tükenmiş hâlde döker meşeliklere içini. Yankılanır vadilerde sesi, yağmur olup boşanır yüreciği.

MEŞELER GÜVERMİŞ

Kaynak Kişi: Çırpanlı Nine (Kezban Özdemir) – Kırkırca Köyü

Meşeler güvermiş varsın güversin,

Bilemedim yaylanızın yolunu

Söyleyin soysuza durmasın gelsin,

Saçın uzun bağlasınlar kolunu.

Varmasın kötüye asılsın ölsün,

Saçın uzun bağlasınlar kolunu,

Kötü, adamın var ömrünü yok eder.

Yemin ettim keseceğim yolunu.

Karaser deresi bükülür gider,
 Zülüfler gerdana dökülür gider,
 Bir yiğit de sevdiğini almazsa,
 O yiğidin ömrü sökülür gider.

MEŞELER GÜVERMİŞ

Meşeler güvermiş varsın güversin.
 Söyleyin hayırsıza durmasın gelsin.
 (Anam vay gelsin)
 Varmasın kötüye asılsın ölsün.

Kötü, adamın var ömrünü yok eder.
 Ben bilemedim yaylanızın yolunu,
 Saçın uzun eğer annen seni bana vermezse,
 Yemin ettim keseceğim yolunu.
 Giderim giderim yolum yan gider.
 Ah dedikçe yüreğimden kan gider.
 Sevgilim geçtikçe belki can girer.

Bu türkü, rahmetli Muzaffer Sarısözen tarafından derlenmiş ve Türkiye Radyolarında özellikle “Yurttan Sesler” programlarında yayınlanmıştır.

Örencik köyünde yıllar önce Nuri Güler isminde hocalık yapan bir Kızılcahamamlı yaşar. Yaşar da tam 5 hanımı ve 18 çocuğu ölmüştür. Derdi büyüktür. Hiçbir kadın kendisine varmak istemez. Uğursuzluk sayarlar hâlini. Buna daha da üzülen Nuri Hoca, derdini döker ummanlara, feryadını duyurmaya çalışır göklere.

AH

Ener bir güzel alayım dersen,
Pederi, maderi, gardaşına bak,
Aslını, neslini, soyunu ararsan,
Gezip gonuşduğu hâldaşına bak.

Mülayim olmalı sevdiğin dilber,
Cismi beyaz, yanağı ahmer,
Boyu esvat, sözleri şeker,
Böyle yâri olanın gülüşüne bak.
Bal diyi aldığın çıkmasın pekmez,
Pişman olursun sonra elden çıkmaz,
Susam gözeldir emme kokmaz,
İlâlihmerin kokuşuna bak. (çiçek ismi)

Herkes arar kısmetin bulur,
 Nasibi kaderi neyse onu görür,
 Oturmuş ellere nasihat verir.
 Biçare gendiğin ağlayışına bak.

Ener kuruyusa yanına varma,
 Uzak dur karadan, hatırını sorma,
 Sev beyaz tenniyi hiç geri kalma,
 Yüzüne, gözüne, kaşına bak.

Çayıra Vurdum Kazmayı:

Kaynak kişisi A. Osman Dökük ve Yusuf Adıbelli, derleyen ise Devlet Konservatuarı olarak belirtiliyor. Ateş Köyoğlu ise notaya almış.

ÇAYIRA VURDUM KAZMAYI

Çayıra da vurdum kazmayı da	Oğlan gülüm oğlan,
At başından yazmayı da	Ben sana yandım oğlan,
Abıcandan mı öğrendin de	Oğlan gülüm oğlan,
Böyle de gostak gezmeyi de	Ben sana yandım oğlan.

At olu da depme mü de

Yâr olu da öpme mü de

Yârin öpdüğü yerden de

Gonca da güller bitme mü de

Oğlan gülüm oğlan,

Ben sana yandım oğlan,

Oğlan gülüm oğlan,

Ben sana yandım oğlan.

Çayır ince biçersin de

Bilirim benden güzelsin de

Ben sana varmam mı dedim de

Ne ağlayıp gezersin de

Oğlan gülüm oğlan,

Ben sana yandım oğlan.

Oğlan gülüm oğlan,

Ben sana yandım oğlan.

Sergende gümüş balta da,

Yar gelir darta darta da,

Sergene uzanmışam da,

Gül gibi kızarmışam da

Oğlan gülüm oğlan,

Ben sana yandım oğlan,

Oğlan gülüm oğlan,

Gül gibi kızarmışam da

Su geliyor yalaktan

Kurban m'olur oğlaktan

Bu benim sevdiğim yâr da

Mendil sallar konaktan

Oğlan gülüm oğlan

Ben sana yandım oğlan

Oğlan gülüm oğlan

Ben sana yandım oğlan

Su gelir millendirir	Oğlan gülüm oğlan
Çayırı çimlendirir	Ben sana yandım oğlan
Bu güzellik sende iken de	Oğlan gülüm oğlan
Samudu dillendirirsin	Ben sana yandım oğlan

Eskiden beri köylerde özellikle kız ve kadınlar arasındaki eğlencelerde sevilerek söylenen “Suya Giderim Suya” isimli halk türküsü, anonim olmasına rağmen, bölge motifleri taşıması özelliği ile bölgenin öz ürünü olarak değerlendirilebilir. Bölge kültürünü yansıtan bu türkünün bazı bölümleri, mâni şeklinde de söylenir.

Kadın toplantılarının oyun aracı olarak eğlence ve oyun havası motifleri yanında, ayrılık ve sitem gibi olgulara da vurgu yapılmış olması bir diğer dikkat çekici unsurdur.

SUYA GİDERİM SUYA

Kaynak Kişi: Muzaffer Eker

Suya giderim suya	Kara kara böcekler	Başındaki yazmayı
Elmayı soya soya	Duvarı delecekler	Sarıya mı boyadın
Elmayı soya soya	Alacaksan al beni	Neye sarardın soldun
Göreyim doya doya	Ellere verecekler	Sevdaya mı uğradın
Başındaki yazmayı	Kara kara adamlar	Şapkanı eğdirirsin
Ben dokudum dokudum	Kara yazı yazarlar	Kaşına değdirirsin

Sevdanın mektebinde	Cennet yüzü görmesin	O kadar güzel değilsin
Yedi sene okudum	Aramızı bozanlar	Sen kendini sevdırırsin

Oyun Havaları

Misket

Ankaralı Osman Efe ve Ganizadelerin kızı Huriye, birbirlerini sevmektedir. Huriye, sık sık bahçedeki elma ağacından Osman Efe'nin yolunu gözler. Osman Efe de Huriye'ye minik cüssesi ve kırmızı yanaklarından dolayı Misket adını vermiştir.

Ankara'nın diğer efelerinden Kır Ağa da bir gün Misket'i pınarda görerek beğenir ve kim olduğunu sorarak dünür gönderip isteteceğini söyler.

Kır Ağa, haberci gönderip Misket'i ister. Annenin itirazına rağmen baba, zenginliğine yarıyıp vermek ister. Misket ise "Ben Kır Ağa'ya ölsem de varmam, ona baba mı diyeceğim? İstemem." diye ağlar. Şaşırان baba, kızın üstüne fazla varmaz ve Kır Ağa'ya münasip bir dille anlatıp zaman kazanmak ister. Misket'in daha sonra gönlünün olacağını ümit eder.

Osman'ı gözleyerek akşamı zor eden Misket ona "Kır Ağa'nın kendini istediğini, babasının da vereceğini" söyleyince Osman Efe çılgına döner. Hemen bir tanıdıkla Kır Ağa'ya "Kendisini sevip sayarım. Varsın, çekilsin yolumdan. Sonu iyi olmaz." diye haber gönderir. Fakat haberci müzevirlik yapıp bire bin katarak: "Osman der ki: 'Kır Ağa da kim oluyor yavuklumu alacak. Leşini sererim. Ona Kır Ağa derlerse bana da Osman Efe derler.' " diye haber götürür.

Bu söze inanan Kır Ağa, içini çekip "Demek dünkü çocuk bize karşı koyar. Ona söyleyin, kendine güveniyorsa çıksın meydana!" diye haber gönderip meydan okur. Aracı, bu haberi de "Kır Ağa küplere bindi. Düne kadar bize çömezlik yapan çocuk bugün göz koyduğumuz kıza talip mi

oluyor? Erkekse çıksın karşıma!” şeklinde Osman Efe’ye götürünce iki yiğit efe sorunu kavga ile çözmeye, galip çıkanın Misket’i almasına karar verirler.

Kararlaştırılan gün, iki efe vuruşmaya başlayınca halk, ”Yazık olacak, keşke bu işe girmeseydi.” diye Osman Efe’ye acırlar.

Misket ise bu arada elma ağacında merakla yol gözleyip Osman’ına dua eder. Osman Efe ise aslan kesilmiş, Kır Ağa’nın karşısında umulmadık bir mücadele vermektedir. Onun saldırısını savıp bir de karşı saldırıya geçince Kır Ağa aniden durur, bıçağı ile kadife ceketinin önünü bir hamlede yırtıp:

"Evlerinin önü yazı, yayılır turnası kazı,

Yaşına yetmedik kuzu, koç ile vuruşur oldu." diye bıçağını yere atarak: "Benimle böylesine boy ölçüşen yiğide ben kıyamam. Koç olacak kuzuya bıçak çekemem. Vur bıçağını bağrıma. Misket senin olsun." der. Şaşırان Osman Efe de bıçağını yere atarak koşar Kır Ağa’nın eline sarılır. Çevredekiler sevinip iki yiğit efeyi de kucaklayarak kutlarlar.

Sonucu merakla bekleyen kadın ve kızlar, uzaktan kalabalığı gözlerler. Ağaca çıkan Misket, çıktığı yerinde duramayıp geçenleri seçmeye çalışır. Derken önde Kır Ağa’yı, arkada da kalabalığı görüp Osman Efe’yi göremeyince başı döner, gözleri kararır ve tepe üstü daldan aşağı düşer. Cansız yığılır.

Kalabalık, ağacın yanına ulaşınca bir feryat kopar. Osman Efe sığmaz oralara. Misket’in hikâyesi çok geçmeden halkın dilinde türkü olup dilden dile, telden tele dolaşır. Ankara’nın sınırlarını çoktan aşar.

Ankara’da yıllar önce yaşanmış böyle hakiki ve ölümsüz bir sevgiyi terennüm eden Misket oyun havası, sadece Ankara sazı ile çalınıp Ankara ağzı ile söylendiği ve Ankaralıları tarafından oynandığı zaman güzeldir. İsmi

aldığı genç kız kadar da güzel ve akıcıdır. Üç veya dört kişi ile oynanan bu oyunda ayak figürleri hâkim olup üç hareket esastır. Duruş, yürüyüş ve sekiş.

Güvercinim uyur mu **Nakarat:** A benim aslan yârim

Çağırsam uyanır mı Dağlara yaslan yârim

Misket orda ben burada Dağlar cefa götürmez

Buna can dayanır mı Sineme yaslan yârim

Güvercin uçuverdi **Nakarat:** A benim hacı yârim

Kanadın açiverdi Başımın tacı yârim

Elin oğlu değil mi Eller bana acımaz

Sevdi de kaçiverdi Sen bari acı yârim

Caminin ezanı yok **Nakarat:** Deniz tuzsuz olur mu?

İçinin düzeni yok Dibi kumsuz olur mu?

Çok memleket gezdim Ben müftüye danıştım

Misket'ten güzeli yok Yiğit yârsız olur mu?

Caminin ezan vakti **Nakarat:** Oy farfara farfara

İçinin düzen vakti Ateş de düştü şalvara

Ben Misket'ten ayrıldım Ağzım dilim kurudu

İlkbahar hazan vakti

Yâr yalvara yalvara

Hüdayda

Bölgede bilinen bir başka hareketli hava da Hüdayda oyun havasıdır. Rivayete göre Ankara bölgesinin en eski oyunu olan Hüdayda, ismini yıllar önce Ankara’da yaşamış hatta sarayda rakkaselik yapmış, güzel fakat bahtsız Fatma’nın hikâyesinden almış. Bölgenin simgesel oyunlarından biri olup bu öykünün yaşandığı dönemde, erkeklerin çoğunun bu kadına tutkun olduğu rivayet ediliyor.

Ankara bölgesinin her düğününde, Misket ile beraber en çok oynanan oyundur. Bu oyunlar, bölgenin âdeta sembolü olmuştur.

Fakat, Hüdayda’nın diğerlerinden belirgin farkları var. İki kişiyle oynanması, oynayanların göz doyurucu ve zevk verici sekişleri, ağır ağır (gostak gostak) gezişleri seyredenleri coşturur.

Oyuncular, önce tatlı bir kasılma ile karşılıklı gezinmeden sonra oyuna girerler. Durgun denizin meltemde hafif hafif sallanan dalgaları gibi, kuşaktan silah çekilir, önce sağa, sonra sola, tekrar sağa sallanarak silah ateşlenir. Karşılıklı gidiş geliş ve yan yana sekiş hareketleri, durgun denizde kanat çırpın martıların güzelliğindedir.

HÜDAYDA

Bulguru kaynatırlar

Nakarat:

Serinde yaylatırlar

Hüdayda da köylü kızı Hüdayda

Bizde âdet böyledir

Gitti de gelmedi ne fayda

Güzeli oynatırlar

Başını da yesin bu sevda

Dama çıkma kaşa çık, **Nakarat:**

Arpalar kara kılçık	Hüdayda da Ankaralı Hüdayda
Eğer canın isterse	Beş yüz altın yedirdim bir ayda
Al bohçanı yola çık	Beş yüz daha yedirsek ne fayda

Gökte yıldız ellidir **Nakarat:**

Ellisi de bellidir	Hüdaydada samur saçım Hüdayda
Yâri güzel olanın	Tarla tapan kalmadı ne fayda
Gözlerinden bellidir	Başını da yesin bu sevda

Mor Koyun:

Bölgenin doğası, türkü ve sevdalar için bir kaynaktır. Âşığın sazındaki tellerde hayat bulan nağmeler yayılırken dalga dalga, bir dere kenarında garip bir çobanın kaval sesi dikkat çeker. Sevda nakışlı nefesler yakar gider genizleri. Dalar gider gözler, yamaçlardaki çiçek efildemelerine.

Bir başka oyun havası ise Mor Koyun'dur. Yıllar önce bir çoban, her öğleyin koyunları sulamaya dereye gelir, bir ağaca yaslanıp kavalı ile tatlı tatlı havalar çalar, koyunlar kaval sesi ile yatıp geviş getirmiş.

Bir yaz günü, al çintisi, mor yeleği ve oyalı yazması ile salınarak güzel bir kız suya gelmiş. Yusuf gibi güzel çoban ile kız birbirine yanar ama diyemezler. Çoban, kavalı ile sevdasını anlatır; kız bir söğüde yaslanıp kaval sesinde çobanın söylemek istediklerini duyarak mest olurmuş.

Bu durum devam ederken kız artık görünmez olur ve divaneye dönen çoban, suya gelmeyen ve mor koyuna benzettiği sevdiği için derdini şöyle döker:

Mor koyun meler gelir

Nakarat:

Dağları deler gelir

Nesine de yavrum nesine

Hakikatlı yâr olsa

Gül koymuş, dal fesine

Uykuyu böler gelir

Doyulmuyor o yârin cilvesine

Mor koyun meşelerde

Nakarat:

Gül suyu şişelerde

Herkes yârini almış

Biz kaldık köşelerde

Mor koyun dağdan gelir

Nakarat:

Gül suyu bağdan gelir

Al topuk beyaz gerdan

Her gün pınardan gelir

Şeker Oğlan

Oyun havalarının en hareketlisi ve kıvrak olanı Şeker Oğlan'da, yürüme ve sekiş hareketlerine kolların ahenkli hareketleri de eklenirse zevkli ve seyrine doyum olmayan bir tablo meydana gelir.

Haydan olur, huydan olur,

Arap atı taydan olur.

Bu güzellik soydan olur.

Nakarat:

Aman Şeker oğlan,

Yandım Şeker oğlan,

Anasına darılmıŐ,

Damda yatar oğlan.

Vardım baktım yatmıŐımıŐ,

Yorgan tere batmıŐımıŐ,

Canı cana katmıŐımıŐ.

Nakarat:

Kayada gezen oğlan,

Ablası güzel oğlan,

Gece gelme, gündüz gel,

Horozdan korkan oğlan.

Bugün, oyunları özgün ritmi ve düzeni ile oynayan, çok nadir bulunuyor. Konser ve düğünlerde çok  alınmasına rağmen, gençler tarafından yarı pop, yarı oryantal yani arabesk usulle oynanıyor. Estetiği

olmayan figürler ve uyumsuzluk, seyredenleri sıkıyor. Ancak 1990'dan sonra, özellikle Sincan tarafında ortaya çıkan ve kaşıkla oynanan usul, Kızılcahamam'da da yaygınlaşıyor.

Diğer Muhabbet Türküleri

Muhabbet, dostların eğlence ve sohbet toplantılarıdır. Orta yaş grubunun katıldığı muhabbette âşık, odanın bir köşesine, diğerleri de kenarlara oturur. Bazen saza ara verilir; yaşlılar hatıralar, menkıbeler ve ders niteliği bulunan hikâyeler anlatır, diğerleri de dinler. Konuşanın sözü katiyen kesilmez.

Sıra saza gelince asla konuşulmaz, dışarı çıkılmaz. Âşığa müdahale edilmez ve ondan istek istenmez. O kendi önceliğine göre çalar, sesi uygun olanlar eşlik eder. Bu şekilde geç vakitlere kadar eğlenilir.

Muhabbet türkülerinin en bilinenleri; Karpuz Kestim, Oyalı Yazma ve Çocuk Türküleri'dir.

Karpuz Kestim

Karpuz kestim yiyen yok

Hâlin nedir diyen yok

Yenile bir yâr sevdim

Gözün aydın diyen yok

Nakarat:

O kız da seni beni ağlatır (Aman)

Yâr yâr aman, ayrılamam

Sevdağımın gözleri yoldadır (Aman)

Oyalı Yazma

Oyalı da yazma başında

Oyaları kaşında

Yeter beklettiklerin

Çeşmelerin başında

Nakarat:

Eymeli yavrum eymeli

Fistan yere değmeli

Bir yiğidin sevdiği

Sevdalımın gözleri yoldadır (Aman)	Dünyalara değmeli
Karpuz kestim kırmızı	Ben armudu dişledim
Şu gelen kimin kızı	Sapını gümüşledim
Gerdanında beni var	Sevdiğimin ismini
Sandım seher yıldızı	Gömleğime işledim

Nakarat

Nakarat

Dulkarı Türküsü

Söz ve Beste: Eğerli Başköylü Hakkı Usta

Sabahtan da kalkar

Acem şalı kapanmak ister	Pazara vardım kömüre
Bir şamar vursan boşanmak ister	Nal paraitse de kodurmam demire
Vasiyetim dul karı almayın	Dul karı almayın zarardır ömre
Alırsanız meclise gelmeyin	Alırsanız meclise gelmeyin

Sabah Oldu Güneş Doğdu Bacadan (Çocuk)

Kaynak: Mustafa EREN-Ömer YALÇIN

Derleyen: Devlet Konservatuvarı

Sabah oldu güneş doğdu bacadan,	Sabah olur çocuk gider oyuna,
Öğlen oldu çocuk gelir hocadan,	Oynar oynar daş doldurur goynuna

Ana benim gaderim yok gocadan,

Nabalı da şu kayanın başına

Nakarat:

Nakarat:

Ana beni niye verdin çocuğa,

Ana beni niye verdin çocuğa,

Oynar oynar kum doldurur kucağa.

Bir depükde yuvarlandı bucağa

Ben giderken ekinlerim göğüdü,

Açıldı mı yaylaların söğüdü,

Tükendi mi köyümüzün yiğidi,

İlahi çocuk Allah'ından bulaydın,

Bulaydın da ben dengime varaydım

Vardım Baktım Süt Büşürür

Kaynak: A. Osman DÖKÜK-Y. ADIBELLİ

Derleyen: Ankara Devlet Konservatuvarı.

Vardım baktım süt büşürür oğul ey,

Vardım baktım bacasına oğul ey,

Südün gaymağın daşurur

Süt büşürür gocasına,

Geldim deyi deel gavşurur Fadimem

Yirmilik altun peçesine Fadimem.

Nakarat

Nakarat

Ah gara gaşın eymeleri

Gönlüm almaz deymeleri

Çöz göksün düğmeleri Fadimem.

Ey haneler haneler oğul ey,

Ayvaz okur ben yazarım oğul ey,

Ortada dönen sunalar,

Tatlı canımdan bezerim

Gız seni doğuran analar Fadimem

Bu yıl da böyle gezelim Fadimem

Nakarat

Nakarat

Ayvazın bindiği atlar oğul ey,

Tabancası çifte patlar

Sarmasın yârimi yadlar Fadimem

Nakarat

Ay Bulutta (Kadın Oyun Havası)

Kaynak: Emine Ünler-H. Tekin GENCER

Derleyen: Sadettin Gürhan-Mustafa Özgül

Kayadan kömüş bakar

Ay bulutta bulutta

Gelin de gelin gel oyna

Kömüşün alını sakar

Mendilim kaldı dutta

vay vay

Delikanlı dururken

Kalırsa varsın kalsın

Gelin de gelin gel oyna

İhtiyara kim bakar

Yenisi var sandıkta	vay vay
Kayaların yılanı	
Kaya dibi duz dibi	Gelin de gelin gel oyna Gel dolanı dolanı
Sular akar buz gibi	vay vay
Çamurdan da yaparlar	
Ellide kocaya varsan	Gelin de gelin gel oyna
Senin gibi oğlanı	
Kabulümsün kız gibi	vay vay
Bahçeye kendir ekdim	
Mektepte okuyorum	Gelin de gelin gel oyna
Urganlıktır urganlık	
Şalvarlık dokuyorum	vay vay
Gerede'den gezdan aldım	
Kız ben seni alıcam	Gelin de gelin gel oyna
Kurbanlıktır kurbanlık	
Babandan korkuyorum	vay vay

Yüce Dağ Başında

Kaynak kişi ve derleyen: Muammer Altınok

Yüce dağ başında melemşesi top biter Yağmur yağar da taş taş üstü

sırmalar

Ah yârim de melemşesi top biter

Ah yârim de taş taş üstü sırmalar

Arasında yedi türlü ot biter

Burma bıyık da gül memeyi tırmalar

Kendin gelmez isen de selamın yeter

Benden yâre selam söylen yeşil

başlı turnalar

Selamı sabahı kestin mi güzel?

Nakarat:

Bir çift söz söyledim küstün mü güzel?

Yüce dağ başında ben de beklerim

Yüce dağ başında oturmuş kartal

Ah yârim ben de beklerim

Açmış kanadını da ne zaman kalkar

Yanan içsilerin ucun eklerim

Bu bizim ahbaplar ölümden korkar

Her nereye varsam da zayi emeklerim

Ölüm Allah'ın emri de ayrılık

olmasaydı

Nakarat:

Nakarat:

Kına Türküleri

Kına gecesi damadın, arkadaşları tarafından evden alınıp sinsin ateşinin yanına getirilmesi esnasında söylenen, bölgenin meşhur “Sabah Oldu” kına türküsü, rahmetli Muzaffer Sarısözen tarafından derlenip notaya dökülmüştür. Türkünün mısra başlarında söylenen “Ah” ünlemi sırasında boğazdan kahırlıca çıkıp yayılan sedalar, söyleyenleri olduğu kadar dinleyenleri de yürekten etkiler.

Bu türkünün bazı bölümlerini rahmetli Muammer Altınok’un kasetinden, bazılarını Karacaörenli Gazi Çırak’tan alarak böyle uzun bir bütünlük içinde arz etmeyi uygun buldum.

Sabah Oldu (Damat Kınası)

Kaynak: Cemil Orhun-Emine Ünler

Derleyen: Muzaffer Sarısözen

Ah sabah oldu, sabah oldu	Tan sesine, tan sesine
Cıgaram yanmaz oldu	Uyandım ezan sesine
Ah cıgaramın dumanından	Ah yârim şahin ben avcı
Gözlerim görmez oldu	Düşeydim ensesine
Ah sabahın seher vaktinde	Ah eşme pınar, eşme pınar
Üç güzel suya gider	Derdimideşme pınar
Ah ikisi su doldurur	Ah hep güzeller suya inmiş
Biri bana naz eder	Bensiz konuşma pınar

Ey su yolu, su yolu	Sabahın erken vaktinde
Boş giden gelir dolu	Avlumuza doldular
Testi kulpun kırılsın	Avlumuzun kapısını
Ağrıdı yârin kolu	Yoluk yoluk yoldular
Erken oluyor erken	Aramıza düşman girdi
Ağlama anam giderken	Yâr bize gelmez oldu
Nasıl ağlamayım hay anam	Kozalısın nazlı yârim
Ata binip giderken	Sen gel akşamüstü
Geniş olsun, geniş olsun	Odaları ak mercandan
Eşiğiniz gümüş olsun	Kahve de pişti fincandan
İşte geldim gidiyorum	Al hançeri vur koynuma
Eviniz (köyünüz) geniş olsun	Ben de bezdim bu candan

Gelin kınalarında söylenen ve halk arasında “gelin ağlatma havası” olarak da bilinen “Gurbetlik Türküsü” epey uzun hâli ve gerçekten insanı duygulandırıp hüznün ortamına götüren söz ve tarzı ile hayli ilginçtir. İnsanın şu anda pek akli almıyor ama gelin kınalarında sanki şartmış gibi olanca hüznü tarzı ile bu türküyü söyleyip gelin ve annesi dâhil orada bulunan herkesi ağlatmaya yönelik bir ortam yaratmanın sırrı herhâlde söyleyende ve ağlayanda gizlidir.

Bu hâlde bile gerek toplum olarak gerek yöre halkı olarak ne kadar duygusal bir yapıya sahip olduğumuz anlaşılabilir. Genel olarak türkülerimizin yapısı incelendiğinde ya aşırı eğlence ve muhabbet ya da ağır bir matem kokusu hemen seziliyor. Bu hâlde “Kızılcahamam bölgesinin insanı saz bulmuş eğlenmiş, yas bulmuş ağlamış.” desek herhâlde yanlış olmaz.

Gurbetlik Türküsü (Kız Kınası-Anonim)

Altın tas içinde kınam ezilir,	Çekiverin atımı binit taşına,
Gümüş tarağınan zülfüm çözülür,	Ellerim ulaşmaz eğerin kaşına,
Şu benim yazım kara yazılır,	Çağırın gardaşımı atın başına.
Aş gel anam, aş gel ben varamıyom,	Aş gel anam, aş gel ben varamıyom,
Ellerin köyünde ben duramıyom.	Ellerin köyünde ben duramıyom.

Kumluk yere ev yapma, ev biter gider,	Kardaşlarım gelmiş ağlayamadım,
Uzak yere kız verme, kız yüter gider,	İnip atlarını bağlayamadım,
Anayı babayı terk eder gider,	El oğlu değil mi söyleyemedim,
Aş gel anam, aş gel ben varamadım,	Aş gel anam, aş gel ben varamadım
Köyleri pek güzel ben duramadım.	Köyleri pek güzel ben duramadım.

Anama giderken battı bir diken,	Teperim tepirim de tepem delinmez,
Kör olsun dikenini yollara döken	Çıkarım bakarım da sılam görünmez,

Ayrılık değil mi belimi bükem,	Sılam görünür de anam görünmez,
Aş gel anam, aş gel uykum geliyor,	Aş gel anam, aş gel uykum geliyor,
Esen rüzgârlardan korkum geliyor.	Esen rüzgârlardan korkum geliyor.

Orak verin ben otları biçeyim,	Gurbetlik gurbetlik zalim gurbetlik,
Anama, babama yollar açayım,	Kayanın başında öter bir keklik,
El oğlu duymadan saklı kaçayım,	Sana yakın ama bana gurbetlik,
Aş gel anam, aş gel el oldum gayri,	Aş gel anam, aş gel el oldum gayri,
Ellerin köyünde del' oldum gayri.	Ellerin köyünde del' oldum gayri.

Yeşil çam dibinde düğünüm olsun,	Örencik belini pınar mı sandın?
Anam var ama babam kim olsun,	Gözümün yaşını siler mi sandın?
Babamın yerine şu agam tutsun,	Bu güzellik sende kalır mı sandın?
Aş gel anam, aş gel ben geledim,	Aş gel anam, aş gel ben geledim,
Uçan kuşlardan haber soramadım.	Uçan kuşlardan haber soramadım.

Sacayağının ayağını demirci döver,	Eğil selvim eğil, ben dalına çıkayım,
Kızının eksiğini babası görer,	Çıkayım çıkayım da sılama bakayım
Aş gel anam, aş gel ben varamadım,	Aş gel anam, aş gel ben varamadım

Köyleri de pek güzel ben duramadım. Köyleri de pek güzel ben duramadım.

Ellerin devesi çölden geç gelir, Salıncakdan düştüm kolum kırıldı,
 Eller ana dedikçe bana güç gelir, Kolum iyi olmadan duvak vuruldu,
 Aş gel anam, aş gel uykum geliyor, Aş gel anam, aş gel uykum geliyor,
 Esen rüzgârlardan korkum geliyor. Esen rüzgârlardan korkum geliyor.

Kürtlerin devesi tuzdan geç gelir, Anamın bacası inceden tüter,
 Öğünden öğüne karnım aç kalır, Ellerin bacası yüceden tüter,
 Eller ana dedikçe bana güç gelir, El kadar ekmeği bana yeter,
 Aş gel anam ben varamıyom, Aş gel anam ben varamıyom,
 Ellerin köyünde ben duramıyom. Aş gel anam ben varamıyom.

Anamın bacası tüter gider, Ellerin kapısı kahr kapısı,
 El kadar ekmeği bana yeter, Anamın kapısı altın kapısı,
 Aş gel anam, aş gel ben geledim, Aş gel anam, aş gel ben geledim,
 Uçan kuşlardan haber soramadım. Uçan kuşlardan haber soramadım.
 Salıncaktan düştüm kolum kırıldı,

Kolum iy' olmadan duvak vuruldu,
 Kara haber de köye duyuldu,
 Aş gel anam, aş gel ben varamadım,
 Köyleri de pek güzel ben duramadım.

KIZILCAHAMAM TÜRKÜLERİ

Kına Türküsü

Sabah oldu, sabah oldu,
 Sigaram yanmaz oldu.
 Sigaramın dumanından,
 Gözlerim görmez oldu.

Sabahan seher vakti,
 Üç güzel suya gider.
 İkisi su doldurur,
 Biri bana naz eder.

Tan sesine, tan sesine,
 Uyandım ezan sesine.

Yârim şahin, ben doğan,

Düşeydim ensesine.

Eşme pınar, eşme pınar,

Derdimideşme pınar.

Hep güzeller suya gelmiş,

Bensiz konuşma pınar.

Ak koyun melemesin,

Mor menekşe derlemesin.

Sevdiğine varmayanlar,

Biz evlendik demesin.

Güneş doğuyor erken,

Ağlama annem giderken.

Nasıl ağlamam yavrum,

Eller alıp giderken.

Gelin Gelin Türküsü

Mektepte okuyorum

Şalvarlık dokuyorum

Kız ben seni alacam

Babandan korkuyorum

Gelin de gelin oyna vay vay

Kaya dibi buz gibi

Sular akar buz gibi

Elli de kocaya varsan

Kabulümsün kız gibi

Gelin de gelin gel oyna

Ay bulutta bulutta

Mendilim kaldı dutta

Kalırsa varsın kalsın

Yenisi var sandıkta

Gelin de gelin gel oyna

Kına Türküsü

Altun tas içinde kınam ezilir,

Gümüş tarağınan örgüm çekilir.

Aşgel garip anam, aşgel ben varamam,

Eller anam dedikçe ben duramam.

Bir orak verin tarla biçeyim,

Biçeyim de anama, babama yollar açayım,

Anadan, babadan vazgeç diyorlar, nasıl geçeyim?

Aşgel garip anam, aşgel ben varamam,

Eller anam dedikçe ben duramam.

Anamın bacası yüceden tüter,

Ei kadar ekmeği bana yeter,

Ellerin kapısı gahir kapısı,

Anamın kapısı altun kapısı.

Aşgel garip anam, aşgel ben varamam,

Eller anam dedikçe ben duramam.

Ellerin devesi çölden geç gelir,

Eller ana dedikçe bana güç gelir,

Aşgel garip anam, aşgel ben varamam,

Eller anam dedikçe ben duramam.

Gurbetlik, gurbetlik, zalim gurbetlik,

Kayanın başında öter bir keklik,

Sana yakın ama bana gurbetlik,

Aşgel garip anam, aşgel ben varamam,

Eller anam dedikçe ben duramam.

Ötme horozum ötme, sabah geç olur,

Gurbete giden kızlara gurbet geç olur,

Aşgel garip anam, aşgel ben varamam,

Eller anam dedikçe ben duramam.

Evlerinin önünde bir büyük kaya,

Çıkarlar bakarlar da gökteki aya,

Kendin gelmezsen babamı yolla,

Aşgel garip anam, aşgel ben varamam,

Eller anam dedikçe ben duramam.

Davulcular çala çala geldiler,

Büyük kapıdan içeriye girdiler,

Anamın, babamın sevgilisini aldılar,

Aşgel garip anam, aşgel ben varamam,

Eller anam dedikçe ben duramam. (*Yadigar SAVCI-Seyhamamı köyü*)

Sabah Oldu

Sabah oldu, sabah oldu,

Sigaram yanmaz oldu,

Sigaramın dumanından gözlerim görmez oldu.

Sabahın seher vakti üç güzel suya gider,

İkisi suyunu doldurur, biri bana naz eder,

Naz etme güzelim, naz etme; şimdi horozlar öter.

Gerede

Altın tas içinde kınam ezilir,

Gümüş tarak ile saçım çözölür.

Gerede Gerede, zalım Gerede,

Anayı, babayı kodun geride.

Ellerin bacası enginden tüter,
 Babamın bacası yüksekten tüter,
 Gerede Gerede, zalım Gerede,
 Anayı, babayı kodun geride.

Bir dalın dibinde bin koyun eğlenir,
 El oğlu değil mi bi daha evlenir.
 Gerede Gerede, zalım Gerede,
 Anayı, babayı kodun geride.

Eller beni döver kazmayınan,
 Babam beni besler hurmayınan,
 Gerede Gerede, zalım Gerede,
 Anayı, babayı kodun geride.

Arzulayıp Geldim

Arzulayıp geldim, can feda olsun.
 Anneciğim sana elveda olsun.
 Anneciğim sana can feda olsun.

Bir daha yollarım düşer mi annem

Derya kenarında balık olaydım

Yüze yüze ben annemi bulaydım

Annem bir çiçek, ben de arı

Özledikçe dalına konaydım.

Yüce dağ başında seyran olur mu?

Yoğurdu süzmeyince ayran olur mu?

Ela gözlerini sevdiğim annem

Sensiz buralarda bayram olur mu?

FIKRALAR

Fıkralar, gerçek hayatla bağı olan vakaları, fikrî, gülünç durumları, tezatları güçlü bir teknik ve tenkitle veren sözlü edebiyat ürünleridir. Fıkralar, ince Türk mizahının bir ürünü olarak karşımıza çıkar. Güldürürken düşündüren, düşündürürken de güldüren fıkralar, tek bir cümle ile çok şey ifade etmek zorundadır. Bu yönüyle fıkralarda yoğun bir anlatım mevcuttur. Bu yoğun anlatımda kelimelerin dizilişi çok önemlidir. Özellikle anahtar kelimeler söylenmeden fıkraların bir espirisi olmaz. Fıkralarda ironi, gülmece ve alay iç içedir.

Dursun Yıldırım, fıkraları, “Malzemesi dile dayanan sözlü edebiyat mahsulleri arasında şekil ve muhteva bakımından kendine has karaktere sahip müstakil edebî bir türdür.” diye tanımlamaktadır.¹³⁷

Fıkralarda mekân geniş bir coğrafyadır. Şahıs, zaman ve mekânda bir belirsizlik olmakla birlikte bunların gerçek hayatla bağlantılı olduğu unutulmamalıdır. Açıklık, anlaşılabilirlik, geçerlilik, canlılık, işlerlik, vecizlik, özlülük fıkraların temel vasıflarıdır. Fıkralar, geçirilmiş olduğu devrin dil hususiyetlerini gösterir. Fıkralarda kahramanlar, gerçeğe, mantığa ve bölgeye uygun konuşurlar.

Birinci fıkra

Yakup Bey’in bir tane kızı var. İbrahim diye de iç güveysi var. Büyük bir bağları var ve oradan kırk elli yük üzümü getiriyorlar. Çiğniyorlar *gorukları* pekmez yapmak için. İş devam ederken de Yakup Bey orada oturuyor. Tabi, köyün ileri gelen birisi, aynı zamanda ağa geçiniyor. Oradan bir köylü geçerken: “Kolay gelsin.” diyor. Bu adama kimse gel üzüm ye, pekmez iç, şıra iç demiyor. Akşam köy odasında bu adam diyor ki: “Kerim Ağa, ağa gibi zak zak atan burada, konuşun. Güveyin yanından geçtim, selam verdim, kolay gelsin, dedim. Ne bir şıra iç ne bir pekmez iç dedi. Sen de burada oturur, öğünürsün.” diyor. Tabi, Yakup Bey’in beti benzi atıyor. Adamın rengi toprak gibi oluyor. Sinirleniyor ama belli de etmiyor. Ekabir bir adam tabi. Birden kalksa olmayacak. On beş-yirmi dakika oturduktan sonra usulca kalkıyor ve güveyin yanına doğu gidiyor ve:

_Kolay gelsin, demiş.

_Sağol dayı, hoş geldin, safa getirdin.

_Ne yaptın, işleri azalttın mı?

_Dayı yapıyoruz işte.

¹³⁷ Yıldırım, Dursun, “Türk Edebiyatında Bektaşî Fıkraları”, Akçay Yay., Ankara, 1999, s. 1.

_Demin Kerim Ağa geçti mi buradan?

_He dayı geçti.

_Selam verdi mi?

_Verdi.

_Kolay gelsin, dedi mi?

_Dedi.

_Peki, sen ne yaptın? Pekmez iç, şıra iç, üzüm ye, dedin mi?

_Yahu dayı herhâlde unuttum, demedim.

_Avradını bilmem ne yaptığının Köpekli Ahmetinin oğlu.

Ne kadar pekmez varsa kazanda ve yapılacakları da hepsini deviriyor.

_Sen buradan geçen adama beni mahcup edeceksin, demeyeceksin üzüm ye, şıra iç falan. Ondan sonra da ben sana bunu yedirecem, öyle mi?

Alayını dökmüş. Olukta çiğnenecek üzümünden tutun da avludaki sepetlerde duran üzüme kadar hepsini ters çevirmiş, üzerine çıkıp çiğnemiş.

_Al artık ne yaparsan yap, diyor.

Üzüm suları onun evinin altındaki arktan yüz metre aşağı doğru akmış. (*Mahkemeağacın köyü-Ali ŞAHİN*)

İkinci fıkra

Saraycık köyünde -şimdi nasıl oluyorsa- akşam köy odasında elektriği yakıyorlar. Belli bir saat toplanıyorlar. Daha sonra yatsı namazını

falan kılıp dağılıyorlar. Herkes evine gidecek artık köy odasından. Demişler ki “Biriniz şu ışığı söndürün.” “Nerden sönerdi bu?” Su atmışlar, süpürge fırlatmışlar, üfürmüşler falan sönüyor. Beklemişler. Birisi “Durun, ben Ağacın’da gördüm. Ellerini şöyle duvarlara sürüyorlar kendiliğinden bu sönüyor.” demiş. Anahtar duvarda ya. Şimdi neyse ellerini duvarlara sürterlermiş böyle. Gezerken tesadüfen birinin eli anahtara dokunmuş kapanmış. “Hah! Gördünüz mü, Ağacınlılar da böyle yapıyor.” demişler. *(Ali Şahin-Mahkemeağacın köyü)*

Bu Saraycık köyündekiler orman alanında büyük bir çam bulmuşlar, onu kesecekler. Ama yukarı doğru devirecekler fakat alt taraf uçurum. Tabi, çok zor bunu yukarı doğru devirmek. “Ne yapalım, ne edelim?” diyorlar. Oranın bir hatibi varmış meşhur. “Hatip akıllı, ona soralım.” diyorlar. Çağırıyorlar ve hatip geliyor.

—Hatip ne yapacağız bunu?

—Eşek inat olur. Sağlam urganla çamı taşa bağlar, eşeği de bu tarafa doğru çekeriz. Keserken çam bu tarafa gitmez eşek çeker, diyor.

Eşeği bağlıyorlar, çamı kesiyorlar, tabi koskoca dört yüz-beş yüz kiloluk ağaç, eşek mi dinler, tırı bağlasan çeker. Uçuruma doğru inerken urgan da sağlammış aksi gibi, eşeği böyle havadan çeviriyor. O arada aşağıdan biri bakarmış. “Sakın Allah’ım sakın, nalı mıhı çarpmasın!” demiş. *(Ali Şahin-Mahkemeağacın köyü)*

Üçüncü fıkra

Bu çeltik işinde, şimdi çeltik biçildikten sonra bizim peçe dediğimiz belli bir miktar ipin üzerine, urganın üzerine yığılıyor. Sırtına alıyorsun, toplama yerine götürüyorsun onu. Orada sopalarla dövülüyor, pirinç sapından ayrılıyor. Şimdi o anda tarlada, *lek* dediğimiz çeltik tarlasında ufaklı büyüklü çok kurbağa olur. Saraycık’ta *Ganamış* lakaplı, Mustafa diye birisi varmış. Duvar önünde birisine peçe çekiyormuş. Tarladan alıyor, yığma yerine

götürüyor. Cebinde de aydın yemişi denilen incir var. Giderken bir taraftan da onu atıştırıyor. Eliyle urgan tuttuğu için ağzıma atacam derken incir elinden tarlaya düşüyor. Düştüğü yere hemen aceleyle elini sallıyor, o anda dikkat etmeden kaldırıp ağzına atıyor. Çiğneyince kurbağa “vırık!” diyor tabi, canlı hayvan.

—Valla, vırık desen de yiyeceğim, cırık desen de. Para verdim, diyor.
(*Ali Şahin-Mahkemeağacın köyü*)

Dördüncü fıkra

Saraycık köyündekiler askerlerle ve ormancılarla kışın dağa oduna gidiyor. Baltayla kuvvetlice vurayım derken vücut bu biçim oluyor, savuruyor baltayı, ayağını şöyle direyince çarık da tüylü tabi, hayvan derisi. Ayağını kaldırıncı çarığın tüylü ucu karın altından çıkmış. Şöyle bir bakıyor.

_Tavşan ne arıyor burada, diyor.

Tavşanı kaçırmayım derken yukarıdan baltayı indiriverince ayağının taraklı yerinden balta ayağına geçiveriyor ve balta ayağını koparıyor. Tabi, yanında arkadaşları da var. Başlıyor bağırmaya. Anam öldüm, bittim derken öbürü koşup geliyor.

_Hayrola ne oldu? Diyor.

_Ya sorma, böyle böyle oldu, diyor.

Hemen yalan dolandan sarıp sarmalıyorlar orayı. Hemen katıra bindirip köye getiriyorlar. Tam köye girerken o ayağını kesen, ıslık çalmaya başlıyor.

Öbürü: “Lan oğlum, hayrola? Canın çıkıyor, sen ıslık çalıyorsun.” diyor.

_Senin aklın ermez. Dost var, düşman var, diyor. (Ali Şahin-Mahkemeağacın köyü)

Beşinci fıkra

Yazın tarlada çalışmaktan dolayı yatsı namazına pek giden olmuyor. Kılan evinde kılıyor. Kılmayan da kılmıyor. Mahkemeağacın köyünde Hafız Mehmet adında yaşlı bir hoca varmış. Elektriğin olmadığı zaman da elinde feneri ile camiye gidiyormuş. Camide uyuyakalmış. Köyün adamı demiş ki: “Bu hoca artık yaşlandı. Başka bir imam bulalım, bu otursun artık.” Az ilerideki Kurumcu köyünden bir imamla anlaşıyorlar.

Hoca: “Şu tarihte gelirim. Yalnız sizin köyünüzde hoca var o ne olacak?” diyor.

_O ayrılacak, diyorlar.

_Ayrılacak mı?

_Evet, yaşlandı. Uyuyor camide falan. O ayrılacak artık.

_İkna ettiniz mi? Diyor.

_Yok, daha ikna edilmedi.

Köye gelince şimdi bütün bu olanları köyün hocası duyuyor. Tabi, duyunca kendine göre üzüyor, kızıyor. Ne yaparım diye çare düşünüyor. Tutuyor, kimseye söylemeden oradaki hocaya muhtarın ağzından mektup yazıyor. “Hoca, biz seninle konuştuk ama şöyle böyle oldu.” diye.

_Biz bu işten vazgeçtik. Sen gelme, görevinde kal, diyor. Biz hocamızla devam edeceğiz, diye.

Mektup, Kurumcu köyündeki hocanın eline geçiyor, atıyor cebine mektubu. Tabi, buradaki köylüler ise hocanın gelmesini bekliyorlar bir taraftan.

Gel zaman git zaman hoca gelmeyince buradakiler merak ediyorlar. Muhtar bir gün pazara gittiğinde hoca ile karşılaşılıyor ve:

_Yahu hoca ne oldu? Hani sen bizim köye gelecektin, diyor.

Hoca da mektubu çıkarıp gösteriyor. Sen böyle böyle yazmışsın, ben hazırlandım, eşyalarımı topladım ama onun için gelmedim, diye.

Muhtar: “Biz sana mektup falan yazmadık, biz seni bekledik. Bir yanlışlık var bu işte.” diyor.

Bunu kim yazar? Ahmet mi yazar, Mehmet mi yazar? Derken, ekâbir toplanıyor. “Bunu yapsa yapsa bizim hoca yapar. Çağırın bakalım şunu köy odasına!” derler. Hoca odaya gelince:

_Hoca, yahu koskoca adamsın, bunu niye böyle yaptın? Yeter artık sen yaşlandın. Bize kırk elli sene hizmet ettin. Otur sen, çekil köşene. Bize camide vaaz et, nasihat et, derler.

Hoca: _Olmaz, ben size bu kadar hizmet ettim, bu kadar kahrınızı çektim. Nasıl olur da bana sormadan imam tutarsınız? Der.

Köylü ne kadar sebep getirirse de hoca kabul etmez. “Ben ondan iyi yaparım.” diye ısrar eder.

Köylülerden biri: _Hoca, sana yıllık bir yarım ekim veriyorduk. Biz bu hocayı hane başına yarım *şiniğe*, tuttuk, der.

Hoca: _Ulan ben bir *mucura* da dururdum, der.

En sonunda köylülerden Yakup Alisi denen, uzun yıllar Rusya’da esir kalan adam: _Hafız Mehmet, sen hoca filan değilsin. Sen yarım hafızsın, yapamıyon bu işi, gayri yeter, senelerce yaptın. Bu tutacağımız hoca okumuş bir hoca, tam hafız. Bıktık artık senden, goyver yakamızı, diyor.

Öyle deyince rahmetlik Hafız Mehmet, ceplerini karıştırıyor, elini bir o tarafa salıyor, bir bu tarafa salıyor. Müftülüğün verdiği beratını çıkartıyor ve:

_Ulan bunu anan mı verdi? Buna berat derler, berat, diyor.

Yakup Alisi de lafın altın da kalır mı? O da gençlere dönüp diyor ki:

_Lan oğlum, benim gözüm pek görmez. Şunun beratına bir bakın Allah aşkına. Bu sırf Mahkemeağacın’da imam duracak diye mi yazıyor yoksa başka köylerde de imam durabilecek mi? Haa, bu ölünceye kadar Mahkemeağacın’da duracak diyorsa dursun, zararı yok. Eğer başka köylerde de imamlık yapabilir diyorsa gitsin, Değirmenönü köyünde imamlık yapsın. Zararı yok ücretini gene biz verelim, diyor.

Sonunda Hoca kendiliğinden razı olup görevi bırakır ve yeni Hoca da göreve başlar. *(Ali Şahin-Mahkemeağacın köyü)*

Altıncı fıkra

Yakup Ali Bey; sert, acımasız bir adam olarak bilinir. Köyün altında, bunların sülalesine ait bostan yaptıkları, soğan ektikleri büyük bir tarlaları vardı. Oraya bir kulübe yapmış, devamlı o arada beklerdi. Orada otururken birgün çingene çocukları kavun, karpuz çalmak için bostana giriyorlar. Çocukların üç tanesini iple bağlıyor ve kulübenin yanına getiriyor. Ağustos ayı, güneşin altına çocukları yatırıyor. Sırtlarına da taş koyuyor ve: “Eğer kıpırdarsanız ve taşları düşürürseniz sizi vururum!” diyor. Gel zaman git zaman çocuklar dururken tabi, hâliyle çocuklar yoruluyor, takatleri kalmıyor. Kendi de gölgeye oturmuş çocukları izliyor. Bu arada çocuklardan birisi korkudan titrerken sırtındaki taşı düşürüyor.

Çocukların yanına gidiyor ve: “Ne ağlıyorsun lan?” diyor.

_Yav Ali Dayı, daşımın birisi düştü de, demiş.

_Ulan eşşekoğlu eşek! Birisi düştüyse iki tane daha korum, demiş.

Bu olayın ardından eğer bulunduğu yerden kaçmasa ertesi gün çingeneler Yakup Dayı'yı öldüreceklermişti. (*Mahkemeağacın köyü-Ali ŞAHİN*)

Yedinci fıkra

Yakup Bey tilkiyi yakalıyor. Dinamit lokumunun birini yağlayarak tilkinin arka tarafına sokuyor. Fitili de biraz uzun bırakıyor. Fitilin ucunu ateşleyerek salıveriyor tilkiyi. Tilki, “Kurtuldum!” diye seyirtmiş. (*Mahkemeağacın köyü-Ali ŞAHİN*)

Sekizinci fıkra

1950’li yıllarda, köyde “Dünya batacak!” diye bir laf çıkıyor. Tabi, bu laflar da genelde köy odasında konuşuluyor. Köy odasına bir kadın geliyor ve diyor ki:

_Lan Ali, dünya batacakmış, öyle diyorlar, ne yapacağız dünya batarsa?

_Ulan Rafıali’nin kızı! Dünya kurulurken bir kürek çamur mu koydun? Batarsa batsın, diyor. (*Mahkemeağacın köyü-Ali ŞAHİN*)

Dokuzuncu fıkra

Köyde fakir aileden birinin oğlunun evlilik çağı gelmiş, evde oturuyormuş öyle. Annesiyle babası da ahıra inmişler, hayvanlara bakıyorlarmış. Oğlanın anası, babasına demiş ki:

_Oğlanın evlenme zamanı geldi. Fakiriz, para pul, bir şey yok. Ne yapalım, eşeği satalım bari.

Oğlan da bunu yukarıdan duyuyor. Gel zaman git zaman oluyor. Bir iki yıl geçiyor. Evlendiren de yok evlenen de. Oğlan annesine:

_Yahu anne, hani babamla damda bir eşek lafınız vardı, ne oldu? Diyor. (*Mahkemeağacın köyü-Ali ŞAHİN*)

Onuncu fıkra

Adamın biri çerçicilik yaparmış. Köy köy gezdiği için evine üç dört ayda bir uğrarmış. Bir gün karısına:

_Hanım, sen ölsen bile ben evlenmem, demiş.

Hanımı da: _Evlenirsin, evlenirsin, demiş.

Adam: _Yok hanım, Allah göstermesin, evlenmem, demiş. Evin hanımı, adam gidince annesine: “Şu benim adama bir oyun yapalım.” demiş. “Benim öldüğümü söyleyin, bana da bir mezarlık yapalım, o arada ben filanca köye giderim.” demiş. Gel zaman git zaman çerçici adam köyüne dönmüş. Dönmüş ama köyde bir gariplik var. Bakkala sormuş, bakkal: “Ben söylemem arkadaş!” demiş. Manava gitmiş, manav: “Ben de söylemem!” demiş. Adam, konu komşu, önüne çıkan herkese sormaya başlamış. Komşunun birisi: “Başın sağ olsun, senin hanım vefat etti.” demiş. Adam bir gün, iki gün derken aylarca ağlamış. Evin çocuklarından birisi babasına: “Baba seni evlendirsek artık.” demiş. Babası: “Rahmetliğe de söz verdim ama bilmem ki.” demiş. Adamı ikna etmişler ve karısının saklandığı köye sözde kız bakmaya götürmüşler. Kadın kahveleri getirmiş. Adam da kafasını kaldırıp bir bakmış ki karısı karşısında duruyor. “Yav hanım, sen ölmemiş miydin?” demiş. Kadın, elindeki tepsiyi adamın kafasına geçirmiş. “Boyun devrilsin inşallah!” demiş. (*Yadigar SAVCI-Seyhamamı köyü*)

Peşin Para (On birinci fıkra)

Nasrettin Hoca, adamın birine borçluymuş. Adam, parasını almaya gelmiş. Birkaç defa almaya gelmiş ama alamamış. Üçüncü gelişinde Hoca oğlunu göndermiş. Hoca, oğluna tembih etmiş: “Oğlum, babam karaçalı tohumuna gitti, yol kenarlarını ekeceğiz, çalı bitecek. Koyunlar geçerken tüyleri takılacak. O yünleri toplayıp halı dokuyacağız. Halıyı satıp parayı vereceğiz, de.” demiş. Alacaklı bu haberi alınca gülmüş. Hemen Hoca dışarı çıkmış, güldüğünü duyunca. Alacaklıya: “Peşin parayı duyunca güleceğinin geldi değil mi?” demiş. (*Yukarı Karaören köyü Yaylası-27.06.2004*) (bk. 83. fotoğraf)

Neresinde? (On ikinci fıkra)

Hocaya sormuşlar: “Tabut giderken neresinde bulunmak lazım? Önünde mi arkasında mı, sağında mı solunda mı?” diye “İçinde olma da neresinde olursan ol.” demiş. (*Mehmet KAPLAN-İğciler köyü*)

KAYNAKÇA

A. KİTAPLAR

Ahmet Vefik Paşa, Şecere-i Türkî, İstanbul, 1863. Lehçe-i Osmanî, İstanbul, 1306.

Akalın, Mehmet, Tarihî Türk Şiveleri, Ankara, 1998.

Alptekin, Ali Berat, Halk Hikâyelerinin Motif Yapısı, Akçağ Yayınları, Ankara, 1997.

...Taşeli Masalları, Akçağ Yayınları, Ankara, 2002.

Ali Seydi, Resimli Kâmus-ı Osmanî, İstanbul, 1330.

Arat, Reşit Rahmeti, Eski Türk Şiiri, Ankara 1965.

Azadovski, Mark, Sibiryâ'dan Bir Masal Anası, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2002.

Banarlı, Nihad Sâmi, Resimli Türk Edebiyatı Tarihi, Cilt: 1-2, MEB Devlet Kitapları, Millî Eğitim Basımevi, İstanbul, 1971.

Mahir, Behçet, (Anlatan) Köroğlu Destanı, (Hazırlayan: M. Kaplan–M. Bali), Ankara, 1973.

Boratav, Pertev Naili, 100 Soruda Türk Halk Edebiyatı, Gerçek Yayınevi, İstanbul, 1995.

...100 Soruda Türk Folkloru, Gerçek Yayınları, İstanbul, 1994.

...Halk Hikâyeleri ve Halk Hikâyeciliği, Ankara, 1993.

...Köroğlu Destanı, Adam Yayınları, İstanbul, 1984.

Bozyiğit, A. Esat, Sosyal ve Kültürel Açından Başkent Ankara Konulu Seçme Makaleler Bibliyografyası (1923-2003), Kültür Ajans Yay., Nu.:6, Ankara, Eylül 2003.

Çay, Abdülhaluk, Türk Millî Kültüründe Hayvan Motifleri, Ankara, 1990.

Çınar, Ali Abbas, Türk Dünyası Halk Kültürü Üzerine İncelemeler, Muğla, 1996.

Çobanoğlu, Özkul, Türk Halk Kültüründe Memoratlar ve Halk İnançları, Akçağ Yayınları, Ankara, 2003.

...Türk Dünyası Epik Destan Geleneği, Akçağ Yayınları, Ankara, 2003.

Halkbilimi Kuramları ve Araştırma Yöntemleri Tarihine Giriş, Akçağ Yayınları, Ankara, 2002.

Devellioğlu, Ferit, Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat, Aydın Kitabevi Yayınları, Ankara, 1997.

Dilçin, Cem, Örneklerle Türk Şiir Bilgisi, TDK Yayınları, Ankara, 2000.

Dizdaroğlu, Hikmet, Halk Şiirinde Türler, Ankara, 1969.

Ebulgazi Bahadır Han, Şecere-i Terâkime, (Hazırlayan: Zuhal Kargı Ölmez), Simurg Yayınları, Ankara, 1996.

Eker, Muzaffer, Yabanâbâd 2000, Kızılcahamam Belediyesi Kültür Yayınları, Kızılcahamam, 2001.

...Osmanlı Kazası Yabanâbâd'dan Cumhuriyet İlçesi Kızılcahamam'a, Ankara, 2005. (basılmamış eser)

Ekici, Metin, Halk Bilgisi (Folklor) Derleme ve İnceleme Yöntemleri, Geleneksel Yayınları, Ankara, 2004.

Elçin, Şükrü, Halk Edebiyatına Giriş, Akçağ Yayınları, Ankara, 2001.

...Kerem ile Aslı Hikâyesi, İstanbul, 1949.

Ercilasun, Ahmet Bican, Türk Dünyası Üzerine İncelemeler, Ankara, 1993.

...Dilde Birlik, Ankara, 1993.

Erdentuğ, Nermin, Sosyal Âdet ve Gelenekler, Kültür Bakanlığı Yay.: 254, Halk Kitapları: 4, Ankara 1977.

Ergin, Muharrem, Dede Korkut Kitabı (Metin-Sözlük), Boğaziçi Yayınları, Ankara, 1964.

...Orhun Abideleri, Boğaziçi Yayınları, İstanbul, 1972.

Ergun, Metin, Türk Efsanelerinde Değişme Motifi (I-II), TDK Yay., Ankara, 1997.

Eren, Hasan, Türklük Bilimi Sözlüğü (1: Yabancı Türkologlar), TDK Yay., Ankara, 1998.

Esin, Emel, İslamiyetten Önceki Türk Kültür Tarihine ve İslam'a Giriş, Türk Kültürü El Kitabı, İstanbul, 1978.

...Türk Kosmolojisi, İstanbul, 1979.

...Türk Kültür Tarihi ve İç Asya'daki Erken Safhalar, Ankara, 1985.

Goldstein, S. Kenneth, Sahada Folklor Derleme Metotları, Kültür ve Turizm Bakanlığı MİFAD Yay.: 49, Kılavuzlar, El Kitapları, Tarihçeler Dizisi: 4, Ankara, 1983. (Çev.:Prof. Dr. Ahmet E. Uysal)

Ziya Gökalp, Türkleşmek İslamlaşmak Muasırlaşmak, Kamer Yayınları, İstanbul, 1996.

...Hars Ve Medeniyet, Ankara 1972.

...Türk Medeniyeti Tarihi, İstanbul, 1974.

...Türkçülüğün Esasları, İstanbul, 1970.

...Altun Işık, İstanbul, 1923.

...Kızıl Elma, İstanbul, 1914.

Gökyay, Orhan Şaik, Dedem Korkud'un Kitabı, İstanbul, 1973.

...Eski, Yeni ve Ötesi (Seçme Makaleler 1), İletişim Yayınları, İstanbul, 1995.

Gumilöv, L. N., Eski Türkler (Çeviren: Ahsen Batur), Birleşik Yayıncılık, İstanbul, 1999. (592 s.)

Gülay, Abdullah, Ağasar Çepni Kültürü Geyikli Folklor-İnceleme-Araştırma, Geyikli Belediyesi Kültür Yayınları, İstanbul, Mayıs 2001.

Günay, Umay, Aşık Tarzı Şiir Geleneği ve Rüya Motifi, Akçağ Yayınları, Ankara, 1999.

Günay, Ünver-Güngör, Harun, Başlangıçtan Günümüze Türklerin Dinî Tarihi, Ankara, 1997.

Güngör, Erol, Dünden Bugünden Tarih-Kültür ve Milliyetçilik, Ötüken Yayınları, İstanbul, 1997.

...Kültür Değişmesi ve Milliyetçilik, Ötüken Yayınları, İstanbul, 1999.

...Türk Kültürü ve Milliyetçilik, Ötüken Yayınları, İstanbul, 2002.

Güzel, Abdurrahman-Ali Torun, Türk Halk Edebiyatı El Kitabı, Akçağ Yayınları, Ankara, 2003.

...Dinî-Tasavvufî Türk Edebiyatı, Akçağ Yayınları, Ankara, 1999.

Hassan, Ümit, Eski Türk Toplumu Üzerine İncelemeler, Alan Yayınları, İstanbul, 2000.

Hüseyin, Kâzım Kadri, Türk Lügati, İstanbul, 1928.

İnan, Abdülkadir, Manas Destanı, Ankara, 1985.

...Eski Türk Dini Tarihi, Ankara, 1972.

...Makaleler ve İncelemeler, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yay., Ankara, 1987.

...Manas Destanı, 2. Baskı, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1985.

Kafesoğlu, İbrahim, Türk Millî Kültürü, Boğaziçi Yay., İstanbul, 1986.

...Eski Türk Dini, Kültür Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 1980.

Karaalioğlu, Seyit Kemal, Edebiyat Terimleri Kılavuzu, İstanbul, 1975.

Kalafat Yaşar, Balkanlardan Uluğ Türkistan'a Türk Halk İnançları 1, T.C. Kültür Bakanlığı Kültür Eserleri, Ankara, 2002.

Karaca, Sebahattin, Her Yönüyle Dünden Bugüne Ağasar-Şalpazarı, İstanbul, Ağustos 2000.

Komisyon, Türk Ansiklopedisi, Ankara, 1971.

...Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara, 1991.

...Tarama Sözlüğü, Ankara, 1965.

...Türk Dünyası El Kitabı, TKAE Yay., Ankara, 1992.

...Türkiye’de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü, 2. baskı, Ankara, 1993.

Koşay, Hamit Zübeyr, Makaleler ve İncelemeler, Ankara, 1974.

Köprülü, Mehmet Fuat, Edebiyat Araştırmaları, TTK Yay., Ankara, 1999.

...Türk Edebiyatı Tarihi, İstanbul, 1981.

Kösoğlu, Nevzat, Türk Dünyası Tarihi, İstanbul, 1990.

Krohn, Julius, Kaarle Krohn, Halk Bilimi Yöntemi, çev.: Günsel İçöz, Yayına hzl.: Prof. Dr. Fikret Türkmen, TDK Yay., Ankara, 2004.

Kunos, Ignacz, Türk Halk Edebiyatı, İstanbul, 1925.

Mahmud Kaşgarî, (Çeviren: Besim Atalay), Divanü Lûgati-it Türk, C: I-II-III-IV, TDK Yay., Ankara, 1998.

Naci, Muallim, Lügâti Naci, İstanbul, 1230.

Ocak, Ahmet Yaşar, Alevi ve Bektaşî İnançlarının İslam Öncesi Temelleri, İletişim Yay., İstanbul, 2000.

Öcal, Oğuz, (Editör) Türk Halk Edebiyatı El Kitabı, Grafiker Yay., Ankara, 2004.

Öcal, Oğuz, Türk Dünyası Halk Biliminde Yöntem Sorunları, Akçağ Yay., Ankara, 2000.

Oğuz, M. Öcal, (Editör) Halkbiliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar, Millî Folklor Yay., Ankara, 2003.

Oğuz, M. Öcal, (Editör) Dünya Halkbilimi Çalışmaları Tarihi, Millî Folklor Yay., Ankara, 2003.

Ögel, Bahaeddin, İslamiyet'ten Önce Türk Kültür Tarihi, Ankara, 1988.

...Türk Mitolojisi, Ankara, 1971.

...Türk Kültür Tarihine Giriş, 1989.

...Türk Kültürünün Gelişme Çağları, İstanbul, 1971.

Örnek, Sedat Veyis, Türk Halk Bilimi, Kültür Bakanlığı Yay., 2. Baskı, Ankara, 2000.

Özkan, İsa, Türkiye ve Tatar Türkçesiyle Nasreddin Huca Mezekleri, Nasreddin Hoca Fıkraları, TİKA Yay., Ankara, 1999. (374 s.)

...Yusuf Bey-Ahmet Bey (Bozoğlan) Destanı, Kültür Bakanlığı Yay.: 1012, Türk Dünyası Edebiyatı Dizisi: 5, Ankara, 1989. (756 s.) (Doktora Tezi, 1987)

Pakalın, M. Zeki, Osmanlı Deyimleri Sözlüğü, Dergâh Yay., İstanbul, 1981.

Radloff, W., Manas Destanı, (Hzl.: Emine Gürsoy-Naskali), Ankara, 1995.

Sami, Şemseddin, Kâmus-ı Türkî, Çağrı Yay., İstanbul, 1989.

Sezen, Lütfü, Halk Bilimi ve Derleme Metotları, Atatürk Üniversitesi Yay., Erzurum, 1995.

Sümer, Faruk, Oğuzlar (Türkmenler), Ankara, 1972.

...Türklerde Atçılık ve Binicilik, Ankara, 1983.

Tahir'ül Mevlevi, Edebiyat Lügatı, İstanbul, 1973.

Tan, Nail, Folklor (Halk Bilimi) Genel Bilgiler, Kitap Matbaacılık, İstanbul, 2003.

...Türk Halk Edebiyatı Derleme Bilgileri, I-II Folklor, 1971.

Taneri, Aydın, Türk Devlet Geleneği, Ankara, 1981.

...Türk Kavramının Gelişmesi, Ankara, 1983.

Tanyu, Hikmet, İslamlıktan Önceki Türklerde Tek Tanrı İnancı, İstanbul, 1986.

Thompson, Stith, Motif-Index of Folk-Literature, Helsinki, 1952.

Timurtaş, F. Kadri, Tarihi İçinde Türk Edebiyatı, Vilayet Yay., İstanbul, 1981.

Togan, Zeki Velidi, Bugünkü Türkili Türkistan ve Yakın Tarihi, Enderun Kitabevi, İstanbul, 1981.

...Oğuz Destanı Reşideddin Oğuznâmesi, Tercüme ve Tahlili, İstanbul, 1982.

...Türklüğün Mukadderatı Üzerine, İstanbul, 1977.

...Umumi Türk Tarihine Giriş, İstanbul, 1970.

Turan, Ahmet Nezihi, Yabanâbâd Tarihini Ararken, Kızılcahamam Belediyesi Yay., Mart 1999, Ankara.

Turan, Osman, Oniki Hayvanlı Türk Takvimi, İstanbul, 1941.

...Türk Cihan Hâkimiyeti Mefkûresi Tarihi, İstanbul, 1993.

Türkdoğan, Orhan, Kültür ve Sağlık – Hastalık Sistemi, MEB Yay., İstanbul, 1991.

Türkmen, Fikret, Prof. Dr. Âşık Garip Hikâyesi, Akçağ Yay., Ankara, 1995.

Vambery, Arminius, Bir Sahte Dervişin Orta Asya Gezisi, Ses Yay., İstanbul, 1993.

Yaman, Ertuğrul, Türk Dünyası Ortak Edebiyatı, Ankara, 1998.

Yıldırım, Dursun, Türk Bitiği, Araştırma/İnceleme Yazıları, Akçağ Yay., Ankara, 1988.

...Türk Edebiyatında Bektaşî Fıkraları, Akçağ Yay., Ankara, 1999.

Yörükkan, Yusuf Ziya, Anadolu'da Yörükler ve Tahtacılar.

Yusuf Has Hacib, Kutadgu Bilig, (Hızl.: Reşit Rahmeti Arat), Ankara, 1959.

B. MAKALELER, BİLDİRİLER ve TANITMA YAZILARI:

Abdülkadiroğlu, Abdülkerim, “Dinî Folklor veya Dinî-Manevi Halk İnançlarıyla ilgili bir sınıflandırma denemesi”, Türk Folkloru Araştırmaları, 1986/1, Kültür ve Turizm Bakanlığı Millî Folklor Araştırma Dairesi Yay.:73, Ankara, 1986, s.1-23.

Acaroğlu, M. Türker “Türk Halkbilgisi Kaynakçası Üzerine”, 1. Uluslararası Türk Folklor Kongresi Bildirileri 1. C: Genel Konular, Kültür Bakanlığı Millî Folklor Araştırma Dairesi Yay.:16, Ankara, 1976, s.21-46.

Acıpayamlı, Orhan, “Klasik Folklorun Temel Özellikleri Üzerine”, 1. Uluslararası Türk Halk Edebiyatı Semineri: 7-9 Mayıs 1983, Eskişehir Yunus Emre Kültür Sanat ve Turizm Vakfı Yay.:1, Eskişehir, 1987, s.15-17.

Akar, Rüştü, “Türk Folklor Müzesinin Kurulmasında Karşılaşılan Problemler” IV. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Bildirileri 1. C: Genel Konular, Kültür Bakanlığı Halk Kültürlerini Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü Yay.: 164, Ankara, 1992, s.1-4.

Alptekin, Ali Berat “Tarihî-Coğrafi Metodu Anonim Halk Şiirine Tatbik Edebilir miyiz?”, IV. Uluslararası Türk Halk Edebiyatı ve Yunus Emre Semineri, 11-13 Mayıs 1989, Eskişehir Valiliği Yay.:13, Eskişehir, 1991, s.7-25.

And, Metin, “Türk Folklorunda Oyun Kavramı ve Oyunun Önemi”, I. Uluslararası Türk Folklor Semineri Bildirileri, 8-14 Ekim 1973, Başbakanlık Kültür Müsteşarlığı Millî Folklor Araştırma Dairesi Başkanlığı Yay.: 9, Ankara, 1974, s.305-314.

Arılı, Mustafa-İlgaz, Feryal, “Türk El Sanatları Üzerine Yöntem ve Öneriler”, IV. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Bildirileri, C: 5 Maddi Kültür, Kültür Bakanlığı Halk Kültürlerini Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü Yay.:168, Ankara, 1992, s.23-27.

Aslanoğlu, İbrahim, “Geçen Yüzyıllarda Folklorumuza Işık Tutan Kaynaklar”, I. Uluslararası Türk Folklor Kongresi Bildirileri, C: 1 Genel Konular, Kültür Bakanlığı Millî Folklor Araştırma Dairesi Yay.: 16, Ankara, 1976, s.69-74.

Bali, Muhan, “Halk Şiiri Araştırmalarına Teorik Bir Yaklaşım Denemesi”, IV. Uluslararası Türk Halk Edebiyatı ve Yunus Emre Semineri, 11-13 Mayıs 1989, Eskişehir Valiliği Yay.: 13, Eskişehir, 1991, s.47-56.

Baltacıoğlu, İsmail Hakkı, “Folklorun Ana Konusu”, I. Uluslararası Türk Folklor Semineri Bildirileri, 9-14 Ekim 1973, Başbakanlık Kültür Müsteşarlığı MİFAD Yay.: 9, Ankara, 1974, s.1-2.

Birdoğan, Nejat, “Türkiye Folklor ve Etnografya Atlası Üzerine”, I. Uluslararası Türk Folklor Kongresi Bildirileri, C: 1 Genel Konular, Kültür Bakanlığı Millî Folklor Araştırma Dairesi Yay.:16, Ankara, 1976, s.75-77.

Birinci, Ali, “Hatırat Türünden Eserlerin Türk Folkloru Araştırmalarında Yeri”, III. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri I. C: Genel Konular, Kültür ve Turizm Bakanlığı Millî Folklor Araştırma Dairesi Yay.: 77, Ankara, 1986, s.63-68.

Birinci, Necat, “Balıkesir Bilmeceleri Üzerine Coğrafi Bölgeler Bakımından Karşılaştırmalı Bir Deneme”, İlmî Araştırmalar, nu.: 8, İstanbul, 1999, s.85-93.

Boratav, Pertev Naili, “Millî Sanatın Kaynağı Olarak Folklor”, Yurt ve Dünya, Sayı: 5, Mayıs 1941.

Dizdaroğlu, Hikmet, “Halk Şairi-Saz Şairi”, Türk Halk bilimi Araştırmaları Yıllığı 1977, Kültür Bakanlığı Millî Folklor Araştırma Dairesi Yayınları: 28, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 1979, s.59-71.

Doğanç, Ayhan, “Gelenek Sözcüğünün Düşündürdükleri”, Türk Folkloru Araştırmaları Yıllığı 1975, Kültür Bakanlığı Millî Folklor Araştırma Dairesi Yay.: 17, Ankara, 1976, s.65-66.

Erginer, Gürbüz, “Halk bilimde Fonksiyonel Yaklaşım ve Fonksiyonel Çözümleme”, III. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri I. C: Genel Konular, Kültür ve Turizm Bakanlığı Millî Folklor Araştırma Dairesi Yay.: 77, Ankara, 1986, s.113-116.

Gözaydın, Nevzat, “Ağız ve Halk Bilimi Derlemelerinde Kaynak Kişi”, Türk Dili, Sayı: 628, Nisan 2004, s. 296-302.

Günay, Umay, “Folklor Nedir?”, Türk Folkloru Araştırmaları 1987, Kültür ve Turizm Bakanlığı Millî Folklor Araştırma Dairesi Yay.: 83, Ankara, 1987, s.23-29.

Elçin, Şükrü, “Türkiye’de Halk Edebiyatı Çalışmalarının Değerlendirilmesi”, II. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri, Kültür ve Turizm Bakanlığı Millî Folklor Araştırma Dairesi Yay.: 38, Ankara, 1982, s. 149-152.

...“Türk Dilinde Destan Kelimesi ve Mefhumu”, Türk Kültürü, C: VI, s.162, Ankara, 1968.

...“Atların Doğuşuyla İlgili Efsaneler”, Halk Edebiyatı Araştırmaları II, Ankara, 1998.

...“Türk Destan, Masal ve Hikâyelerinde Atla İlgili İnanışlar”, Halk Edebiyatı Araştırmaları II, Ankara, 1988.

Gökyay, Orhan Şaik, “Dede Korkud Destanlarında İslamî Unsurlar”, Belleten, Ankara, 1971.

...“Beklenmedik Kaynaklarda Folklor”, 1. Uluslararası Türk Folklor Kongresi Bildirileri, 1. Cilt: Genel Konular, Kültür Bakanlığı Millî Folklor Araştırma Dairesi Yay.:16, Ankara, 1976, s.119-125.

Gözaydın, Nevzat, “Ankara Folklor Atlasının Hazırlıkları Üzerine”, IV. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Bildirileri. 1. Cilt: Genel Konular, Kültür Bakanlığı Halk Kültürlerini Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü Yay.:164, Ankara, 1992, s.33-35.

Günay, Edip, “Alan Araştırmalarında Kaynak Kişilere Emik Yaklaşım”, II. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri, 1. Cilt: Genel Konular, Kültür ve Turizm Bakanlığı Millî Folklor Araştırma Dairesi Yay.: 39, Ankara, 1982, s.129-133.

Güney, Eflâatun Cem, “Folklor ve Eğitim”, I. Uluslararası Türk Folklor Semineri Bildirileri, 8-14 Ekim 1973, Başbakanlık Kültür Müsteşarlığı Millî Folklor Araştırma Dairesi Yay.: 9, Ankara, 1974, s.19-26.

Güzel, Abdurrahman, “Köroğlu Destanı, Trabzon’dan İki Kol”, Türk Folkloründen Derlemeler, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., Ankara, 1987, s.79-102.

...“Türk Bozkır Kültürünün Bayburt ve Yöresindeki İzleri”, Türk Tarihinde ve Kültüründe Bayburt Sempozyumu, 23-25 Mayıs 1988, Bayburt; Millî Kültür, Bildiriler Kitabı, s.101-118.

...“Türk Halk Biliminde Coğrafi Metot”, III. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi, Bildiriler-Genel Konular, Kültür Bakanlığı, C: 1, Ankara, 1986, s.131-137.

...“Türk Halk Biliminde Tarihî ve Lenguistik Metot”, II. Uluslararası Türk Halk Edebiyatı Sempozyumu, 7-9 Mayıs 1985, Eskişehir, Bildiriler Kitabı, s.126-136.

...“Türk Kültüründe Mevlit ve Yuğ Geleneği Etrafında Teşekkül Eden Folklorik Unsurlar”, III. Milletlerarası Yemek Kongresi, 7-12 Eylül 1990, Bildiriler, s.80-93.

...“Erzurum ve Yöresinin Mistik Kültüründe Eski Türk Dinlerinin İzleri”, Tarih Boyunca Erzurum Sempozyumu, 12-18 Mart, 1987, Erzurum, Millî Kültür, s.119-132.

Güzelbey, Cemil Cahit, “Ulusal Kültürümüz Adına Hemen Yapılması Gereken Bir İş”, I. Battalgazi ve Malatya Çevresi Halk Kültürü Sempozyumu Tebliğler, İnönü Üniversitesi, Malatya, 22-24 Ekim 1986; İstanbul, 1987, s.85-92.

İnan, Abdülkadir, “Dede Korkut Kitabındaki Bazı Motifler ve Kelimelere Ait Notlar”, Ülkü: 66, s.556, Ağustos, 1938.

İvgin, Hayrettin, “Kolay sanılan Halk Edebiyatı”, I. Uluslararası Türk Halk Edebiyatı Semineri, 7-9 Mayıs 1985, Eskişehir. Yunus Emre Kültür ve Turizm Vakfı Yay.: 2. Eskişehir 1987, s.167-171.

...“Türk Folklorunda ‘İLK’ler”, III. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri, I. Cilt: Genel Konular, Kültür ve Turizm Bakanlığı Millî Folklor Araştırma Dairesi Yay.: 77, Ankara, 1986, s.153-160.

İzbul, Yalçın, “Kültür Antropolojisinin Folkloru Bakış Açısı”, II. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri I. Cilt: Genel Konular, Kültür ve Turizm Bakanlığı Millî Folklor Araştırma Dairesi Yay.: 33, Ankara, 1982, s.146-153.

Kabaş, Ömer, “Folklor ve Plastik Sanatlar Arasında Dinamik İlişkiler”, Boğaziçi Üniversitesi Halkbilim Yıllığı 1974, İstanbul, 1974, s. 132-135.

Kanyılmaz, Hüseyin, “Ana dili Öğretiminde Türk Halk Edebiyatı”, II. Uluslararası Türk Halk Edebiyatı Semineri, 7-9 Mayıs 1985, Eskişehir Yunus Emre Kültür Sanat ve Turizm Vakfı Yay.: 2, Eskişehir, 1987, s.173-179.

Korkmaz, Zeynep, “Halk Etimolojisi ve Folklor”, I. Uluslararası Türk Folklor Kongresi Bildirileri, I. Cilt: Genel Konular, Kültür Bakanlığı Millî Folklor Araştırma Dairesi Yay.: 16, Ankara, 1976, s.185-194.

Koşay, Hamit Zübeyir, “Türk Folklor Araştırmalarında Mukayese ve Tarihî Metoda Yöneliş”, I. Uluslararası Türk Folklor Kongresi Bildirileri I. Cilt: Genel Konular, Kültür Bakanlığı Millî Folklor Araştırma Dairesi Yay.: 16, Ankara, 1976, s.195-201.

Nahya, Osman, “Türk El Sanatlarının Tanıtılması, Yaşatılması ve Satışa Dönük Sergilenmesi”, III. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri, V. Cilt: Maddi, Kültür ve Turizm Bakanlığı Millî Folklor Araştırma Dairesi Yayınları, Ankara, 1987, s.255-256.

Ögel, Bahattin, “Türk Halk Bilgisi Araştırmalarında Tarihî Metot”, I. Mersin Millî Kültür ve Eğitim Sempozyumu Bildirileri, 18-20 Aralık 1987, Mersin. Mersin Halk Eğitim Merkezi ve Akşam Sanat Okulu Müdürlüğü Yay.: 2, Ankara, 1988, s.56-59.

Önder, Ali Rıza, “Halk Hukukunun Kaynakları”, Türk Folklor Araştırmaları, 1984. Kültür ve Turizm Bakanlığı Millî Folklor Araştırma Dairesi Yay.: 57, GÜ Basın Yayın Yüksek Okulu Basımevi, Ankara, 1984, s.153-160.

Özdemir, Hasan, “Etiyolojik Türk Halk Efsaneleri”, III. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri, Kültür ve Turizm Bakanlığı Millî Folklor Araştırma Dairesi Yayınları, Ankara, 1986, s.305-310.

Özkan, İsa, “Alıp Manas’tan Bamsı Beyrek’e” IV. Dede Korkut Bilgi Şöleni, Bayburt, 1998, s.6.

...“Türk Boylarının Folkloruyla İlgili Türkiye’de Yapılan Çalışmalar Üzerine” I. Folklor Araştırma Sonuçları Sempozyumu Bildirileri, 21-23 Aralık 1994, Ankara, s.113-117.

...“Uygur Efsanelerinde Nevruz” Nevruz ve Renkler, Türk Kültüründe Nevruz Uluslararası II. Bilgi Şöleni Bildirileri, 20-23 Mart 1996. Ankara, 1996, Atatürk Kültür Merkezi Yay., s.309-314.

Sakaoğlu, Saim, “Halk Edebiyatı Kavramı Üzerine”, II. Uluslararası Türk Halk Edebiyatı Semineri, 7-9 Mayıs 1985, Eskişehir. Yunus Emre Kültür Sanat ve Turizm Vakfı Yay: 2, Eskişehir, 1987, s.287-294.

...“Ozan, Âşık, Saz Şairi ve Halk Şairi Kavramları Üzerine”, III. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri, 1. Cilt: Genel Konular. Kültür ve Turizm Bakanlığı Millî Folklor Araştırma Dairesi Yay.: 77, Ankara, 1986, s.247-251.

Sevin, Nureddin, “Türk Gölge Oyununun Kaynağı Üzerine”, I. Uluslararası Türk Folkloru Semineri Bildirileri, 8-14 Ekim 1973. Başbakanlık Kültür Müsteşarlığı Millî Folklor Araştırma Dairesi Yay.: 9, Ankara, 1974, s. 56-63.

Sınayuç, Osman, “Folklor Derlemelerinde Fotoğraf Makinesi ve Kameranın Kullanımı”, I. Uluslararası Türk Folklor Semineri Bildirileri 8-14 Ekim 1973. Başbakanlık Kültür Müsteşarlığı MİFAD Yay.: 9, Ankara 1974.

Şekerbay, Yılmaz, “Halkbilimsel Filmlerin Yapım Tekniği Üzerine”, Türk Halkbilim Araştırmaları Yıllığı 1977, Kültür Bakanlığı Millî Folklor Araştırma Dairesi Yay.: 28, AÜ Basımevi, Ankara, 1979, s.189-207.

Tan, Nail, “Folklorun Diğer Bilimlerle İlişkisi”, Nail Tan, Folklor (Halkbilim) Genel Bilgiler, Halk Kültürü Yay.: 2, Dilek Matbaası, İstanbul, 1985, s.16-20.

Tanyol, Cahit, “Folklor Açısından Türk Toplumu”, I. Uluslararası Türk Folklor Semineri Bildirileri, 8-14 Ekim 1973. Başbakanlık Kültür Müsteşarlığı Millî Folklor Araştırma Dairesi Yay.: 9, Ankara, 1974, s.29-34.

Tekin, Hüsnü, “Fotoğrafın Araştırma, Eğitim ve Halk Sanatlarının Belgelenmesindeki Yeri”, III. Ulusal El Sanatları Sempozyumu Bildirileri, 23-25 Kasım 1983 İzmir. Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Yay., nu.: 20, İzmir, 1984, s.240-246.

Tezcan, Mahmut, “Ülkemizde Geleneksel Halk Hukuku Uygulamaları”, Türk Folkloru Araştırmaları 1985/2. Kültür ve Turizm Bakanlığı Millî Folklor Araştırma Dairesi Yay.: 64. GÜ Basın Yayın Yüksekokulu Basımevi, Ankara, 1985, s.93-109.

Toygar, Kâmil, “Çağdaş Türk Saz Şiiri’nin Bazı Problemleri”, I. Uluslararası Türk Halk Edebiyatı Semineri, 7-9 Mayıs 1983, Eskişehir. Yunus Emre Kültür Sanat ve Turizm Vakfı Yay.: 1, Eskişehir, 1978, s.319-324.

Ülken, Hilmi, Ziya, “Türk Folklor Araştırmaları”, I. Uluslararası Türk Folklor Semineri Bildirileri, 8-14 Ekim 1973. Başbakanlık Kültür Müsteşarlığı Millî Folklor Araştırma Dairesi Yay.: 9, Ankara, 1974, s. 35-39.

Yakıcı, Ali, “Âşık Tarzı Türk Şiirinde Destan Türünün Tasnifi Meselesi”, VI. Uluslararası Ahmet Yesevi ve Türk Halk Edebiyatı Semineri, 7-10 Mayıs 1993, Lefkoşa.

...“Türk Dünyasında Nevruz Kutlamaları Üzerine Bir Değerlendirme”, Türk Dünyasında Nevruz İkinci Bilgi Şöleni, 19-21 Mart 1996, Ankara.

...“Seyahat Destanları ve Âşık Şenlik’in Şiirlerinde Sosyal Tenkit”, Âşık Şenlik Sempozyumu, Ankara, 22-23 Mayıs 1997.

Yardımcı, Mehmet, “Halk Şiirinde Bade İçme, Mahlas Alma ve Usta Çıracak Gelenekleri, Halk Bilimi ve Edebiyat Yazıları, Açıksöz Yay., Malatya, 1993, s.2-16.

Yıdırım, Dursun, “Türkiye’de Folklor Hareketlerine Kısa Bir Bakış”, Millî Kültür Dergisi: 4, 1981, s.45-46; Millî Folklor, C: 2, sayı: 9, Bahar 1991, s. 16-18.

...“Folklor ve Çağdaş Kültür Modelimizin Üzerine Görüş ve Düşünceler”, Kültür Bakanlığı I. Millî Kültür Şurası Bildirileri, Ankara, 1982; Millî Folklor, C: 2, sayı: 12, Kış 1991, s.15-17.

...“Sözlü Kültür ve Folklor Kavramları Üzerine Düşünceler”, Millî Kültür, sayı: 36, Ekim 1982, s.36-39. Millî Folklor, C: 1, sayı: 3, Eylül 1989, s.16-17.

...“Türkiye’de Folklor Araştırmalarının Gelişme Devreleri”, Şükrü ELÇİN Armağanı, Ankara, 1983, s.115-127. Millî Folklor, C: 3, sayı: 21, 1994, s.2-15.

...“Türk Folklor Araştırmalarının Problemleri”, Erdem AKM Dergisi, C: 1, sayı: 2; Mayıs 1985, s.545-557. Millî Folklor; C: 2, sayı: 11, Güz 1991, s.13-21.

...“Sözlü Gelenek Kültürü”, Gazi Üniversitesi Millî Gençlik Sempozyumu, Ankara, 1985, s.336-338. Millî Folklor, C: 1, sayı: 1, 1989, s. 6-7.

...“Kültürel Açından Türk Dünyası’nın Durumu ve Geleceği”, Folkloristik, Prof. Dr. Umay Günay Armağanı, Ankara, 1996, s.67-74.

C. TEZLER

a. Doktora Tezleri

Acar, Ali, Türk Aile Yapısı ve Kızılcahamam Aile Yapısı Üzerine Bir Araştırma, Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, 1990. (394 sayfa)

Baran, Mine, Halkbilimi Bağlamında Anadolu-Türk Konutunun Mekânsal Oluşumu, Doktora Tezi, 2000.

Karabulut, Murat, Nevşehir Yöresi Müzik Folklorunun İncelenmesi, Doktora Tezi, 2002.

Kaya, Turhan, Halkbilim Açısından Erzincan (2 cilt), Doktora Tezi, 1992.

Kocaman, Rabia, Irak Türkleri Folklorunda Evlenme Törenleri, Doktora Tezi, 1996.

Sever, Mustafa, Mersin ve Yakın Çevresinde Halk İnançları ve Halk Hekimliği, Doktora Tezi, 2001.

Şen, Semra, Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın Romanlarındaki Folklor Unsurları, Doktora Tezi, 1995.

Taş, Hülya, Bursa İli Törenselsel Gelenek ve Görenekleri Üzerine Karşılaştırmalı Bir Araştırma, 1996.

Yeşil, Hülya, Balıkesir İli Türkalı Köyü Halkbilim Ürünlerinin Derlenmesi ve Değerlendirilmesi, Doktora Tezi, 2001.

b. Yüksek Lisans Tezleri:

Akkaya, Ş. Ayşe, Yöre Kültürü Değişmesinin Halk Bilimi Bakımından Değerlendirilmesi Örnek Bölge: Isparta İli Eğirdir İlçesi, Yüksek Lisans Tezi, 1996.

Albayrak, Ali, Cengiz Aytmatov'un Eserlerinde Eski Türk Dini İnançlarının Tesbiti ve Değerlendirilmesi, Yüksek Lisans Tezi, 1995.

Atalan, Şenay, Zonguldak İlinde Kutsal Mekân Anlayışı ve Yaygın Halk İnançları, Yüksek Lisans Tezi, 2000.

Atlıoğlu, Sema, Halkbilim İçinde Halk Müziğinin Yeri, Yüksek Lisans Tezi, 1994.

Bakır, Nalan, Yozgat Yöresi Geleneksel Giysileri ve Teknik Çizimleri, Yüksek Lisans Tezi, 2001.

Bingöl, Süleyman, Jean-Poul Roux'nun Eserlerinde Türk Gelenek ve Göreneklere, Yüksek Lisans Tezi, 1997.

Boyraz, Şeref, Surname-i Hümayun'da Folklorik Unsurlar, Yüksek Lisans Tezi, 1994.

Çepni, Recep, Çayeli Yöresinde Halk İnançlarının Fert Üzerindeki Etkileri, Yüksek Lisans Tezi, 1994.

Çölgeçen, Kenan, Tavas Halk Kültürü, Yüksek Lisans Tezi, 1997.

Demirkol, Nazlı Yener, Amasya'da Yaşayan 15 Yaş Üzeri Nüfusun Dinlediği Müzik Türlerinin Sosyokültürel Faktörlere Göre Dağılımı, Yüksek Lisans Tezi, 2002.

Eker, Ahmet, Kayseri ve Çevresinde Nazar İnanç ve Uygulamaları, Yüksek Lisans Tezi, 2000.

Ekici, Savaş, Elazığ-Harput Müzik Folkloru, Yüksek Lisans Tezi, 2000.

Ekineker, Orhan, Türklerde Hayvan Kültü ve Bilmecelere Yansıması, Yüksek Lisans Tezi, 1996.

Ekiz, İbrahim, Manisa İli Alaşehir ve Kula İlçeleri Halk İnanışlarının Karşılaştırılması, Yüksek Lisans Tezi, 2000.

Erdem, Hasan, Çökekler ve Okçular Köylerindeki Ölüm Âdetleri, Yüksek Lisans Tezi, 2002.

Erdenek, Yasin, Isparta Yöresi Ziyaret ve Adak Yerleri, Yüksek Lisans Tezi, 2001.

Erdoğan, Ayşegül, Manisa Kula İlçesi Folkloru Üzerinde İnceleme Çalışmaları, Yüksek Lisans Tezi, 2000.

Eren, İlyas, Çayıralan ve Çevresindeki Halk İnançlarının Dinler Tarihi Açısından Değerlendirilmesi, Yüksek Lisans Tezi, 2001

Gökay, Sıddıka, Bolvadin Merkez Folklorundan Derlemeler, Yüksek Lisans Tezi, 2000.

Gökbulut, Güler, Özden, Hasandede ve Ahılı Kasabalarının Karşılaştırmalı Monografisi, Yüksek Lisans Tezi, 2002.

Günendi, Süreyya (Doğan), Türk Folklorunda Köroğlu, Yüksek Lisans Tezi, 1996.

Güneş, Firdevs, Türklerde Defin Merasimi, Yüksek Lisans Tezi, 1995.

Harmandar, Şekure Şebnem, Ayvacık ve Ezine'de Yörük Folkloru ve Saha Çalışması, Yüksek Lisans Tezi, 2000.

Hazır, Harun, Gelibolu Yarımadası'nda Folklor Araştırması (Saha Çalışması), Yüksek Lisans Tezi, 2000.

Işık, Ömer, Güneydoğu Anadolu'da Halk İnanışları Üzerine Bir İnceleme, Yüksek Lisans Tezi, 2000.

Işık, Ramazan, İslam Öncesi Türklerde Tabiatla İlgili İnanışlar, Yüksek Lisans Tezi, 1994.

Işıldar, Süreyya, Yozgat Boğazlıyan İlçesine Bağlı Yamaçlı Kasabası Folkloru, Yüksek Lisans Tezi, 1995.

Kadioğlu, Nihal, Gaziantep İl Sınırları İçerisinde Yer Alan Arslanlı, Demirkonak ve Kovanlı Köylerinin Karşılaştırmalı Monografik İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, 1993.

Karaçay, Münire Nilay, Yenice (Agonya) Folkloru Üzerine Bir İnceleme, Yüksek Lisans Tezi, 1997.

Karagülle, Zerrin, Millî Folklor Enstitüsü ve Halkbilimi Çalışmalarındaki Yeri, Yüksek Lisans Tezi, 1999.

Kazel, Ayfer, Ankara'nın İki Farklı Yerleşim Bölgesinde Aile Yapılarının Sosyokültürel Hayata Etkilerinin Halk Bilimi Bakımından Değerlendirilmesi, Yüksek Lisans Tezi, 2001.

Kesir, Sevim, Bolu-Kıbrısık Yöresi Halk Oyunları ve Geleneksel Giysileri, Yüksek Lisans Tezi, 1994.

Keskin, Mehmet, Çanakkale Yöresinde Türkmen Folkloru Üzerine Bir Araştırma (Saha Çalışması), Yüksek Lisans Tezi, 1997.

Kılıç, Abdullah, Isparta İli Folkloru, Yüksek Lisans Tezi, 1996.

Kılıç, Pınar, 1938-1966 Yılları Arası Türk Folklor Tarihçesi, Yüksek Lisans Tezi, 2002.

Kırçık, Şengül Kazan, Burdur Yöresinde Oynanan Halk Oyunları ve Yöresel Halk Oyunları Kıyafetleri, Yüksek Lisans Tezi, 2001.

Kuday, Nuray, Denizli Yöresindeki Folklorik Giysiler ve Giysilerdeki Motiflerin Anlamları, Yüksek Lisans Tezi, 2001.

Kutludağ, Şerif, Denizli'nin Güney İlçesi ve Havalisi Folkloru, Yüksek Lisans Tezi, 1997.

Küçükbasmacı, Gülten (Gönül), Kastamonu'da Halk Tababeti, İnanış ve Uygulamalar, Yüksek Lisans Tezi, 2000.

Malacılı, İrina, Kıpçak Köyün Monografisi, Yüksek Lisans Tezi, 2002.

Ölmez, Filiz Nurhan, Gündül İlçesinde Kadın Giyimi Üzerinde Bir Araştırma, Yüksek Lisans Tezi, 1994.

Öngel, Gülnur, Denizli Halk Hekimliğinde Ocaklar, Yüksek Lisans Tezi, 1997.

Öz, Halis, Antalya-Manavgat İlçesi Halk Kültürü Üzerinde Bir İnceleme, Yüksek Lisans Tezi, 2002.

Öz, Nedim, Ilgın'ın Tekke Köyündeki Manevi Halk İnançlarına Sosyolojik Bir Yaklaşım, Yüksek Lisans Tezi, 1995.

Öz, Şeref, Kütahya Yöresi Ziyaret ve Adak Yerleri, Yüksek Lisans Tezi, 1996.

Özcan, Selahattin, Tokat İli Pazar Yöresi Gelenek-Görenek ve İnançları, Yüksek Lisans Tezi, 1996.

Özçelik, Bedri, Kırıkkale Karakeçilileri'nin Folkloru, Halk Edebiyatı ve Etnografyası Üzerine İnceleme, Yüksek Lisans Tezi, 1995.

Perçin, Kamile, Sosyolojik Açıdan Türk Halk Oyunlarının Tarihi Gelişimi, Yüksek Lisans Tezi, 1994.

Phips, Ümran, Geleneksel Anadolu Konutundaki Mutfak Kültürünün Günümüz Modüler Mutfak Sistemleri İle İlişkisinin Mekânsal Oluşum ve Biçimleniş İlkeleri Açısından Değerlendirilmesi, Sanatta Yeterlilik, 2002.

Pişkin, Abdullah Celaledin, Osmaniye ve Çevresinde Halk İnanış ve Uygulamaları, Yüksek Lisans Tezi, 2001.

Pişkin, Muhittin, Kahramanmaraş ve Çevresinde Kutsal Mekân Anlayışı, Yüksek Lisans Tezi, 2000.

Satır, Sever Görge, Muğla'da Halk Hekimliği, Yüksek Lisans Tezi, 1994.

Sertaç, Mehmet-Demirtaş, Şevki, Çanakkale ve Gelibolu Yöresi Kadın-Erkek Kıyafetlerinin İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, 1996.

Seyfeli, Mahmut, Kırşehir Halk Edebiyatı Folklor ve Etnografyası, Yüksek Lisans Tezi, 1995.

Sipahi, Ahmet Rufai, Sorgun Yöresi Halk İnanışları Üzerine Karşılaştırmalı Bir Araştırma (Farklı Köy Örnekleri), Yüksek Lisans Tezi, 2000.

Soykarcı, Reyhan, Ankara'nın Geleneksel Eğlenceleri, Yüksek Lisans Tezi, 1994.

Suljeviç, Almira, Karşılaştırmalı Türk ve Boşnak Halk Âdet ve İnanmaları, Yüksek Lisans Tezi, 2001.

Sunal, Arif, Simav Folkloru, Yüksek Lisans Tezi, 2002.

Şahin, Nuriye Nalan, Ağrı İli, Taşlıçay İlçesi, İkiyamaç Köyünde Gebelik ve Doğumla İlgili İnanış ve Uygulamalar İle Bunların Ana ve Çocuk Sağlığı Üzerine Etkileri, Yüksek Lisans Tezi, 1996.

Şimşek, Şaziye (Demir), Ayaş Halk Masallarının Tip ve Motif Kataloğu, Yüksek Lisans Tezi, 1995.

Tanboğa, Fatma Nüket, Ankara ve Çevresinde Evcil Hayvanlarla İlgili Uygulamaların Halk Bilimi Bakımından Değerlendirilmesi, Yüksek Lisans Tezi, 1995.

Taş, Hülya, Görükle Köyü Halkbilimi Ürünleri Üzerine Bir Araştırma, Yüksek Lisans Tezi, 1989.

Taşdan, Zafer, Aşkale Folklorundaki Müziklerin Tasnifi, Yüksek Lisans Tezi, 2001.

Tatyüz, Hakan, Niğde Yöresi Halk Türkülerinin Melodik Yönden İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, 2001.

Tellioğlu, Mustafa, Çanakkale İli Ziyaret Yerleri, Yüksek Lisans Tezi, 1997.

Tepeli, Güngör, Özvatan'ın Halk Edebiyatı, Folklor ve Etnografyası, Yüksek Lisans Tezi, 1996.

Türktaş, Metin, Kerkük Folklorundan Örnekler, Yüksek Lisans Tezi, 1997.

Türkyılmaz, Dilek, Türk Kültüründe Hamam Geleneği ve Eskişehir Hamamları, Yüksek Lisans Tezi, 2001.

Uyan, Fatih, Niğde ve Çevresindeki Halk Oyunları ve Oyun Müziklerinin Tespiti, Yüksek Lisans Tezi, 2001.

Verim, Osman, Beyağaç Halk Kültürü, Yüksek Lisans Tezi, 2001.

Yeşil, Yılmaz, Türk Halk İnançlarından Dilimize Geçen Deyimler, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2005.

Yıldız, Canan, Evlenme İle İlgili Âdetlerimizin Halk Bilimi Açısından Tetkiki, Yüksek Lisans Tezi, 1996.

KAYNAK KİŞİ LİSTESİ

- 1- Muzaffer EKER, Kızılcahamam, 1951 doğumlu, emekli öğretmen.
- 2- Ahmet DOĞAN, Yukarı Karaören köyü, 1927 doğumlu, emekli imam.
- 3- Halis SARI, Taşlıca köyü, çiftçi.
- 4- Cemal EROĞLU, Akdoğan köyü, 1908 doğumlu, çiftçi.
- 5- Ahmet GÜREL, Alibey köyü, 1936 doğumlu, çiftçi.
- 6- Hacı ŞAHİN, Alpagut köyü, 1963 doğumlu, çiftçi.
- 7- Ali ŞAHİN, Mahkemeağacın köyü, 20 Şubat 1938 doğumlu, emekli.
- 8- Mehmet Kaplan, İçceler köyü, emekli.
- 9- Sultan Kaplan, İçceler köyü, ev hanımı.
- 10- Ayşe ÖZDEMİR, Kırkırca köyü, 1933 doğumlu, ev hanımı.
- 11- Kezban ÖZDEMİR, Kırkırca köyü, ev hanımı.
- 12- Güleser KORKMAZ, Yıldırım Ören köyü, 1931 doğumlu, ev hanımı.
- 13- Ziya Akçakoca, Uğurlu köyü, köy muhtarı.
- 14- Ahmet SAVCI, Seyhamamı köyü, hamam işletmecisi.
- 15- Mesut ILPINAR, Seyhamamı köyü, 1946 doğumlu. (bk. 57. fotoğraf)
- 16- Ekrem SAVCI, Seyhamamı köyü, lokantacı.
- 17- Yedigâr SAVCI, Seyhamamı köyü, ev hanımı.
- 18- Necati TEREYAĞOĞLU, Ankara, 1919 doğumlu, iş adamı.
- 19- Yusuf Ziya ERTÜRK, Ankara, 1946 doğumlu, oto ustası.
- 20- Nevzat ŞAHİNDUR, Pazar köyü, 1950 doğumlu, emekli.

SONUÇ

Türk sosyal hayatı uzun bir zamandır, düşüncenin kilitlenmesi sonucunda, ağır bir toplumsal tıkanma yaşamaktadır.

Anlamalı bir toplum felsefesi oluşturamayan aydınlarımızın gafleti, Türk toplumundaki değerleri sarsarak toplumu bir medeniyet buhranı ile karşı karşıya getirmiştir. Beşerî planda yaşanan sathi, sığ, yapay sistemler kişisiz bir yaşam süreci sonucunda kendimize özgü bir düşünce geliştirmemize engel olmuştur.

Yaptığımız bu çalışma ile hedefimiz, yitirdiğimiz değerlerin muhasebesini yapmak suretiyle içinde yaşadığımız toplumun çözümlenmesi noktasından hareketle Türk medeniyetinin cevherine, ruhuna uygun halk kültürünün figürlerini tespit etmektir.

Yerleşik kültürel değerlerin kendine özgü felsefe düzlemi üzerinde halk kültürünün anonim, kolektif ve homojen özünü ortaya koyduğumuz bu çalışma, geleneksel kültür dinamiklerinin, medeniyet kodlarının neleri öngördüğünü belirlemeye matuftur.

Kültür felsefesinin dil, inanç, bilim, teknik, devlet yönetim erki, siyaset, estetik, ahlak gibi bir dizi fenomenini incelemekten modern zihniyet dönüşümünü başarmak mümkün değildir.

Bu sebeple, öncelikle kendi iç dinamiklerimizi belirleyerek, kültürümüzün asli unsurlarını idrak ederek, milli ve manevi kimlik şuuru ile bilenecek oluşturulacak bir kültür endüstrisi “popüler kültürün”, “küresel kültürün” olumsuzluklarına direnecek gücü elde etmemize vesile olabilir.

Aynı kültür değerlerinin varlığını sürdürdüğü coğrafyalarda, yeniliğin, teknolojinin daha genel bir ifadeyle modernizmin dayattığı yeni değerlerin çağlar boyu varlığını sürdürmüş kültür öğelerini, değer yargılarını, gelenekleri, erozyona uğratması muhtemeldir. Yukarıda sıraladığımız ortak

kültür değerlerinin ağlar içinde varlığını sürdürmesi, bir nevi modernizme direnmesi sayesinde geniş coğrafyalarda yaşayan topluluklar, bağlarını koruyabilmiş, geleneğe yaslanmaya devam etmiştir. Modernitenin ss olan teknoloji, aynı coğrafyadaki köşelere farklı seviyelerde ulaşsa da geleneği değiştirememiş, sadece tatbiki farklılıklar oluşturmuş; hayatı kolaylaştırmıştır.

Bu itibarla, geleneklerin belirlendiği tezlerin, monografik incelemelerin çağımızın yıkıcı unsurlarına karşı duruşunu dikkate alarak alan çalışmalarına hız vermemiz gerekmektedir.

Kızılcahamam'ın sözlü kültür ürünlerini tespit ederek bu malzemeleri Türk kültür coğrafyasındaki yerine oturtmak amacıyla çıktığımız bu yolculuk, sözlü kültürün hakettiği değeri ona vermek adına bizim için önemliydi. Başardığımı umuyorum.

ÖZET

Kızılcahamam'ın halk bilimi unsurları üzerine yapılan bu çalışmada “Yabanâbâd” olarak bilinen bu bölgedeki kültür ürünleri ve bu ürünlerin işlevleri üzerinde durulmuştur.

Anadolu'nun merkezinde bakir bir coğrafya olarak nitelendirilebilecek Kızılcahamam, Türk kültürünün köklerine ait unsurları bağrında beslemektedir. Derleme yöntemi ile tespit edilen bu unsurların tarihî kökenlerine inilmiş; yaşayagelen unsurların Türk coğrafyasındaki ortaklıkları vurgulanmıştır.

Çalışma, bir kültür haritasından ibaret değildir. Çalışmada bölgenin coğrafi ve tarihî özelliklerine de yer verilmiştir. Saha çalışmasından önce bölgeyle ilgili eski kaynaklar taranmış; elde edilen veriler ışığında derleme planı hazırlanmıştır.

Aynı kültür değerlerinin varlığını sürdürdüğü coğrafyalarda, yeniliğin, teknolojinin, daha genel bir ifadeyle modernizmin dayattığı yeni değerlerin, çağlar içinde yaşayakalmış kültür öğelerini, değer yargılarını, gelenekleri, erozyona uğratması muhtemeldir. Derlemede ortaya çıkardığımız ortak kültür değerleri; çağlar içinde varlığını sürdürmüş, bir nevi modernizme direnmiştir.

Kızılcahamam yöresi, her bilmececi, her mânisi, her türküsü ile Türk-İslam coğrafyasının küçük bir modeli, kültür ülkesinin bir kalesi, bir abidesidir.

ABSTRACT

This study which is about the components of Kızılcahamam's folklore is related to the cultural products known as "Yabanabad" and their functions.

Kızılcahamam, which can be described as virgin geography in the middle of Anatolia, embraces the elements related to Turkish culture's roots. The historical roots of these elements determined by compilation method are analyzed and the similarities of the elements which live in the Turkish geography today are emphasized.

This study is not only a cultural map but also it includes the historical and geographical features of the area. Before the field study, historical sources are searched and the compilation is prepared according to the results of this search.

It is probable that the values which are imposed by innovation, technology, in general modernism can erode value judgments, traditions and cultural elements forbidden during eras in the geographies where same cultural values live together. The cultural values which are found out in the compilation have lived throughout the history and in a way resisted to modernism.

Kızılcahamam region, with its every riddles, every poems and every folksongs, is a small model of Turkish – Islamic geography, a fortress and a monument of a culture country.

4. tablo:

Kurum Türü	Kurum Adı	Kurum Kodu	Yerleşim Yeri	Öğretim Sekli	Derslik Sayısı	Kurum Sayısı	Şube Sayısı	Erkek Öğretmen	Kadın Öğretmen	Erkek Yönetici	Kadın Yönetici	Erkek Öğrenci	Kız Öğrenci	Toplam Öğrenci	Yeni Kayıt Erkek Öğrenci	Yeni Kayıt Kız Öğrenci	Mezun Erkek Öğrenci	Mezun Kız Öğrenci
İlçe Millî Eğitim Müdürlüğü	İlçe Millî Eğitim Müdürlüğü	121718	Şehir		0	1		5	7	0	0				0	0	0	0
İlköğretim Okulu	Çalta İlköğretim Okulu	704150	Köy		0	1									0	0	0	0
İlköğretim Okulu	Cığır İlköğretim Okulu	703671	Köy		0	1									0	0	0	0
İlköğretim Okulu	Güvem İlköğretim Okulu	306085	Köy	N. Ö.	9	1	8	3	4	2	0	73	59	132	13	6	15	19
İlköğretim Okulu	Pazar İlköğretim Okulu	121647	Köy	N. Ö.	8	1	85	1	9	1	0	48	35	83	9	2	6	2
İlköğretim Okulu	Semer İlköğretim Okulu	703778	Köy	N. Ö.	2	1	5	1	0	1	0	27	18	45	6	5	0	0
İlköğretim Okulu	Alibey İlköğretim Okulu	704208	Köy	N. Ö.	0	1									0	0	0	0
İlköğretim Okulu	Binkoz İlköğretim Okulu	755613	Köy		0	1									0	0	0	0
İlköğretim Okulu	Çırpan İlköğretim Okulu	704101	Köy		0	1									0	0	0	0
İlköğretim Okulu	Gümele İlköğretim Okulu	755123	Köy		0	1									0	0	0	0
İlköğretim Okulu	Kırköy İlköğretim Okulu	755052	Köy		0	1									0	0	0	0
İlköğretim Okulu	Uğurlu İlköğretim Okulu	755231	Köy		0	1									0	0	0	0
İlköğretim Okulu	Akdoğan İlköğretim Okulu	354772	Köy	N. Ö.	9	1	8	8	3	1	0	50	55	105	9	11	5	8
İlköğretim Okulu	Bağlıca İlköğretim Okulu	755505	Köy	N. Ö.	0	1	5								0	0	0	0
İlköğretim Okulu	Bağören İlköğretim Okulu	755003	Köy		0	1									0	0	0	0
İlköğretim Okulu	Gebeler İlköğretim Okulu	771048	Köy		0	1									0	0	0	0
İlköğretim Okulu	Örencik İlköğretim Okulu	703994	Köy		0	1									0	0	0	0
İlköğretim Okulu	Ortaköy İlköğretim Okulu	703837	Köy		0	1									0	0	0	0
İlköğretim Okulu	Süleler İlköğretim Okulu	703729	Köy		0	1									0	0	0	0
İlköğretim Okulu	Çağatay İlköğretim Okulu	252473	Şehir	İ.Ö.	14	1	23	14	15	0	0	448	432	880	45	35	68	51
İlköğretim Okulu	Kırkırcı İlköğretim Okulu	755399	Köy		0	1									0	0	0	0
İlköğretim Okulu	Çavuşlar İlköğretim Okulu	755446	Köy		0	1									0	0	0	0
İlköğretim Okulu	Çeltikçi İlköğretim Okulu	393588	Belde	N. Ö.	8	1	8	6	5	2	0	116	112	228	17	17	19	19

Kurum Türü	Kurum Adı	Kurum Kodu	Yerleşim Yeri	Öğretim Sekli	Derslik Sayısı	Kurum Sayısı	Şube Sayısı	Erkek Öğretmen	Kadın Öğretmen	Erkek Yönetici	Kadın Yönetici	Erkek Öğrenci	Kız Öğrenci	Toplam Öğrenci	Yeni Kayıt Erkek Öğrenci	Yeni Kayıt Kız Öğrenci	Öğrenci Mezun Erkek Öğrenci	Mezun Kız Öğrenci
İlköğretim Okulu	Orhangazi İlköğretim Okulu	702665	Şehir	N. Ö.	12	1	11	9	6	0	0	197	193	390	33	33	20	19
İlköğretim Okulu	Cumhuriyet İlköğretim Okulu	703455	Şehir	N. Ö.	14	1	13	6	7	0	0	194	166	360	24	23	22	26
İlköğretim Okulu	Doymuşören İlköğretim Okulu	755554	Köy		0	1									0	0	0	0
İlköğretim Okulu	Berçin Çatak İlköğretim Okulu	703502	Köy		0	1									0	0	0	0
İlköğretim Okulu	Eğerli Alören İlköğretim Okulu	755338	Köy		0	1									0	0	0	0
İlköğretim Okulu	Eğerli Başköy İlköğretim Okulu	755280	Köy		0	1									0	0	0	0
İlköğretim Okulu	Yıldırım Ören İlköğretim Okulu	704269	Köy		0	1									0	0	0	0
İlköğretim Okulu	Aşağı Karaören İlköğretim Okulu	703418	Köy	N. Ö.	0	1	5								0	0	0	0
İlköğretim Okulu	Eğerli Dereköy İlköğretim Okulu	703886	Köy		0	1									0	0	0	0
İlköğretim Okulu	Yıldırım Çatak İlköğretim Okulu	704316	Köy		0	1									0	0	0	0
İlköğretim Okulu	Kazım Karabekir İlköğretim Okulu	702604	Şehir	N. Ö.	18	1	17	16	4	0	0	283	261	544	19	25	40	39
İlköğretim Okulu	Perihan Erdoğan İlköğretim Okulu	702557	Şehir	N. Ö.	24	1	16	7	6	2	0	160	171	331	22	21	19	14
İlköğretim Okulu	Yukarı Karaören İlköğretim Okulu	703610	Köy		0	1									0	0	0	0
İlköğretim Okulu	Yıldırım Hacılar İlköğretim Okulu	703563	Köy		0	1									0	0	0	0
İlköğretim Okulu	Çukurören Aşağı Mah. İlköğretim Okulu	755172	Köy		0	1									0	0	0	0
İlköğretim Okulu	Eğerli Basköy Değirmenciler Mah. İlköğretim Okulu	703945	Köy		0	1									0	0	0	0

Kurum Türü	Kurum Adı	Kurum Kodu	Yerleşim Yeri	Öğretim Sekli	Derslik Sayısı	Kurum Sayısı	Şube Sayısı	Erkek Öğretmen	Kadın Öğretmen	Erkek Yönetici	Kadın Yönetici	Erkek Öğrenci	Kız Öğrenci	Toplam Öğrenci	Yeni Kayıt Erkek Öğrenci	Yeni Kayıt Kız Öğrenci	Öğrenci Mezun Erkek Öğrenci	Mezun Kız Öğrenci
Lise	Kızılcahamam Lisesi	121659	Şehir	N. Ö.	18	1	19	13	9	2	0	203	271	474	57	79	39	42
Anadolu Lisesi	Kızılcahamam Anadolu Lisesi	317415	Şehir	N. Ö.	24	1	10	15	8	2	0	96	89	185	15	15	31	33
Endüstri Meslek Lisesi	Kızılcahamam Ana. Tek. Lis. Tek. Lise, EML ve MEM	121660	Şehir	N. Ö.	16	1	26	32	10	4	0	315	29	344	110	4	88	13
Meslek Lisesi (Kız. Tek. Öğ. Gn. Md.)	Meslek Lisesi	309496	Şehir	N. Ö.	11	1	9	3	13	1	3	24	189	213	12	62	0	11
Ticaret Meslek Lisesi	Kızılcahamam Ticaret Meslek Lisesi	121684	Şehir	N. Ö.	4	1	3	4	2	0	0	27	2	29	10	0	4	3
Anadolu Otelcilik ve Turizm Mes. Lisesi	Kızılcahamam Anadolu Otelcilik ve Tur. Mes. L	813219	Şehir	N. Ö.	7	1	7	1	2	2	0	103	49	152	78	38	0	0
İmam Hatip Lisesi	İmam Hatip Lisesi	121696	Şehir	N. Ö.	12	1	5	6	3	0	0	86	1	87	27	0	4	0
Halk Eğitim Merkezi	Halk Eğitim Merkezi	121706	Şehir		0	1		0	0	2	0				0	0	0	0
Mesleki Eğitim Merkezi	Mesleki Eğitim Merkezi	349735	Şehir		0	1									0	0	0	0
Rehberlik ve Araştırma Merkezi	Kızılcahamam Rehberlik ve Araştırma Mrk. Müdürlüğü	881830	Şehir		0	1									0	0	0	0
Öğretilebilir Zihinsel Engelliler Sağlık Meslek Lisesi (MEB'e bağlı)	Kızılcahamam Eğitim-Uyg. Okulu ve İş Eğt. Mrk	352437	Şehir	N. Ö.	2	1	2	2	0	0	0	6	3	9	0	0	7	3
	Kızılcahamam Sağlık Meslek Lisesi	962848	Şehir		0	1									0	0	0	0
Öğretmen Evi	Öğretmen Evi	349747	Şehir		0	1									0	0	0	0

2003-2004 Verileri

Yerleşim Yeri	Öğretim Sekli	Derslik Sayısı	Kurum Sayısı	Şube Sayısı	Erkek Öğrenci	Kız Öğrenci	Toplam Öğrenci	Yeni Kayıt Erkek	Yeni Kayıt Kız	Mezun Erkek	Mezun Kız
Şehir		0	1					0	0	0	0
Köy	N.Ö.	11	1	8	63	49	112	8	6	13	7
Köy	N.Ö.	8	1	8	43	33	76	5	5	6	3
Köy	N.Ö.	2	1	5	25	19	44	4	3	7	4
Köy	N.Ö.	9	1	8	40	53	93	2	8	3	4
Şehir	İ.Ö.	14	1	23	454	417	871	49	41	61	64
Belde	N.Ö.	8	1	8	116	108	224	8	15	8	19
Şehir	N.Ö.	12	1	12	203	197	400	27	22	22	18
Şehir	N.Ö.	14	1	13	182	176	358	17	24	19	12
Şehir	N.Ö.	20	1	17	260	232	492	24	20	34	37
Şehir	N.Ö.	18	1	16	184	183	367	21	22	31	25
Şehir	N.Ö.	17	1	17	199	239	438	59	54	46	74
Şehir	N.Ö.	24	1	8	75	75	150	24	36	43	46
Şehir	N.Ö.	15	1	24	303	15	318	98	4	98	10
Şehir	N.Ö.	0	1	9	44	171	215	23	55	1	50
Şehir	N.Ö.	4	1	3	24	1	25	9	1	12	2
Şehir	N.Ö.	8	1	8	127	61	188	77	39	9	3
Şehir	N.Ö.	12	1	6	98	11	109	34	11	8	1
Şehir	N.Ö.	0	1					0	0	0	0
Şehir	N.Ö.	0	1					0	0	0	0
Şehir	N.Ö.	1	1	8	3	4	7	0	0	6	0
Şehir	N.Ö.	7	1	4	25	50	75	3	17	12	21
Şehir	N.Ö.	0	1					0	0	0	0

2004-2005 Verileri

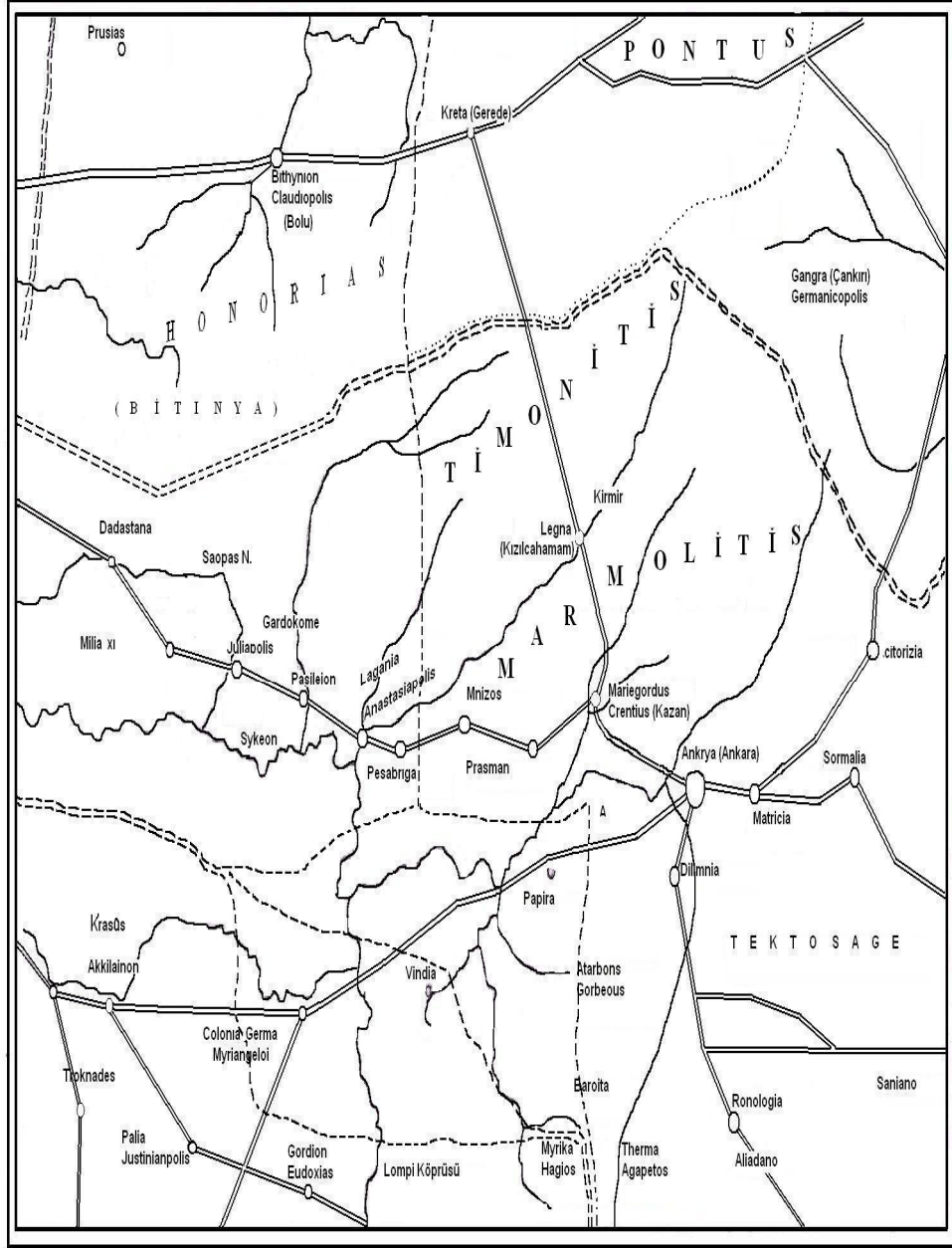
Kurum Türü	Kurum Adı	Kurum Kodu	Yerleşim Yeri	Öğretim Sekli	Derslik Sayısı	Tahsisli Bina Derslik Sayısı	Kurum Sayısı	Şube Sayısı	Erkek Öğrenci	Kız Öğrenci	Toplam Öğrenci	Yeni Kayıt Erkek Öğrenci	Yeni Kayıt Kız Öğrenci	Mezun Erkek Öğrenci	Mezun Kız Öğrenci
Halk Eğitim Merkezi	Halk Eğitim Merkezi	121706	Şehir	N. Ö.	0	0	1					0	0	0	0
İmam Hatip Lisesi	İmam Hatip Lisesi	121696	Şehir	N. Ö.	10	0	1	7	123	25	148	76	15	20	0
Endüstri Meslek Lisesi	Kızılcahamam Ana. Tek. Lis. Tek. Lise, EML ve MEM	121660	Şehir	N. Ö.	15	0	1	22	278	18	296	98	14	94	7
İlköğretim Okulu	Güvem İlköğretim Okulu	306085	Köy	N. Ö.	11	0	1	8	57	48	105	5	7	5	3
İlköğretim Okulu	Pazar İlköğretim Okulu	121647	Köy	N. Ö.	8	0	1	8	41	30	71	6	5	7	6
İlköğretim Okulu	Semer İlköğretim Okulu	703778	Köy	N. Ö.	2	0	1	5	17	14	31	1	0	0	0
İlköğretim Okulu	Akdoğan İlköğretim Okulu	354772	Köy	N. Ö.	9	0	1	8	38	48	86	4	1	4	7
İlköğretim Okulu	Çağatay İlköğretim Okulu	252473	Şehir	İ.Ö.	23	0	1	29	410	394	804	33	50	75	56
İlköğretim Okulu	Çeltikçi İlköğretim Okulu	393588	Belde	N.Ö.	8	0	1	8	106	101	207	10	10	16	9
İlköğretim Okulu	Orhangazi İlköğretim Okulu	702665	Şehir	İ.Ö.	12	0	1	18	216	181	397	32	20	22	25
İlköğretim Okulu	Cumhuriyet İlköğretim Okulu	703455	Şehir	N. Ö.	14	0	1	13	195	175	370	29	30	15	23
İlköğretim Okulu	Kazım Karabekir İlköğretim Okulu	702604	Şehir	N. Ö.	19	0	1	16	248	227	475	34	26	36	33
İlköğretim Okulu	Perihan Erdoğan İlköğretim Okulu	702557	Şehir	N. Ö.	18	0	1	16	188	206	394	27	28	27	25
Meslek Lisesi (Kız. Tek. Öğ. Gn. Md.)	Meslek Lisesi	309496	Şehir	N. Ö.	0	0	1	8	49	137	186	18	24	7	52
Lise	Kızılcahamam Lisesi	121659	Şehir	N. Ö.	17	0	1	17	196	219	415	66	82	82	85
Anadolu Lisesi	Kızılcahamam Anadolu Lisesi	317415	Şehir	N. Ö.	24	0	1	9	94	100	194	38	45	17	16
Öğretmenevi	Öğretmenevi	349747	Şehir	N. Ö.	0	0	1					0	0	0	0
Rehberlik ve Araştırma Merkezi	Kızılcahamam Rehberlik ve Araştırma Mrk. Müdürlüğü	881830	Şehir		0	4	1					0	0	0	0
Öğretilebilir Zihinsel Engelliler	Kızılcahamam Eğitim-Uyg. Okulu ve İş Eğitim Merkezi	352437	Şehir	N. Ö.	0	5	1	3	0	12	12	0	0	0	0
Sağlık Meslek Lisesi (MEB'e bağlı)	Kızılcahamam Sağlık Meslek Lisesi	962848	Şehir	N. Ö.	6	0	1	4	20	60	80	2	18	6	7
Ticaret Meslek Lisesi	Kızılcahamam Ticaret Meslek Lisesi	121684	Şehir	N. Ö.	6	0	1	2	18	1	19	0	0	3	0
Anadolu Otelcilik ve Turizm Mes. Lisesi	Kızılcahamam Anadolu Otelcilik ve Turizm Meslek Lisesi	813219	Şehir	N. Ö.	0	9	1	9	180	59	239	75	11	17	8

2005-2006 Verileri

- İl : Ankara (Üç dosyanın da hangi ile ait olduğunu gösterir.)
İlçe : Kızılcahamam (Üç dosyanın da hangi ilçeye ait olduğunu gösterir.)
N.Ö. : Normal Öğretim (Üç dosyadaki kısaltmaları gösterir.)
İ.Ö. : İkili Öğretim (Üç dosyadaki kısaltmaları gösterir.)
G.M. : Genel Müdürlük (Her üç tablonun da hangi genel müdürlüğe ait olduğunu gösterir.)

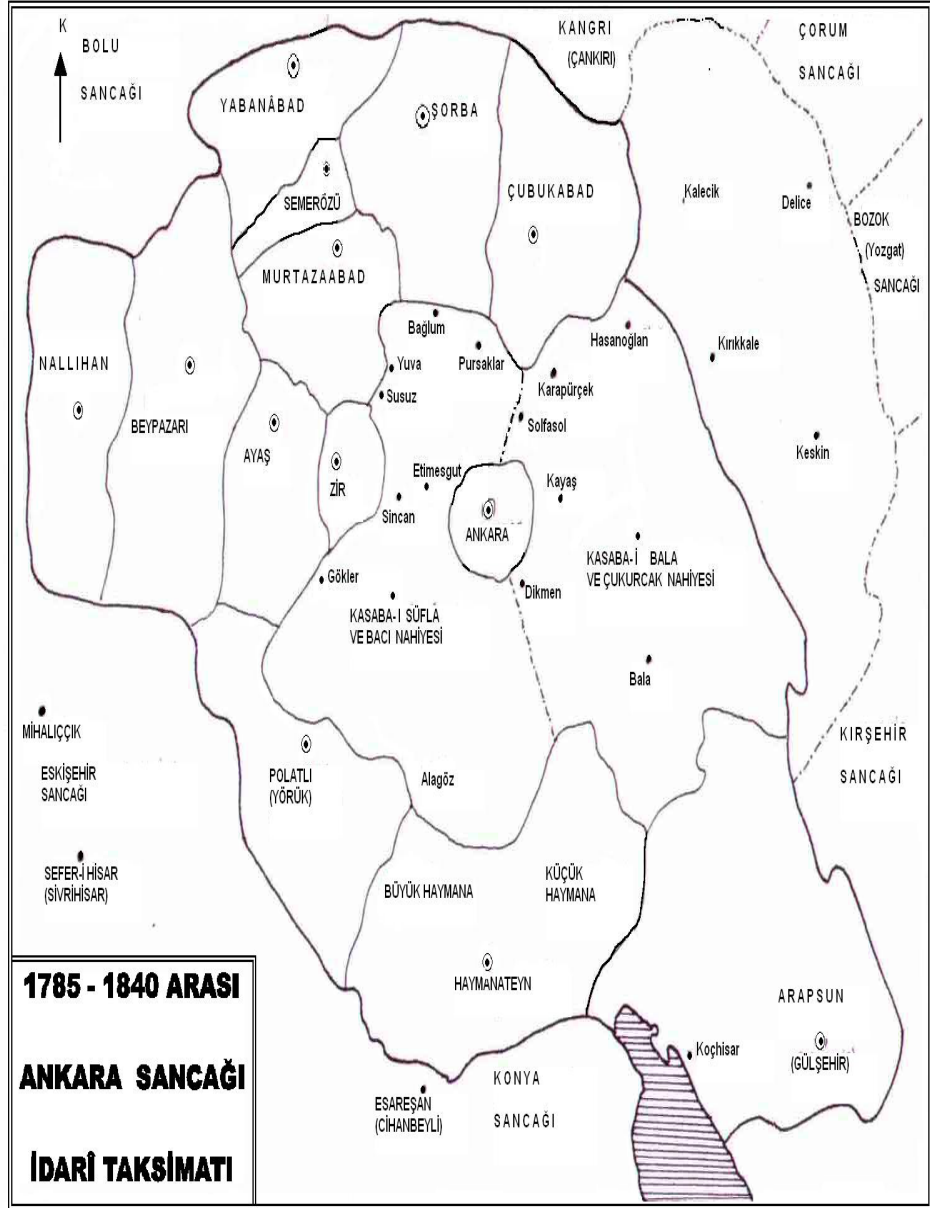
KAYNAK: Millî Eğitim Bakanlığı Araştırma Planlama ve Koordinasyon Kurulu Başkanlığı İstatistik Daire Başkanlığı

HARİTALAR

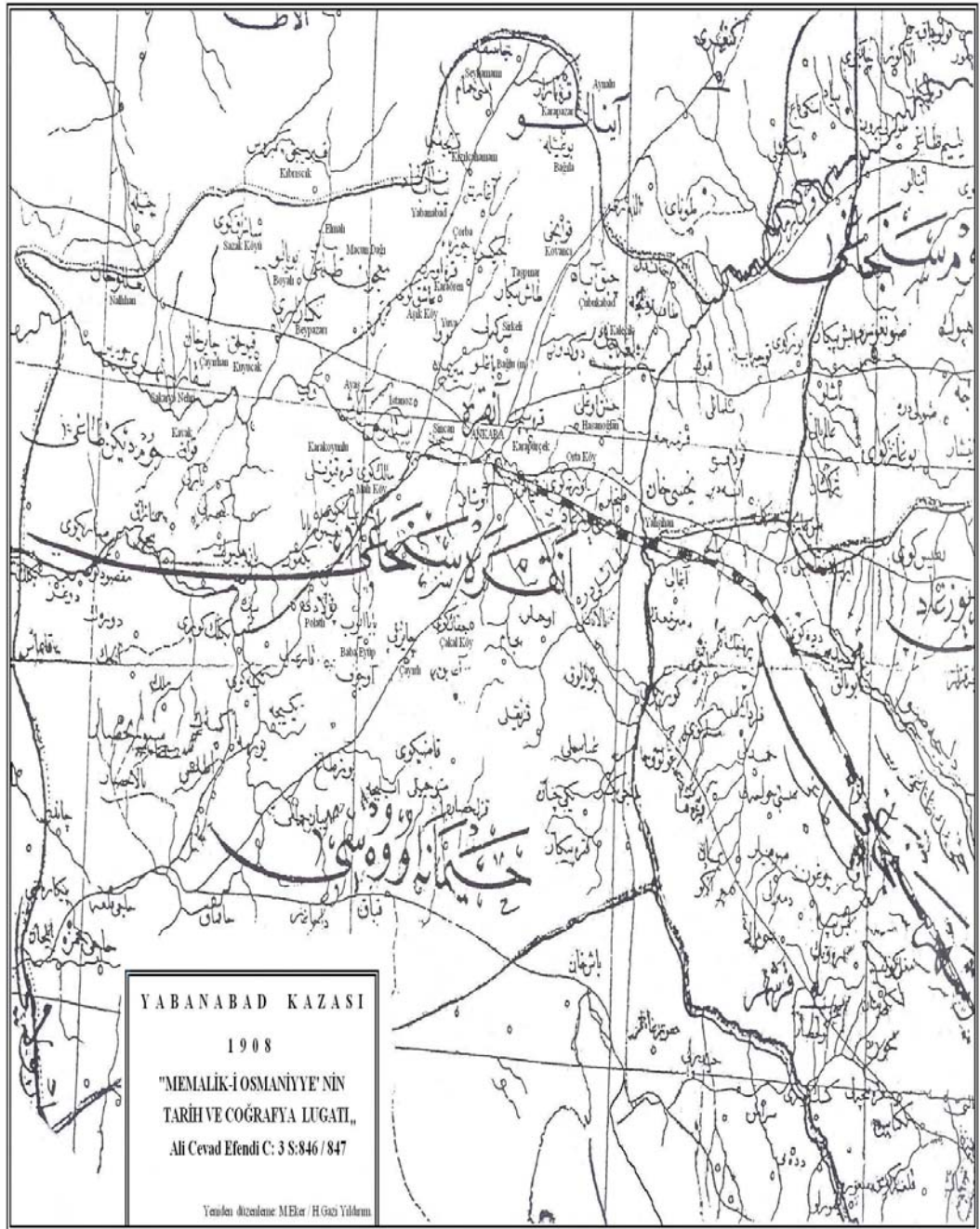

ROMA DÖNEMİ GALATYA YOLLARI (ANKARA CİVARI)

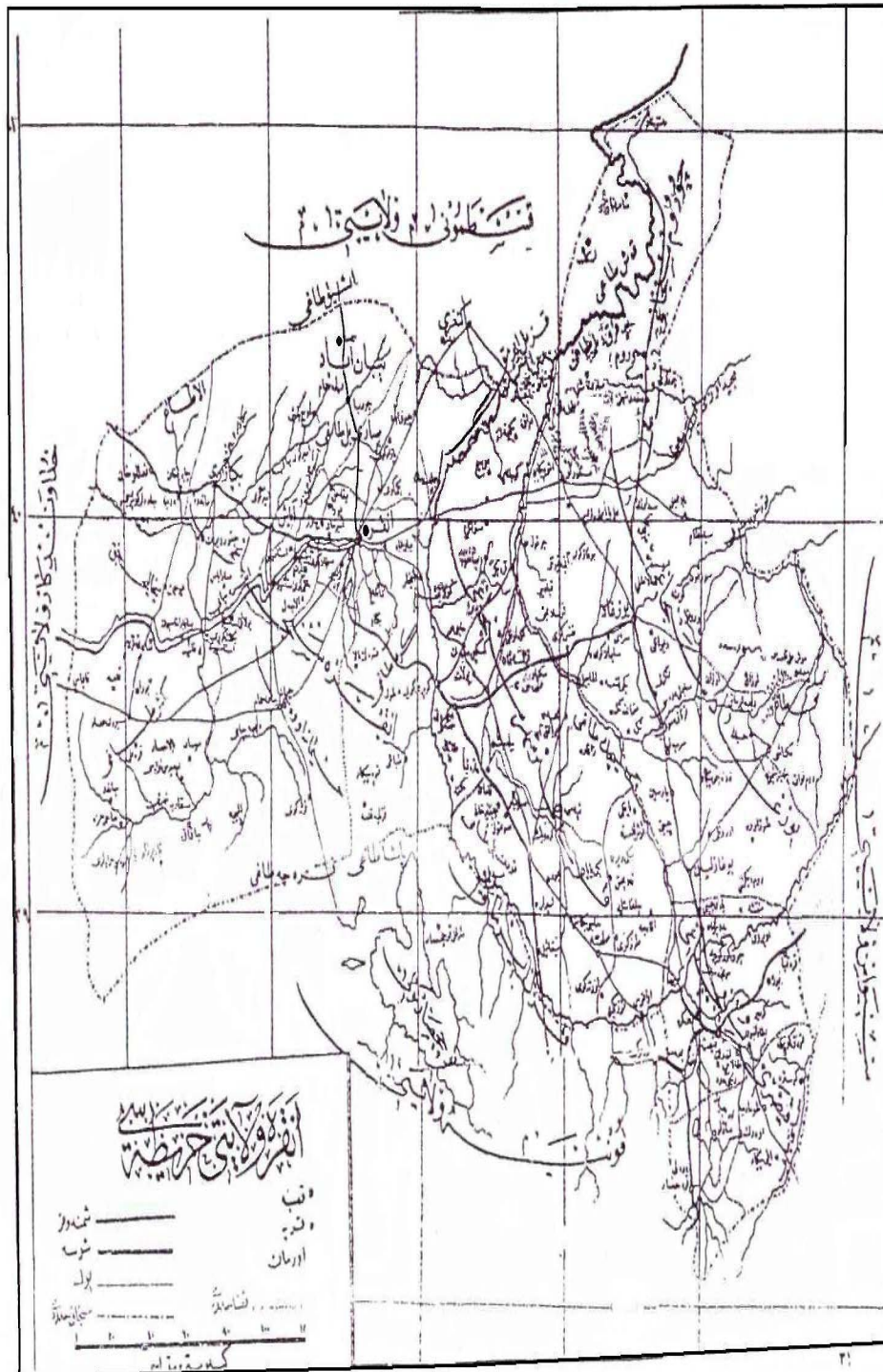
1. Harita

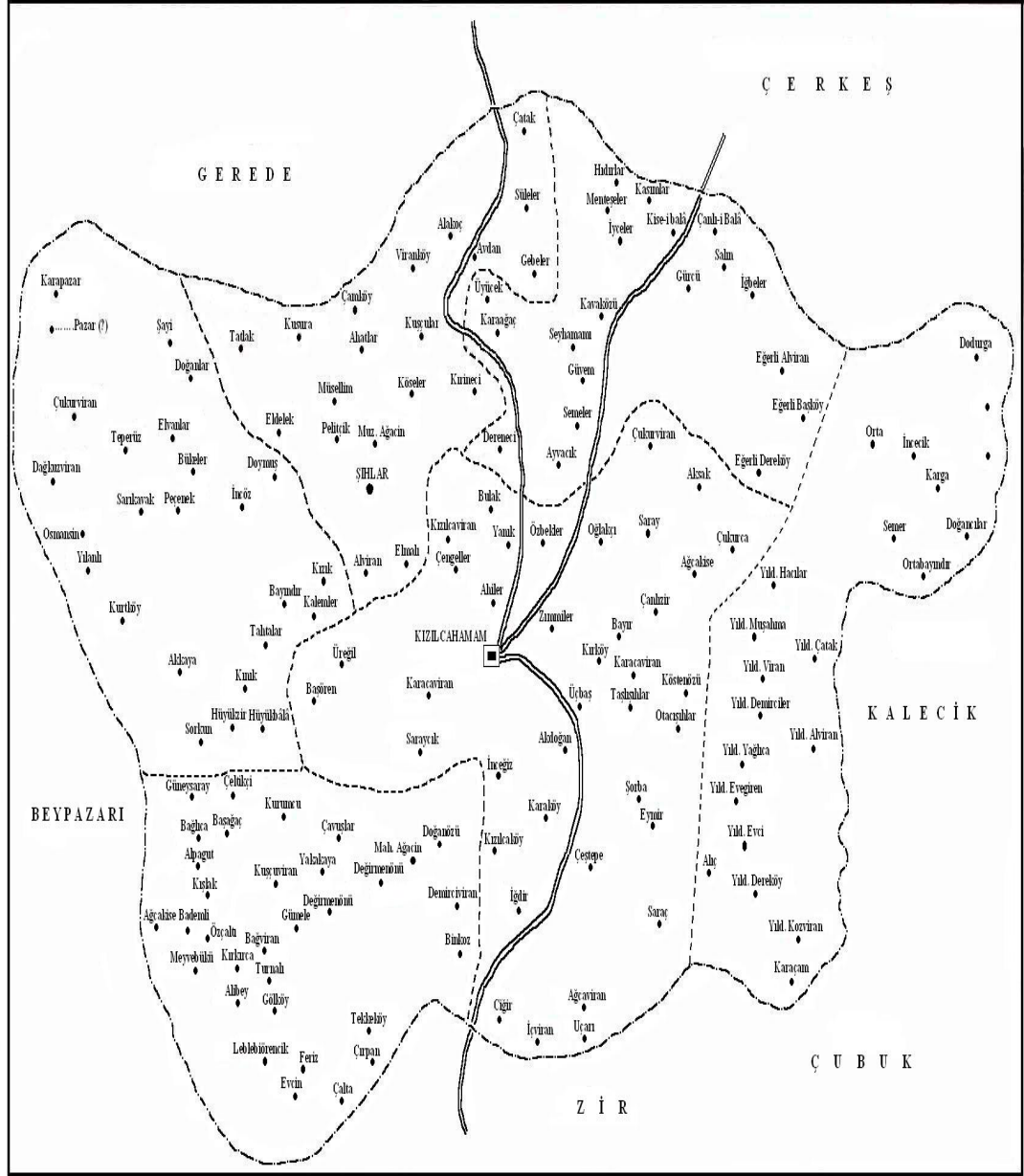
2. Harita

4. Harita

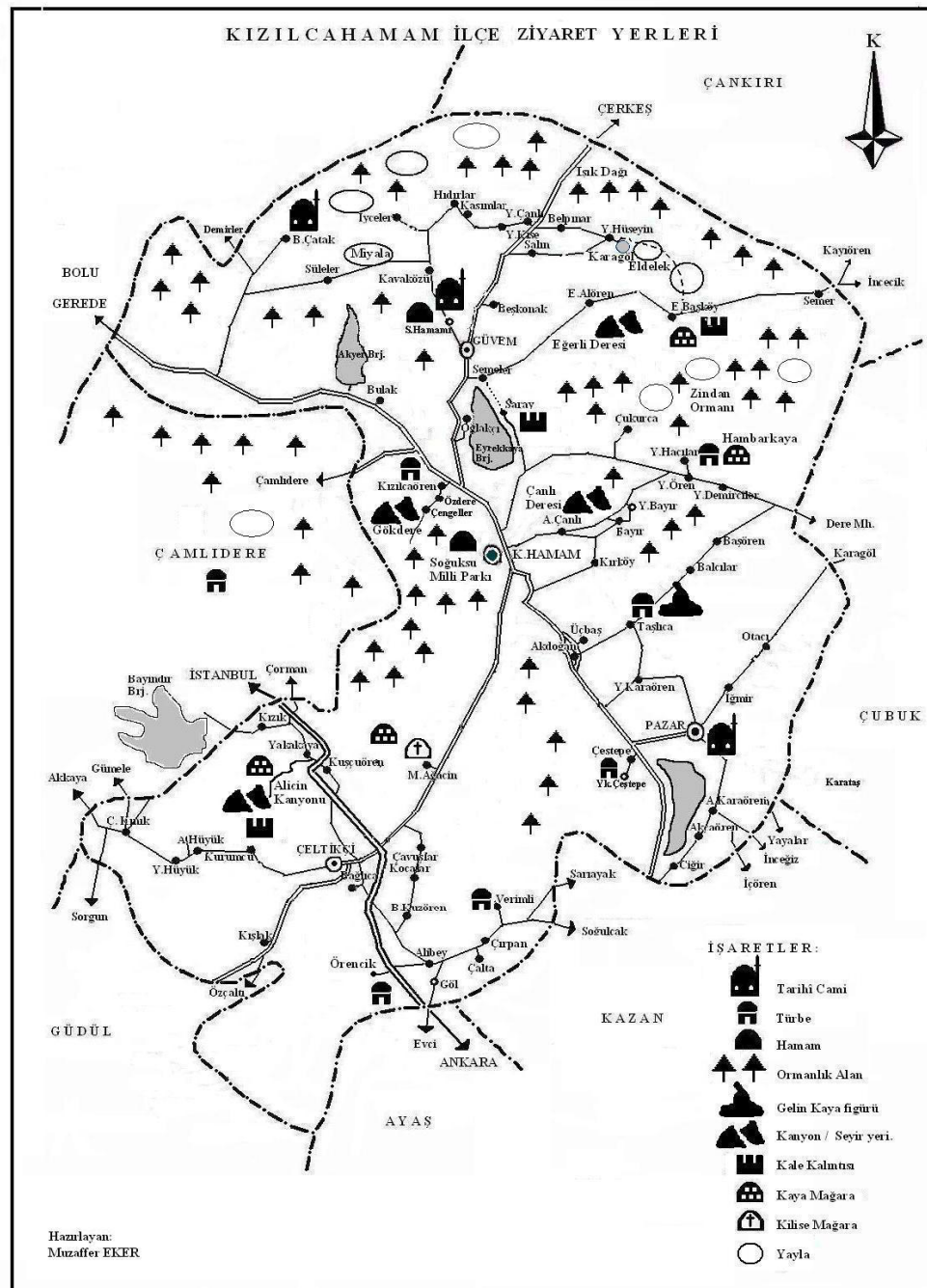

5. Harita

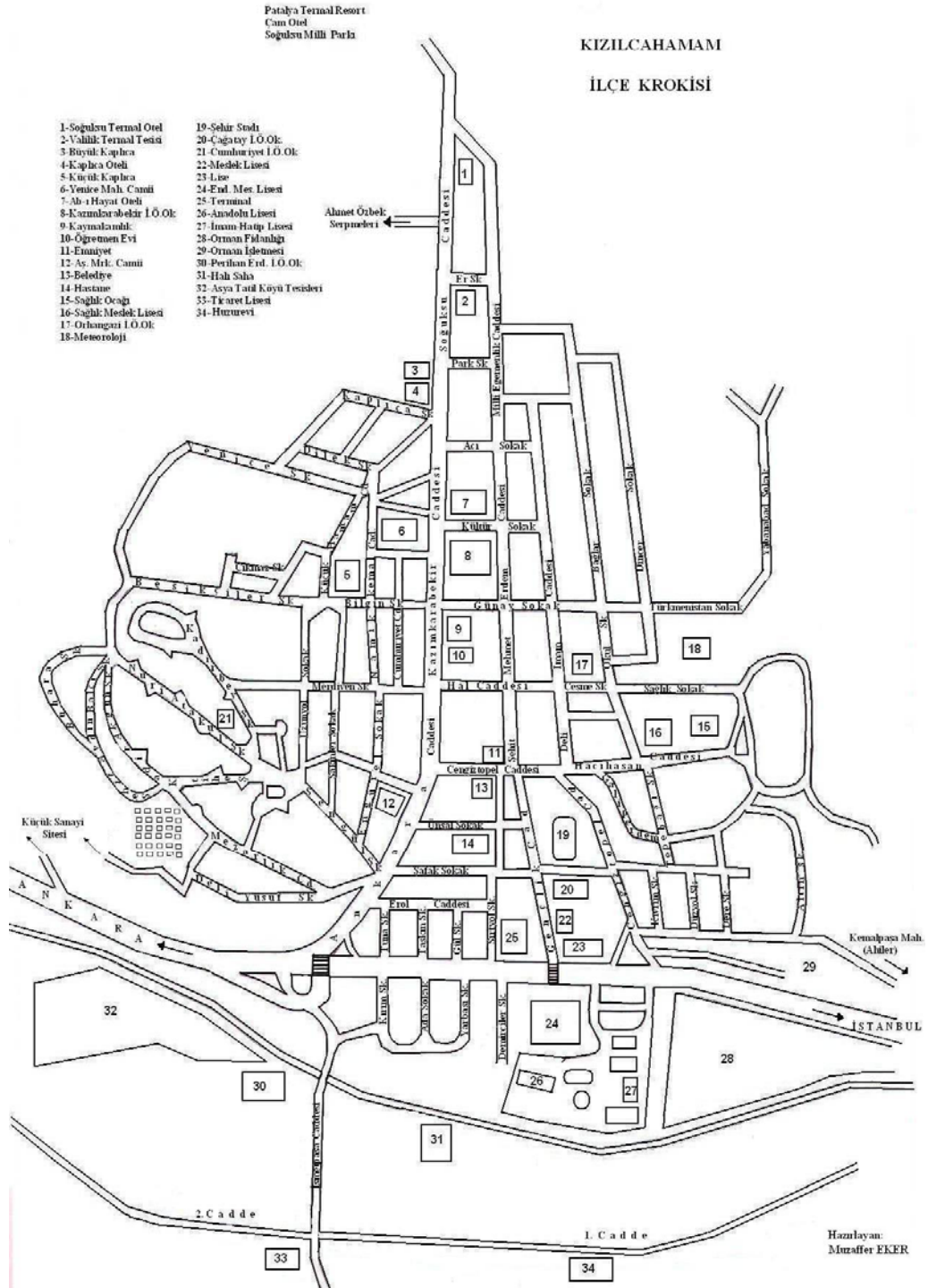

KIZILCAHAMAM İLÇE HARİTASI (1930)

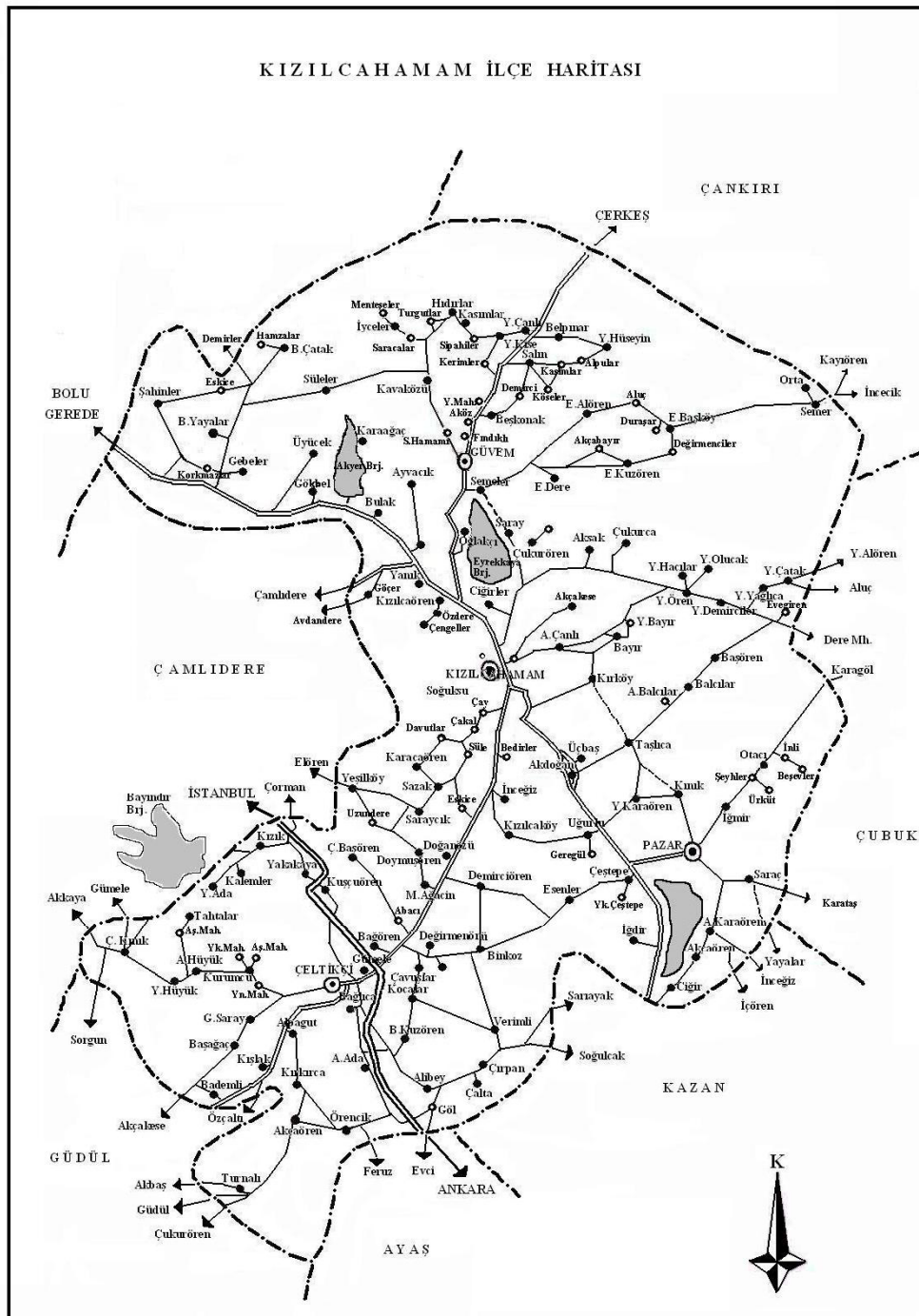
6. Harita

8. Harita

9. Harita

10. Harita

FOTOĞRAFLAR

1. fotoğraf: Atatürk, Soğuksu'da (Temmuz 1934)

2. fotoğraf: Ab-ı Hayat Hoteli

3. fotoğraf: Ağsar Kalesi

4. fotoğraf: Akdoğan köyünden bir ev

5. fotoğraf: Alibey köyü

6. fotoğraf: Alicin Mağaraları

7. fotoğraf: Alpagut köyünde bir ev

8. fotoğraf: Alpagut köyünde üzüm pekmezinin yapımı

9. fotoğraf: Asya Termal Tesisleri

10. fotoğraf: Başköy Kalesi

11. fotoğraf: Yerel ürünler

12. fotoğraf: Yerel ürünler sergisi

13. fotoğraf: Yerel ürünler

14. fotoğraf: Yerel ürünler

15. fotoğraf: Yerel ürünler

16. fotoğraf: Yerel ürünler

17. fotoğraf: Yerel ürünler

18. fotoğraf: Berçin Çatak köyü Geleneksel Pilav Günü

19. fotoğraf: Berçin Çatak köyü-Cuma Camii

20. fotoğraf: Berçin Çatak köyü Geleneksel Pilav Günü

21. fotoğraf: Berçin Çatak köyü Geleneksel Pilav Günü

22. fotoğraf: Berçin Çatak köyü Geleneksel Pilav Günü

23. fotoğraf: Cemal Dede (ortada) - Akdoğan köyü

24. fotoğraf: Eneci köyünden düğün manzarası

25. fotoğraf: Eyrekkaya Barajı

26. fotoğraf: Eyrekkaya Barajı

27. fotoğraf: Hıdırlar köyündeki delikli taş

28. fotoğraf: İyceler köyü-Mehmet ve Sultan Kaplan (sağ taraftakiler)

29. fotoğraf: K.hamam Spor Tesisleri

30. fotoğraf: Kara akbaba

31. fotoğraf: Kara akbaba

32. fotoğraf: Kırkırca köyü

33. fotoğraf: Ayşe ÖZDEMİR (sol tarafta), Kezban ÖZDEMİR- Kırkırca köyü

34. fotoğraf: Ayşe ÖZDEMİR (sol tarafta), Kezban ÖZDEMİR - Kırkırca köyü

35. fotoğraf: Çırpanlı Nine - Kırkırca Köyü

36. fotoğraf: Yunus Dede Türbesi – Kızılcaören köyü

37. fotoğraf: Mahkemeağacın köyü

38. fotoğraf: Mahkemeağacın köyü kiliseleri

39. fotoğraf: Mahkemeağacın köyü kiliseleri

40. fotoğraf: Ali ŞAHİN - Mahkemeağacın köyü

41. fotoğraf: Necati TEREYAĞOĞLU ve Yusuf Ziya ERTÜRK

42. fotoğraf: Pazar köyü eski okul binası

43. fotoğraf: Pazar köyünde Tatar Mustafa'nın kahvehanesi

44. fotoğraf: Pazar köyünde eski han

45. fotoğraf: Pazar köyünde Acemlerin Ahmet'in (Ahmet Peksarı) bakkal dükkânı

46. fotoğraf: Pazar köyünde Mutul Peksarı'nın çarşıdaki evi

47. fotoğraf: Sağdaki ev Kınıklı Semerci Yunus'un evi (altı semer imalathanesi), soldaki yerin üstü eski kahvehane, altı tiftik ve deri deposu - Pazar köyü

48. fotoğraf: Pazar köyü meydanı
(sağ baştan)

En sağdaki yapı: Ali Coşkun'un eski lokantası

Ortadaki yapı: Karakütükler'in kahvehanesi

Bir soldaki yapı: Gazi Kaya'nın bakkal dükkânı

Yanındaki yapı: Bahri Büyükfıdan'ın kahvehanesi

Sol köşedeki yapı: Acemler'in Ahmet Peksarı'nın bakkal dükkânı

En soldaki beyaz bina: Eski ilk mektep ve eski belediye binası

49. fotoğraf: Bektaşlar'ın konağı - Pazar köyü

50. fotoğraf: Aşağı Camii (Selçuklulardan kalma, kiliseden tahvil) – Pazar köyü

51. fotoğraf: Aşağı Camii (Selçuklulardan kalma, kiliseden tahvil) – Pazar köyü

52. fotoğraf: K.hamam'ın eski belediye başkanları

53. fotoğraf: K.hamam eski belediye başkanı Salih ÖZTÜRK

54. fotoğraf: Seyhamamı köyü tarihî camisi

55. fotoğraf: Seyhamamı'na adını veren hamam

56. fotoğraf: Seyhamamı köyünde tarihî bir ev

57. fotoğraf: Mesut ILPINAR, Seyhamamı köyü (sol önde)

58. fotoğraf: Seyhamamı köyünde tarihî bir ev

59. fotoğraf: Ekrem SAVCI – Seyhamamı köyü (ortada)

60. fotoğraf: Yedigir SAVCI – Seyhamamı köyü (ortada)

61. fotoğraf: K.hamam Soğuksu'da fosil ağaç

62. fotoğraf: Muzaffer EKER ile Soğuksu'da söyleşi

63. fotoğraf: Taşlıca köyü

64. fotoğraf: Taşlıca köyünün genel görünümü

65. fotoğraf: Taşlıca köyünün girişi

66. fotoğraf: Taşlıca köyünün uzaktan görünümü

67. fotoğraf: Anadolu Efsanesi – Taşlıca köyü

68. fotoğraf: Taşlıca köyü mezarlığında Şehit Mezarları

69. fotoğraf: Oruç Gazi Türbesi – Taşlıca köyü

70. fotoğraf: Ayran Taşı – Taşlıca köyü

71. fotoğraf: Gelin Kayası - Taşlıca köyü

72. fotoğraf: Gelin Kayası - Taşlıca köyü

73. fotoğraf: Halis SARI - Taşlıca köyü (sağda)

74. fotoğraf: Kırmızı Ebe Türbesi - Taşlıca köyü

75. fotoğraf: Kırmızı Ebe Türbesi - Taşlıca köyü

76. fotoğraf: Oruç Gazi Türbesi - Taşlıca köyü

77. fotoğraf: Alibey köyü yolunda tiftik keçileri

78. fotoğraf: Yıldırım Ören köyünde ahşap ürünler

79. fotoğraf: Güleser KORKMAZ - Yıldırım Ören köyü (ortada)

80. fotoğraf: Yukarı Karaören köyünde seyyar bakkaldan alışveriş

81. fotoğraf: Yukarı Karaören köyü

82. fotoğraf: Ahmet DOĞAN – Yukarı Karaören köyü (ortada)

83. fotoğraf: Yukarı Karaören köyünde tiftik keçileri